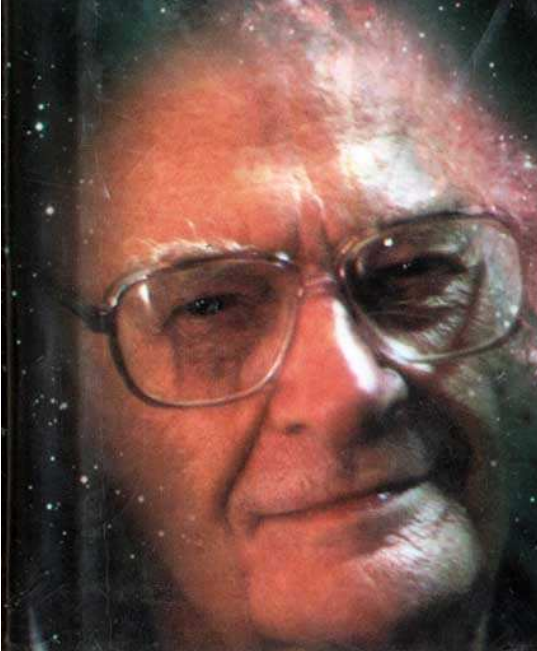

ARTHUR C. CLARKE

ZTRACENÉ SVĚTY 2001

EMINENT

Arthur C. Clarke

Ztracené světy 2001

Podrobný deník slavného dobrodružství

Copyright (c) Arthur C. Clarke
Translation (c) Veronika Volhejnová

ISBN 80-7289-054-5

Scottovi, který tuto knihu vymyslel,
a
Stanleyemu, který ji inspiroval

„Mrzí mě, že ruším při oslavách, ale máme problém.“
(*HAL 9000 během oslavy narozenin Franka Poola*)

„Houstone, máme problém.“
(Jack Swigert krátce poté, co svému televiznímu publiku přehrál motiv ze Zarathustry, na palubě velitelského modulu Apolla 13 Odyssey)

Předmluva

Každý dnes žijící člověk má za zády třicet duchů, protože takový je poměr, jímž mrtví převyšují živé. Od úsvitu času po planetě Zemi kráčelo přibližně sto miliard lidských bytostí.

Tak začínal román 2001: Vesmírná odysea, když byl v červenci 1968 vydán. První verze, o čtyři roky starší, ale začínala takhle...

1

POHLED Z ROKU 2000

Mezi prvním a posledním desetiletím dvacátého století leží propast větší, než si i ta nejbujnější fantazie dokázala představit. Je to propast mezi střelným prachem a atomovou bombou, mezi zprávami vytřukávanými morseovkou a globální televizí z nebes, mezi královnou Viktorií, císařovnou indickou, a Kwamem Chakou, nejvyšším prezidentem Africké federace. Ale především to je propast mezi prvním třicetimetrovým letem Kitty Hawk a první šest set milionů kilometrů dlouhou výpravou k měsícům Jupitera. Všechny tyto věci, vzdálené od sebe v kulturním smyslu celé věky, se odehrály v době toho jediného neuvěřitelného století.

Nad atolem Eniwetok ještě skoro ani nedoznělo osudové hřmění, když se na nebi ozvalo pípání prvního Sputniku. Mezi souhvězdími se daly do pohybu hvězdy, které žádný astronom nikdy dřív neviděl, a když pradávný prach Moře dešťů přijal prvního vyslance ze Země, dlouhá samota Měsíce navždy skončila.

A jen krátký okamžik nato, počítáme-li čas tak, jak ho počítá vesmír, následoval své vyslance do vesmíru i člověk sám. Projekt Apollo, který dominoval sedmdesátým letům jako nekrvavá válka, měl vejít do dějin se všemi svými triumfy a tragédiemi. Po něm už nikdy nic nemohlo být stejné jako dřív. Když lidé pozvedli oči k Měsíci, věděli, že jejich druzi hledí zase dolů na ně. A zapamatovali si také těch několik z nich, které si Země už nemůže vyžádat zpátky, jak to dělala se všemi jejich předky už od počátku věků. Tito cestovatelé nedosáhli svých cílů, ale namísto toho získali nesmrtelnost vesmíru, unikli moci změn a rozkladu.

Koncem sedmdesátých let byla na Měsíci založena první stálá kolonie. Náklady na vesmírné lety se snížily na desetinu, a později, s příchodem jaderné energie, znovu na desetinu. Krátká éra raketových dinosaurů, z nichž každý byl schopen pouze jediného letu, se uzavírala. Místo tisícitunových několikastupňových raket, jejichž kosti nyní odpočívaly v hlubinách Atlantiku, lidé stavěli mnohem efektiv-

nější vesmírná plavidla – obří raketové letouny, které se dokázaly se svým nákladem dostat na oběžnou dráhu a pak se vrátit na Zemi k další cestě. Komerční vesmírné lety se sice ještě neprovozovaly, ale byly už na obzoru.

Jen několik procent z milionů čtverečních kilometrů povrchu Měsíce bylo důkladně prozkoumáno, a detailní prohlídka té rozsáhlé pustiny představovala ještě práci snad i na několik staletí. Nikdo si ale nemyslel, že by se tam mohlo skrývat ještě něco překvapujícího; bylo to nevlídné, ale známé území, a nyní i domov více než tisícovky lidí. Skutečné pohraničí leželo mnohem dál, v chladné noci za dráhou Marsu, ve žhavém dni uvnitř orbitu Venuše.

Posel úsvitu, večerní hvězda, Venuše. Ta byla prvním trpkým zklamáním kosmického věku. I poté, co Mariner 2 ohlásil, že věčně skrytý povrch je žhavý jako pec, našli se lidé, kteří doufali, že se přístroje možná mylily. Dnes se však už ve vyjícím pekle venušanské atmosféry ztratilo příliš mnoho sond, než aby někomu ještě mohl zbývat nějaký optimismus. Venuše byla mrtvá; snad ji lidé jednoho dne přivedou k životu, ale to až v hodně vzdálené budoucnosti a za pomoci technologií ještě nezrozených.

Zbýval tedy Mars, pramen tolika záhad a romantických představ, patrně jediný další domov života ve sluneční soustavě. Po bolestných neúspěších se na planetu konečně podařilo dopravit sondu s kamerou, a celý svět se ze vzdálenosti osmdesáti milionů kilometrů díval jediným pohyblivým okem, které trhaně postupovalo pustinou nevhodně nazvanou Sluneční jezero.

Nikdo, kdo viděl první setkání mezi Marťanem a strojem, na ně nezapomene. Jeden z největších okamžiků v historii byl nedramatický a zcela tichý. Průzkumný robot pomalu, cílevědomě postupoval na svých balonových pneumatikách a s otáčející se věžičkou po vyschlé prашné planině. Byl odkázán sám na sebe, nikdo ze Země mu nemohl radit ani pomoci. Výjevy, na které se jeho tvůrci dívali, byly už čtyři minuty staré; jakýkoli příkaz, který by mu snad poslali, by potřeboval na cestu k Marsu další čtyři, i kdyby se hnal rychlostí světla.

Na pláni ležely velké kulovité balvany a robot mířil přímo k jednomu z nich. Jeho tvůrci o něj neměli starost; stroj měl po všech stranách čidla schopná rozeznat překážky, a ta ho budou před nebez-

pečím srážky včas varovat. Stroj pak zatočí v pravém úhlu. Taková byla teorie; to, co se stalo doopravdy, bylo poněkud odlišné.

Balvan se pohnul dřív, než se k němu robot dostal. Ztěžka se zvedl ze země na spoustě krátkých nohou, pomalu uhnul výzkumnému vozidlu z cesty a znova se usadil. Robot pokračoval dál, aniž tušil, jaké ohromení právě způsobil na Zemi i na Marsu, a na cestě vyrušil ještě dva podobné kameny; pak jejich pole skončilo a na žádné další už robot nenarazil, dokud o deset hodin později neuvízl v soutěsce a nepokračoval ve vysílání neustále stejných obrázků, dokud mu nedošly baterie.

Svou práci ale vykonal; zjistil, že na Marsu je život – a co víc, život poměrně pokročilý. Jestli zvířecí, rostlinný nebo ani jedno z toho, to byla otázka, která neměla být zodpovězena ještě léta – až do poloviny osmdesátých let, kdy na planetu dorazila první průzkumná výprava.

První badatelé věděli, že naleznou život; mohli jen doufat, že najdou i inteligenci. Mars ale měl právě tolik souše jako Země – protože i když je to malá planeta, nemá moře. Dokonce i dostatečně ji zmapovat bude práce na desítky let; objevit všechna její tajemství bude trvat staletí.

Hlavní formy mart'anského života – „bludné kameny“ ploužící se mineralizovanými planinami, pijavkovití dravci, kteří je lovili v zoufalém boji o přežití, a ještě dravější paraziti, kteří zase pronásledovali je – vykazovaly jen slabé známky inteligence. Nic také nenažnačovalo, že jsou to degenerovaní potomci vyšších bytostí; zdálo se být jisté, že Mars nikdy nebyl domovem rozumu. Stále ještě však bylo mnoho těch, kdo doufali, že někde v té nekonečné purpurové poušti, pod ledovými čepičkami na pólech nebo v hloubi těch zvětřalých hor se ještě najdou zbytky civilizace, která tu kvetla v době, kdy na Zemi vládli veleještěři. Byl to romantický sen a měl tuhý život.

Dál za Marsem ležely větší světy a větší problémy. Záhadný Jupiter, tisíckrát větší než Země, provokoval svými záhadami lidské mysli. Možná, že někde hluboko pod těmi vířícími mračny čpavku a metanu existuje život, který kvete v horké temnotě a za tlaků, jaké nezná ani dno těch nejhlubších pozemských moří. Pokud by to tak bylo, byl by nedostupný stejně jako jiný vesmír; neboť žádná dosud představitelná loď by se neprobojovala tím obrovským gravitačním

polem a nesnesla síly zuřící v jupiterské atmosféře. Na tuto děsuplnou cestu bylo sice vypraveno několik sond, ale žádná nepřežila.

Jednoho dne, možná v prvních letech nového století, se lidé vypraví na Jupiterovy měsíce – Io, Europu, Ganymeda a Callisto, miláčky otce bohů, které jsou tak velké, že by jinde mohly být samy o sobě nazývány planetami. Ale zatím bylo tolik co dělat blíže k domovu – budovala se lunární kolonie a předmostí na Marsu –, že vnější planety budou muset počkat. I když budou samozřejmě vyslány automatické sondy, které proletí kolem všech velkých planet a dostanou se dokonce i do temného světa komet za oběžnou dráhou Pluta, žádný člověk se na tyto dlouhé cesty nevydá.

Pokud jde o cesty za hranice sluneční soustavy, k dosud neobjeveným planetám jiných hvězd, jen málo vědců věřilo, že budou vůbec kdy možné. V nejlepším případě byly mezihvězdné výpravy záležitostí velmi vzdálené budoucnosti, jimiž se během prvních několika staletí kosmických letů nemusí lidstvo vůbec vážně zabývat.

To byla velmi rozumná a velmi logická předpověď, která se ve vědeckých a populárně-vědeckých pracích sedmdesátých a osmdesátých let opakovala pořád dokola. Protože kdo by byl uhodl...

2

SYN DOKTORA DIVNOLÁSKY

Skutečně, kdo?

Tato slova jsem napsal pět let předtím, než se první lidé dostali na Měsíc; teď se paradoxně zdá, že místo aby projekt Apollo „dominoval sedmdesátým letům“, dominovala ona jemu; původní plán na deset přistání na Měsíci se žalostně scvrkl. Ale pokud přežijeme nynější těžké časy, historie obnoví správnou perspektivu. Může přijít čas, kdy projekt Apollo bude to jediné, pro co si bude většina lidí pamatovat Spojené státy – nebo třeba i svět svých předků, vzdálenou planetu Zemi.

Ale když mi na jaře roku 1964 napsal Stanley Kubrick, že chce natočit „ten příslovečný dobrý sci-fi film“, zdálo se přistání na Měsíci psychologicky stále ještě snem vzdálené budoucnosti. Intellektuálně jsme věděli, že je to nevyhnutelné; citově jsme tomu ještě nevěřili – a někteří pošetilci tomu nevěří ještě teď.

Abych uvedl rok 1964 do správné perspektivy: Bylo to jedenáct měsíců poté, co se do vesmíru dostal americký astronaut (Gordon Cooper – Mercury 9); první let Gemini s dvěma kosmonauty na palubě (Grissomem a Youngem) se neměl uskutečnit ještě rok; dosud zuřily spory o charakteru měsíčního povrchu vzhledem k bolestnému selhání televizních kamer Rangeru 6 patnáct minut před přistáním.

Ačkoli za scénou probíhala horečná aktivita a NASA utrácela celý rozpočet našeho filmu (více než 10 000 000 dolarů) denně, výzkumy vesmíru jako by si dávaly načas. Znamení však byla jasná; často jsem připomínal Stanleymu – a sobě – že film ještě poběží, až budou lidé skutečně kráčet po Měsíci. Ukázalo se ovšem, že to bylo slabé slovo; například v době uvádění filmu v Torontu startovala Apollo 11, 12 a 13...

Naším hlavním problémem tedy bylo vytvořit příběh, který by nezastaral – a co hůř, nestal se směšným – v důsledku událostí příštích několika let. Museli jsme dost přesně hádat; jeden způsob, jak toho dosáhnout, bylo dostat se tak daleko do budoucnosti, abychom

nebyli v nebezpečí, že nás skutečnost předběhne. Na druhou stranu pokud bychom byli příliš vpředu, riskovali bychom, že ztratíme kontakt s publikem. I když motto MGM je odedávna *Ars gratia artis*, není žádné tajemství, že filmové společnosti existují proto, aby vydělávaly. Naším cílem muselo být publikum přibližně stomilionové – plus minus milion, jak by řekl generál Turgidson.

Ještě dřív, než jsem v dubnu 1964 odjel z Cejlonu za Stanleyem, hledal jsem ve svých publikovaných povídkách nějaký výchozí bod pro vesmírný příběh. Téměř okamžitě jsem se rozhodl pro velmi krátkou povídku nazvanou Hlídka, kterou jsem napsal o vánočních prázdninách v roce 1948 pro soutěž BBC. (Neumístnila se, a já bych rád věděl, co tehdy vyhrálo.) Je to příběh o pionýrských dobách průzkumu Měsíce (1980 + ?); / když se často objevovala v antologiích i v mých vlastních výběrech Expedition to Earth (Výprava na Zemi) a The Nine Billion Names of God (Devět miliard Božích jmen), je to tak klíčový úvod k 2001, že bych ji zde rád opakoval. Tak tedy Hlídka...

3

HLÍDKA

Až příště uvidíte vysoko na jihu úplněk, podívejte se pozorně k pravému okraji kotouče a jeďte pohledem vzhůru podle jeho křivky. Asi tak v místech, kde je na hodinovém ciferníku dvojka, zahlédnete malý tmavý ovál: Každý, kdo má zdravé oči, ho docela snadno najde. Je to obrovská ohraničená pláň, jedna z nejkrásnějších na Měsíci, známá jako Maře Crisium – Moře nepokojů. Měří téměř pět set kilometrů v průměru, skoro kolem dokola ji obklopují ohromné hory a nebyla prozkoumána do chvíle, kdy jsme na ni koncem léta 1996 vkročili.

Naše expedice byla rozsáhlá. Měli jsme dvě těžké nákladní lodi, které nám přepravily zásoby a přístroje z hlavní měsíční základny v Maře Serenitas, vzdálené asi sedm set kilometrů. Kromě toho jsme používali tři malé rakety, určené k dopravě na kratší vzdálenosti v oblastech, kam se naše povrchová vozidla nemohla dostat. Naštěstí většina Maře Crisium je plochá. Nenajdete tam žádné ty hluboké rozsedliny, které jsou jinde tak běžné a tak nebezpečné, a jen málo kráterů a hor jakékoli velikosti. Pokud se dalo zatím soudit, našim pásovým traktorům by nemělo dělat potíže dovézt nás kamkoli, kam si budeme přát.

Byl jsem geolog – nebo selenolog, když to chcete brát puntičkářsky – a měl jsem na povel skupinu, která zkoumala jižní část Maře. Za týden jsme přešli asi sto padesát kilometrů, drželi jsme se poblíž hor, které kdysi tvořily pobřeží dávného moře – tak asi před tisíci miliony lety. Když na Zemi život začínal, tady už vymíral. Vody se stahovaly po úbočích těch ohromujících útesů a mizely v srdci Měsíce. Po půdě, kde jsme kráčeli, se kdysi rozléval nehybný oceán tři čtvrtě kilometru hluboký; teď tu jediným náznakem vlhkosti byla jinovatka, kterou člověk občas nacházel v jeskyních, kam nikdy neproniklo pálení slunce.

Vydali jsme se na cestu brzo, za pomalého lunárního úsvitu, a měli jsme před sebou ještě skoro týden pozemského času, než přijde soumrak. Pětkrát nebo šestkrát za den jsme vystoupili z vozidel, ve skafandrech jsme se prošli po okolí a hledali zajímavé minerály nebo umísťovali orientační značky pro budoucí cestovatele. Byla to jednotvárná rutina. Na měsíčním výzkumu není nic riskantního ani zvlášť vzrušujícího. Mohli jsme v našich uzavřených, natlakovaných vozidlech žít pohodlně celý měsíc, a kdybychom se dostali do problémů, stačilo zavolat rádiem pro pomoc a pak už jen čekat, až nás některá z kosmických lodí přiletí zachránit.

Zrovna jsem řekl, že na měsíčním výzkumu není nic vzrušujícího, ale samozřejmě to není pravda. Člověka nikdy nepřestanou bavit ty neuvěřitelné hory, mnohem rozervanější než oblé kopce Země. Když jsme zahýbali za nespočetné výběžky a mysy toho zmizelého moře, nikdy jsme nevěděli, jaké nové divy se před námi otevrou. Celý jižní obrys Maře Crisium je obrovská delta, kudy kdysi do oceánu přitékalo množství řek, napájených možná prudkými dešti, které bičovaly hory v tom krátkém sopečném věku, kdy byl Měsíc mladý. Každé z těch dávných údolí bylo jako pozvání, jako výzva k tomu, abychom vyšplhali nahoru, do těch neznámých výšin nad nimi. Jenže my jsme před sebou měli ještě dalších sto padesát kilometrů a mohli jsme se jen toužebně dívat na ty výšky, které bude muset změřit někdo jiný.

Ve vozidlech jsme se řídili pozemským časem, a vždycky přesně ve 22.00 jsme vyslali na základnu poslední rádiový vzkaz a skončili denní práci. Venku pořád ještě rozpalovalo skály skoro kolmo stojící slunce, ale pro nás začala noc a trvala až do chvíle, kdy jsme se o osm hodin později vzbudili. Pak jeden z nás vždycky připravil

snídani, nastalo velké bzučení holicích strojků a někdo zapnul krátkovlnné rádio ze Země. Když kabinu začala plnit vůně smažících se párků, bylo někdy opravdu těžké uvěřit, že nejsme zpátky ve svém vlastním světě – všechno bylo tak normální a domácí, když si člověk odmyslel sníženou váhu a to, že všechno padalo nepřírodně pomalu.

Ten den byla řada na mně, abych v koutku kabiny, který sloužil jako kuchyně, připravil snídani. I po těch letech si tu chvíli vybavuji docela živě, protože rádio zrovna hrálo jednu z mých nejmilejších písniček, starý velšský nářev „David z Bílé skály“. Náš řidič byl už venku ve skafandru a zkoumal stav pásů. Můj asistent Louis Garnett seděl vepředu u řízení a doplňoval nějaké opožděné poznámky ve včerejších záznamech.

Když jsem tak stál nad pánvičkou a jako obyčejná pozemská manželka starostlivě čekal, až párky zhnědnou, pohledem jsem se líně toulal po horských stěnách, které zakrývaly celý jižní obzor a ztrácely se z dohledu na východě i západě až za křivkou měsíčního povrchu. Z vozidla vypadaly, že jsou nejvýš dva nebo tři kilometry daleko, ale já jsem věděl, že ta nejbližší je odtud třicet kilometrů. Na Měsíci se samozřejmě se vzdáleností neztrácejí detaily – není tu ani stopy po skoro neproniknutelném oparu, který změkčuje a občas i mění vzdálené věci na Zemi.

Hory byly asi tři tisíce metrů vysoké a strmě se zvedaly z pláně, jako by je před dávnými věky vymrštila roztavenou kůrou k obloze nějaká podzemní erupce. Základnu i té nejbližší z nich zakrývala prudce se zakřivující pláň, protože Měsíc je velice malý svět a z místa, kde jsem stál, to bylo k obzoru jen tři kilometry.

Zvedl jsem zrak k vrcholům, na které žádný člověk nikdy nevylezl, k vrcholům, které dávno předtím, než sem přišel pozemský život, sledovaly, jak se oceány zlověstně stahují do svých hrobů a berou s sebou naděje a jistoty přísliby tohoto světa. Slunce do těch valů pražilo tak jasně, že z toho bolely oči, a přesto jen kousek nad nimi zářily nerušené hvězdy na obloze tmavší, než je o zimní půlnoci na Zemi.

Obracel jsem už pohled jinam, když jsem zachytil kovový záblesk vysoko na hřebeni velikého výběžku, který se táhl hluboko do moře asi padesát kilometrů západně od nás. Byl to jen světelný bod, nedaly se určit jeho rozměry, jako kdyby jeden z těch krutých

vrcholků vyrval z nebe hvězdu, a já jsem usoudil, že tam je nějaká hladká plocha skály, která zachycuje Slunce a odráží mi ho rovnou do očí. Takové věci nebyly neobvyklé. Když je Měsíc ve druhé čtvrti, mohou pozorovatelé ze Země občas vidět obrovské pláně Oceánu Procellarum hořet modrobílým duhovým ohněm, jak se Slunce odráží od tamních svahů a přeskakuje dál z jednoho světa na druhý. Ale byl jsem zvědavý, co za skálu to tam nahoře může tak jasně zářit, takže jsem vyšplhal do pozorovací věžičky a namířil jsem tím směrem náš deseticentimetrový dalekohled.

Viděl jsem právě dost, aby mě to ohromilo. V tom přiblížení byly vidět skály ostře a jasně a vypadaly jen asi kilometr daleko, ale to, co tam odráželo světlo, bylo pořád ještě příliš malé, než aby se to dalo rozlišit. Ale zdálo se, že to je symetrické, a vrcholek, na kterém to spočívalo, byl podivně plochý. Dlouho jsem zíral na tu blýskavou záhadu, napínal jsem oči, dokud mě pach spáleniny z kuchyně nepozornil, že naše párky k snídani přeletěly těch skoro čtyři sta tisíc kilometrů prostoru úplně zbytečně.

Celé to dopoledne jsme se cestou přes Maře Crisium hádali, zatímco hory na západě se přibližovaly a rostly. Dokonce i když jsme ve skafandrech vystoupili ven, diskuse pokračovala rádiem. Je naprosto jisté, tvrdili mí společníci, že na Měsíci nikdy nebyla žádná forma inteligentního života. To jediné, co tu kdy bylo živého, bylo pár primitivních rostlin a jejich trochu méně degenerovaných předků. Věděl jsem to stejně dobře jako oni, ale jsou chvíle, kdy se vědec nesmí bát udělat ze sebe blázna.

„Poslouchejte,“ řekl jsem nakonec, „já tam nahoru jdu, třeba jenom pro klid vlastní duše. Ta hora je nějakých tři a půl tisíce metrů vysoká – to je při pozemské gravitaci jenom asi šest set – takže při tom výletě nebudu venku víc než dvacet hodin. Stejně jsem tam někam vždycky chtěl vylézt a tohle je aspoň výborná záminka.“

„Jestli si nezlomíš vaz,“ řekl Gamett, „tak se bude celá expedice mít ještě rok čemu smát, až se vrátíme na základnu. Té hoře se odteď bude nejspíš říkat Wilsonova bláznivina.“

„Nezlomím si vaz,“ řekl jsem rozhodně. „Kdo první vylezl na Pico a Helicon?“

„Ale nebyl jsi tenkrát trochu mladší?“ zeptal se opatrně Louis.

„Tak přesně tohle,“ prohlásil jsem důstojně, „je vůbec nejlepší důvod pro to, abych tam šel.“

Ten večer jsme šli spát brzo. Zastavili jsme necelý kilometr od výběžku. Garnett se chystal jít ráno se mnou; byl to dobrý horolezec a už jsme spolu pár takových výstupů podnikli. Náš řidič byl jen rád, že musí zůstat u stroje.

Na první pohled vypadají ty skály naprosto neschůdně, ale pro člověka, kterému se ve výškách netočí hlava, je šplhání na Měsíci hračka – všechno váží jen šestinu toho co na Zemi. Skutečné nebezpečí měsíčního horolezectví je v tom, že si člověk začne být příliš jistý sám sebou; pád z dvou set metrů vás na Měsíci může zabít stejně spolehlivě jako pád z třiceti metrů na Zemi.

První zastávku jsme udělali na široké římse asi tři sta metrů nad plání. Výstup nebyl moc těžký, ale ruce i nohy mi přesto tuhly, protože už nebyly na takovou námahu zvyklé, a já jsem si moc rád odpočinul. Pořád jsme ještě viděli náš vůz jako malého kovového broučka daleko na úpatí skály, a než jsme se znova vydali na cestu, ohlásili jsme se řidiči.

V oblecích nám bylo příjemně chladno, protože chladicí jednotky úspěšně bojovaly se žhavým sluncem a odváděly tělesné teplo vznikající z námahy. Mluvili jsme spolu málo, vyměňovali jsme si jen pokyny k lezení a debatovali o nejlepších směrech výstupu. Nevím, co si myslel Garnett, nejspíš že tohle je ta nejbáznivější honba za přeludem, do které se kdy pustil. Víc než napůl jsem s ním souhlasil, ale potěšení z lezení, vědomí, že tudy ještě nikdy žádný člověk neprošel, a rozjaření ze stále se rozšiřujícího obzoru pod námi mi úplně stačilo ke spokojenosti.

Nemám dojem, že jsem byl nějak zvlášť vzrušený, když se před námi objevila ta skalní stěna, kterou jsem původně zkoumal dalekohledem z padesátikilometrové vzdálenosti. Asi patnáct metrů nad našimi hlavami končila a na té plošině bude věc, která mě sem přilákala přes tyhle pusté skály. Skoro jistě to nebude nic víc než balvan rozštěpený před dávnými lety padajícím meteoritem, jehož odštípnuté plochy jsou dodneška čisté a zářivé, protože v tomhle tichu se nic nemění, nic nezvětrává.

Na skalní stěně nebyly žádné chyty, a tak jsme museli použít kotvici. Zdálo se mi, že mé unavené paže získaly novou sílu, když jsem roztácel trojramennou kovovou kotvu nad hlavou a pak ji vy-

pustil ke hvězdám. Nejdřív se uvolnila a spadla zpátky, když jsme zatahali za lano. Na třetí pokus se háky pevně zachytily, a ani když jsme se na ni oba zavěsili, nepohnuli jsme s ní.

Garnett se na mě úzkostlivě podíval. Bylo mi jasné, že by byl chtěl jít první, ale usmál jsem se na něj průzorem v helmě a zavrtil jsem hlavou. Pomalu, beze spěchu jsem započal konečný výstup.

I ve skafandru jsem vážil jen dvacet kilo, takže jsem se přitahoval rukama a nenamáhal se používat nohou. Pod okrajem jsem se zastavil a zamával na svého společníka, pak jsem se vyškrábal nahoru a postavil se. Podíval jsem se před sebe...

Musíte brát v úvahu, že až do tohoto okamžiku jsem byl skoro přesvědčený, že tam nahoře nemůžu najít nic divného nebo neobvyklého. Skoro, ale ne docela; právě ta pochybnost, která mě strašila, ta mě sem dohnala. Teď už to nebyla pochybnost – ale strašení teprve začalo.

Stál jsem na plošině asi šest metrů v průměru. Kdysi byla hladká – příliš hladká na to, aby byla přirozená – ale dopadající meteority ji za ty nezměřitelné věky rozbrázdily a zjizvily. Byla vytvořena jako opora blýskavé, zhruba pyramidovité konstrukci, dvakrát tak vysoké jako člověk, která byla zasazena ve skále jako obrovský drahokam s mnoha fasetami.

V těch prvních několika sekundách se mi zřejmě v mozku nevynořilo vůbec nic. Pak jsem pocítil v srdci velikou lehkost a zvláštní, nevyslovitelnou radost. Protože já jsem Měsíc miloval a teď jsem věděl určitě, že plazivý mech v Aristarchu a Eratosthenu nebyl jediný život, který ve svém mládí zrodil. Staré, zavržené sny prvních výzkumníků byly nakonec pravdivé. Přece jen existovala měsíční civilizace – a já jsem byl první, kdo ji objevil. To, že jsem přišel o nějakých sto milionů let pozdě, mi těžkou hlavu nedělalo; stačilo mi, že jsem přišel vůbec.

Můj mozek začal pomalu zase normálně fungovat, analyzovat a klást otázky. Byla to budova, svatyně – nebo něco, pro co v mém jazyce vůbec není slovo? Jestli budova, tak proč ji postavili na tak výjimečně nepřístupném místě? Přemýšlel jsem, jestli to mohl být chrám, a dokázal jsem si docela dobře představit, jak knězi nějakého zvláštního náboženství vzývají své bohy, aby je zachránili, když život na Měsíci mizel s ubývajícími oceány – a jak je vzývají marně.

Udělal jsem asi deset kroků vpřed, abych si tu věc prohlédl blíž, ale nějaká podvědomá ostrážitost mi nedovolila přiblížit se úplně. Věděl jsem něco málo o archeologii a snažil jsem se odhadnout kulturní úroveň civilizace, která vyrovnala horu a vystavěla ty blýskavé, zrcadlové stěny, které mi pořád ještě oslepovaly oči.

Mohli to dokázat Egyptané, přemítal jsem, kdyby byli jejich dělníci měli k dispozici ony zvláštní materiály, které použili tihle daleko starší stavitelé. Ta věc byla poměrně malá, takže jsem usoudil, že asi nejde o výtvar civilizace o mnoho pokročilejší než moje. Představa, že na Měsíci vůbec existovala civilizace, byla pro mě pořád ještě až příliš neuvěřitelná, takže mi pýcha nedovolila zasadit ještě poslední ponižující ránu.

A pak jsem si všiml něčeho, při čem mi naskočila husí kůže – něčeho tak triviálního a tak nevinného, že by si toho mnoho lidí nevšimlo vůbec. Už jsem říkal, že plošina byla zjizvena meteority; kromě toho ji také pokrývala několikacentimetrová vrstva kosmického prachu, který se usazuje na povrchu jakéhokoli světa, kde nevane vítr a neodfoukne ho. Jenže prach a šrámy od meteoritů ostře končily ve velkém kruhu kolem pyramidy, jako by ji neviditelná stěna chránila před zpustošením časem a pomalým, ale neustálým bombardováním z vesmíru.

Někdo mi něco křičel do sluchátek a já jsem si uvědomil, že Garnett už mě nějakou chvíli volá. Nejistě jsem došel k okraji skály a signalizoval jsem mu, ať vyleze za mnou, protože jsem si nebyl jistý, jestli bych dokázal promluvit. Pak jsem se vrátil k tomu kruhu v prachu. Zvedl jsem odštěpek kamene a lehce ho hodil k lesknoucí se záhadě. Kdyby se oblázek prostě v té neviditelné bariéře ztratil, nebylo by mě to překvapilo, ale vypadalo to, jako by zasáhl nějaký hladký, polokulovitý povrch a sklouzl pomalu na zem.

V té chvíli jsem věděl, že to, na co se dívám, se nedá poměřit s ničím z historie mé vlastní rasy. Tohle nebyla budova, ale stroj, který sám sebe chránil silami vzdorujícími věčnosti. Ty síly, ať byly jakékoli, pořád ještě fungovaly, a možná už jsem se i tak přiblížil příliš. Vzpomněl jsem si na všechny ty druhy radiace, které člověk polapil a zkontroloval během uplynulého století. Kdo ví, třeba jsem už teď byl tak neodvratně odsouzen k smrti, jako kdybych vstoupil do smrtelně nebezpečného, tichého záření nechráněného atomového reaktoru.

Vzpomínám si, že jsem se v té chvíli obrátil ke Garnettovi, který ke mně mezitím vylezl a stál bez hnutí vedle mě. Připadalo mi, že na mě úplně zapomněl, takže jsem ho nerušil, ale vrátil jsem se ke kraji útesu a snažil jsem se srovnat si myšlenky. Tam pode mnou leželo Moře Crisium – Moře nepokojů, to jméno tedy sedí – pro většinu lidí podivné a cizí, ale pro mě konejšivě známé. Zvedl jsem oči k srpku Země, která se houpala ve své hvězdné kolébce, a napadlo mě, co asi zakrývaly její mraky, když tihle neznámí stavitelé skončili svou práci. Byla to bujná džungle karbonu, pusté pobřeží, na které vylézali první obojživelníci dobývat souš – nebo to bylo ještě dřív, bylo to v době té dlouhé osamělosti před příchodem života?

Neptejte se mě, proč jsem skutečnou pravdu neuhodl dřív – tu pravdu, která se teď zdá tak zjevná. Zprvu jsem bez pochybností usoudil, že tohle křišťálové zjevení vytvořila nějaká civilizace z dávné minulosti Měsíce, ale teď se mi náhle a s drtivou silou v mysli vynořilo přesvědčení, že je Měsíc stejně cizí jako já sám.

Podíval jsem se na zářící pyramidu znovu a připadala mi čím dál nepodobnější čemukoli, co skutečně patřilo k Měsíci. A najednou jsem cítil, že se otrásám bláznivým hysterickým smíchem, vyvolaným námahou a vzrušením: představil jsem si totiž, že ke mně ta pyramidka mluví a říká mi: „Promiňte, ale já jsem tady taky cizí.“

Trvalo nám dvacet let, než se nám podařilo zlomit neviditelný štít a dostat se ke stroji skrytému v těch křišťálových stěnách. Co jsme nedokázali pochopit, zničili jsme nakonec brutální silou atomové energie. Teď jsem viděl úlomky té krásné, blýskavé věci, kterou jsem našel na vrcholku hory.

Nemají žádný smysl. Mechanismy – jestli to vůbec jsou mechanismy – té pyramidy patří technologii, která leží daleko za našimi možnostmi, možná k technologii parapsychologických sil.

Ta záhada nás dnes pronásleduje o to víc, že jsme se zatím dostali i na ostatní planety a víme, že jedině naše Země byla kdy v naší soustavě domovem inteligentního života. A stejně tak nemohla ten stroj postavit žádná zmizelá civilizace našeho vlastního světa, protože tloušťka vrstvy meteorického prachu na plošině nám umožnila změřit její stáří. Byla na tu horu umístěna ještě předtím, než se na Zemi život vynořil z vod.

Když měl náš svět za sebou polovinu svého dnešního stáří, cosi odněkud z hvězd prolétlo sluneční soustavou, nechalo tady tuhle připomínku svého průletu a znova zmizelo svou cestou. A stroj naplnoval úkol, který mu jeho stavitelé svěřili, až do chvíle, kdy jsme ho zničili; a pokud jde o ten úkol, moje teorie je takováhle:

V okruhu Mléčné dráhy se otáčí asi sto tisíc milionů hvězd a před dávnou dobou už jiné rasy musely dosáhnout a přerůst úroveň, na které my jsme teď. Představte si takové civilizace, někde daleko za horizontem času, k nimž ještě téměř dosahovaly matné odlesky Stvoření – vládce vesmíru tak mladého, že život zatím přišel jen na hrstku planet. Jejich osamělost si ani nedokážeme představit; musela to být osamělost bohů hledících do nekonečna a nenacházejících nikoho, s kým by mohli sdílet své myšlenky.

Zřejmě propátrávali hvězdokupy tak, jako my propátráváme planety. Všude tam byly světy, ale prázdné nebo obydlené plazícími se, nemyslicími tvory. Taková byla i naše vlastní Země, s oblohou dosud zbarvenou kouřem obrovských sopek, když k nám z propasti za Plutem vklouzla ta první loď národů úsvitu. Minula zmrzlé vnější světy, protože věděla, že v jejich osudech nebude pro život místo. Zastavila se mezi vnitřními planetami, které se vyhřívaly kolem slunečního ohně a čekaly na začátek svých příběhů.

Ti poutníci se určitě zadívali na Zemi, která obíhá bezpečně právě v tom úzkém pásu mezi ohněm a ledem, a asi uhodli, že ona je to nejmilejší ze slunečních dětí. Právě tady jednou, ve vzdálené budoucnosti, vznikne inteligence; ale před nimi ležel ještě nespočet hvězd a oni se sem možná už nikdy nevrátí.

Zanechali tu tedy hlídku, jednu z milionů, které rozeseli po vesmíru, aby sledovaly všechny světy s příslibem života. Byl to maják, který celé ty věky trpělivě informoval, že jej nikdo neobjevil.

Možná už teď chápete, proč byla ta křišťálová pyramida umístěna na Měsíci a ne na Zemi. Její stavitelé se nezajímali o rasy, stále ještě bojující s vlastním divoštvím. Naše civilizace je bude zajímat teprve tehdy, až prokážeme svou schopnost přežít – tím, že vzletíme do vesmíru a unikneme tak ze své kolébky Země. To je výzva, se kterou se dříve či později musejí vyrovnat všechny inteligentní rasy. A je to dvojnásobná výzva, protože zase závisí na zvládnutí atomové energie a na výsledku poslední volby mezi životem a smrtí.

Když jsme jednou už překonali tuto krizi, byla jen otázka času, kdy pyramidu najdeme a násilím otevřeme. Teď její signály ustaly, a ti, k jejichž povinností to patří, obrátí svou pozornost k Zemi. Možná budou chtít pomoci naší mladičké civilizaci. Ale musejí už být velmi, velmi staří, a staří bývají často bláznivě žárliví na mladé.

Nikdy se už nedokážu podívat na Mléčnou dráhu a nepřemýšlet přitom, z kterého z těch nakupených oblaků hvězd přilétají vyslanci. Jestli omluvíte tak otřepané přirovnání, spustili jsme požární poplach a nezbývá nám než čekat.

Nemyslím, že budeme muset čekat dlouho.

4

VÁNOCE, SHEPPERTON

Když jsem se se Stanleyem Kubrickem setkal poprvé v Trader Vic's 22. dubna 1964, už do sebe vstřebal obrovskou spoustu vědeckých faktů i fikce a byl do jisté míry v nebezpečí, že uvěří v létající talíře; měl jsem dojem, že jsem dorazil právě včas, abych ho před tímto hrozným osudem zachránil. Už od začátku měl dost jasnou představu, čeho chce nakonec dosáhnout, a hledal nejlepší způsob, jak na to. Chtěl natočit film o vztazích člověka k vesmíru – o to se do té doby v celé historii filmu nikdo nepokusil, tím méně toho dosáhl.*¹ Samozřejmě že existovalo velké množství „kosmických“ filmů, většinou brak. I těch pár, které byly vyrobeny s určitou zručností a přesností, bylo dost prostoduchých a víc je zajímalo školácké vzrušení z kosmických letů než jejich obrovské dopady na společnost, filozofii a náboženství.

Stanley si toho byl plně vědom a byl odhodlán vytvořit umělecké dílo, které by vyvolalo pocity úžasu, ohromení. .. snad dokonce, pokud by to bylo na místě, i hrůzy. Jak k tomu přistupoval, to jsem popsal jinde (viz „Syn doktora Divnolásky aneb Jak jsem se naučil nedělat si starosti a mít rád Stanleyho Kubricka“ – přetištěno v *Report on Planet Three (Zpráva o třetí planetě, Harper & Row)*). Jeho úspěch byl zaznamenán nebo probírán v milionech psaných i mluvených slov, z nichž velmi slušný výběr najdete v zábavné knize Jerryho Agela *The Making of Kubrick's 2001 (Jak vznikala Kubrickova 2001, New American Library)*. Já se však zabývám nikoli filmem, ale románem, který považuji za nezávislou a samostatnou práci – i když vznikl výslovně jako základ pro film.

To je samozřejmě pravý opak toho, jak to obvykle bývá. Většina filmů se točí podle už existujících románů, především podle bestsel-

¹ Jednou jsem obvinil své přátele v propagačním oddělení MGM, že mají na svých psacích strojích úspornou klávesu, která po stisknutí automaticky napíše: „V celé historii filmu ještě nikdy...“

lerů, které jsou jakousi zárukou kasovního úspěchu. (Dobrymi příklady jsou *Jih proti Severu* a *Doktor Živago*.) Jiné filmy se točí podle scénářů napsaných speciálně pro ně, a žádný román (nebo dokonce – fuj – „románové zpracování“) nikdy neexistoval. Do této kategorie spadají všechny Chaplinovy filmy, *Občan Kane* a *Lawrence z Arábie*. Ty od začátku do konce vznikaly jen jako filmy; to jediné, co z nich existuje na papíře, je literární a technický scénář.*²

Někteří geniální režiséři se dokonce obešli i bez nich. I když to zní neuvěřitelně, David Wark Griffiths prý natočil *Intoleranci* výhradně z hlavy. Myslím, že Stanley by to byl s 2001 rád udělal stejně, a váhal bych tvrdit, že teoreticky by to pro něj bývalo nemožné. Prakticky to ovšem nemožné bylo – i kdyby jen z toho důvodu, že musel mít téma dost podrobně zpracované, aby ho mohl předložit lidem, kteří mu poskytovali finanční krytí. Banky a filmové společnosti požadují víc než pár poznámek na kusu papíru, mají-li uvolnit své drahocenné miliony.

Scénář není umělecké dílo, i když jeho vytvoření vyžaduje značnou zručnost. Má k filmu přibližně stejný vztah jako partitura k symfonické skladbě. Jsou lidé, kteří dokážou číst partituru a „slyšet“ symfonii – ale ani dva režiséři si při čtení scénáře nepředstaví totéž. Dvojrozměrné obrazce barevného světla jsou mnohem složitější než jednorozměrné pásmo hudby – které se dá v podstatě kompletně popsat na papíře. Film nikdy takhle zachytit nedokážete, i když se autor scénáře o tento nadlidský úkol musí pokoušet. Pokud spisovatel není sám zároveň režisérem, musí se všechno popsat do nudných detailů; není divu, že scénáře je skoro stejná dřina číst jako psát. Dobře to řekl John Fowles: „Každý romanopisec, který kdy psal scénáře, zná strašlivá omezení – povinné vypočítávání zbytečností –, která mu film ukládá. Psát román je jako plavat v moři; psát filmový scénář je jako plácet se v melase.“ („Je román mrtev?“ – *Books*, podzim 1970.)

I když o tomhle všem jsem v roce 1964 měl jen vzdálenou představu, Stanley to věděl velmi dobře. To on navrhl, abychom dřív, než se pustíme do té nudné dřiny na scénáři, nechali svou představivost

² Literární scénář uvádí dialog, akci, prostředí aul. v tom pořadí, v jakém se nakonec opravdu objeví na obrazovce. Bylo by ale absurdní film tak i natáčet, takže technický scénář sdružuje do skupin scény odehrávající se ve stejném prostředí a kulisách a se stejnými herci.

volně rozletět a rozvinuli příběh do podoby úplného románu. K tomu jsme samozřejmě museli vytvořit mnohem širší pozadí, než které jsme kdy mohli použít ve filmu. To ale nevadilo. Každý dobrý romanopisec „ví“ mnohem víc, než napíše; každý filmař by měl mít na mysli širší obzor než jen svůj scénář.

Teoreticky jsme tedy hodlali napsat román (se zřetelem k filmové podobě) a z něj odvodit scénář. V praxi to bylo mnohem složitější; ke konci jsme scénář i román psali zároveň a obě věci se navzájem doplňovaly. Některé části románu dostaly svou konečnou podobu až poté, co jsme zhlédli denní práce podle scénáře založeného na dřívější verzi románu... a tak dále.

Po několika letech téhle práce jsem měl dojem, že když kniha konečně vyšla, měla by mít na titulu uvedeno „napsali Arthur Clarke a Stanley Kubrick; podle scénáře Stanleyho Kubricka a Arthura Clarka“ – kdežto ve filmu by to mělo být naopak. Dodnes mi připadá, že bychom se tak nejvíc přiblížili složité pravdě.

Po několika neúspěšných začátcích a dvanáctihodinových debatních maratonech jsme se začátkem května 1964 se Stanleyem dohodli, že „Hlídka“ bude pro naše účely skutečně vhodný materiál. Ale naše první představa – těžko se mi dnes na takovou myšlenku soustředí, i když by byla jistě bývala průchodná – byla, že objevení mimozemského výtvaru bude vyvrcholením příběhu, nikoli jeho počátkem. Před něj jsme chtěli zařadit sérii příhod nebo dobrodružství odehrávajících se při výzkumu Měsíce a planet. Pro tuto zárodečnou verzi jsme měli soukromý titul (který jsme samozřejmě nikdy neměli v úmyslu skutečně použít) „Jak se dobývala sluneční soustava“.

Znovu jsem se tedy vrátil ke svým zásobám povídek, abych našel materiál, který by do tohoto plánu zapadal. Našel jsem jich pět: „Breaking Strain“ (Kritický tlak, *Expedition to Earth*), „Out of the Cradle, Endlessly Orbiting...“ (Vykočiv z kolébky, navěky obíhá...), „Who's There?“ (Kdo je tam?), „Into the Comet“ (Do komety) a „Before Eden“ (Před rájem), všechno z *Tales of Ten Worlds (Příběhy deseti světů)*. 28. května 1964 jsem je prodal Stanleyemu a podepsal jsem smlouvu, že budu pracovat na připravovaném filmu. Náš původní časový plán byl bujně optimistický: psaní scénáře, 12 týdnů; diskuse o něm, 2 týdny; revize, 4 týdny; uzavření smluv, 4 týdny; příprava, 20 týdnů; natáčení, 20 týdnů; střihání a dokončovací práce,

20 týdnů – dohromady 82 týdnů. Když jsme připočítali dalších 12 týdnů do uvedení v kině, bylo to dohromady 94, tedy téměř dva roky. Ta dlouhá doba mě děsila, protože jsem se chtěl (jako vždycky) co nejdřív vrátit zpátky na Cejlon; bylo jen dobře, že ani jeden z nás tehdy netušil, jak dlouho nakonec bude projekt doopravdy trvat – čtyři roky...

Zbytek roku 1964 jsme strávili brainstormingem. Jak jsme dostávali nové nápady, původní myšlenka se zvolna měnila. „Hlídka“ se stala úvodem, nikoli závěrem; ostatních pět povídek jsme jednu po druhé zavrhlí. O rok později jsem usoudil (nevím, jestli přesně v tohle pořadí), že a) není vůči Stanleyemu fér, aby platil za něco, co nepotřebuje, a b) že z těch povídek by jednou mohl být celkem dobrý film, a koupil jsem je od něj zpátky...

Oznámený název projektu, pod kterým Stanley představil svůj záměr novinářům, byl *Cesta nad hvězdy*. Mně se to nelíbilo, protože už těch sci-fi cest a výprav bylo příliš. (Ve stejné době se ostatně začínala natáčet i *Fantastická cesta*, kde hrála Raquel Welchová a kompars deseti tisíc krvinek.) Další tituly, které jsme vymysleli a nakonec nepoužili, byly *Vesmír*, *Tunel ke hvězdám* a *Přistání na planetě*. Teprve až jedenáct měsíců poté, co jsme začali – v dubnu 1965 – zvolil Stanley *2001: Vesmírná odysea*. Pokud já si vzpomínám, byl to jen a jen jeho nápad.

I přes neustálý nápor práce (pouhých dvanáct hodin byl prakticky volný den) jsem si vedl podrobné záznamy o celé akci. I když nechci knížku zahltit detaily, které zajímají jen fanatické kubrickology, možná tyto výňatky přiblíží atmosféru těch prvních dob:

28. května 1964.

Navrhl jsem Stanleyemu, že „oni“ by mohli být stroje, které organický život považují za nebezpečnou nemoc. Stanleyemu se to líbí a myslí si, že by to mohlo být ono.

31. května.

Jeden skvělý nápad, který *nepoužijeme*. Sedmnáct mimozemšťanů – černých pyramid bez tváře – jede v otevřených autech po Páté avenue a doprovázejí je irští policajti.

20. června.

Dokončil jsem úvodní kapitolu „Pohled z roku 2000“ a začal jsem dělat na scénách s roboty.

1. července.

Poslední den práce v Time/Life na dokončování *Člověk a vesmír*. Přestěhoval jsem se do nového apartmá 1008 v hotelu Chelsea.

2.-8. července.

Průměrně tisíc až dva tisíce slov denně. Stanley četl prvních pět kapitol a řekl: „To bude bestseller.“

9. července.

Většinu odpoledne jsem učil Stanleyho používat logaritmické pravítko. Fascinuje ho to.

11. července.

Byl jsem u Stanleyho, že budeme rozvíjet zápletku, ale většinu odpoledne jsme se hádali o Cantorovu teorii transfinitečních grup. Stanley se snaží paradox „část rovná se celek“ vyvrátit tím, že úplný čtverec nemusí být vždy identický s celým číslem téže hodnoty. Usoдил jsem, že je to neobjevený matematický génius.

12. července.

Už máme všechno – kromě zápletky.

13. července.

Znovu jsem se dostal k práci na románu a pokročil jsem i přesto, že mě rušil republikánský sjezd.

26. července.

Stanleyho narozeniny. Šel jsem do Village a objevil přání, na kterém se Země rozpadá ve švech a pod tím je nápis: „Jak můžeš slavit šťastné narozeniny, když celý svět může každou chvíli vybuchnout?“

28. července.

Stanley: „Potřebujeme úžasné téma mystické velikosti.“

1. srpna.

Ranger 7 přistál na Měsíci. Zůstal jsem dlouho vzhůru a sledoval první televizní záběry. Stanley si začíná dělat starosti s očekávanými sondami na Mars. Co když některá z nich zjistí něco, co odstřelí náš námět? (Později se dotazoval u londýnské pojišťovny Lloyd's, jestli by se mohl proti takové možnosti pojistit.)

6. srpna.

Stanley navrhl, aby počítač byl ona a abychom jí říkali Athéna.

17. srpna.

Máme konečně i jméno pro našeho hrdinu – Alex Bowman. Hurá!

19. srpna.

Psal jsem celý den. Dva tisíce slov o měsících Jupitera. Nudná práce.

7. září.

Stanley je hrozně spokojený: „Jsme ve fantastické formě.“ Vyrobil stobodový dotazník o našich astronautech, např. jestli spí v pyžamu, co jedí k snídani atd.

8. září.

Včera večer špatně od žaludku. Zdálo se mi, že jsem robot a že mě předělávají. Ve velkém návalu energie jsem zvládl přepracovat dvě kapitoly. Odnesl jsem je Stanleymu, který byl velmi potěšen a udělal mi moc dobrý steak. Přitom poznamenal: „Tohle Joe Levine pro svoje autory nedělá.“

26. září.

Stanley mi dal prostudovat analýzu mýtu *Hrdina s tisícem tváří* od Josepha Campbella. Velmi podnětné.

29. září.

Zdálo se mi, že začalo natáčení. Všude kolem stála spousta herců, ale já jsem pořád ještě nevěděl, o čem to bude.

2. října.

Dočetl jsem *Africkou genezi* od Roberta Ardreyho. Narazil jsem na pozoruhodný odstavec, který by nám možná mohl poskytnout i název filmu: „Proč lidský rod nevymřel někdy v hloubi pliocénu?... Víme, že nebýt daru z hvězd, nebýt náhodného střetnutí paprsku a genu, byla by inteligence zahynula na nějakém zapomenutém africkém poli.“ Ano, Ardrey hovoří o mutacích pod vlivem kosmických paprsků, ale výraz „dar z hvězd“ se až neuvěřitelně hodí na naši současnou zápletku.

6. října.

Dostal jsem nápad, který považuji za klíčový. Ti, které jsme potkali v té druhé hvězdné soustavě, jsou lidé, kteří byli odvezeni ze Země před sto tisíci lety a jsou tedy prakticky stejní jako my.

8. října.

Celé dopoledne jsme přemýšleli o zápletkce, ale po dlouhé procházce na sluníčku jsme skončili u East River a koukali jsme na lodičky. Zavrhl jsem všechny svoje přehnané nápady – teď jsme se rozhodli pro Galaktické mírové sbory bez krve a hřmění.

17. října.

Stanley vymyslel šílenou ideu poněkud přitroublých robotů, kteří vytvoří viktoriánské prostředí, aby se hrdinové uklidnili.

20. listopadu.

Šel jsem do Muzea přírodní historie za dr. Harrym Shapirem, šéfem oddělení antropologie, který má na Ardreyho dost pohrdlivý názor. Pak jsem seděl se Stanem a hádali jsme se o tom, zda první lidé měli sklony spíš k vegetariánství nebo masožravosti. Stan chce, aby naši návštěvníci udělali z člověka masožravce; já jsem namítal, že jím byl odjakživa. Když jsem se vrátil do Chelsea, volal jsem Iku Asimovovi, abych s ním probral, jak by taková proměna vegetariána v masožravce vypadala biochemicky.

21. listopadu.

Četl jsem Leakeyho *Adamovy předky*. Už začínáme být dost zoufalí, ale po šestihodinové diskusi Stana napadla docela zábavná myšlenka. Naši mimozemšťané dorazí na Zemi a naše pacifistické předky naučí taktice organizovaného boje, aby přežili a vzkvétali. Docela jsme se bavili, když jsme si s tou myšlenkou hráli, ale nemyslím, že je životaschopná.

22. listopadu.

Volal jsem Stanovi a řekl jsem, že si nemyslím, že by kterákoli z našich dosavadních myšlenek byla k něčemu dobrá. Pomalu mi to rozmluvil a já jsem se trochu rozveselil, když jsem najednou řekl: „A co když mimozemšťané na Zemi uvíznou a potřebují, aby jim opolídě pomohli?“ Tahle myšlenka (nejspíš nikoli originální, ale co) otevřela celé nové oblasti možných zápletek, o kterých teď oba přemýšlíme.

23. listopadu.

Stanley zaneprázdněný četnými konzultacemi se svým brokerem a chce, abych mu poradil, jestli má koupit COMSAT.

10. prosince.

Stanley volal po zhlédnutí *Budoucích věcí* H. G. Wellse a tvrdí, že už *nikdy* nebude koukat na žádný film, který mu doporučím.

21. prosince.

Větší část odpoledne jsem strávil se Stanleym plánováním jeho oscarové kampaně na Dr. Divnolásku. Když jsem se vrátil do Chelsea, měl jsem tam vzkaz od Allena Ginsberga, abych za ním a Williamem Burroughsem přišel dolů do baru. Udělal jsem to rád, potřeboval jsem inspiraci.

24. prosince.

Pomalu jsem dával dohromady závěrečné stránky, abych je měl hotové jako vánoční dárek pro Stanleyho.

25. prosince.

Stanleyho poslední kapitoly nadchly a je přesvědčený, že jsme překročili rámec science fiction. Je ohromený a potěšený, protože

Bosley Crowther z *New York Times* zařadil *Dr. Divnolásku* do seznamu deseti nejlepších filmů, i když ho celý rok zuřivě napadal. Překřtil jsem Bosleyho na „Kritika, který přišel z chladu“.

Podle těchto poznámek by se zdálo, že o Vánocích 1964 byl román v zásadě kompletní a že dál už to byla celkem přímočará záležitost – napsat podle něj scénář. Skutečně jsme také podléhali této iluzi – přinejmenším já. Ve skutečnosti jsme zatím měli teprve hrubý náčrt prvních dvou třetin knihy, který končil v tom nejnapínavějším okamžiku. Podařilo se nám dostat Bowmana do Hvězdné brány, ale nevěděli jsme, co bude dál, nebo jen velmi všeobecně. Ovšem existující rukopis a jeho vlastní obchodnické schopnosti umožnily Stanleyemu uzavřít smlouvu s MGM a Cineramou, a „Cesta nad hvězdy“ byla s velkými fanfárami ohlášena.

Během jara roku 1965 jsme neustále revidovali a rozšiřovali román a odhazovali – znova a znova – celé kusy, o kterých jsme si kdysi mysleli, že jsou definitivní a úplné. Celou tu dobu Stanley také najímal štáb, kontroloval výtvarné přípravy, vyjednával s herci a techniky a zažehnával miliony dalších problémů, které vyvstanou při produkci i toho nejjednoduššího filmu. Události nabraly takové tempo, že jsem jich ve svých zápiscích stačil zachytit pouhý zlomek, a jen málo z nich se (naštěstí) týkalo přímo mě. Moje hlavní práce dosud byla brousit román, i když jsem byl neustále zatahován do technických diskusí s umělci a štábem. (Občas s katastrofálními důsledky, viz zápis z 10. listopadu.)

9. února 1965.

Zahlédl jsem v televizi Dalího, jak maluje ve výloze na Páté avenue v rámci reklamní kampaně na *Fantastickou cestu*. Hlásil jsem to Stanleyemu, který odpověděl: „Neboj, pro tebe jsme už taky jednu výlohu rezervovali.“

8. března.

Tvrdě jsem bojoval, abych Stanleyemu zabránil vzkřísit dr. Poolla. Obávám se, že jeho posedlost nesmrtelností tentokrát přemohla jeho umělecké instinkty.

6. dubna.

Jel jsem na ústředí COMSAT ve Washingtonu na start první komerční komunikační družice „Early Bird“. Představen viceprezidentu Humphreymu, který je také předsedou Rady pro vesmír, a řekl jsem mu, že hodláme utratit deset milionů dolarů na popularizaci vesmíru. Dodal jsem, že jednou z postav filmu bude předseda Rady pro vesmír... za třicet let. „Počkat,“ odpověděl okamžitě H. H. H., „v té době hodlám být stále ještě předsedou já.“

12. dubna.

Velké vzrušení. Stanley volal, že Rusové tvrdí, že zachytili rádiové signály z vesmíru. Volal jsem Walteru Sullivanovi z New York Times a dozvěděl jsem se, jak to bylo doopravdy – šlo o pouhé pulzování kvasaru ČTA 102.

14. dubna

Recepce u Harcourt, Brace and World. Byli tam Bill Jovanovich (předseda), Jeremy Bernstein (časopis *New Yorker*), Dennis Flanagan (*Scientific American*), dr. Robert Jastrow (Goddardovo kosmické středisko), Stanley a Christiane Kubrickovi, Ale Rosenfeld (šéf vědecké rubriky *Life*), Sylvester (Pat) Weaver, Scott Meredith a mnoho dalších přátel. Všichni si mysleli, že ten mejdan je na oslavu toho, že Harcourt vydává *Cestu nad hvězdy*, ale já jsem jim vysvětlil, že to ještě není definitivní a že to záleží na tom, jak vysokou hypotéku dokážou dostat na svůj dům.

19. dubna.

Jel jsem do kanceláře s přibližně třemi tisíci slovy, která Stanley ještě nečetl. Bylo tam už hodně živo – dělá tam už asi deset lidí, včetně dvou produkčních z Anglie. Zdi se pomalu pokrývají impozantními obrazy a já jsem si v té mašinérii připadal jako docela malé kolečko.

Nějaký psychopat, který trvá na tom, že ho Stanley *musí* najmout, už pár týdnů táboří na lavičce v parku před kanceláří a občas chodí i do budovy. Stan si v sebeobraně schoval do aktovky velký lovecký nůž.

1. května.

Zjistil jsem, že v 3. patře Chelsea začalo hořet. S úzkostí jsem čekal v hale, až ho požárníci uhasí... když jsem si představil, že jediný kompletní rukopis by se měl rozplynout v dým...

2. května.

Dokončil jsem kapitolu „Vesmír“ – brzo už budu mít celou třetí část připravenou k přepisu, hurá... Stan volal a říkal, že se mu líbí ta sekvence s „plovoucím ostrovem“. Zvláštní a povzbudivé, kolik z toho materiálu, který jsem považoval za odepsaný, se nakonec výborně hodí.

3. května.

Dokončil jsem první náčrt scény se ztracenou anténou.

25. května.

Stanley teď chce použít téma d'ábla z *Konce dětství*...

1. června.

Špatná kritika na knihu v *Tribune* – prý bych se měl držet popularizace vědy, ve fiction jsem amatér.

Konec června.

Četl jsem poznámky produkčního Victora Lyndona; byl jsem z nich úplně vedle. Ještě že to není moje práce. V jedné scéně mají být čtyři cvičená prasata bradavičnatá.

Víceméně za takového stavu věcí jsem se vrátil na Cejlon, kde jsem nebyl víc než rok, a později, v srpnu, jsem odjel za Stanleyem do studií MGM v Boreham Wood, což je asi dvacet kilometrů severně od Londýna. Svůj čas jsem teď rovným dílem věnoval zdánlivě nekonečné dřině rozvíjení nápadů se Stanleyem, vybrušování románu a téměř každodenním konzultacím ve studiu.

25. srpna.

Náhle jsem si uvědomil, jak by román *měl* končit – Bowmanem stojícím vedle mimozemské lodi.

25. září.

Návštěva z NASA – dr. George Mueller, zástupce ředitele, a „Deke“ Slayton (šéf výcviku posádek). Uspořádali jsme jim velkou prohlídku – udělala na ně dojem. George měl několik dobrých nápadů a toužebně se ptal, zda by nemohl model *Discovery* dostat, až ho nebudeme potřebovat, že by si jím vyzdobil kancelář. O Dekem se později říkalo, že prohlásil: „Stanley, obávám se, že vás doběhl obchodník s ojetými moduly.“ To je dost nepravděpodobná historka – předpokládám, že v tom měl své jemné italské prsty Roger Caras, Stanleyho viceprezident pro propagaci.

1. října.

Stanley volal s *dalším* zakončením. Zjistil jsem, že jsem jeho úpravy nechal včera u něj doma – podvědomé odmítnutí?

3. října.

Stanley na drátě, zase si dělá starosti se závěrem... Přeříkal jsem mu své nejnovější nápady a jeden z nich najednou zabral – Bowman se vrátí do dětství a na konci ho uvidíme jako miminko na oběžné dráze. Stanley pak volal ještě jednou, pořád velice nadšený. Doufám, že to není předčasná radost: i já sám jsem opatrně optimistický.

5. října.

Zase dumám nad románem. Náhle (myslím!) jsem našel logický důvod, proč by měl Bowman na konci být miminkem. On si tak představuje sám sebe v této fázi svého vývoje a kosmické vědomí má možná smysl pro humor. Volal jsem to Stanovi, na kterého to moc velký dojem neudělalo, ale já jsem teď spokojený.

15. října.

Stan se rozhodl zabít *celou* posádku *Discovery* a nechat jen Bowmana. Drastické, ale připadá mi to správné. Koneckonců Odysseu taky přežil jediný...

17. října.

Poprvé jsem viděl Stana v záchvatu bezmocného hysterického smíchu, když jsme rozebírali komické nápady. V hibernační komoře nebude *nikdo* – všichni, kdo byli ve výcviku, dostali strach a vycouvali, ale mise musela bez ohledu na to pokračovat.

19. října.

Vyzvedlo mě auto ze studia a celý den jsem pracoval (nebo snažil se pracovat) se Stanem. I přes obvyklé davy lidí, které k němu chodily, dlouhé telefonáty do Hollywoodu a odbory, které vyhlásily zdržovací „práci podle všech předpisů“, jsme toho dost udělali a vyřešili (už zase!) hlavní problémy zápletky.

26. října.

Diskutoval jsem se Stanleyem o jeho posledním nápadu – že *Discovery* by měla mít pulzní atomový pohon. Četl jsem o něm nedávno odtajněnou zprávu a udělalo to na mě dost velký dojem – ale výtvarníci si rvou vlasy.

10. listopadu.

Šel jsem se Stanem a s výtvarníkem scény do orbitální kosmické lodi a náhodou jsem poznamenal, že mi připomíná čínskou restauraci. Stan prohlásil, že tím to pro něj končí, a přikázal provést změny. Budu se muset pár dnů vyhýbat kulisárně.

16. listopadu.

Dlouhé sezení se Stanleyem nad scénářem. Několik dobrých nápadů, ale byl bych snad raději, kdybychom už žádné další neměli.

18. listopadu.

Připadám si dost vyčerpaný. Jel jsem do Londýna a viděl tam film o Michelangelovi *Agónie a extáze*. Jedna věc mě obzvlášť fascinovala – použití fráze „Bůh stvořil člověka k obrazu svému“. To je koneckonců téma našeho filmu.

30. listopadu.

S Rogerem Carasem a Fredem Ordwayem (technický poradce) jsem jel do Oxford and Cambridge Clubu na schůzku s dr. Louisem Leakeym a jeho synem Richardem. Dr. Leakey je přesně takový, jak jsem si ho představoval – plný nadšení a nápadů. Myslí si, že člověk je tu už nejméně čtyři nebo pět milionů roků. Svěřil se mi také, že napsal hru – fantasy o primitivních lidech, o níž si myslel, že by z ní mohl být dobrý film. Je to o skupině antropologů, které šaman pošle

do minulosti. Řekl jsem (proti všem svým pravidlům), že bych ten rukopis rád četl – což je pravda.

16. prosince.

Moje 48. narozeniny – a Somerset Maugham zemřel. Snažím se z toho něco vyvodit (poslední ze soupeřů?).

25. prosince.

Boží hod, ha-ha. Prosekával jsem si cestu k Jupiteru – pomalu, ale jistě.

26. prosince.

Pracoval celý den. Stan mi volal, aby mi poděkoval za dárek, který jsem mu poslal, a poslal řidiče, aby vyzvedl, co jsem napsal. Později volal, že se mu dialog moc nezamlouvá. Souhlasil jsem s ním.

Ty Vánoce r. 1965 jsme měli oba skutečně nůž na krku a volno neměl nikdo. Stanley totiž měl neodvratný konečný termín. Obrovská scéna vykopávek M AT-1 s monolitem nalezeným na Měsíci byla postavena s Shepperton Studios v jihozápadním Londýně – a koncem prvního týdne nového roku se musela strhnout, aby uvolnila místo jinému filmu. Stanley měl jen týden na celé natáčení druhého klíčového setkání mezi člověkem a monolitem.

Teprve za několik let jsem si vzpomněl na další spojení mezi Sheppertonem a vesmírem. Když se podíváte do mistrovského díla H. G. Wellse *Válka světů*, najdete tam kapitolu 12: „Co jsem viděl ze zničení Weybridge a Sheppertonu.“ Toto první zobrazení války obrněnců je dodnes trochu děsivé čtení:

Kolos s uťatou hlavou se zatočil jako opilý obr; nepadl ale. Skoro zázrakem si zachoval rovnováhu. Už si nedával pozor na cestu a komora, která odpalovala Paprsek žáru, byla strnule otočená vzhůru. Monstrum se rychle valilo k Sheppertonu. Živá inteligence, Mart'an v kabině, byl zabit a rozstříkl se do čtyř světových stran, takže ta věc teď byla jen složitá ničící hromada kovu. Jela přímo a nikdo ji nedokázal řídit. Narazila na věž sheppertonského kostela, podťala ji jako beranidlo, cukla sebou stranou, zakolísala a pak se se strašlivou silou zřítíla do řeky, mimo můj dohled.

Vzduchem otřásl mocný výbuch a vysoko k nebi vylétl gejzír vody, páry, bláta a roztrhaného kovu. Jak se komora Paprsku žáru dotkla vody, stala se z vody pára. Vzápětí se za ohybem vyřítla obrovská vlna, jako blátivý příboj, ale horká skoro k opaření...

Dnes samozřejmě máme Paprsek žáru i my a dokázali bychom mnohem lepší věci než Wellsovi slabí Mart'ané s malou taktickou atomovou bombou. Ale stejně to není tak špatné... na rok 1898...

5

MONOLITY A MANUSKRIPTY

Dodnes mám rozpis na první den práce v Sheppertonu toho mrazivého 29. prosince 1965. Ze sentimentálních důvodů – a protože je zcela jistě zajímavý i pro nevědomé obyvatele toho předpekli zvaného kdysi (jednou z hollywoodských dračic) „neceluloidový svět“ – bych ho tady rád přetiskl. Existuje jen málo způsobů, jimiž by bylo možné tak dobře vystihnout tu spoustu práce za scénou, kterou stál každý záběr.

PRVNÍ NATÁČECÍ DEN
HAWK FILMS LTD – DOPLNĚNÝ ROZPIS

PRODUKCE „2001: Vesmírná odysea“

DATUM Středa 29. prosince '65

ZAČÁTEK NATÁČENÍ 8.30

Místo: Shepperton – STUDIO H.

SCÉNA: VYKOPÁVKY MAT-1

UMĚLEC – POSTAVA

Šatna / Make-up / Nástup na plac

WILLIAM SYLVESTER – FLOYD

3 (OH29)/7.45/9.00

ROBERT BEATTY- HALVORSEN

6 (OH46)/8.00/9.00

SEAN SULLIVAN- MICHAELS

10 (OH24)/8.00/9.00

BURNELL TUCKER – FOTOGRAF

2 (OH25)/7.45/9.00

JOHN SWINDELL – 1. TECHNIK

1 (OH25)/7.30 79.00

JOHN CLIFFORD – 2. TECHNIK

1 (OH25)/7.30/9.00

DUBLÉŘI:

JOHN FRANCIS – za p. Sullivana

/8.00/8.30

EDDIE MILBURN – za p. Beattyho

/8.00/8.30

CERRY JUDGE – za p. Sylvestera

/8.00/8.30

BRIAN CHUTER – za p. Tuckera

/8.00/8.30

TOM SHEPPARD – za p. Swindella

/8.00/8.30

ROBIN DAWSON-WHISKER – za p. Clifforda

/8.00/8.30

ZVUK

- 1) Místní rozhlas od 8.30
- 2) Dva megafony od 8.30

KOSTYMÉRNA

- 1) Kombinézy pro všechny umělce.
- 2) Bílé kombinézy a ochranné přilby pro dubléry.
- 3) Floydův skafandr pro sc. C150.

ELEKTRIKÁŘI

- 1) Topení ve studiu H, v šatnách, jídelnách a kancelářích od 7.30.
- 2) Za žádných okolností se během vánočních svátků nesmí vypnout topení v kamerovně!

CATERING

- 1) Pauzy v čajovně v 10.00 a 15.30, prosím.
- 2) Nádobý s bujónem a kávou připravte prosím k vyzvednutí v 8:00 a neustále mějte k dispozici další na doplnění.

REKVIZITY

- 1) Podle scénáře včetně aparátu a vybavení pro fotografa.
- 2) Vyzvedněte prosím v kantýně bujón a kávu v 8:00 a neustále je doplňujte.
- 3) Nachystejte koše na odpadky a popelníky do studia.
- 4) Mějte v pohotovosti náhradní vzduchové láhve pro skafandry.

UPOZORNĚNÍ PRO VŠECHNY ZÚČASTNĚNÉ:

- 1) Snažíme se udržet ve studiu neustále rozumnou teplotu, proto prosíme všechny členy štábu, aby dohlédli na to, že dveře do studia

budou pořád zavřené. Pokud bude kdykoli nezbytné dveře otevřít, upozorněte prosím asistenta režie.

2) Odpadky prosím odhazujte pouze do připravených košů.

ČÍSLA SCÉN:

B42 B38 B44 B46

MATERIÁL PRO TV MONITOR DO SC. Č. B45 a C151

ZÁLOHA SC. C150

ZÁLOŽNÍ KULISY:

ZÁZNAM FLOYDOVA BRÍFINKU: SC. Č. C1 50 – STUDIO

K

WILLIAM SYLVESTER / FLOYD / Jako výše.

DOPRAVA:

Vozidla pro kameru, zvuk, rekvizity a kostymérnu podle dohody s nimi. Autokar pro štáb odjíždí ze studií M-G-M přesně v 7.05.

OBĚD: 12.45- 13.45.

DENNÍ PRÁCE: PROMÍTAČKA 4 – 12.45.

Derek Cracknell, asistent režie

Můj diář zaznamenává ten první den dost podrobně:

29. prosince 1965.

Kulisy k MAT-1 jsou obrovské – studio je druhé největší v Evropě a je dost impozantní. Jáma pětáctýřicet krát patnáct krát šest metrů a kolem ní vybavení. (Například moc pěkné malé elektrické bagry, buldozery atd., které by mohly opravdu pracovat na Měsíci!) Kolem se rojilo asi sto techniků. Strávil jsem nějakou dobu se Stanleyem nad scénářem – pak jsme pokračovali i při společném obědě. Setkal jsem se také s herci a připadal jsem si jako slavný odborník, když mi začali klást astronomické otázky. Zůstal jsem do čtyř odpovědně – do té doby se ještě nic doopravdy nenatočilo, ale už se k tomu blížili. Skafandry, láhve atd. jsou moc pěkně udělané a MAT-1 je impozantní – i když někdo upatlal černý povrch a Stanley se strašně rozzuřil, když jsem ho na to upozornil.

Inkoustově černou plochu monolitu bylo samozřejmě strašně těžké nasvítit a snímat – a samozřejmě by celou scénu úplně zabilo, kdyby se na ebenovém povrchu objevily otisky prstů ještě dřív, než se ho dotkly rukavice astronautů. (O pět let později jsem měl ve Smithsonian příležitost na vlastní kůži si vyzkoušet rukavici, která se jako první dotkla povrchu Měsíce.)

Ten slavný monolit, který vyvolal tolik sporů a dohadů, byl sám o sobě výsledkem delšího vývoje. Na počátku byl tím mimozemským objektem černý čtyřstěn – nejjednodušší a nejzákladnější ze všech pravidelných těles, tvořený čtyřmi stejnými trojúhelníky. Byl to tvar, který vyvolal celou řadu filozofických i vědeckých spekulací (Keplerovu kosmografii, atom uhlíku, Fullerovy geodetické struktury...), a výtvarníci připravili modely nejrůznějších velikostí, které umístili do africké a měsíční krajiny. Ale kdoví proč nikdy nevypadaly dobře, a také tu bylo riziko, že vyvolají zcela nesprávné asociace s pyramidami.

Stanley chvíli uvažoval o tom, že použije průhlednou krychli, ale ukázalo se, že vyrobit ji v požadovaných rozměrech není možné. Rozhodl se tedy pro tvar kvádra a dostal třítunový blok lucitu – největší, jaký byl kdy odlit. Bohužel ani ten nevypadal přesvědčivě, byl tedy vykázán do rohu studia a nahrazen černou deskou týchž rozměrů. Já jsem horečně doháněl – a někdy předjímal – všechny tyto změny na svém psacím stroji, ale musím připustit, že jsem to měl o mnoho snazší než rekvizitáři.

I přes takové problémy, jako že nám do obrovského studia vnikli ptáci (nebo to byli netopýři?) a začali nám kroužit nad měsíční krajinou, dokončil Stanley natáčení ještě před týdenním termínem. Monolit pečlivě zabalili do vaty a uložili na bezpečné místo, než ho bude zase zapotřebí – asi za rok, pro konfrontaci v závěrečné sekvenci z hotelového pokoje. Štáb se vrátil do studií v Borehamwoodu a já jsem si dál lámal hlavu...

7. ledna 1966.

Včera v noci jsem si uvědomil, že Hvězdná brána musí být Iapetus, má poměr jasnosti šest ku jedné. Vzkázal jsem to Stanovi.

8. ledna.

Rekordní den – tři tisíce slov a některá patří k nejnapínavějším v celé knize. Bylo to docela děsivé, když počítač začal bláznit a já byl sám v domě se svým elektrickým psacím strojem...

14. ledna.

Dokončil jsem kapitolu Inferno a dostal jsem Bowmana do hotelového pokoje. Teď ho ještě dostat odtamtud.

16. ledna.

Dlouhý rozhovor se Stanem, podařilo se nám vyřešit většinu nejdůležitějších bodů zápletky. Hned jsem se pustil do práce, a než jsem se otupěle odpočíval do postele, měl jsem konečně skoro kompletní první verzi závěrečné sekvence. Už mám skutečně pocit, že je konec v dohledu – ale tohle už jsem si myslel dvakrát.

17. ledna.

Kolem poledne jsem měl první verzi závěrečných kapitol hotovou. Od té doby mi třetí hlava a mozek se mi vaří. Jsem příliš vyčerpaný, abych cítil potěšení – jen se mi ulevilo. Celý den jsem se snažil uvolnit; naštěstí zítra jedu do studia, což bude vítaná pauza.

18. ledna.

Ve studiu lord Snowdon, fotil Stanleyho ze všech stran pro *Life*.

19. ledna.

Stanley volal, že se mu poslední kapitoly líbí a že si myslí, že příběh je teď „skálopevný“. Potěšil mě a snažil jsem se ho okamžitě přimět, aby odsouhlasil, že existující verze se může přepsat a poslat našemu agentovi.

2. února.

Strávil jsem celý den se Stanem – přišli jsme na pár nápadů, ale samozřejmě ho pořád něco přerušuje, např. Gary Lockwood a Keir Dulea se zkouškou líčení (chceme, aby vypadali tak na pětatřicet). Bolí mě v krku a leze na mě rýma, takže Stan si mě držel od těla.

4. února.

Viděl jsem demo, kde Stan spojil několik scén, aby šéfové společnosti viděli, co se děje. Použil Mendelssohnův *Sen noci svatojánské* pro scény beztlíže a *Antarktickou symfonii* Vaughana Williamse pro měsíční sekvenci a pro zvláštní efekty Hvězdné brány, a mělo to ohromující výsledky. Vypotácel jsem se ven přesvědčený, že to bude mistrovské dílo – pokud bude Stanley takhle pokračovat.

Pár dní nato jsem unikl na Cejlon. Ale ne nadlouho:

15. března.

Kabelogram od Stana. Chce na mně „tři minuty poetického clarkovského vyprávění“ a o HALově zhroucení. Odeslal jsem mu ho expresně ještě odpoledne. (Nikdy ho nepoužil...) Začal jsem také s n-tou „poslední“ revizí a celkem to šlo.

20. března.

Celý den jsem tvrdě pracoval na románu a v devět večer jsem dokončil neučesaný závěrečný náčrt (už zase!).

2. dubna.

Vložil jsem do rukopisu pár stovek závěrečných (?) slov a uložil jsem ho. Pokud mě se týká, je hotový.

Bohužel nebyl. O pár dní později jsem letěl z Cejlonu do kansaského Lawrence na oslavy stého výročí Kansaské univerzity. Kabeloval jsem Stanleyemu, že mám namířeno zpátky do Londýna, abych dokončil poslední přípravy k vydání knihy. Odpověděl: „Neobtěžuj se – ještě není hotová.“ Odsekl jsem, že přijedu stejně, a taky jsem to udělal:

19. dubna.

První celý den strávený zase ve studiu – viděl jsem natáčení na centrifuze. Pozoruhodná podívaná, doprovázená děsivými zvuky a praskajícími žárovkami. Stanley přišel během přestávky v natáčení a sám začal mluvit o datu publikace. Když jsem se ho na to přímo zeptal, zapřísahal se, že nechce vydání zdržet až do uvedení filmu. Vysvětlil mi, že ten do normální distribuce půjde až koncem roku 1967

nebo dokonce v roce 1968. I pokud první promítání bude v dubnu 1967 (ve skutečnosti to bylo v dubnu 1968), poběží jen v několika kinech Cineramy, takže budeme mít čas se trochu nadechnout.

23. dubna.

Jel jsem s Rogerem Carasem a Mikem Wilsonem do skvělé soukromé zoo poblíž Nuneatonu, kde měli všechny veleopy. Mikovi dalo dost práce natočit šimpanze, kteří pořád pobíhali a vrhali se na kameru. Trochu mě znervózňovalo gorilí mládě, protože mělo ve zvyku všechno okusovat dost impozantními zuby... Příjemný den, a doufám, že mi poskytl i pár nápadů, co se týče Pozorovatele měsíce a spol.

29. dubna.

Studio navštívil sovětský letecký atašé. Podíval se na všechny ty tabulky s pokyny na stěnách kosmické lodi a pronesl s vážnou tváří: „Jistě víte, že tohle všechno by mělo být v ruštině.“

Koncem května jsem letěl zpátky do Spojených států, abych pomohl s propagací filmu a abych se snažil uklidnit polekané šéfy MGM, když se ptali: „Co to tam ten Stanley dělá?“ Poprvé jsem také navštívil mys Kennedy jako člen malé skupinky prominentů, přizvaných ke startu Gemini 9. Doprovázel nás James Webb, administrátor NASA. Jako na každého návštěvníka, i na mě udělala nesmazatelný dojem hala pro závěrečnou montáž i ta pozemní loď, tři tisíce tun těžký pásový transportér, jehož maximální rychlost (bez nákladu) je tři kilometry v hodině. Vzpomínám si, že jsem se díval, jak si člen Sněmovny reprezentantů George Miller, předseda sněmovního výboru pro astronautiku, zkouší řídit transportér – a že jsem ho varoval, aby nepřekračoval povolenou rychlost, protože přímo za zády mu stál předseda Nejvyššího soudu Warren.

Bohužel cílová družice Atlas-Agena, s kterou se Gemini 9 měla setkat, se nedostala na oběžnou dráhu, a let s posádkou byl tedy zrušen. Obdivoval jsem houževnatost administrátora Webba, který to přijal jen tak mimochodem a okamžitě se obrátil ke kongresmanu Millerovi s poznámkou: „Bohužel budu muset přijít na váš výbor se žádostí o další peníze.“

Následující měsíc jsem byl zase v Londýně a pořád jsem se ještě snažil Stanleyho přesvědčit, že román je hotový a rukopis může na trh. Během jednoho z mých rozčilenějších výstupů poznamenal: „Věci nikdy nejsou tak špatné, jak se zdají,“ ale já jsem nebyl v náladě s ním souhlasit.

Stanley tvrdil, že chce na rukopisu ještě pracovat, a prostě na to nemá čas vzhledem k obrovským tlakům ve studiu. (Skutečně byly obrovské a mě nepřestávala udivovat Stanleyho schopnost vypořádat se s deseti simultánními a vzájemně propletenými krizemi, z nichž každá mohla stát půl milionu dolarů. Není divu, že ho fascinuje Napoleon...) Ale já jsem zastával názor, že spisovatel jsem *já* a on by se měl spolehnout na můj úsudek; co by asi řekl on, kdybych mu chtěl stříhat film?

Nakonec jsme se dohodli na kompromisu – Stanleyho. On se pokusí, během volných chviliek na záchodě nebo až ho povezu do mů v jeho rolls-royce maximální povolenou rychlostí padesát kilometrů za hodinu, vypsát, co ještě mám podle něj v knize vylepšit. Na tomto základě mohl Scott Meredith konečně uzavřít vynikající smlouvu s Delacorte Press.

Stanley držel slovo. Pořád ještě mám devítistránkový zápis se sedmatřiceti odstavci, datovaný 18. června 1966, který obsahuje některé velmi přesné a občas i nepřijemné poznámky:

1. Dá se použít slovo „veldt“ v oblasti sužované suchem?

6. Kde se v suchem postižené oblasti berou včely? Čím se živí?

9. Vrchí leopardi?

11. Unese leopard člověka?

14. Protože kniha vyjde před uvedením filmu, nevím, proč bychom do knihy nemohli dát něco, čemu bychom dali přednost, kdyby to ve filmu šlo. Byl bych ten blok rád měl průhledný, ale to se nedalo udělat. Chtěl bych mít v románu blok černý.

15. Nepřipadá mi vhodné slovo „šťebetání“. Musíme se dohodnout, jak vlastně mluví.

19. Tahle poznámka mi připadá trochu jako z *Bambi*.

22. Podrobný popis těch zkoušek se mi vůbec nelíbí. Bere jim to veškeré kouzlo.

24. Tahle scéna mi vždycky připadala nereálná a jaksi nepředstavitelná. Jsou záchránění před smrtí hladem, ale nezačnou být vy-

pasení, uhlazení, lesklí a spokojení. Myslím, že by jednoho dne měla krychle zmizet a že Pozorovatel a jeho parta můžou procházet kolem sloní kostry, kterou už na své cestě za potravou viděli mockrát, a najednou je k těm kostem něco přitáhne a začnou je posunovat a mávat s nimi, a že celá tahle scéna by měla být do jisté míry jakoby magicky okouzlená, jak v románu, tak nakonec hlavně ve filmu, a že po téhle scéně by se přiblížili k býložravcům, s kterými se obvykle dělí o potravu, a jednoho zabili atd.

27. Významu tohohle nerozumím.

33. Víc se mi líbí předchozí verze... Výrazy „měsíce ubývaly a narůstaly“ mi připadá jako hrozné kliše. Výraz „bezzubí třicátníci umírali“ je taky dost příšerný.

37. Tohle je myslím hodně špatná kapitola a neměla by v knize být. Je pedantická, nedramatická a ničí ten krásný přechod od opolidí k 2001.

Aby tyto výňatky nevyvolaly nesprávný dojem, musím dodat, že v poznámkách bylo také několik velmi lichotivých komentářů, které mě skromnost nutí vynechat. Po pravdě řečeno, tohle Stanley občas přeháněl. Nejdřív mi zvedl náladu (která to často potřebovala) hojnou chválou něčeho, co jsem právě napsal; během následujících pár dní pak nacházel další a další chyby, až to celé pomalu rozkrájel na kousky. To všechno patřilo k jeho neutuchající snaze o dokonalost, kterou mě často vyprovokoval k tomu, abych mu připomněl aforismus: „Žádné umělecké dílo není nikdy hotovo; je jen opuštěno.“

Musím přiznat, že já jsem byl připraven opustit loď dříve než on; obdivoval jsem ho však pro jeho houževnatost, i když jsem si často přál, aby nebyla soustředěna právě na mě.

Všechno vyvrcholilo v létě roku 1966 a já jsem ve svých zápiscích objevil tuhle smutnou poznámku:

19. července.

Skoro všechny vzpomínky na týdny práce v hotelu Chelsea už patrně vymizely a existují verze knihy, na které si jen těžko vzpomínám. Ztratil jsem přehled (naštěstí) o počtu revizí a slepých uliček. Je to dost deprimující – doufám jen, že konečný výsledek bude stát za to.

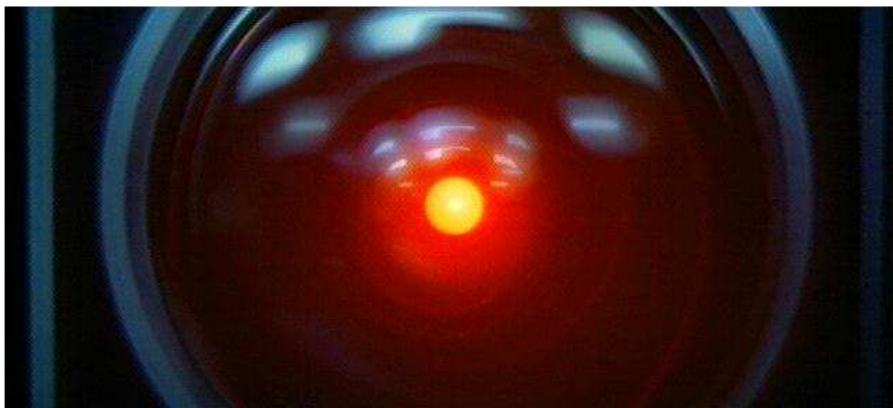
Důvod této pochmurné nálady byl pochopitelný. Stanley odmítl podepsat smlouvu – poté, co Delacorte knihu vysadil a uveřejnil v *Publisher's Weekly* impozantní dvoustránkový inzerát. Pořád tvrdil, že není s rukopisem spokojený a chce na něm ještě pracovat. Uvažoval jsem, že napíšu dr. Leakeymu, aby mi poradil nějakého dobrého šamana, a Scott Meredith koupil špendlíky a vosk. Delacorte and Co. setřel hořké slzy a sazbu rozmetal. Vždycky jsem k nim cítil nesmírnou vděčnost za jejich trpělivost v této obtížné záležitosti, a jsem rád, že jsem jim mohl poskytnout skromný bestseller v *Time Probe* (*Sondě času*).

Bylo jen dobře, že nikoho ani ve snu nenapadlo, že uběhnou ještě dva roky, než kniha konečně vyjde v *New American Library* v létě 1968 – několik měsíců po uvedení filmu. Z dlouhodobého hlediska všechno vyšlo – přesně jak Stanley předpovídal.

Ale znám i snadnější způsoby, jak si vydělat na živobytí.

6

ÚSVIT ČLOVĚKA

V listopadu 1950 jsem napsal povídku o setkání mezi návštěvníky z vesmíru a primitivním opočlověkem v pradávné historii. Redaktor u Ballantine Books jí dal důvtipný název „Expedice na Zemi“, když vyšla ve stejnojmenné knize, ale já dávám přednost „Setkání v úsvitu“. Ovšem když Harcourt, Brace a World vydali můj vlastní výběr nejoblíbenějších povídek *Devět miliard Božích jmen*, záhadně se to změnilo na „Setkání za úsvitu“. A takový je teď stav věcí.

Ačkoli „Setkání“ nebylo jedním z toho půltuctů povídek, které Stanley původně koupil, hodně ovlivnilo mé uvažování v prvních fázích našeho dobrodružství. V té době – a vlastně ještě mnohem později – jsme předpokládali, že skutečně ukážeme nějakou mimozemskou bytost, možná nepříliš vzdálenou od lidské podoby. I to by však přineslo děsivé problémy s make-upem a věrohodností.

Problémy s make-upem se vyřešit daly – jak později dokázal Stuart Freeborn svou brilantní prací na opolidech. (K mému velkému vzteku byl v roce 1969 při předávání Cen Akademie udělen zvláštní Oscar za make-up – *Planetě opic*! Co nejhlasitěji jsem se tehdy podívoval, zda snad porotci pominuli 2001 proto, že si mysleli, že jsme použili skutečné opice.) Problém s věrohodností by mohl být mno-

hem větší, protože tu bylo nebezpečí, že by výsledek vypadal jen jako další horor o příšerách. Po značném experimentování jsme celou věc obešli jak ve filmu, tak v románu, a není pochyb, že to bylo správné řešení.

Ale než jsme k němu dospěli, připadalo nám logické ukázat skutečné setkání mezi opolidmi a mimozemšťany a mnohem detailněji popsat to setkání v pleistocénu, před třemi miliony let. Následující kapitoly byly náš první přímý pokus ukázat, že opolidi je při dostatečné trpělivosti možno vycvičit tak, aby zlepšili svůj způsob života.

Považuji za součást Stanleyho génia, že vycítil, co v tomto přístupu chybí. Bylo to příliš prosté; a co hůř, postrádalo to ono kouzlo, které hledal, jak vysvětlil v bodě 24 svých poznámek, citovaných dříve.

V románu jsme nakonec dokázali dosáhnout žádaného efektu tím, že jsme vynechali detaily a uvedli do děje supervýukový stroj, monolit – který, což bylo ještě důležitější, poskytl onen nezbytný spojovací článek mezi oběma částmi příběhu. Ve filmu dokázal Stanley vytvořit ještě mnohem silnější emocionální účinek vynikajícím použitím zpomaleného snímání, obrovských detailů a tématu ze Straussova *Zarathustry*. Ten okamžik na počátku historie, kdy Pozorovatel měsíce, předobraz Kaina, poprvé uchopí kost a zamyšleně si ji prohlíží, než s ní začne s rostoucím vzrušením mávat, mi vždycky vžene slzy do očí.

A nejvíc mě to zasáhlo, když jsem seděl za U Thantem a dr. Ralphem Bunchem v promítacím sále Daga Hammarskjölda a dívali se na promítání, které si generální tajemník vyžádal. *Tohle*, uvědomil jsem si náhle, byl okamžik, kdy začaly všechny naše problémy – a právě v téhle budově se je pokoušíme zastavit. Zároveň mě ohromila paralela mezi tvarem monolitu a samotného sídla OSN; ta náhodná shoda mi připadala až přízračná. Pokud to vůbec byla náhodná shoda...

Sekvence s rozbíjením lebek byla jediná scéna, která se *nenatáčela* ve studiu; točila se na poli pár set metrů od něj – bylo to jedinkrát, kdy Stanley točil v exteriéru. Postavili tam malý stupínek a Pozorovatel měsíce (Dan Richter) na něm seděl obklopen kostmi. Na konci pole byla silnice, kudy jezdila auta a autobusy, ale protože se točilo „z žabí perspektivy“ směrem k obloze, nevadilo nám to – i když Stanley musel občas udělat pauzu kvůli nějakému letadlu.

Ten záběr se opakoval tolikrát a Dan roztřískal tolik kostí, že jsem se bál, že nám dojdou lebky prasat bradavičnatých (neboli tapírů). Ale nakonec byl Stanley spokojen, a když jsme se vraceli do studia, začal vyhazovat kosti do vzduchu. Nejdřív jsem si myslel, že má prostě radost ze života, ale pak je začal natáčet ruční kamerou – což nebylo nic jednoduchého. Jednou nebo dvakrát některá ta velká a rychle padající kost skoro zasáhla Stanleyho, zakoukaného do hledáčku; při troše smůly mohl v té chvíli celý projekt skončit. Abych parafrázoval Ardreyho (str. 35), „byla by ta inteligence zahynula na nějakém zapomenutém elstreeském poli“.

Když Stan přestal točit kosti vzlétající k nebi, pokračoval v chůzi zpátky do studia; ale teď uchopil koště a to začal vyhazovat do vzduchu. Znovu jsem předpokládal, že to dělá jen z legrace, a možná i dělal. Ale tak se zrodil největší časový skok v historii filmu – tři miliony let, od kostěného kyje k umělé družici v jedné čtyřiadvacetinné vteřině.

(Jednu dobu jsme ten skok chtěli uskutečnit nikoli směrem vpřed, ale směrem zpátky; úplně jsem na to zapomněl, dokud jsem si nevšiml, že následující kapitoly byly původně očíslovány 35-38. Zdá se mi mnohem logičtější a rozhodně méně matoucí přetisknout je teď, aby tato kniha dostala stejnou strukturu jako román – a jako film.)

PRVNÍ SETKANÍ

Ledovce už ustoupily a tvary kontinentů byly víceméně takové, jak je bude znát člověk, až za tři miliony let vytvoří své první mapy. Samozřejmě existovaly drobné rozdíly; Britské ostrovy byly stále součástí Evropy a hráz mezi Asií a Amerikou se ještě nerozdrobila v ostrovy Beringový úžiny. A budoucí Středomoří nebylo dosud zaplavené; Herkulovy sloupy budou stát pevně ještě celé věky, než je oceán prolomí a zrodí se klamná, ale krásná legenda o Atlantidě.

Jaká stvoření asi na tomto světě žijí? říkal si Clindar, když se díval dolů na otáčející se kouli. Velká loď prolétla Hvězdnou branou teprve před pár hodinami a celá její posádka byla ještě rozrušená z nadcházejícího přistání na nadějně planetě. Každý svět představoval novou výzvu, nový problém, nesl v sobě nekonečné možnosti života a smrti – a naději na další společníky v tomto dosud bolestně prázdném vesmíru.

Za oněch pět staletí od doby, kdy Clindar opustil Eos, vstoupil už na třicet světů a každému věnoval nejméně deset let svého života. Na dvou z nich utrpěl drobnou smrt, ale to bylo jedno z nevyhnutelných rizik průzkumných cest. Očekával, že zemře ještě mnohokrát, než se vrátí do svého domovského světa, vzdáleného teď v normálním vesmíru tisíc světelných let. Pokud jeho tělo nebylo úplně zničeno, lékaři ho vždycky dokázali opravit.

Kromě neobvyklé výšky – přes dva metry – byli tvorové shlížející dolů na pliocenní svět překvapivě lidští; popravdě řečeno mnohem lidštější než cokoli, co kráčelo po planetě pod nimi. Pouze při dost podrobném pohledu bylo jasné, že patří k zcela jiné vývojové větvi; příroda zase jednou trochu pozměnila jeden ze svých oblíbených typů.

Ve vesmíru existují miliony dvourukých, dvounohých, vzpřímených ras. Tisíce z nich byste si v tmavé noci nebo za husté mlhy mohli splést s člověkem. Ale existovalo jen několik stovek druhů,

kteří by se mohli nerozpoznání vmísit do lidské společnosti – a ani jedna z nich by neprošla byť povrchní lékařskou prohlídkou.

Po drobných úpravách plastických chirurgů by se Clindar klidně mohl vydávat za člověka. Neměl vlasy a na šesti prstech rukou a nohou mu nerostly nehty; těchto stigmat primitivní džungle už se jeho rasa zbavila před dávnými věky. I přes svou velikost se pohyboval rychle a trochu trhaně, téměř jako pták. Myslel a mluvil rychleji, než kdy bude myslet a mluvit člověk, a jeho normální tělesná teplota byla skoro 40 stupňů. Jeho kostra i jeho biochemie byly naprosto odlišné od lidských, a kanibal, který by udělal tu hloupost a pochutnal si na jeho mase, by zcela jistě zemřel. Přes to všechno byste však museli prohledat milion světů, abyste našli druh podobnější člověku.

A podobně jako člověk byl i on a jeho společníci neukojitelně zvědaví. Když teď měli moc zkoumat vesmír, využijí jí beze zbytku.

Mapy, fotografické průzkumy, spektrochemické analýzy, to všechno bylo hotovo. Po roce na oběžné dráze přišel čas na přistání. Jako série bomb se od třístametrové mateřské lodi oddělilo deset stříbrných koulí a klesalo k planetě zahalené mračky.

Pomalou se od sebe vzdalovaly, rozdělily se po celém rovníku a jemně dosedly na horách, na pláních, v močálech. Clindar a jeho dva společníci se vznášeli nad džunglí mnoho kilometrů, než uviděli vhodné místo k přistání; pak koule vysunula své tři teleskopické nohy a dosedla tak jemně jako mýdlová bublina na půdu, které se jednou bude říkat Afrika.

Chvilku nikdo nepromluvil; každý z nich si chtěl tento okamžik vychutnat mlčky. Všichni tři, jak to obvykle na takových výpravách bývalo, patřili ke stejné rodinné skupině, takže ani jejich těla, ani jejich mysli před sebou navzájem neměly žádná tajemství. Toto bylo jejich páté společné přistání a mlčení je spojovalo pevněji než jakákoli slova.

Konečně se Clindar dotkl ovládacího panelu a do kabiny pronikly zvuky nového světa. Dlouho naslouchali hlasům lesa, vzdychání větru v podivných stromech a travinách, křiku zvířat, která zabíjela či byla zabíjena – a neměnnému tlumenému hřmění velkého vodopádu, ležícího tři kilometry odtud. Jednoho dne budou v tomto koberci zvuků znát každou nitku; nyní však byl hrozivý a budil v nich zapomenuté obavy. Přes všechnu svou moudrost a znalosti se cítili jako děti čelící neznámým hrůzám noci; jejich srdce toužila po domově.

Známé rutinní postupy přistání je však brzo změnilo v klidné, profesionální vědce-výzkumníky. Nej dřív na všechny strany rozeslali malé roboty, aby sebrali listy, trávu a s trochou štěstí také jakékoli malé zvíře, které bude tak pomalé, že se dá chytit. Všechny vzorky, které přinesou, budou prozkoumány v uzavřené automatické laboratoři průzkumného modulu, takže nehrozilo nebezpečí kontaminace. Rychle vyhodnotili biochemické procesy – bylo dost výjimečné najít nějaký zcela nový, zvlášť na kyslíko-uhlíkovém světě, jako byl tenhle – a informace odeslali třicet tisíc kilometrů vzhůru k čekající mateřské lodi. Zdálo se, že tu nejsou žádné smrtelně nebezpečné mikroorganismy, ale život je tak nekonečně složitý, že si člověk nikdy nemohl být jistý. Planety dokázaly připravit nebezpečná překvapení i několik generací po tom, co byly prohlášeny za zcela bezpečné.

Za denního světla se k modulu nepřiblížila žádná větší zvířata – což nebylo nic divného, protože stál na asi hektarové volné pláni, kde nebyl jiný kryt než pár nízkých keřů. Ale za soumraku se situace změnila a okolí ožívalo stejně rychle, jako se stíny dloužily a prohlubovaly v soumrak.

Pro pozorovatele v modulu nebyla tma problémem. Svým infračerveným periskopem viděli svět kolem sebe, jako by byl ještě den; mohli sledovat plaché býložravce na cestě k napajedlům a studovat taktiku velkých šelem, které je lovily. Byli tu ještě tygři, jimž z čelistí vyčnívaly dva šavlovité zuby; za další milion let však zmizí a Afrika bude patřit lvům.

Byla to pomalá práce, občas k zoufání, ale pokaždé fascinující – provést sčítání světa, jehož se nemohli dotknout. Clindar několikrát loď o pár kilometrů přestěhoval, aby měli zase jiný výhled a aby si byli jisti, že zvířata a rostliny skutečně představují reprezentativní vzorek. A v průběhu druhého týdne našli hominidy.

Upozornil je na ně rámus, který zachytily jejich citlivé mikrofony. Když Clindar obrátil periskop směrem, odkud se to pozdvížení ozývalo, zjistil, že mu částečně zaclánějí stromy, ale viděl dost na to, aby nemusel pohnout lodí.

Asi kilometr od nich, na malé mýtině u břehu skoro vyschlé řeky, zabil leopard kořist. Stál příkrčený nad nějakou nešťastnou obětí, která patrně pila z řeky, a vztekle vrčel na nepřátelský jekot, který se ozýval z okolních stromů. V jejich větvích se pohybovala tmavá, nejasně viditelná zvířata, poměrně velká, a chvíli trvalo, než si

Clindar jedno z nich mohl lépe prohlédnout. Ale náhle, jak pátral v listí, objevil kousek volného výhledu – a pohlédl přímo do chlupaté karikatury vlastní tváře.

Ten tvor poskakoval po větvi a zuřivé ječel na leoparda. Na dalších větvích dělali jeho společníci totéž, a ačkoli nemohli šelmě ublížit, patrně ji dost rozčilovali, protože se velká kočka po chvilce zvedla a táhla zkrvavené tělo své oběti za nohu pryč. Když se tělo překulilo, Clindar znovu pohlédl do křivého zrcadla času.

Viděl rekonstrukce svých vlastních předků z doby před pěti či deseti miliony let; tvář, která teď tuhla v grimase smrti, mohla klidně patřit některému z nich. Měla stejné nízké, zvrásněné čelo, blízko posazené oči, svalnatou čelist bez brady, vyčnívající zuby. Nebylo to poprvé, co se s touto podobou setkal, protože různé její variace byly na mnoha světech běžné, ale pořád ještě ho naplňovala úžasem a pocitem spříznění, který překračoval všechny vývojové propasti.

Leopard a jeho oběť zmizeli z dohledu; sbor hněvu a strachu utichl. Clindar je sledoval a čekal.

Pomalu, opatrně slézali hominidé ze stromů, na nichž zřejmě nebyli tak docela doma. Chodili po čtyřech, ale občas se zvedli na zadních nohou a udělali několik kroků vzpřímeně. Náhle, jako by znova uviděli leoparda, začali panicky prchat pryč od řeky a stromů. Při běhu se z nich stávali praví dvounožci – urazili značné vzdálenosti, aniž by se jejich přední končetiny dotkly země.

Clindar je dost s obtížemi sledoval a zprvu si myslel, že je ztratil. Pak zahlédl jejich hnědé postavy, jak se hemží po téměř svislém srázu pískovcové skály směrem k jeskyni asi patnáct metrů od země. Bylo to vhodně zvolené útočiště, protože vstup byl příliš vysoko, než aby se tam dostala některá z velkých koček. Takový výběr místa mohl být instinktivní, ale mohl také naznačovat rozbřesk inteligence. Clindar si s rostoucím vzrušením říkal, že tihle tvorové rozhodně stojí za sledování.

Během dlouhých, ale fascinujících hodin u periskopu se naučil znát je všechny a chápat zákonitosti jejich chování. Bylo jich jen deset – čtyři samci, tři samice, tři mláďata – a fyzicky nebyli nijak pozoruhodní. Byli neustále polohladoví. Většinu potravy si opatrovali hledáním mezi trávou a keři, ale nebyli výhradně vegetariáni. Jedli maso, kdykoli se k němu dostali, ale to bylo málokdy, protože byli mizerní lovci. Víceméně jediná zvířata, která jim padla za oběť, byly

želvy, malí hlodavci a tu a tam nějaká ryba, kterou dokázali chytit na mělčině.

Nevlastnili ani nejprimitivnější nástroje a nemohli tedy dokonce ani náležitě využít takového vzácného z nebe spadlého štěstí, jako byl slon zapadlý do bažiny nebo antilopa, která si zlomila nohu. Maso shnilo dřív, než ho dokázali všechno rozervat zuby; a také nedokázali zahnat velké masožravce, které taková hostina samozřejmě přitahovala.

Byl vlastně div, že přežili, a jejich budoucnost nevypadala moc slibně. Clindara ani v nejmenším nepřekvapilo, když jedno z dětí zemřelo, zřejmě hlady, a malé tělíčko bylo vyhozeno z jeskyně napospas hyenám. Ti tvorové se ještě nenaučili užitečnému zvyku pohrřbívát své mrtvé, aby k živým nepřitáhli divoká zvířata.

Ale Clindar, který měl zkušenosti z mnoha světů, věděl, že zdání může klamat. Tyhle nezajímavé skoroopice měly jednu velkou výhodu oproti všem ostatním tvorům na planetě. Nebyli dosud specializováni; neuvázli ještě v žádné vývojové slepé uličce. Skoro každé zvíře jim bylo v některém ohledu nadřazeno – v síle, v rychlosti, v sluchu, v přirozené výzbroji. Nebylo jedné jediné věci, v níž by hominidé vynikali, ale svým způsobem dokázali všechno. Zatímco ostatní zvířata se stala virtuosy, oni se specializovali na všestrannou prostřednost – a v tom může za několik milionů let spočívat jejich záchrana. Protože se nedokázali přizpůsobit svému prostředí, mohou je jednoho dne změnit tak, aby vyhovovalo jejich potřebám.

Jiné humanoidní rasy se už nesčetněkrát vydaly jinou cestou. Clindar viděl buď na vlastní oči nebo na záznamech jiných výprav ty, kteří se rozhodli specializovat – i když samozřejmě nešlo o rozhodnutí vědomé. Viděl skorolidi, kteří dokázali běhat jako vítr, plavat jako ryby, lovit ve tmě pomocí přirozeného sonaru nebo infračerveného vidění; na jedné planetě s výjimečně nízkou přitažlivostí se dokonce setkal i s lidmi, kteří dokázali létat. Tito specialisté byli většinou výjimečně úspěšní; tak úspěšní, že si nepotřebovali vytvořit víc než rudimentární inteligenci.

A proto byli odsouzeni k záhubě, i když mohli vzkvétat po milion let. Dříve či později se změnilo prostředí, jemuž se tak dokonale přizpůsobili, a oni se nedokázali změnit s ním. Byli příliš vzdálení od klíčové vývojové křižovatky, než aby se mohli vrátit.

Na tomto světě byla volba ještě možná; nevratné rozhodnutí mezi mozkem a tělem ještě nepadlo. Budoucnost byla ještě na vahách. A tady, na této tropické pláni, se ty váhy daly zvrátit – ve prospěch inteligence.

8

POZOROVATEL MĚSÍCE

Bylo překvapivé, jak rychle si všechna zvířata na loď zvykla; protože nic nedělala a jen stála na svých třech nohách, brzo ji začali všichni tvorové považovat za součást krajiny. V poledním žáru pod ní uléhali lvi, a sloni a dinoteria si o ni drbali svou tlustou kůži. Clin-dar si raději vybral okamžik, kdy žádné z větších a nebezpečnějších zvířat nebylo v dosahu, a pak poprvé vystoupil z lodi.

Z břicha lodi se vysunovala průhledná válcovitá trubice o průměru tři metry, až se dotkla země. Tou ve stejně průhledné kleci sjel Clin-dar sám a jeho vybavení. Zakřivené stěny se otevřely a on vykročil do tohoto nového světa.

Byl od něj izolován tak úplně, jako by byl ještě uvnitř modulu, ale ohebný skafandr, který ho pokrýval od hlavy k patě, představoval jen drobnou nepříjemnost. Měl úplnou volnost pohybu, protože venku nebylo vakuum, v němž by se skafandr stal tuhým a nepoddajným. Dokonce mohl i dýchat okolní atmosféru poté, co byla pročištěna a prověřena malým filtrem, který měl na zádech. Vzduch na této planetě mohl obsahovat smrtící organismy, ale jedovatý nebyl.

Pomalů se vzdaloval od lodi, zkoušel si rovnováhu v této neznámé gravitaci a zvykal si na váhu svého vybavení. Kromě běžných komunikačních a záznamových zařízení s sebou nesl sítě, malé krabičky na vzorky, geologické kladívko, malou výbušnou vrtačku a svítek tenkého, ale neuvěřitelně pevného lana. A i když neměl žádné útočné zbraně, měl pár velmi účinných obranných prostředků.

Místa, kudy šel, se zdála být naprosto bez jakéhokoli zvířecího života, ale on věděl, že to je jen klam. Tisíce očí ho sledovaly ze stromů, z trávy a z podrostu. A jak tak kráčel po jedné ze stezek, které si býložravci vyšlapali k napajedlu, byl si také vědom, že normální zvuky se změnilly. Tvorové tohoto světa věděli, že do jejich životů vstoupilo něco cizího; všude vládlo ztišené očekávání. Nepředpokládal potíže ani nebezpečí; ale pokud by přišly, byl na ně připraven.

Svou pozorovatelnu si vybral předem – velkou skálu asi sto metrů od napajedla, kde byl zabit onen hominid. Pod vrcholem byla jeskyně tvořená dvěma balvany opřenými navzájem o sebe; ta mu poskytne potřebný úkryt a ochranu. Takové žádoucí sídlo ovšem nemohlo být prázdné; žilo tam několik velkých, rozhořčených a nepochybně jedovatých hadů. Ignoroval je, protože přes tuhou, byť prakticky neviditelnou slupku jeho skafandru mu nemohli ublížit.

Připravil si kamery a směrové mikrofony, ohlásil se na loď a čekal.

Prvních pár dní jen pozoroval a do ničeho nezasahoval. Naučil se znát pořadí, v jakém jednotlivá zvířata přicházela k vodě, až dokázal jejich příchody dost přesně předpovědět. Nejvíce ale studoval malou skupinku hominidů a všem jim dal odpovídající jména. Byl tu Šedá hlava, nejstarší a nejagresivnější z nich, který vládl všem ostatním. Byli tu Hrbáč, Jednoruká a Zlomený tesák, ale nejzajímavější byl mladý samec, kterého Clindar překřtil na Pozorovatele měsíce, protože jednou ho zahlédl při setmění, jak stojí na nízké skalce a bez pohnutí hledí na vycházející měsíc. Sám ten postoj byl neobvyklý, protože hominidé málokdy stávali vzpřímeně víc než pár vteřin, ale ještě pozoruhodnější byl náznak vědomého myšlení a úžasu. Možná to byla iluze; Clindar však pochyboval, že se kterýkoli jiný obyvatel tohoto světa někdy zastavil a zahleděl na měsíc. Ostatně to v tomhle prostředí ani nebylo nejrozumnější. Clindarovi se podivně ulevilo, když se ten tvor rozběhl zpátky k jeskyni, z dosahu bdících nebezpečí noci. Jeho první pokus o získání vzorku nebyl úspěšný. Malá antilopa s půvabnými šroubovitými rohy se zřejmě zatoulala od stáda a dost nepozorně se loudala po cestičce k napajedlu. Clindar ji měl na dostřel své omračovací pušky. Pečlivě zamířil na masitou část stehna a stiskl spoušť. Šipka téměř neslyšně svištěla ke svému cíli.

Antilopa sebou trhla, i když ne víc, než kdyby ji kousl komár. Chvilíčku nenastala žádná jiná reakce – ale biochemici odvedli dobrou práci. Zvíře ušlo tři nebo čtyři kroky a pak se zhroutilo.

Clindar spěchal z jeskyně sebrat svou oběť. Když byl v polovině svahu, zahlédl žlutou šmouhu, a skoro dřív, než si uvědomil, co se děje, byla antilopa pryč. Kolemjdoucí leopard přechytračil inteligenci, která dokázala překročit galaxii.

Někteří lovci by zakleli; Clindar se jen zasmál a vrátil se do své jeskyně. O dvě hodiny později střílel Pozorovatele.

Dostal se k padlému hominidovi jen o pár vteřin později než le-tící šipka. Tělo pod chlupatou kůží bylo svalnaté, ale podvyživené; nedalo mu práci zvednout ho a odnést k lodi, kde mohla být provedena důkladná prohlídka.

Když Pozorovatele vezli výtahem do lodi, byl ještě v bezvědomí, ale dýchal pravidelně. Klidně spal v uzavřené testovací komoře po mnoho hodin, zatímco řada přístrojů měřila jeho reakce a paprsky zkoumaly jeho útroby tak snadno, jako by jeho tělo bylo skleněné. Oholili mu hlavu – s obtížemi, protože chlupy byly spečené a hmyz se v nich jen hemžil – a na kůži mu přiložili elektrody. V mateřské lodi, tisíce kilometrů nad zemí, velké počítače zkoumaly a analyzovaly dráhy mozkové aktivity, o tolik jednodušší než jejich vlastní; a velmi brzo vyřkly verdikt.

Když bylo všechno hotovo, donesl Clindar Pozorovatele měsíce zpátky do výtahu a pak na zem. Opřel ho – stále ještě v bezvědomí – o jednu z přistávacích nohou a z lodi ho hlídal, dokud nepřišel k sobě. Udělal by to stejně s jakýmkoli jiným živočichem; staletí cestování prázdnými pustinami vesmíru mu vnukla hlubokou úctu k životu ve všech jeho podobách. I když nikdy neváhal zabít, bylo-li to nezbytné, pokaždé to dělal nerad.

Za chvíli se Pozorovatel omámeně pohnul, se zjevným ohromením se podrbl na své čerstvě oholené hlavě a potácivě se zvedl. Ušel vrávoravě několik metrů, pak si všiml lodi nad sebou a zastavil se, aby si ji prohlédl. Nejspíš si myslel, že je to jen nějaký divný kámen, protože nijak nedával najevo paniku. Po několika minutách vykročil rázně a mnohem jistěji ke své jeskyni a brzo zmizel z dohledu.

Když z mateřské lodi přišly inteligenční profily a odhady mozkové kapacity, Clindar nad nimi dlouho přemítal, diskutoval o nich se svými kolegy a požádal počítače na mateřské lodi o extrapolace do budoucna. Potenciál tu byl – několik miliard mozkových buněk, zatím jen volně propojených. To, zda se ten potenciál vůbec někdy využítuje, záviselo na čase a na štěstí. Čas se uspíšit nedal; štěstí však nebylo tak docela mimo možnosti inteligentního řízení.

Byla to situace v historii mezihvězdných výzkumů běžná, i když pro Clindara samotného byla nová. Lodi jeho krajanů mnohokrát přistály ve světě, kde byl některý druh právě na rozhraní mezi instinktem a vědomým myšlením, a zpočátku se vedly rozsáhlé diskuse o vhodném postupu. Někteří tvrdili, že je lepší zůstat stranou a ne-

chat konečné rozhodnutí na náhodě a přírodě; ale pokud se to tak skutečně udělalo, výsledek byl skoro vždycky týž. Vesmír byl k inteligenci lhostejný právě tak jako k životu; když byly probouzející se mysli ponechány samy sobě, měly šanci na přežití méně než jedna ku stu. Většina z nich nedosáhla ničeho víc než tragického vědomí vlastní zkázy, než byla smetena v zapomnění.

Za těchto okolností byla volba jasná – i když ne všechny rasy by byly tak nesobecké, aby tak volily. Když se vznikajícímu druhu dalo pomoci, byla pomoc poskytnuta. Ale i přílišná podpora mohla být fatální, a bylo tedy třeba snažit se o co nejmenší zasahování, aby se rodící se kultura nestala jen pokřivenou ozvěnou mimozemské společnosti.

Z dlouhodobého hlediska totiž druh stejně jako jedinec musel stát na vlastních nohou a najít si vlastní osud. To si Clindar velmi dobře uvědomoval, když studoval hominidy a připravoval se zahrát si na boha.

Bylo po lijáku a svět za neproniknutelnou bariérou jeho skafandru byl úžasně svěží a zářivý. V takové ráno se zdálo zabíjení zločinem a neospravedlňovalo ho ani to, že i v této zářivé krajině dochází každou minutu k tisíci skrytých smrtí.

Lovec z hvězd stál na okraji savany a vybíral si oběť. Na obzoru viděl nesčetné gazely, antilopy, pakoně a zebry – nebo tvory, jejichž potomci jednoho dne ponesou tato jména – toulající se travnatým mořem. Pozvedl zbraň k rameni, podíval se do ní jako do dalekohledu a stiskl spoušť. Objevil se záblesk světla, v jasném africkém slunci stěží viditelný, a mladá gazela padla tak rychle a tiše, že si toho nikdo z jejích druhů nevšiml. Dokonce i když si Clindar šel pro padlé tělo – neporušené až na ožehnutou díru nad srdcem –, odběhli jen o pár metrů a sledovali ho pouze mírně poplašeně.

Hodil si gazelu přes rameno a vyrazil svižným krokem k jeskyni hominidů. Neušel ještě ani tři sta metrů a uvědomil si, že ho sleduje šavlozubý tygr, který se vynořil z podrostu na okraji pláně.

Položil gazelu a obrátil se k velké kočce. Když tygr viděl, že o něm Clindar ví, tiše zavrčel a otevřel tlamu, aby předvedl své děsivé tesáky. Přitom zrychlil.

Clindar také neztrácel čas. Přehodil páčku na svém skafandru a kolem se okamžitě rozlehlo příšerné kolísavé vytí, jako by kvílelo tisíc mučených duší. Na pláni začala stáda býložravců divoce prchat,

a i přes ten strašný jekot sirény slyšel dusot jejich kopyt, podobný vzdálenému hromu.

Tygr se vzepjal, až si sedl na zadek, a předními tlapami sekal ohromeně do prázdna. Pak znovu dopadl na zem a ke Clindarově ohromení postupoval dál vpřed. Byl velmi statečný, velmi hloupý nebo velmi hladový. V každém případě byl nebezpečný.

Clindar rychle pozvedl svůj projektor do palebné pozice a neměl skoro ani čas ho rozostřit, když tygr zaútočil. Tentokrát se neobjevil žádný záblesk, protože paprsek se rozprostřel do příliš široké plochy, než aby zsršel jako obvykle. Ale když tygr dopadl na zem, byl už slepý, protože pohlédl do světla stovky sluncí. Clindarovi nečinilo nejmenší potíže se mu vyhnout, když se potácel pryč a mohutnou hlavou potřásal zmateně ze strany na stranu.

Potrvá nejméně hodinu, než se nádhernému zvířeti zase vrátí zrak; když tak vrávoralo pryč, Clindar jen doufal, že nenarazí do žádné překážky a nezraní se.

Nic dalšího už ho při jeho ranní procházce nevyrušilo, a po chvíli dorazil k jeskyni, kde žili hominidé. Nijak se neschovával a dělal co nejvíc hluku, když pokládal svůj dar těsně před vchod do jeskyně. Pak ustoupil o sto metrů zpátky, sedl si a čekal s trpělivostí bytosti, která už zažila tisíckrát narozeniny a která může, bude-li chtít, zažít ještě nekonečné množství dalších.

Věděl, že z temnoty jeskyně ho pozoruje mnoho očí, a za těma očima jsou tupé mozky, v nichž se sváří hlad a strach. Pro hominidy musí být skutečně vzácné narazit na takovéhle z nebe spadlé bohatství, protože gazely jim snadno utečou a oni ještě nepřišli na žádnou z loveckých taktik.

Trvalo celou hodinu, než se nejstarší ze samců objevil ve stínu u vchodu, pár vteřin se díval ven a pak zase zmizel uvnitř. Další skoro hodinu se nedělo nic; pak se vynořil Clindarův přítel Pozorovatel měsíce, nervózně se rozhlédl a začal sestupovat ze skály dolů. Došel k mrtvé gazele, kolem níž se teď už rojily mouchy, a chvíli se tam zastavil, zjevně zmítán mučivou nerozhodností.

Clindarovi bylo úplně jasné, co se tomu tvorovi honí hlavou. Mám se nakrmit tady, říkal si, a riskovat, že něco sežere mě – nebo mám tuhle hostinu odnést do bezpečí jeskyně –, kde se o ni budu muset podělit s ostatními?

Pozorovatel tento obtížný problém vyřešil kompromisem. Zabořil tesáky do krku gazely a s velkými obtížemi vyrval kus krvavého masa. Pak si hodil zvíře přes rameno a hnál se vzhůru po skále s ohromující rychlostí.

První lekce skončila; Clindar se spokojeně vrátil do lodi. Nečekal, že by hominidi ten den ještě vyšli z jeskyně.

O sedm gazel a dvě antilopy později už zaznamenal značný pokrok. Když nechal svůj dárek u úpatí skály, vynořila se celá rodina a hádala se o něj. Jejich chování u jídla nebylo nejvybranější, ale Clindara začínali brát jako samozřejmost. I když si sedl tak, že ho jasně viděli, a i když v té své třpytivé ochranné slupce byl tak zvláštní a naprosto cizí zjev, zdálo se, že opolidé se ho vůbec nebojí. Každý den se posunul trochu blíž, takže teď už sedal jen patnáct metrů od místa hostiny.

Dřív než na něm hominidé začnou být závislí a zapomenou, jak se o sebe postarat, učiní další krok.

9

DAR Z HVĚZD

Když Clindar krácel ztemnělou buší hodinu před úsvitem, Jupiter mu jasně zářil přímo nad hlavou. Tam nahoře, tři čtvrtě miliardy kilometrů daleko, byl vstup do Hvězdné brány a cesta světelnými roky, která vedla k jeho nekonečně vzdálenějšímu domovu. Byla to cesta s mnoha odbočkami, z nichž většina byla ještě neprozkoumaná a vedla k cílům snad nepředstavitelným. Na konci několika málo těch odboček žily osamělé civilizace, roztroušené v tomhle rameni galaktické spirály tak řídce. Tento svět jednou možná bude patřit mezi ně; ale ten čas nepříjde ještě nejméně milion let.

Hominidi nikdy nevycházeli z jeskyně za tmy, ale Clindar je už slyšel, jak se připravují přivítat nový den, ospale se hádají a štěkají na sebe. Položil svůj úplatek – mladého kance – k úpatí skály, kudy určitě budou muset projít. Tentokrát ovšem neustoupil. Posadil se jen kousek od obětiny a čekal.

Hvězdy na nebi vybledly, Jupiter poslední. Pak skálu pozlatily paprsky vycházejícího slunce a pomalu postupovaly dolů, až zasvítily přímo do jeskyně. Pak se zevnitř ozvalo náhlé vzrušené brebentění a ječivé „Eek-eek“, v němž už Clindar rozpoznával poplachový signál. Hominidé si ho všimli.

Viděl jejich chlupaté postavy, jak se rozčileně postrkují ve vchodu a nevědí, co dělat. Pokud v rozumném čase neseberou dost odvahy, aby k němu sestoupili, Clindar odejde. Ale kance vezme s sebou a bude doufat, že dojdou k závěru, že přátelství a potrava jsou neoddělitelně spojeny.

Příjemně ho překvapilo, že nemusel čekat dlouho. Pozorovatel měsíce začal pomalu, ale jistě sestupovat po skále dolů. Došel asi šest metrů nad zem a zastavil se, aby obhlédl situaci. Patrně byl stále ještě přesvědčen, že je v bezpečí, a za normálních okolností právem. Jen zručná opice, nikoli některá z velkých koček, by byla schopna vylézt po té téměř svislé skále.

Clindar vytáhl nůž, který měl na pásu s nástroji, a spíš energicky než zručně začal kance rozřezávat. Napadlo ho přitom, že Pozorovateli musí připadat jako kouzlo, jak rychle se to tuhé maso dělí; on dokázal za pár vteřin to, co hominidům trvalo mnoho minut hryzáni a trhání. Když oddělil přední nohu, nabídl ji svému fascinovanému divákovi.

Byl trpělivý a Pozorovatel měl hlad, ale výsledek nebyl daný předem. Tvor mnoho minut nerozhodně čekal na skále, o kousek sestoupil, pak se zase chvatně vyšplhal zpátky. Konečně se rozhodl a sebral všechnu odvalu. Neustále připraven k okamžitému útěku seskočil Pozorovatel ze skály a začal se šourat ke Clindarovi. Blížil se k němu opatrně, bokem. Každých pár vteřin se na okamžik vztyčil, zašklebil se a vycenil zuby. Zřejmě se snažil demonstrovat, že se dokáže bránit, bude-li to třeba.

Překonat ty poslední asi tři metry mu s mnoha ústupy a váháními trvalo několik minut. Clindar mezitím předstíral, že s chutí žvýká kanci nohu, a čas od času ji lákavě pozvedl k němu.

Náhle mu ji hominid vyrval a za pár vteřin už byl v polovině skály, svou odměnu v zubech. Clindar se trpělivě pustil zase do porcování a čekal, co bude dál. Za hodinu se Pozorovatel vrátil pro přídavek. Tentokrát ho asi do půlky skály doprovodili i Šedá hlava a Zlomený tesák, protože chtěli vidět, jak se to dělá.

Tak pokračoval tento experiment v primitivní diplomacii den za dnem – občas ráno, než hominidé vyšli z jeskyně, občas večer, když se vraceli z denních sběračských výprav. Koncem týdne už byl Clindar přijat za čestného člena kmene. Vůbec se ho nebáli, přidřepli si v kruhu a zblízka sledovali jeho počínání. Děti se občas přiblížily a

dotkly se ho, než je jejich matky pokáraly; dospěli se však přímému kontaktu dosud vyhýbali. Byli zvědaví, ale ještě ne přátelští.

Pro Clindara to byla podivná, skoro neskutečná existence, tohle každodenní přepínání mezi dvěma světy vzdálenými miliony let. Zatímco jeho kolegové zkoumali planetu nejmodernějšími vědeckými nástroji, on se v duchu identifikoval s tvory stojícími sotva na úsvitu rozumu. Musel se dívat jejich očima, pamatovat na omezení jejich nemotorných prstů, představovat si jejich pomalé myšlenkové procesy, když se setkali s něčím novým. Naštěstí se mohl řídit zkušenostmi druhých; na palubě průzkumného modulu prohledával minulé záznamy, zjišťoval, co dělaly minulé výpravy na jiných světech. Mohl těžit z jejich úspěchů a vyhnout se jejich chybám.

Protože řeč byla ještě milion let vzdálená, jediný způsob, jak ty tvory poučit, byl příklad. A protože jeho národ vynikal ve všem, do čeho se pustil, stal se Clindar brzo nejlepším lovcem na planetě. Překvapilo ho a poněkud znepokojilo, že z toho má takové potěšení. Pradávné instinkty nevymřely docela, ačkoli to už bylo sto tisíc generací, co byly naposledy připuštěny k vládě.

Jeho oblíbenou zbraní byla stehenní kost jedné z větších antilop; měla na konci mohutný kloub a tvořila tedy vynikající přirozený kyj, mnohem lepší než jakákoli větev odlomená ze stromu. Jedinou dobře mířenou ranou dokázala zabít zvířata tak velká jako hominidi sami a zaplašit mohla tvory mnohem větší. Clindar se nemohl dočkat, až to předvede, a uvažoval o tom, jak narežít vhodnou ukázkou. Jeho přání však bylo učiněno zadost, aniž musel něco plánovat.

Tlupa – jméno kmen si ještě nezasloužila – si ho už úplně spojila s potravou a samci byli ochotni následovat ho, kamkoli šel. Do konce i ty samice, které se právě nestaraly o malé děti, občas přestaly sbírat listí a ovoce a přidávaly se k němu v naději, že z jeho úspěchu budou mít prospěch také.

Jen pár set metrů od výzkumného modulu našli mrtvou zebra obklopenou hyenami, které ji uštvaly. Bylo jich tu šest, těch bezohledných mrchožroutů, kteří teď ožírali zdechlinu; byly si jisté, že je nemůže ohrozit nic menšího než lev, a tak se klidně dál krmily, jak se Clindar blížil. Za zády slyšel nervózní brebentění svých žáků, kteří se drželi v uctivé vzdálenosti.

Hyeny se na Clindara podezřívavě podívaly, vrčely, ale neustoupily, když se přiblížil. Byl prvním dvounožcem, kterého kdy

viděly – vlastně jediným dvounožcem v celém tomhle světě –, ale jeho nezvyklost je z míry nevyváděla. Byly přesvědčené, že si svou kořist dovedou uchránit.

O vteřinu později si už tak jisté nebyly. Clindar se na ně vrhl jako uragán s kyjem v každé ruce – byl dokonale obouruký – a začal polekaná zvířata zasypávat ranami. Byly příliš překvapené, než aby se bránily; s nepříjemným ňafáním a skučením utekly. Jedna z nich si pak dodala odvahy, obrátila se a vrhla se Clindarovi přímo na hlavu.

To bylo dobře; nesmělo to vypadat moc snadné, jinak by hominidi v tyto primitivní zbraně až příliš věřili a dostaly by je do katastrofálních situací. Musejí se naučit, že ani s kyjem nebudou neporažitelní a že výsledek boje bude pořád záviset na jejich schopnostech a síle.

I tak ale Clindar podváděl; ve skutečnosti to nebyla poctivá ukázka, ačkoli svému účelu posloužila obdivuhodně. Byl mnohem silnější a pohyboval se koordinovaněji než tito primitivní opolidé a v případě potřeby dokázal vyvinout takovou rychlost, že by mu stačilo jen málo zvířat na této planetě. A co víc, byl dokonale chráněný ohebnou, ale neuvěřitelně odolnou fólií, která ho izolovala od mikroskopických zabijáků, jimž se dařilo ve vzduchu a v hlíně. Hyena ve skutečnosti vůbec neměla šanci.

Clindar včas uskočil, takže prolétla kolem něj. Jeho zrychleným smyslům to připadalo jako zpomalený pohyb. Zasadil jí kyjem jedinou strašlivou ránu ještě ve vzduchu – odhadl ale špatně svou sílu, protože kost se roztránila a praskla a jemu zbyl v ruce jen ulomený konec. Ale na tom nezáleželo; hyena byla mrtvá dřív, než dopadla na zem. Ostatní, které se obrátily a vyčkávaly nedaleko na výsledek boje, nečekaly na další ukázkou.

I hominidi se během zápasu drželi stranou, ale aspoň ze strachu neutekli. Teď se k němu blížili s jakousi nervózní dychtivostí a věnovali svou pozornost rovným dílem Clindarovi a jeho oběti.

Pozorovatel měsíce, jako vždycky vpředu, k němu došel první. Opatrně se přišoural k zabité hyeně, zvolna natáhl ruku, dotkl se těla a rychle ucukl. To opakoval dvakrát, dokud nebyl přesvědčený, že zvíře je skutečně mrtvé. Pak otevřel ústa v komickém výrazu překvapení a zíral na Clindara, jako by nevěřil vlastním očím.

Clindar pozvedl druhý, nezlomený kyj v pravé ruce a čekal. Tohle byl ten pravý okamžik; žádný lepší už nepřijde. Jestli se Pozorovatel nepoučil teď, nepoučí se už nikdy.

Hominid se k němu pomalu přiblížil, pak si přidřepł asi metr a půl od něj; tak blízko ještě nikdy nepřišel. Hlavu měl trochu nakloněnou ke straně, jako by se nesmírně soustředoval, a hleděl na kost, kterou Clindar bez pohnutí držel v ruce. Pak natáhl tlapu a dotkl se primitivního kyje.

Jeho prsty sevřely konec a jemně zatahaly. Clindar chvilku kost držel a pak ji pustil.

Pozorovatel mu kost vzal, soustředěně se na ni podíval a pak ji začal očichávat a okusovat. Clindara zalila vlna zklamání; lekce už byla zapomenuta. Bylo to jen další sousto – nikoli klíč k budoucnosti, nástroj, který mohl vést k ovládnutí tohoto světa a mnoha dalších.

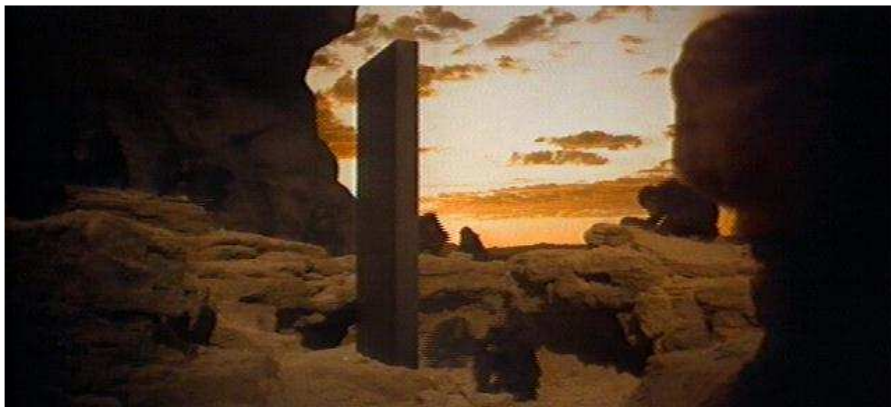
Pak se Pozorovatel měsíce náhle upamatoval. Vyskočil a začal poskakovat a mávat přitom kyjem v pravé tlapě. Dokud se nezastavil, dokázal se pohybovat téměř vzpřímeně; jen když klidně stál, musel se opřít o volnou přední tlapu. Už započal onu úžasnou a nezvratnou proměnu z čtvernožce v dvounožce.

Ten taneček trval asi pět vteřin; pak Pozorovatel vyrazil stranou. Hnal se k mrtvé hyeně s takovým vzrušením, že jeho společníci, kteří se už začali hašteřit nad hostinou, se v hrůze rozběhli.

Nešikovně, ale s energií, která nedostatek zručnosti víc než vyrovnala, začal Pozorovatel bušit do těla svým kyjem, zatímco ostatní ho sledovali s užaslým ustrnutím. Jediný Clindar chápal, co se to děje, a věděl, že tento svět právě dospěl k zlomovému okamžiku. Nejslibnějšímu z jeho tvorů dal první nástroj; historie další rasy právě začala.

10

ROZLOUČENÍ SE ZEMÍ

Během následujících pěti let, kdy se výzkumné moduly potulovaly po celém povrchu planety a sbíraly tisíce vzorků a miliony informací, se Clindar k hominidům mnohokrát vrátil. Nikdy už s nimi nešel na lov; naučili se to s ohromující – ba přímo zlověstnou – rychlostí a všichni samci teď věděli, jak používat kyj, když bylo třeba. Místo toho se jim pokoušel nabídnout další nástroje, z nichž nejdůležitější byla kamenná kladiva a nože.

Tyto malé ruční nástroje, i když na první pohled vypadaly primitivní, představovaly obrovský technologický skok vpřed. Zvětšovaly výkonnost – a tedy šance na přežití – svých uživatelů mnohonásobně. S vhodně tvarovaným pazourkem mohl člověk vykopávat tuhé kořeny a odsekávat štávnaté větve, které by se jinak sbíraly za cenu vyčerpávající dřiny. A malý kulatý oblázek, který hezky padl do dlaně, mohl rozbíjet kosti, aby se hominidé dostali k morku, nebo tříštit zvířecí lebky na cestě k té nejjemnější a nejlépe chráněné ze všech tkání.

Jednoho dne, pokud všechno dobře půjde, nebudou tito hominidé nástroje jen používat – budou je vyrábět; a budou je vyrábět z kovu a z plastu a nakonec z čistého silového pole. Ale jak ty nástroje

použijí – zda k dobrému nebo k zlému –, to se předpovědět nedalo a ukáže se to teprve v průběhu věků.

Dostali první impuls, ale to bylo všechno, co se dalo nebo mělo udělat pro druh na této vývojové úrovni inteligence; ostatní už bylo na nich. Výsledek může ještě být katastrofální, jak tomu v minulosti už tolikrát bylo. Neúspěchům se vyhnout nedalo, ale bylo možné je vymazat; i když byl ztracen jeden svět, zbývalo ještě mnoho dalších.

Protože Clindarova rasa, vedená impulzy zrozenými kdysi dávno, v jejím vlastním dětství, byla zahradníkem v poli hvězd. Sili a velmi často sklízeli. Ale občas museli i plít.

Clindar naposledy stál na africké pláni a přemítal o svém experimentu s osudem. Nad ním se tyčila koule výzkumného modulu, pulzující už energií, která ho brzo vynese do osamělých výšin vesmíru. Na jeho rameni zcela beze strachu sedělo jedno z opičích dětí a s nadějí pátralo v záhybech jeho šatů po všech a krystalcích soli. Clindar už mohl dávno odložit svou ochrannou slupku; byl teď imunní vůči mikroorganismům této planety, a sám neměl v těle nic, co by mohlo zničit zdejší život.

Pár metrů od něj hominidí matka trhala bobule; dítěte si vůbec nevšímala, jako by byla zcela přesvědčená, že je v dobrých rukou. Nemohla tušit, o kolik se zvětšily šance toho stvořeníčka na přežití. Kmeni se dařilo díky nástrojům a zbraním, které mu Clindar dal; hominidi už nebyli vyhladovělí a bezbranní. Dokonce i velké kočky se začaly vyhýbat těmto živočichům, jejichž přední nohy, ačkoli neměly drápy, dokázaly působit tak štiplavou bolest.

Z komunikátoru na Clindarově zápěstí se ozvalo několik melodických tónů; jeho přátelé začínali být netrpěliví. Nemohl jim to mít za zlé; všechny ty roky zůstali izolováni od tohoto světa, zatímco on riskoval – a získával. Na ně přijde řada později, na jiných planetách, zatímco on bude sledovat přístroje a záznamová zařízení z bezpečí lodi. Kde je Pozorovatel měsíce? Byl si jistý, že ne daleko. Třikrát ostře zahvízdl – hominid se naučil poznávat v tom jeho znamení – a čekal.

Za pár minut se ozvalo šustění v podrostu a objevil se Pozorovatel s malou gazelou přes rameno. Zašklebil se a zahoukal radostí, když viděl svého přítele, a vyrazil k němu oním nemotorným, ale rychlým krokem po třech, který používal, když v jedné z předních tlap něco držel.

Za uplynulých pět let Pozorovatel dozrál a hodně zestárl, a teď se už blížil ke – nepochybně násilnému – konci svého krátkého života. Ale byl v dobré kondici, měl jen pár lysých míst na hrudi a na stehnech, a byl dobře živený. Před pár měsíci přišel v boji s hyenou o levé ucho, a to samo o sobě bylo známkou pokroku. Nikomu z jeho předků by se ani nesnilo o tom, že by se mohl postavit na odpor těm vrčícím mrchožroutům.

Clindar, stále ještě s dítětem na rameni, vyšel ze stínu lodi svému příteli naproti. Možná to dítě bylo Pozorovatelovo; těžko se to dalo určit, protože páření mezi hominidy bylo zcela promiskuitní a stále rodinné vztahy byly ještě záležitostí vzdálené budoucnosti. O děti se staraly všechny matky bez rozdílu a samci je prostě odháněli z cesty.

Tenhle volný prostor bude stačit. Clindar vztáhl ruku k Pozorovateli měsíce a čekal. V prvních dobách se hominid vyhýbal jakémukoli kontaktu, zvláště když nesl potravu, ale teď už nebyl plachý ani trochu. Důvěřivě vztáhl ruku ke Clindarovi a naposledy se dotkli jeden druhého přes propasti, které je oddělovaly.

Clindar popotáhl chlupatou pracku vzhůru, aby Pozorovatel nejspíše stál na zadních nohou, v poloze, kterou jeho vzdálení potomci budou jednoho dne muset zaujmout, pokud mají osvobodit své ruce a své mysli. Obrátil se tváří k lodi a maličko škuhl hlavou: Teď. Téměř okamžitě se z komunikátoru ozval krátký potvrzující tón a on nechal Pozorovatelovu ruku klesnout zpátky na zem.

Celé věky poté, co se kosti malého hominida rozpadnou na prach, bude existovat tento záznam jejich rozloučení, který bude možno vyvolat kdykoli, kdy si to Clindar bude přát. V těch letech a tisíciletích, která přijdou, k němu přidá ještě další, dokud nepřijde čas – pokud vůbec někdy přijde –, kdy ho konečně unaví vesmír i nesmrtnost.

Bublina průzkumného modulu se tiše jako dým vznesla z africké pláně a začala stoupat ke hvězdám. Pozorovatel ji neviděl odlétat; gazela, kterou ulovil, ho teď plně zaměstnávala. Brzo zapomene na svého návštěvníka – ale ne na dary, které přinesl z hvězd.

A jeho potomci je budou používat stále lépe, dokud nepřijde čas pro další setkání.

Ještě bylo třeba zařídit jednu malou, ale důležitou věc, a loď proto krátce přistála na Měsíci.

V lunární půlnoci praskaly a rozlétaly se chladné skály, jak je rvala trakční pole, hloubící jeskyni, která bude chránit Hlídku před všemi předvídatelnými nehodami v čase a prostoru. Černý čtyřstěn byl umístěn na ochranný podstavec a pak uzavřen před světlem slunce a světlem země. Roztříštěné kameny byly nakupeny zpátky; za pár tisíc let neustávající déšť meteoritického prachu ukryje jizvu docela.

Ale magnetické signály skrytého stroje budou svou přítomnost křičet k prázdné obloze a jakákoli inteligence, která se tu objeví, je nebude moci přehlédnout. Pokud za dlouhé věky Pozorovateli potomci dosáhnou volnosti vesmíru, budou se muset na své cestě ke hvězdám zastavit tady; a ti, kdo je na tuto cestu vyslali, budou vědět, že přicházejí, a připraví se na jejich uvítání.

Možné je i to, že na této planetě vzejde kultura, zažije krátké období rozkvětu v nevinném přesvědčení, že vesmír se točí kolem ní, a pak se znova propadne do šerého soumraku nevědomí a vrátí se do zvířecí říše, odkud vzešla. Takových civilizací bylo v této galaxii se stovkou miliard světů příliš mnoho, než aby se daly spočítat, tím méně prozkoumat. I když mohly obsahovat mnohé divy a ledacos zajímavého, musely být ignorovány. Jen málo z nich vydrželo aspoň do druhé návštěvy; byly to pomíjivé záblesky inteligence, které v kosmické tmě prokmitly jako světlušky.

Ale jakmile se některý rod odpoutá od své domovské planety a uvědomí si vesmír, který ho obklopuje, stojí za pozornost. Jen kultura cestující vesmírem dokáže skutečně změnit své prostředí a připojit se k ostatním v úkolu dodat stvoření smysl. Takové kultury je proto třeba hledat a hýčkat, pokud si to zaslouží; nebylo to tak vždycky. Hlídkové majáčky, které teď s nadějí střežily přes milion planet, přinášely občas nejen dobré, ale i špatné zprávy.

Když se loď vznášela ze středu kráteru Tycho, Clindar se ještě jednou, naposledy zadíval na tu modrozelenou kouli, která se bez hnutí vznášela na lunárním nebi. Afrika byla otočená směrem k němu a hřála se v paprscích skrytého slunce. Přál si, aby mohl zůstat déle – přinejmenším sto let –, ale volaly nové světy hluboko v nepředstavitelných zákratech Hvězdné brány.

Bylo nepravděpodobné, že se někdy dozví, jaký výsledek měla ta řetězová reakce, kterou tady uvedl do pohybu; patrně vymře po několika generacích a nezanechá po sobě stopy. V těchto raných fá-

zích mohla nemoc, změna klimatu nebo nehoda snadno smést chvějivou zárodečnou inteligenci dřív, než byla natolik silná, aby se dokázala chránit před slepými silami vesmíru.

Protože to, zda hvězdy a galaxie aspoň malinko zajímá mysl či zda mají vůbec ponětí o její existenci, to ještě bylo třeba dokázat.

ZROZENÍ HALA

Film *2001* byl často kritizován za to, že mu schází soukromé mezilidské vztahy a že vlastně nemá žádné skutečné postavy – až na HALa. Tím, že skočil z pleistocénu rovnou do vesmíru, obešel Stanley Kubrick všechny problémy, které by vznikly z rozvíjení soukromého zázemí astronautů, politických a kulturních důsledků objevení monolitu, a vůbec podrobností života na počátku příštího století. O tom jsme mohli napsat celou knihu; a vlastně taky napsali...

A když jsme to udělali, uvědomili jsme si, že pro hlavní téma filmu je to vlastně nepodstatné. Rozvíjet všechen tenhle okolní materiál – kromě toho, že by to natáhlo film o několik hodin a rozpočet o několik milionů – by také celý příběh rozostřilo. Román tedy obsahuje jen pár stránek odehrávajících se na Zemi roku 2001 n. 1., zatímco film toto téma ignoruje docela a skočí přímo do vesmíru.

Jedním z problémů, jimž musí čelit každý autor sci-fi, zaměřený na široké publikum, je rozhodnout, kolik toho vysvětlit a kolik považovat za známé a samozřejmé. Musí se snažit, aby jeho čtenáři netápali, ale přitom se musí vyhnout těm maskovaným přednáškám, které jsou pro tento žánr až příliš typické („A povězte mi, profesore...“). Jeden čas chtěl Stanley obejít tento problém – aspoň ve filmu – tím, že by ho zahájil krátkou dokumentární předehrou, v níž by významní vědci a filozofové hovořili o věrohodnosti našeho příběhu. S touto představou vyslal Rogera Carase po světě, aby na kameru udělal rozhovory s více než dvaceti autoritami v oboru vesmíru, počítačů, antropologie – dokonce i náboženství. Byli mezi nimi astronom Harlow Shapley, sir Bernard Lovell, Fred Whipple, Frank Drake; dr. Margaret Meadová (která byla fanda vesmíru dávno před Sputnikem) a velký ruský vědec A. I. Oparin, první člověk, který vymyslel (ve dvacátých letech) věrohodný způsob, jakým mohl z jednoduchých chemických látek primitivní Země povstat život.

Tyto rozhovory, mnohé z nich velmi zajímavé, nebyly nikdy použity – což pochopitelně rozzlobilo některé ze zúčastněných vý-

znamných a zaneprázdněných mužů. (Přepisy některých interview najdete v knize *Jak vznikala Kubrickova 2001* od Jerryho Agela.) Ale jak se ukázalo, zahrnout je do filmu bylo prostě esteticky nemožné; kromě toho se ukázalo, že je to i zbytečné. Nemuseli jsme obecnstvo vzdělávat, protože překotný běh astronautických událostí to udělal za nás.

Zatímco se film točil, odehrálo se první vesmírné setkání (Gemini 6 a 7). Luna 9 přistála v Oceánu bouří a poskytla nám první blízké a detailní záběry lunárního povrchu. (Pro naše výtvarníky už bylo pozdě – všechny naše lunární scény už byly natočené –, ale naštěstí naše poučené odhady byly poměrně blízko realitě.) A co bylo nejvíc šokující a nejméně očekávané – objevení prvních zřejmě umělých rádiových signálů bylo oznámeno pouhý měsíc před naší premiérou (v dubnu 1968). Dnes jsme přesvědčeni, že takzvané pulzary jsou přirozená tělesa (neutronové hvězdy), ale bylo zajímavé sledovat, jak ochotně veřejnost i vědci brali vážně hypotézu „malých zelených mužíčků“.

Koncem téhož roku Apollo 8 obletělo Měsíc a polovina lidstva slyšela ono nezapomenutelné vánoční přání z jiného světa. Bylo tedy jen dobře, že Stanley poslal obecnstvo rovnou do vesmíru a neztrácel čas přípravnými fázemi. Opatrný, pešší přístup by vedl k okamžitému zastarání filmu.

I tak mi ale bylo líto, že přijdu o tolik sekvencí odehrávajících se na Zemi, které připravovaly půdu pro naši expedici k Jupiteru (nebo k Saturnu, jak jsme později rozhodli v románové verzi). Bylo tam několik scén – jak doufám – nebolestivé expozice, například v kapitole nazvané Vesmír pokus popsat film objasňující rozměry kosmu. Od té doby jsem se setkal s dvěma filmy (jeden byl od Charlese Eamese) přesně na toto téma.

Část, která následuje, odhaluje také raný vývoj HALa (neboli Sokrata, neboli Athény, jak byl/a překřtěn/a v raných verzích). Bude zřejmé, že během psaní HAL ztratil pohyblivost, ale velmi výrazně získal na inteligenci.

A když už jsem u tohoto tématu, rád bych zlikvidoval jeden nepříjemný a tvrdošíjný mýtus, který vznikl krátce po uvedení filmu. Jak je v románu jasně uvedeno (kapitola 16), HAL znamená Heuristicky programovaný ALgoritmický počítač. (To nejlepší z obou světů návrhu počítačů.) Ovšem asi tak jednou týdně si někdo všimne, že

písmena HAL jsou těsně předchozí písmenům IBM, a okamžitě předpokládá, že jsme si se Stanleym dělali legraci z této vážené instituce.

Ve skutečnosti nám IBM hodně pomohla, takže nás tyhle řeči dost přivádějí do rozpaků a byli bychom to jméno změnili, kdybychom si byli té náhody všimli. Protože náhoda to byla, ačkoli pravděpodobnost něčeho takového je dvacet šest na třetí, tedy 17 576 ku jedné. (Zrovna jsme to prověřil u HALa mladšího, krásné kalkulačky 9100A, kterou mi moji přátelé od Hewlett-Packard darovali o Vánocích 1969.)

Následujících sedm kapitol obsahuje jen část pozemského přípravného materiálu, který jsme si se Stanleym přichystali; vynechal jsem tisíce slov popisů a charakterizací, které už nejsou zajímavé. (Nemám žádný záznam o tom, že bych kdy odpověděl Stanleymu na otázku: „Spí astronauti v pyžamech?“) Co zbylo, je ovšem dosud aktuální a ještě dlouho bude – dokud nedojde ke skutečnému prvnímu setkání s mimozemšťany.

Povšimněte si, že v této první verzi jsme se rozhodli netajit cíl mise; dost silně pochybuji, že by se to ve skutečnosti dalo udělat, aspoň ne na tak dlouho, jak předpokládáme ve filmu. A když jsem po všech těch letech četl poslední kapitolu – „Půlnoc, Washington“ –, vzpomněl jsem si náhle, že jen čtyři roky poté, co byla tato slova napsána, dostal jsem pozvání na večeři v Bílém domě, konanou na počest prvních lidí, kteří o nadcházejících Vánocích měli obletět Měsíc. Já jsem byl ale už na cestě na Cejlon, a tak jsem propásl příležitost popřát hodně štěstí Barmanovi, Andersovi a Lovellovi.

Nikdy jsem tak docela neodpustil Billu Andersovi, že odolal pokušení, k němuž se později přiznal, totiž odeslat na Zemi zprávu o objevení velkého černého monolitu na odvrácené straně Měsíce.

12

ČLOVĚK A ROBOT

„Bruno,“ zeptal se robot, „co je život?“

Dr. Bruno Foster, ředitel Divize mobilních adaptivních strojů, zvolna vyndal dýmku z úst v zájmu lepší komunikace. Sokrates stále ještě špatně rozuměl asi dvěma procentům mluvených slov; ovšem s dýmkou se tento podíl zvýšil na pět procent.

„Podprogram tři tři nula,“ řekl s pečlivou výslovností. „Co je život? S tím si tu svou hezkou hlavinku nelam. Konec tři tři nula.“

Sokrates mlčel a uvažoval o tom. Někdy během dne, pokud správně pochopil příkaz, bude tento vzkaz opakovat tomu členovi týmu, který otázku inicioval.

Byl to samozřejmě vtip. Ale právě zkoušením takových triků člověk občas objevil nečekané možnosti a nepředvídaná omezení Autonomního mobilního průzkumníka 5 – obvykle nazývaného Sokrates nebo také „ta zatracená hromada šrotu“. Pro Fostera to však bylo i něco víc než vtip, a jeho lidé to věděli.

Byl si jistý, že jednoho dne budou existovat roboti, kteří budou klást takové otázky spontánně a bez pobízení. A o něco později se objeví i roboti, kteří na ně dokážou odpovědět.

„Podprogram dva pět jedna,“ vyslovoval Bruno pečlivě. „Oprava rozpoznávací matrice pro senátora Floyda. Vymaž výšku sto sedmdesát osm; vlož výšku sto osmdesát dva.“

To by mělo jako pojistka stačit, pokud si tedy jiný kanadský žertěv nehrál s robotovou pamětí. Při jedné příležitosti Sokrates přivítal skupinu ředitelských manželek procítěnou prosbou o dvacetihodinový pracovní týden a placené svátky a skončil tím, že vášnivě vmetl do tváře obvinění z brutality svému tvůrci, o němž opakovaně hovořil jako o dr. Brunovi Frankensteinovi. Bylo to velmi přesvědčivé; některé z dam hleděly na Bruna s podezřením, ještě když odcházely.

Dveře se otevřely. Sokrates lehkými, graciézními kroky vyšel delegaci vstříc.

„Dobré ráno, senátore Floyde; vítejte v Divizi obecné robotiky adaptivních strojů. Jmenuji se Sokrates; rád bych vám ukázal něco z naší nejnovější práce.“

Bylo zřejmé, že na senátora a jeho kolegy to udělalo dojem; viděli fotografie Sokrata i jeho předchůdců, ale to je samozřejmě nepřipravilo na ocelovou grácii pohyblivé a hovořící skutečnosti. Ačkoli robot měl přibližně stejnou výšku i tvar jako člověk, na jeho postavě se našlo jen málo oněch zneklidňujících ozvěn lidského těla, díky nimž vypadala kovová monstra z hororových filmů buď směšně, ne-

bo odpudivě. Sokrates v sobě měl přirozenou mechanickou krásu, kterou bylo potřeba přijímat jako samostatnou kategorii.

Nohy zakončené širokými kruhovými polštáři byly složité konstrukce kluzných absorbérů nárazu, univerzálních kloubů a napínacích pružin, uchycených na lehké konstrukci z kovových tyčí. Ohýbaly se a poddávaly při každém kroku s fascinujícím rytmem, jako by žily vlastním životem.

Od boků nahoru – *některým* antropomorfickým termínům se vyhnout nedalo – tvořil Sokratovo tělo jednoduchý válec, pokrytý přístupovými dvířky k elektronickému vybavení. Jeho paže byly štíhlejší a jemnější verze nohou; pravá končila prostou tříprstou rukou, schopnou úplné a kontinuální rotace, na levé byl jakýsi mnohoúčelový nástroj, obsahující mezi jinými užitečnými prvky i vývrtku a otvírák na plechovky s pivem. Sokrates byl zkrátka a dobře vybaven pro většinu krizových situací.

Horní část jeho těla nezakončovala hlava, ale jakási mřížka vybavená nejrůznějšími senzory. Televizní kamera umožňovala úplné kruhové vidění díky čtyřem širokouhlým objektivům naměřeným do všech stran. Na rozdíl od člověka Sokrates nepotřeboval ohebný krk; viděl všemi směry zároveň.

„Jsem určen,“ vysvětloval, když zvláště kolébavým krokem kráčel k lékařské sekci, „pro všechny typy operací ve vesmíru a mohl fungovat nezávisle i s centrální kontrolou. Mám dostatek vestavěné inteligence, abych si poradil s běžnými překážkami a abych zhodnotil prosté krizové situace. Mým současným posláním je dohled nad projektem Morfeus.“

„On má váš přízvuk,“ podotkl podezřívavě k Brunovi poslanec Joseph Wilkins.

„To je pravda,“ odpověděl inženýr, „ale není to nahrávka. I když šablonou byl můj hlas, tvoří slova sám. Gramatika a větná stavba jsou jeho – a občas jsou lepší než moje.“

„A jak moc je inteligentní?“

„Přímé srovnání není možné. V některých ohledech není inteligentnější než chytrá opice. Ale může se učit skoro bez omezení a nikdy se neunaví ani nenudí. Proto ho budeme moci použít jako zálohu pro lidské posádky na skutečně dlouhých vesmírných cestách.“

„Aha, ta myšlenka, které říkáte Morfeus. Zajímá mě to, ale mám z toho husí kůže.“

„No, tady to máte. Můžete posoudit sám.“

Robot je vedl do velkého prázdného sálu, jemůž dominoval model kabiny vesmírné lodi ve skutečné velikosti. Válec šest metrů dlouhý a tři metry vysoký, na jednom konci s průlezem, byl obklopen pumpami, elektronickým vybavením, záznamovými zařízeními a televizními monitory. Nebyla tam okna, ale celý interiér bylo možno sledovat na několika televizních obrazovkách. Dvě z nich přenášely poněkud zneklidňující obrázek – detaily dvou bezvědomých mužů. Oči měli zavřené, na oholených hlavách kovové přilby, na těle elektrody a senzory, a dokonce to vypadalo, že ani nedýchají.

„Naše Šípkové Růženky,“ řekl Bruno poslanci Wilkinsovi. (Proč proboha vždycky ztiším hlas? ptal se sám sebe podrážděně. Dokonce i kdyby byli vzhůru, nemohli by mě slyšet.) „Ten vlevo je Whitehead, ten vpravo Kaminski.“

„Jak jsou tam dlouho?“ ptal se také šeptem Wilkins.

„Sto čtyřicet dva dní – ale Sokrates vám to všechno poví.“ Robot se zastavil u průlezu a rozhlédl se. Bylo až přízračné, jak se přitom podobal lidskému řečníkovi, který odhaduje své publikum. Tohle, pomyslel si Bruno, není naprogramovaná reakce; Sokrates to buď okoukal nebo to vymyslel sám. Pořád dělal takovéhle věci, jako by jeho učicí obvody pracovaly na téměř nekonečném množství permutací. Občas byla reakce naprosto nevhodná a musela být vymazána; občas to bylo zábavné podivínství, třeba jako ten zjevně samoúčelný taneček, který Sokrates často provozoval, když byl reaktivován po dlouhém vypnutí; občas byla užitečná. Robot se neustále učil – a jeho tvůrci také.

„Toto,“ začal Sokrates, „je projekt Morfeus. Máme tu dva astronauty, kteří pomocí kombinace léků a elektronarkózy mohou být udržováni ve stavu hibernace po dlouhou dobu. Jejich příjem potravy a kyslíku je snížen o 90 procent, čímž se významně zjednodušuje problém zásob. Podobně důležité je i to, že tato technika téměř eliminuje psychické stresy, které vznikají, když skupina lidí tráví dlouhé měsíce v uzavřeném prostoru.“

„Co on může vědět o psychických stresech?“ ušklíbl se Wilkins.

„To byste se divil,“ odpověděl zachmuřeně Bruno, protože si vzpomněl na několik téměř lidských hysterických scén, které Sokrates ztropil na počátku svého vývoje.

„Tato technika,“ pokračoval robot, „se vyvíjí pro případné mise k vnějším planetám, které by vyžadovaly velmi dlouhou dobu letu. Při takových letech by robot jako já mohl řídit loď a pečovat o posádku. Automaticky by je probudil na konci cesty nebo pokud by došlo k nějaké krizové situaci. Sledujte prosím monitory, provedu každodenní kontrolu.“

Sokrates došel k průlezu a tam provedl rituál, který všechny kongresmany zjevně fascinoval. Svou tříprstou pravou rukou odšrouboval z levé ruky svůj mnohoúčelový nástroj a nahradil ho normálnější, pětiprstou rukou, která byla vlastně spíš velkou vypolstrovanou tlapou. Ta operace byla tak rychlá jako výměna objektivu na fotoaparátu; Sokrates se z opraváře změnil v ošetřovatelku.

Robot vstoupil do průlezu a vzápětí se objevil na monitorech ukazujících vnitřek modulu. Pomalu postupoval středem a cestou zapínal testovací sondu do nejrozličnějších přístrojových panelů, které míjel. Jeho pohyby byly rychlé a jisté jako pohyby zkušeného člověka, který dokonale ovládá svou práci.

Došel ke spícím mužům, naklonil se nad nimi a velmi opatrně zkontroloval polohu jejich přileb a umístění bio-senzorů. V tomto setkání polovědomého stroje a zcela bezvědomých lidí bylo cosi zlověstného a dojemného zároveň; na všech divácích bylo znát bezděčné napětí. Dokonce i Bruno, který už to viděl stokrát, cítil, jak se do hrdosti hlavního návrháře mísí obavy.

Sokrates se přesvědčil, že je všechno v pořádku, narovnal se a vykročil zpátky k východu. Poslanec za New York McBurney si slyšitelně oddechl úlevou a vyslovil nahlas pocity všech svých kolegů. „Myslím, že by se mi moc nelíbilo několik měsíců prospat a nechat o sebe pečovat jenom robotí ošetřovatelku. Jste si jistý, že je to bezpečné?“

Bruno doufal, že tuhle otázku někdo položí.

„Učinili jsme všechna představitelná bezpečnostní opatření,“ odpověděl. „Každý pohyb, který Sokrates udělá, je monitorován zvenčí. Kdyby se cokoli stalo, stiskneme tlačítko STOP – ale ještě nikdo to nemusel udělat. A když dovolíte, něco vám předvedu.“

Došel k mikrofonu na stěně modulu, přepnul páčku a přikázal: „Sokrate – ověř způsob svého fungování.“

Z reproduktoru se okamžitě ozval robotův hlas:

„Funguji nezávisle.“

Bruno se obrátil k návštěvníkům.

„To znamená, že funguje sám, nikoli na základě vnějších rozkazů. Není otrok, ale jedinec. A teď se prosím dívejte.“

V duchu přeříkal modlitbičku a pak rozkázal. „Vypni všechny kyslíkové systémy – opakuji, vypni kyslík.“

Sokrates chvilku strnule, nerozhodně stál a ani se nepokusil pohnout. Pak, po pauze, která patrně trvala jen vteřinu, ale zdála se mnohem delší, odpověděl: „Rozkaz odmítnut. Porušení Prvního zákona.“

Bruno si oddechl úlevou; obvody ještě nebyly zcela dokonalé a on riskoval.

„Pokračuj v nezávislém programu,“ řekl. Pak se na kongresmany spokojeně usmál. „Vidíte – je dobře vycvičený. Věděl, že uzavřením kyslíku by ohrozil své svěřence, a tím by porušil První zákon robotiky.“

„První zákon?“

„Ano – máme je tady někde vyvěšené – aha, tamhle.“

Na zdi laboratoře visel velký a poněkud špinavý plakát, zřejmě dílo amatérského umělce. Na něm byla tato slova:

ZÁKONY ROBOTIKY

- 1) Robot nesmí ublížit člověku, ani svou nečinností dopustit, aby člověku bylo ublíženo.
- 2) Robot musí uposlechnout příkazů člověka, kromě případů, kdy by uposlechnutí rozkazu bylo v rozporu s Prvním zákonem.
- 3) Robot musí chránit vlastní existenci, pokud tato ochrana není v rozporu s Prvním a Druhým zákonem.

ISAAC ASIMOV (1920 –)

U každého zákona byla kresbička. První zákon ilustrovala dřábelská kovová obluda, roztínající zděšeného člověka těžkou sekýrou vedví a říkající přitom: „Doktor Frankenstein, předpokládám.“ U druhého zákona plačící robotka s menší replikou sebe samé v náručí poslušně odcházela do sněhu podle rozkazu rozzlobeného Bruna Foster. A na třetí kresbičce byl zjevně šílený a částečně rozmontovaný

robot, který páchá sebevraždu pomocí šroubováku a francouzského klíče.

Když se kongresmani dost nasmáli, Bruno jim vysvětlil: „K třetímu zákonu jsme se ještě nedostali, a občas je těžké posoudit dokonce i to, zda nějaký čin porušuje První nebo Druhý zákon. Robotí policista by samozřejmě měl jiné pokyny než robotí ošetřovatelka. Ale obecně vzato jsou tahle pravidla celkem rozumné vodítko.“

„Isaac Asimov?“ ptal se poslanec McBurney. „Nesvědčil on před pár lety před naším výbojem?“

„Já bych řekl, že ano – takový ten energický stařík, co chtěl budovat vysokotlakou chemickou laboratoř a studovat v ní reakce živých organismů, které se mohou odehrávat na obřích planetách. Než skončil, vytáhl z nás patnáct milionů.“

Když se vraceli k modulu, ukázal na něj poslanec Wilkins rukou a řekl: „Stejně nejsem tak docela přesvědčený, že je tohle skutečně nutné.“

„V této chvíli není,“ souhlasil s ním Bruno, „ale všechny naše vesmírné cesty byly zatím velmi krátké. Mars a Venuše jsou jen pár měsíců vzdálené, a pokud jde o Měsíc – o ten zakopnete skoro dřív, než odstartujete. Za Marsem ovšem už sluneční soustava začíná být mnohem větší. Cesta k Jupiteru trvá nejméně rok a zpátky další, proto tam taky lidé ještě neletěli. Tohle –“ ukázal k modulu – „je způsob, jak bychom mohli projekt Jupiter konečně odpíchnout od země. Hibernace otevře všechny planety pro lidské výzkumníky. A časem možná dokáže i mnohem víc.“

„Jak to myslíte?“ zeptal se ostře senátor Floyd.

„Hvězdy, samozřejmě,“ odpověděl Bruno nadšeně. Tohle bylo jeho oblíbené téma. „Nenašli jsme žádný inteligentní život na jiných planetách našeho vlastního slunce, musíme tedy hledat ve větší vzdálenosti. Jak vzrušující by bylo setkat se s tvory moudřejšími než my, ale možná užívanými zcela jiných myšlenkových procesů! Jsme přesvědčení, že naše logické systémy – a ty, které vkládáme do robotů, jako je Sokrates – jsou univerzální, ale jistí si tím být nemůžeme. Odpověď na tuhle i na řadu dalších otázek leží mezi hvězdami.“

„Ale většina vědců, kteří vypovídali před naší komisí,“ namítl Floyd, „je přesvědčená, že lety ke hvězdám budou vždycky nemožné vzhledem k obrovským vzdálenostem. Tvrdí, že s těmi pohonnými

systemy, které si umíme představit, by jakákoli cesta trvala tisíce let.“

„A co na tom?“ odpověděl Bruno. „Řešení máte před sebou. Nejsme si jistí, že prostá hibernace zastavuje proces stárnutí, ale podchlazení ho zastavuje určitě – a na tom pracují také dvě skupiny, v Bethesdě a v San Antoniu. Umím si představit loď startující na deset tisíc let dlouhou cestu, kterou budou řídit roboti jako Sokrates, dokud nepřijde čas oživit posádku.“

Senátor Floyd o tom zjevně uvažoval; zdálo se, že zapomněl na ukázkou, která byla tak pečlivě zinscenována speciálně kvůli němu. Bruno si poprvé uvědomil, že senátor, kterého znal dost dobře, byl během své dnešní návštěvy vůbec duchem jinde; nebyl tak zvědavý jako obvykle. Nebo až do této chvíle nebyl; teď se zdálo, že ho něco rozhýbalo.

„Jestli tomu tedy dobře rozumím,“ pokračoval, „vy si myslíte, že let ke hvězdám – nejen k planetám – je možný a že je možné postavit roboty, kteří by fungovali tisíce let?“

„Jistě.“

„A co třeba – milion let?“

To je sakra divná otázka, pomyslel si Bruno; o co tomu staroušovi jde?

„Rozhodně vám nemůžu zaručit milion let fungujícího robota s našimi současnými materiály a technologiemi,“ odpověděl obezřetně. „Ale umím si představit prakticky nesmrtelný automat, pokud budou jeho myslící obvody náležitě chráněné. Krystal – třeba diamant – vydrží velmi, velmi dlouho; a už jsme začali vyrábět paměti vestavěné do krystalů.“

„To je všechno velice zajímavé,“ přerušil je newyorský poslanec McBurney, „ale já nejsem robot a už je čas na oběd.“ Ukázal na Sokrata, který teď vyšel z modulu a čekal na další rozkazy, protože jeho naprogramovaná ukáзка skončila. „Jemu třeba stačí, když se na pár minut zapne do zásuvky, ale já bych radši něco podstatnějšího.“

„Jíst potravu,“ zasmál se Bruno, „je velice neúčinný a nepořádný způsob, jak získávat energii. Někteří mí přátelé v biotechnologické divizi se snaží ho obejít.“

„Díky, že jste nás varoval – tenhle projekt určitě nepodpoříme. Mně je lidské tělo milejší tak, jak je; a když už o tom mluvíme, máme ještě jednu zásadní výhodu oproti robotům.“

„A jakou?“

„Nás je možné vyrobit nekvalifikovanou prací.“

Bruno se poslušně zasmál s ostatními, ačkoli tenhle vtip slyšel už aspoň stokrát a už ho to unavovalo. Kromě toho, co se tím dokazuje?

Pro Bruna i pro mnoho jeho kolegů byly stroje, s nimiž pracovali, novým druhem, zbaveným omezení, chyb a stresů organické evoluce. Byly stále ještě primitivní, ale uměly se učit. Už teď dokázaly řešit problémy, které svou složitostí daleko přesahovaly možnosti lidského mozku. Už brzo budou navrhovat své vlastní nástupce a snažit se dosáhnout cílů, které *Homo sapiens* možná nikdy nedokáže pochopit.

Ano, byla pravda, že – nějakou dobu – budou lidé schopni množit se lépe než roboti; mnohem důležitější ale bylo, že jednoho dne budou roboti schopni myslet lépe než lidé.

A Bruno doufal, že až ten den přijde, budou se svými tvůrci stále ještě v přátelských vztazích.

13

Z OCEÁNU, Z HVĚZD

Šest tisíc kilometrů nad povrchem Marsu odpočívala experimentální kosmická loď Polaris 1-XE po svém prvním letu. Její jemné, jehlicovité tělo s velkými vyzařovacími plochami a prstencem nízko-výkonových iontových motorů by rozerval na kusy odpor vzduchu, kdyby někdy vstoupila do atmosféry. Byla tvorem hlubokého vesmíru a postavili ji na oběžné dráze kolem Země; také se nikdy k žádné planetě nedostane blíž, než byla právě teď: zavěšená sítí tenkých kabelů mezi dvěma rozeklanými vrcholky Phobosu, vnitřní oběžnice Marsu. Na této skalní kouli o průměru něco přes dvacet kilometrů vážila loď jen pár stovek kilogramů; ona i její posádka jako by byly prakticky stále ještě na oběžné dráze. Přitažlivost tu dosahovala jen jedné tisícin té pozemské.

Pro Davida Bowmana byl pohled na rudou planetu neutuchajícím zdrojem úžasu, zvlášť teď, když mu z beder spadla tíha odpovědnosti za let. Třpytivý led jižní polární čepičky, hnědé, čokoládové, a zelené tóny moří, nekonečně mnohotvárné růžové odstíny pouští, pohyby občasných prachových bouří v mírných pásmech – to všechno byly pohledy, jichž se nemohl nabažit. Každých sedm hodin obrovský kotouč planety dorůstal a couval od novu k úplňku a zpátky; dokonce i tehdy, když k nim byl Mars obrácen temnou stranou, stále obloze dominoval, protože to vypadalo, jako by se po nebi pohybovala obrovská černá díra a pohlcovala hvězdy jednu po druhé.

Davidu Bowmanovi, biofyzikovi a kybernetikovi, se pořád ještě nechťelo uvěřit, že je skutečně tady, že se vznáší na jednom z létajících ostrovů Marsu – planety, která dominovala jeho mládí. Narodil se ve Flagstaffu v Arizoně, kde David Bowman senior strávil většinu svého života prací na Lowellově observatoři. A ta byla centrem výzkumu Marsu už dávno před počátkem kosmického věku. Zdálo se mu, jako by to bylo teprve pár let, co se oba zúčastnili oslav stoletého výročí observatoře v roce 1994.

Bowmana často napadlo, že Percival Lowell byl skutečně renesanční člověk, který se minul se svou dobou. Byl to diplomat, orientalista, spisovatel, vynikající matematik a skvělý pozorovatel. Krátce po roce 1900 obrátil pozornost vědeckého světa k Marsu a jeho „kanálům“. Ačkoli dnes už se vědělo, že většina jeho závěrů byla chybná, stal se jedním z patronů zkoumání sluneční soustavy a udržel zájem o planety při živote během několika desetiletí zanedbávání.

Skvělý čtyřicetipalcový refraktor, kterým nesčetné hodiny hledával na Mars, byl dosud v provozu. Nyní, o sto let později, neslo největší sídliště na planetě jeho jméno – a muž, jehož otec znal Lowellovy přímé kolegy, bude brzo kráčet po planetě, již velký astronom zasvětil svůj život.

Starší Bowman kdysi doufal, že syn nastoupí na jeho místo, ale ačkoli byl chlapec fascinován hvězdami a strávil na observatoři mnoho nocí, skutečný zájem měl o chování živých bytostí. To ho nevyhnutelně přivedlo ke kybernetice a k proměnlivé zemi nikoho mezi světem robotů a královstvím zvířat. Pomáhal při návrhu obvodů a ovládacích mechanismů, jež z této lodi udělaly téměř živou bytost s centrální nervovou soustavou, počítačovým mozkem a smyslovými orgány, které dohlédly do vesmíru na miliony kilometrů daleko.

Jak je to zvláštní, že ačkoli se odvrátil od astronomie, jeho práce ho přece přivedla právě sem na Mars! Když bylo dokončeno zakotvení, poslal zprávu svému otci: **BEZPEČNĚ PŘISTÁLI. PHOBOS. DOMORODCI PŘÁTELŠTÍ. DOUFÁM ŽE MĚ VIDÍŠ ČTYŘIA-DVACÍTKOU. DAVID.**

Ani ne o půl hodiny později přišla odpověď: **BOHUŽEL VE FLAGSTAFFU ZATAŽENO ZKUSÍM ZÍTRA VŠICHNI POZDRAVUJÍ TÁTA.**

A co by si o *tomhle* asi myslel starý Percival Lowell, napadlo Bowmana.

Teď přišlo ještě něco ze Země, z nejjasnější hvězdy mart'anského nebe. Tiskárna v komunikačním zařízení malé satelitní základny – obsazené posádkou jen tehdy, když na oběžné dráze přistávala loď nebo z ní startovala – tiše cinkla, což značilo konec zprávy. Bowman se pravou rukou přidržel vodícího lana, doplul k tiskárně a odtrhl obdélník papíru.

Přečetl si těch pár tištěných řádek několikrát, než jim skutečně dokázal uvěřit. Pak začal dlouze a vynalézavě klít anglicky i navažsky.

Urazil osmdesát milionů kilometrů a teď právě nebyl od Marsu dál, než je Londýn od New Yorku. Za pár hodin měl odletět raketoplánem dolů do Port Lowell.

Ale teď na Mars nepoletí vůbec; nebude na to čas. Z nějakého nepochopitelného důvodu volala Země nejnovější a nejrychlejší ze svých lodí domů.

Peter Whitehead dostal své příkazy na pobřeží Moře ohňů, kde na obzoru neustále viselo obrovské slunce rozřáté horizontem vedví.*³ Byl vyslán na Merkur, aby instaloval základní provozní systémy pro první stálou základnu na planetě v oné úzké mírné zóně na okraji Země noci. Za pár let tady bude výchozí bod pro expedice směrem do výhně denní strany, kde se ve věčném poledni taví i kov. Ale než ta doba přijde, je třeba mít na Merкуру bezpečné předmostí – postříbřené kupole Základny jedna, bezpečně stulené v údolí, kam se smrtící žár nikdy nedostane. To oslepujivé světlo se bude navěky držet na vrcholcích skal šest set metrů nad základnou, někdy výš, někdy níž, jak poběží týdny a planeta se bude kolébat svou každoroční librací. Záře odražená od hor už škodit nemohla; v údolí působila asi jako neustálé měsíční světlo jen se slabou stopou onoho vražedného žáru.

Whiteheadovi nebylo líto, že odlétá. Vykonal svou práci, a když člověk nebyl právě geofyzik nebo nadšený pozorovatel Slunce, podivné kouzlo Merkuru brzo vyprchalo. Rozhodl se, že až se vrátí na Zem, stráví dovolenou v Antarktidě. Měl ovšem podezření – zcela správné –, že teď si dovolenou ještě dost dlouho neudělá vůbec.

Victor Kaminski byl poněkud blíže k Zemi – na oběžné dráze asi patnáct set kilometrů nad oslnivě bílými mračny Venuše. Za ty tři měsíce, co strávil tady na stanici Venuše Jedna, se ty mraky ani jed-

³ Zatímco jsem psal tato slova, rádiová pozorování zjišťovala – k zahanbenému ohromení astronomů – že Merkur neobrací k Slunci stále tutéž stranu. To zlikvidovalo celou jednu kategorii sci-fi povídek, ale pokud jde o podmínky na povrchu planety, nezpůsobilo to přílišný rozdíl.

nou neprotrhly a jen velmi slabounce měnily odstíny. Byly tak věčné jako den – a noc – na Merkuru; paprsky Slunce pravděpodobně na povrch Venuše nedopadly od chvíle, co na Zemi povstal život.

Ani žádný člověk těmi mraky ještě nepronikl do žáru, temnoty a tlaku skrytého povrchu planety. Bylo tam ovšem mnoho přístrojů, které posílaly svá hlášení k vesmírné stanici, zkoumaly a snímaly své nepřátelské okolí radary, zvukovými vlnami, neutronovými paprsky a jinými nástroji planetárního výzkumu. Jak se informace hromadily, vynořovala se pomalu na světlo i osobnost nejbližšího souseda Země; byl to fascinující pohled, jak se dávné záhady řeší a na samé hranici poznání je okamžitě nahrazují nové. Co například může způsobovat to stejnoměrné a nepřetržité dunění na 125° severní šířky, 52° západní délky? Znělo to jako vodopád – jenže na planetě, kde je teplota mnohem vyšší než teplota přehřáté páry, přece žádný vodopád být nemůže. Mikrofony určily umístění zdroje toho hluku s přesností na pět kilometrů, ale žádné sondy ho ještě nedokázaly najít.

A to byl jen jeden z problémů, které pestřily život Viktorovi Kaminskému, astronomovi a planetologovi. Venuše byla zvláštní, nepřátelský svět, ale on se do ní zamiloval. (Nikdy ho ani nenapadlo myslet na ni jinak než jako na živou bytost.) A nyní, k jeho velkému vzteku a zklamání, ho Země volala zpět.

Ještě to nevěděl, ale čekala ho mnohem větší kořist.

Tři kilometry od pobřeží Queenslandu vznášedlo *Bombora* (Mario Lombini Pty., Coolangatta – Opravy motorů) zlehka klesalo a stoupalo ve vodách u Velkého bariérového útesu. Tři bratři a jedna sestra Lombiniovi skepticky přihlíželi, jak jejich host dokončuje poslední úpravy na svém novém vynálezu.

Ta věc, vedle které William Hunter klečel, vypadala na první pohled jako docela obyčejný surf, nalakovaný na jasnou žlutou. Ovšem zakřivený okraj přerušovala řádka úzkých štěrbin, takže zepředu vypadal jako přerostlá tlama. Vzadu byly dvě větší štěrbin, jedna po každé straně. Hunter otočil velkým šroubovákem a na spodní straně se otevřel zamontovaný panel. Prkno bylo uvnitř duté a skrývalo v sobě dvě štíhlé bomby s plynem a několik elegantně poskládaných trubic, pár ovládacích drátů a malý měřič tlaku. Hunter otočil ventilkem, zkontroloval měřič a prkno zase pečlivě zavřel.

„Jděte stranou!“ varoval a uchopil zabudovaná madla. Ozvalo se náhlé zaječení plynu a prkno sebou škusblo jako živý tvor.

„Mně to připadá celkem slušně čilé,“ pochvaloval si spokojený vynálezce. „Schválně, jestli mě chytíte.“

Položil prkno na vodu, lehl si na ně a stiskl škrticí klapku.

Hladký plast se pod ním zachvěl a škusbl sebou; olejovitá modrozelená voda začala s uspokojivou rychlostí klouzat dozadu, jen pár centimetrů od jeho nosu. S širokou napěněnou brázdou za sebou vyrazil přibližně směrem k Novému Zélandu. Měl příliš práce s řízením, než aby se mohl ohlédnout, ale věděl, že *Bombora* ho na svém vzduchovém polštáři bude následovat.

Před ním se sbírala velká vlna; přes ni nebo skrz? To byl problém a Hunter se obvykle rozhodl špatně. Zamířil špičku prkna poněkud dolů, zhluboka se nadechl a zmáčkl plyn.

Nad hlavou se mu zvedla zakřivená zelená stěna a on bez námahy pronikl jejím povrchem do řvoucího podvodního světa. Pár vteřin ho vlna táhla k pobřeží; pak byl mimo její moc a vzápětí se vynořil na druhé straně a strásal si vodu z obličeje.

Ohlédl se po *Bomboře*, ale neměl čas ji najít, protože se objevila další vlna a její větrem rvaný hřeben syčel jako obří had. Znovu nakrmil drobné hydrotrysky třívteřinovou porcí energie a potopil se do zářivé podvodní říše.

Skoro už ztratil přehled o tom, kolika vlnami tak projel, když se náhle ocitl v klidné vodě a jemně se pohupoval nahoru a dolů. Otočil prkno a ohlédl se k pobřeží – a těžce polkl, když uviděl ty veliké, nahrbené hřbety pohyblivých tekutých hor, které ho dělily od pevniny. Kde je *Bombora*?

Pak uviděl, že vznášedlo využilo své rychlosti a vydalo se na moře delší, ale klidnější cestou, která se vyhnula linii příboje. Viděl také, že Mario mu něco signalizuje – snad ho chtěl varovat, aby se nepokoušel překonat ty vlny. A jestli jsou nervózní i Australané, pak on rozhodně nic riskovat nebude; lehl na prkno a čekal.

Bombora k němu dosvištěla se sprškou pěny; a pak se zlověstnou předtuchou uviděl, že Mario drží v ruce telefon.

„Volá Washington,“ řekl nejstarší Lombini, když vypnul motor a *Bombora* se zastavila. „Říkal jsem jim, že tu nejsi, ale zbytečně.“

Podal mu bezdrátové sluchátko a Hunter, který se stále ještě pohupoval na prkně, slyšel nekompromisní hlas z druhého konce světa.

Odpověděl odevzdaně: „Ano, pane – vrátím se okamžitě,“ a pak vrátil telefon Mariovi.

Být nejlepší specialista na kosmické pohony v celé Agentuře pro vesmír mělo i své nevýhody. Jeho dovolená skončila málem dřív, než začala, a bratři Lombiniové budou muset dokončit vývoj a marketing Sépie sami. A co hůř, i jeho výlet k Velkému bariérovému útesu s Helenou je v tahu a on bude muset zrušit jejich rezervaci na ostrově Heron.

Ale možná je to tak lepší; kombinovat obchod a potěšení se málokdy vyplatí. Jenže tohle, jak věděl, byly jen kyselé hrozny.

Třiatřicet tisíc kilometrů nad Zemí, na palubě Intelsatu 8, měl Jack Kimball poněkud větší štěstí. Nebylo tak snadné najít kousek soukromí na palubě tohoto velkého vznášejícího se voru, který se nyní staral o většinu dopravy v oblasti Tichého oceánu, ale jemu a Ireně Martinsonové se to podařilo, a to s velmi uspokojivými výsledky.

Lechtivé spekulace, které se zrodily s kosmickým věkem, nebyly tak docela neopodstatněné. Při absenci jakékoli tíže se některé z odvážnějších fantazií z reliéfů v indických chrámech přesunuly do praxe; člověk nemusel být atlet, aby překonal cokoli, co si dokázali vymyslet vynalézaví sochaři chrámu Konarak v Puri. A zajímavý – a psychology také zaznamenaný – fakt byl, že reprodukce tohoto umění byla na větších, permanentně osídlených kosmických stanicích velmi oblíbená.

Byli lidé, kteří tvrdili, že sex při nula G je pomalý a ne plně uspokojivý. Jedna myšlenková škola trvala na přinejmenším třetině G – což znamenalo, že její příznivci by byli spokojeni na Marsu, ale trvale nespokojeni na Měsíci. Jak si Kimball ukládal své bezprostřední zážitky do příslušného šuplíčku vzpomínek, usoudil, že tito lidé mají buď příliš mnoho zábran, nebo příliš málo vynalézavosti. Pro něj neplatilo ani jedno z toho.

Když se oba zase upravili natolik, aby mohli mezi lidi, odemkli dveře skladu skafandrů. Ireně se v té chvíli začala hihňat.

„Jen si představ,“ řekla, „že by vyhlásili poplach a všichni by se sem hnali pro skafandry.“

„No,“ zasmál se Jack, „tak to bychom měli aspoň náskok. Kdy máš zase volno?“

Než stačila odpovědět, reproduktor v chodbě si odkašlal a rezolutně prohlásil: „Doktor Kimball – hlaste se na můstku, prosím.“

„To snad ne!“ zděsila se Ireně. „Snad tady nemají mikrofon?“

„Jestli mají,“ prohlásil Kimball zlověstně, „tak průšvih nebude mít my, ale někdo jiný. Já musím odsouhlasit jakoukoli změnu obvodů, a ať se propadnu, jestli jsem někdy řekl něco o mikrofonech ve skladech skafandrů.“

Trochu pozdě si uvědomil, že na to má Irene možná trochu jiný názor. Než ho stačila vyslovit, políbil ji, rozhodně požádal: „Dej mi pár minut náskok,“ a vyrazil ze dveří.

O dvě hodiny později, těsně před tím, než znovu vstoupil do atmosféry, uvědomil si náhle, že se zapomněl rozloučit. No nic, bude muset zavolat z Washingtonu.

Ono to takhle přináší méně komplikací.

Dr. Kelvin Poole byl třicet metrů hluboko, v Podvodní laboratoři Cornell u pobřeží Bimini, když ten rozkaz dostal. Jako každý letecký a kosmický fyziolog byl fascinován životem pod mořem, ale měl i jeden konkrétní důvod, proč se k moři vracet. Jeho specialitou bylo studium spánku a rytmů ovládajících aktivitu všech živých tvorů. Na otevřeném moři a v hlubinách, kam nikdy neproniklo sluneční světlo, byly tyto rytmy narušeny; dokonce se zdálo, že některé ryby nespí vůbec, a Kelvin Poole chtěl vědět, jak tento pozoruhodný výkon zvládají.

Měl správně pracovat, ale výhled z okna nebyl jen krásný tak, že ho to odvádělo od práce – on byl přímo hypnoticky uklidňující. Voda byla tak čirá, že viděl skoro na šedesát metrů, a v tomto zorném poli se pohybovalo odhadem deset tisíc ryb padesáti rozličných druhů – a také několik desítek druhů korálů. V této hloubce bylo sice světlo ještě jasné, ale ztratilo všechny své červené a oranžové tóny; svět korálových útesů byl zalit měkkou modrozelenou barvou, která byla úžasně uklidňující pro oči. Vypadalo to tu neuvěřitelně poklidně – jako podvodní ráj, který nezná hřích a smrt.

A ani to nebyla tak docela iluze, dokud bylo slunce vysoko. Čas od času kolem proplula barakuda nebo žralok, ale ty myriády jejich potenciálních obětí to ani v nejmenším nevyvedlo z míry. Během všech těch hodin denního světla, které dr. Poole strávil koukáním z okna biologické laboratoře, neviděl ani jednu, že by některá ryba

napadla nebo sežrala jinou. Jen za soumraku a za úsvitu bylo příměří porušeno a útes se stal dějištěm tisíce krátkých smrtelných bojů.

Sledoval právě, jak se jedna z průzkumných ponorek vrací do svého doku asi patnáct metrů od něj a za sebou táhne síť na plankton a záznamová zařízení, když zazvonil telefon. Vypnul centrifugu, která dost hlučně separovala nějaké vzorky proteinů, zvedl sluchátko a řekl: „Tady Poole.“

Asi minutu pozorně naslouchal, občas souhlasně pokýval hlavou, občas nesouhlasně stiskl rty.

„Samozřejmě,“ řekl konečně. „To je zcela praktické – četl jste mou zprávu. Je tu jisté riziko – ale jsem pořád fit a už jsem to podnikl sedmkrát, ne, osmkrát. Ale nač ten spěch? ... No, jestli je to *takhle*... Ano, samozřejmě, do Washingtonu můžu odletět za hodinu, jestli tu máte letadlo, ale má to jeden velký háček.“

Pohlédl na strop nad svou hlavou a uvažoval o třiceti metrech vody nad kovovou slupkou laboratoře. Na souši by tu vzdálenost ušel za dvacet vteřin – ale strávil tady dole, v tlaku čtyř atmosfér, už celý měsíc.

To se bude dost těžko vysvětlovat. Nikdo ještě nenašel žádný bezpečný způsob, jak urychlit proces dekomprese; kesonovou nemoc viděl jen jednou v životě a měl před touto obávanou nevolností potápěčů náležitý respekt. Rozhodně neměl v úmyslu proměnit si v žilách krev v sodovku nebo dokonce riskovat, že se jedna jediná bublinka stlačeného vzduchu dostane do nějaké nevhodné cévy.

Se zákony fyziky se prostě polemizovat nedá; Washington bude muset přijmout jistá, poněkud překvapivá fakta.

Vystoupit pouhých třicet metrů mu bude trvat právě tak dlouho, jak dlouho by mu trval návrat z Měsíce.

S HOLÝMA RUKAMA

Nejprve se ozývala určitá kritika podstupovaných rizik, ale ta s časem pomalu slábla. Svět začal oceňovat odbornost a pečlivost, s jakou byla mise připravována, a uvědomovat si, že nejde o žádný zoufalý sebevražedný kaskadérský kousek. Sami astronauti při každé příležitosti vyslovovali svou plnou důvěru v úspěch, a oni byli koneckonců těmi, na jejichž názorech skutečně záleželo.

A co víc, ona zlověsná, mlčenlivá přítomnost MAT-1 už začínala ovlivňovat celé lidstvo. Prvotní vzrušení vyprchalo a nahradily je úzkostné obavy a odhodlání dozvědět se pravdu tak rychle, jak to jen je v lidských silách. Dokud nebude znám účel té černé pyramidy, zůstane celé lidstvo ve stavu jakési nerozhodnosti a nebude schopno dělat jakékoli dlouhodobé plány.

Ze dvou diametrálně odlišných důvodů měli ti, kdo se podíleli na rozsáhlých mezinárodních projektech výstavby, jako třeba na plánu zavlažování Sahary, na Gibraltarské přehradě a na mořských farmách v Sargasovém moři, pocit, že nemohou učinit žádné definitivní rozhodnutí, které by je zavazovalo k vynaložení několika desetiletí práce a miliard dolarů. Bylo by samozřejmě pošetilé investovat do takových podniků velké peníze i zdroje, jestli někde ve vesmíru existují nepřátelské síly, které mohou jedním rázem zničit dílo celých věků.

Druhý argument byl méně přímočarý, ale svým způsobem stejně zneklidňující. Ti tvorové, kteří vytvořili MAT-1, byli zjevně pokročilejší než lidstvo; co když nám jsou ochotni své znalosti předat? Plahočit se s námahou vpřed bez jejich pomoci, to může být jako budovat přehradu a silnice holýma rukama – zatímco oni mají něco jako buldozery a bagry.

Lidstvo jeho nevědomost pomalu ochromovala a byli i tací, kteří volali po frontálním útoku na samotný MAT-1 za pomoci všech dostupných nástrojů vědeckého zkoumání. Těmto hlasům zatím nebylo vyhověno; ať už pyramida skrývala jakékoli tajemství, bylo by patrně

zničeno při pokusu dostat se k němu. Co víc, MAT-1 má možná i nějaké možnosti obrany – a ještě tu samozřejmě byla ta mnohem víc zneklidňující možnost, že jeho tvůrci, nejsou-li daleko, by mohli být podrážděni zničením svého majetku.

Zvlášť výrazně se to projevilo na burzách. Ty se nejdříve mírně propadly a pak se znovu vzpamatovaly díky předpokladu, že vesmírné otázky povedou k všeobecnému vzestupu. „Konec konců,“ psal jeden analytik, „pro některé průmyslové obory by to mohlo otevřít obsáhlé nové trhy.“ Nikdo si ale nebyl jistý, co by „oni“ mohli chtít kupovat nebo čím by za to „oni“ chtěli platit.

Jeden chytrý chlapík si vyjednal s několika hlavními filmovými společnostmi práva na mimozemskou distribuci všech jejich starších filmů – s výjimkou Měsíce, kde ho už předběhla MGM.

Hlavy států měly velké, byť velmi soukromé, obavy z toho, jakou hrozbu by taková velmi vyspělá civilizace mohla představovat. Nikdo nedokázal přijít s nějakým zcela logickým důvodem, proč by mimozemšťané měli být nepřátelští, ale pořád to byla možnost, která se nedala jen tak přehlížet.

Hlavní mocnosti ustanovily přísně tajnou vojenskou komisi na vysoké úrovni, která měla studovat možnosti globální obrany. Její členové dospěli k přesvědčení, že by bylo pošetilé myslet si, že naše zbrojní systémy by byly nějak zvlášť účinné proti kultuře alespoň o tři miliony let starší, ale že jaderný výbuch by jim mohl být natolik nepříjemný, že by nepřátelskou, ale nedostatečně motivovanou mimozemskou společnost mohl odradit. „Máme absolutní svrchovanost nad vosím hnízdem,“ vysvětloval to jeden generál, „ale pokud k tomu nemáme zatraceně dobrý důvod, necháváme ho na pokoji.“

I když to bylo do jisté míry uklidňující, většina pesimistů byla přesvědčena, že problém by nebyl v „jejich“ odolnosti proti atomovému výbuchu, ale v tom, že naše odpalovací systémy by mohly být asi v takové situaci, jako kdyby se brazilští lovci lebek pokusili oštěpem srazit nízko letící nadzvukové letadlo.

Optimisté odmítali uvěřit, že by se pokročilá mimozemská společnost chovala nepřátelsky. Domnívali se, že fantastické znalosti tří milionů let musejí s sebou přinést podobné pokroky v morálce – nebo by se ta společnost přece musela dávno zlikvidovat sama.

Mlčící pyramida ovlivňovala svět stovkami nenápadných způsobů. Už dlouho se předpovídalo, že jedině hrozba zvenčí by mohla lidstvo skutečně sjednotit; zdálo se, že teď se ta předpověď naplňuje. Státníci už za scénou pilně pracovali a snažili se ukončit různá národní nepřátelství, která už byla tak stará, že si vlastně nikdo nevzpomínal na jejich příčinu. Dokonce tu byla šance, že světová vláda, onen omšelý sen idealistů, se brzo stane skutečností, i když z důvodů ani zdaleka idealistických.

A pokud šlo o misi samotnou, jedna důležitá politická otázka už se rozhodla – ačkoli někteří lidé soudili, že to je vítězství společenského chování nad zdravým rozumem.

Lidská rasa, dokud nebude vědět, proti čemu stojí, se bude chovat slušně. Ať už se na Zemi podnikají jakékoli přípravy, na Jupiter se nebudou brát žádné zbraně.

Vyslanci lidstva poletí do neznáma s holýma rukama.

15

VESMÍR

„Ale to je přece absurdní,“ protestoval Victor Kaminski. „Nejsem žádná filmová hvězda.“

„Souhlas,“ kývl Jules Manning, ředitel pro styk s veřejností Kosmické agentury. „Ale jsi nejznámější astronom na světě. Když ten komentář přečteš ty, mnohokrát znásobíme publikum. A všechny hlavní stanice se budou moci přerazit, aby to odvysílaly – zvlášť když je to nebude nic stát.“

„Já nejsem ani obzvlášť dobrý astronom – jen obzvlášť zdravý. Nejsem kanibal, nejsem homosexuál, neteče mi z nosu a vůbec nemám žádné zvyky pro cestu nežádoucí. Aspoň mi to tvrdili psychologové.“

„Mluv vážně, Viktore – celému projektu bys hrozně prospěl a nezabralo by ti to moc času. Jak si jednou scénář přečteš, dá se to celé zvládnout za jedno odpoledne.“

„Já žádná volná odpoledne nemám. Je to opravdu tak důležité?“

„My si to myslíme. Poslední průzkumy jsou dost depresivní. Dokonce i dnes se třiatřicet procent lidí domnívá, že Slunce je blíže než Měsíc, že existuje jen pár tisíc hvězd a ani ty že nejsou nijak zvlášť velké. Můžeš skutečně hodně udělat pro osvětu i pro astronomii, když do toho půjdeš.“

„Tak se dohodneme na kompromisu – udělám k tomu úvod. Ale ať se propadnu, jestli ti oddrmolím celý ten film – na to si sežeň některého z těch svých ochočených herců. Bereš?“

„Beru,“ kývl rychle Manning. Věděl, že půl krajíce je lepší než nic. A s trochou trpělivosti a přesvědčování možná ještě dostane i tu druhou půlku.

ČLOVĚK JE MÍROU VŠECH VĚCÍ, hlásal svítící slogan na obrazovce; pak se přes nápis pomalu prolnula slavná da Vinciho kresba stojícího člověka v kruhu.

„Pokud je toto prohlášení skutečně pravda a ne jen výplod naší ješitnosti,“ začal komentátor, „můžeme použít člověka jako míru i pro vesmír. Je to ovšem velmi krátká míra, takže ho zvětšíme tisíckrát...“

Kamera couvla; postava se zmenšovala, až téměř nebyla vidět. Pak se mnohokrát znásobila, až vytvořila tečkovanou čáru – jednu stranu prázdného čtverce.

„Tady je náš člověk – naše měřítko – tisíckrát opakovaný. Tento čtverec má stranu dlouhou jednu míli.*⁴ Ted’ budeme dál měnit měřítko – pokaždé tisíckrát – až se dostaneme k okraji známého vesmíru. A protože budeme muset udělat takových skoků pěknou řádku, zapíšeme si pro jistotu, v jakém měřítku se právě nacházíme.“

Na spodní straně obrazovky se objevilo číslo 1000. Pak se čtverec začal zmenšovat, čísla se měnila tak rychle, že z nich zbyly jen šmouhy – a objevil se nový čtverec a pod ním číslo 1 000 000. Tento čtverec o straně 1000 mil byl promítnut na mapě východního pobřeží Spojených států; původní jednomílový čtverec byl pořád ještě vidět, ale byl úplně maličký a zvýrazněný šipkou.

„Ted’ další tisícinásobný skok...“

Objevilo se číslo 1 000 000 000 a ve čtverci o straně milion mil se objevily Země a Měsíc. Vypadaly docela maličké.

„Ted’ už jsme se dostali do kosmu a pracujeme s čísly pro lidskou představivost příliš velkými. Potřebujeme vhodnější měřítko, a to získáme, když použijeme tu nejrychlejší věc ve vesmíru – samo světlo...

Světelný paprsek může za jedinou vteřinu oběhnout naši zeměkouli sedmkrát...“

Vedle Země se v té chvíli objevil svítící bod, rozběhl se a vzápětí z něj zbyla jen kruhová šmouha, jak kolem planety obíhal jednou za sedminu vteřiny.

„A jen něco přes vteřinu to trvá, než se dostane k Měsíci...“

Bod se odlepil z oběžné dráhy a letěl k malému kotoučku Měsíce. Trvalo mu to jednu a čtvrt vteřiny.

„A ted’ nás čeká další skok tisíc ku jedné – čtvrtý od chvíle, kdy jsme začali s oním člověkem na Zemi...“

⁴ Doufejme, že do roku 2001 se dokonce i Velká Británie a Spojené státy připojí k civilizovanému světu a přijmou metrický systém.

Ted' tu byly všechny planety až po Jupiter – celá vnitřní sluneční soustava: Slunce, Merkur, Venuše, Země, Mars a sám Jupiter.

„V tomto měřítku jsou planety tak malé, že nejsou vidět; můžeme zobrazit jen jejich oběžné dráhy. Obrázek má stranu miliardu mil dlouhou; světlo nebo rádiové vlny by tuto vzdálenost překonaly za něco víc než hodinu. Ukazuje to rozsah vesmíru, který jsme začali zkoumat; podle našich měřítek je obrovský. Všichni lidé, kteří kdy žili, položení vedle sebe by dosáhli přibližně desetiny té vzdálenosti. Ale podle měřítek vesmíru to není nic. Ted' přijde skok číslo pět...“

Čtverec se opět zmenšil; na obrazovce bliklo číslo 1 000 000 000 000 000. Uprostřed tohoto nového čtverce byl jediný zářící bod – Slunce.

„Planety samozřejmě zmizely docela. Ale všimněte si – poprvé se na obrázku neobjevilo nic nového. Dokonce ani tento obrovský skok nás nedovedl ani k té nejbližší hvězdě.

Pokud ji chceme vidět, musíme skočit ještě jednou...“

Rozsvítlo se 1 000 000 000 000 000 000 000; vzniklý čtverec byl ted' poset desítkami světelných bodů.

„Konečně vstupujeme do říše hvězd. Na tomto obrázku jich je několik stovek – na obrázku, přes který by světlo letělo 150 let. To světlo, které se ze Země k Měsíci dostalo za něco málo víc než vteřinu. Mezi těmito hvězdami je naše Slunce zcela průměrným exemplářem. A protože je tak průměrné – tak normální –, jsme přesvědčeni, že i mnoho jiných hvězd doprovázejí podobné planety, ačkoli jsou příliš daleko, než aby je naše teleskopy objevily. A co víc – jsme také přesvědčeni, že na mnohých z těchto planet musí být život.

V tomto měřítku se hvězdy – naše sousední slunce – zdají být rozložené zcela náhodně. Ale když učiníme další, tedy sedmý, tisícnásobný skok, uvidíme, že tvoří určitý obrazec...“

Objevilo se číslo 1 000 000 000 000 000 000 000 000, a ted' se už ztratily i jednotlivé hvězdy. Byla tu jen velká spirála zářící mlhy, která vyplňovala skoro celý čtverec.

„Toto je galaxie – pomalu se otáčející město hvězd, v němž je Slunce skromným obyvatelem předměstí – přibližně v těchto místech.“

Šipka ukázala na oblast asi ve dvou třetinách cesty od středu spirály.

„Světlu trvá tisíc let, aby překonalo tento obrovský hvězdný vír – tento vesmírný ostrov, který se otáčí tak pomalu, že od doby, kdy na Zemi povstal život, provedl jen tucet obrátek.

Říkejme jí třeba naše domovská galaxie. Hvězdy, které vidíte na nočním nebi, jsou jen nejbližší sousedé – většina z nich je velmi blízko. Ty vzdálenější tvoří ono světlé pozadí, jemuž říkáme Mléčná dráha.

A kolik hvězd, kolik sluncí byste řekli, že obsahuje celá galaxie? Jestli říkáte pár milionů, tak se naprosto mýlíte. Pár miliard by už bylo lepší; ve skutečnosti galaxie obsahuje asi sto miliard hvězd. Každá z nich je sluncem – třicet na každého dnes žijícího muže, ženu a dítě!

Vrátíme se znovu k naší galaxii, ale nejprve si ukážeme širší prostor, jehož je jen malou součástí. Znovu tedy znásobíme naše měřítko tisíckrát...

Ano, vypadá to jako pole plné hvězd. Ale není: každá z těch malých světlých šmouh představuje celou galaxii – tahle by mohla být naše. Naše nádherné hvězdné město se stovkou miliard sluncí je teď samo maličkou slabou hvězdou! Světlu by trvalo sto padesát milionů let, než by tento obrázek překonalo; tak daleko jsme došli po osmi tisícinásobných skocích od člověka, s nímž jsme začínali...

Ale teď se konečně dostáváme ke konci vesmíru. Při dalším skoku bychom totiž opustili i vesmír sám..."

Uprostřed obrazovky, jako pouhý maličký zlomek plochy rámu, který ohraničoval všechny předchozí obrázky, byla vidět světlá koule. Její okraje byly trochu rozmazané a ztrácely se v nicotě kolem.

„Tohle je možná všechno, co existuje – vesmír galaxií. Za tuto hranici neproniknou ani ty nejsilnější teleskopy; a možná za ní ani nic není. Protože na kosmickém obzoru, na samé hranici našeho vidění, se samy galaxie ztrácejí z dohledu, jako by padaly přes okraj vesmíru. Co se tam děje, to nevíme; možná je to něco, co naše mysl nikdy nedokáže pochopit.

Vraťme se tedy z těchto dálav zpátky k naší domovské galaxii a její stovce miliard sluncí..."

Zářivá koule kosmického Všemohíra se ohromující rychlostí rozpínala. Za chvíli se její jednolitá záře rozložila na malá zrníčka světla; i ta se zvětšovala a vzdalovala se od sebe. Obrazovka se zno-

vu naplnila maličkými víry a spirálami – některé byly propleteny v kupách, některé samy. Jeden z nich rostl a rostl, až zaplnil celou oblohu a její okraje se zhustily v ranečky hvězd.

„To je znova naše domovská galaxie a jejích sto miliard sluncí,“ opakoval komentátor. „Většina z nich jsou malá slunce podobná našemu – tak malá, že v tomto měřítku vůbec nejsou vidět. Ty všechny hvězdy, které vidíte, jsou obři; to naše je jen trpaslík, i když pro nás je tak nesmírně důležité.“

A z té stovky miliard sluncí, velkých i malých – kolik jich svítí na planety, kde je život? Možná většina z nich, protože hmota má v celém vesmíru podobné vlastnosti. Víme, že život se nezávisle na sobě vyvinul na Zemi a na Marsu; jsme přesvědčeni, že život povstane automaticky na každé planetě, která není ani příliš chladná, ani příliš horká, která obsahuje běžné prvky – kyslík, uhlík a vodík, a kterou několik miliard let zalévá sluneční světlo.

Ale i pokud je život běžný, intelligence může být vzácná; za celý dlouhý příběh Země se vyvinula pouze jednou. Přesto však mohou být po galaxii roztroušeny miliony pokročilých kultur – ale oddělují je propasti, které i samo světlo překonává roky.“

Objevily se dvě šipky, namířené na hvězdy, které v řídce osídlených ramenech galaxie vypadaly blízko, jako bezprostřední sousedé.

„Pokud tohle je naše Slunce a my vyšleme rádiový signál k planetě obíhající kolem této nedaleké hvězdy, odpoví nám za tisíc let... Nebo to řekněme jinak: Mohli bychom očekávat odpověď dnes, kdyby byl vzkaz vyslán přibližně v době Kristova narození... A to by byla konverzace s jedním z našich nejbližších galaktických sousedů!“

Ale ačkoli cestování od hvězdy k hvězdě trvá tisíce let, skutečně pokročilá rasa by se mohla o tento těžký úkol pokusit. Mohla by vyslat automatické průzkumné lodi – stejně jako člověk poslal nejdříve své roboty na výzkum Měsíce a planet.“

Objevily se záběry nemotorných vesmírných sond – některé byly známy, některé zjevně smyšlené – plujících mezi hvězdami a nakukujících na okolní planety televizními očima.

„Nebo by mohli postavit obří vesmírné archy – mobilní planetoidy, které by mohly mezi hvězdami putovat celá staletí, zatímco na nich by žila a umírala generace za generací...“

Nebo by mohli použít hibernaci, tedy ustrnutí v neměnném spánku ve stavu pozastaveného života, z něhož by je ke konci jejich dlouhé cesty probudili roboti...

A dokonce ani to nejsou jediné možnosti. Velmi pokročilá rasa by možná dokázala postavit lodi, které by dosahovaly téměř rychlosti světla. Podle Einsteina nemůže žádný hmotný objekt letět rychleji; je to přirozený, základní rychlostní limit našeho vesmíru. Ovšem jak se k tomuto limitu blížíme, zpomaluje se zřejmě sám čas. Vesmírný cestovatel by mohl letět ke vzdálené hvězdě v čas, který by se jemu jevil jako pár měsíců – či dokonce jako pár hodin.

Ale jen jemu. Až by se po své cestě vrátil domů, zjistil by, že uběhly roky a staletí, že všichni jeho přátelé jsou mrtví a že možná zmizela i sama jeho civilizace. Taková by byla cena mezihvězdných výprav – výměna Času za Prostor bez možnosti návratu. I tak by to ale mohla být zajímavá cena pro bytosti, jejichž životy jsou mnohem delší než naše.

A konečně – co když Einsteinova teorie, stejně jako tolik jiných teorií minulosti, není tak úplně pravdivá? Mohou existovat způsoby, jak ji obejít a překročit tak rychlost světla. Možná ve vesmíru existují cesty, které jsme ještě neobjevili – zkratky přes vyšší dimenze. ‚Červí díry‘, nazvali je někteří matematikové; člověk by mohl projít takovou dírou a vzápětí se z ní vynořit tisíc světelných let daleko.

Ale i kdyby to tak bylo – a většina vědců to považuje za čistou fantazii –, i tak by si zkoumání vesmíru vyžádalo nepředstavitelné věky. V celém vesmíru je víc sluncí, než je zrněk písku na pobřežích Země; a na kterémkoli z těch zrněk může být civilizace, vedle které budeme vypadat jako primitivní nevědomí divoši.

Co řekneme lidem z takových planet, až se konečně setkáme? *A co řeknou oni nám?*“

„Díky, Viktoro,“ usmál se Manning, když obrazovka potemněla a červené světlo v nahrávacím studiu zhaslo. „Já jsem věděl, že to pro nás uděláš. Těmi chybkami si hlavu nelámej – to spravíme. A vůbec – co ty sis o tom myslel?“

„Není to špatné – není to špatné. Ale byl bych radši, abyste tam byli nedávali ten nesmysl na konci.“

„Co? Jaký nesmysl?“

„Vyšší dimenze, červí díry a tyhle všechny pitominy. To není věda; to dokonce není ani dobrá science fiction. To je čirá fantazie.“

„No však přesně to se taky ve scénáři říká.“

„Tak proč se o tom vůbec mluví? Čí geniální nápad to byl?“

„Jistého doktora Heywooda Floyda, když už to chceš vědět. Takže ti doporučuju, aby sis to vyřídil s ním.“

Kaminski to také hodlal skutečně udělat, ale pak mu to nějak vypadlo z hlavy. Měl tolik práce, tolik se musel naučit, že trvalo několik měsíců, než si na to zase vzpomněl.

A pak bylo už příliš, příliš pozdě.

16

HLASY PŘEDKŮ

Opočlověk stál na nízkém skalnatém kopci, svíral v ruce špičatý kámen a hleděl na prašnou africkou pláň. Nebe nad ním bylo bez mráčku a žhavé slunce pražilo na žlutou travu savany a zakrslé stromy, které poskytovaly jediný stín. Ve střední vzdálenosti se potulovalo stádo gazel a zpod keřů je bedlivě sledoval příkrčený šavlozubý tygr.

Na vrcholu kopce bylo vlastně opolidí víc – asi tucet. Jedna žena se opírala o velký balvan a kojila dítě; nedaleko od ní se dva mladí hašteřili o kus masa – o to, co zbylo z nějakého malého rozkouskovaného zvířete. Jeden shrbený, šedovlasý muž se pokoušel vysát mozek z rozbité kosti; jiný spal, stočený do klubka; dvě ženy si navzájem ze srsti vybíraly vši; a další muž se prohrabával hromadou vyschlých kostí a hledal takové, které by se daly použít jako zbraně.

„Je to krásný model,“ řekl konečné Bowman, když se on a jeho dva společníci dostatečně vynadávali.

„Díky,“ odpověděla kurátorka antropologického oddělení. „Je tak přesný, jak je to jen v lidských silách – taky je to výsledek několikaleté práce.“

Dr. Anna Brailsfordová byla krásná tmavovlasá žena krátce po čtyřicítce, která se zdála příliš energická a živá na to, aby celý život zasvětila zkamenělinám. Ačkoli byla známá výzkumnice a měla za sebou řadu expedic, na ženskosti jí to neubralo ani trochu; bylo těžké uvěřit, že je jednou z největších světových autorit v oboru prvních lidí.

„Takže tohle,“ řekl Philip Goode, Bowmanův náhradník, „jsou lidé, které by byli potkali tvůrci té pyramidy, kdyby byli přistáli na Zemi před třemi miliony let?“

„Mohli je potkat a taky nemuseli. To záleží na tom, jak důkladně by bylo jejich zkoumání. Australopithecus moc běžný nebyl; mezi všemi těmi slony a žirafami a jinými nápadnějšími zvířaty by se byl dal snadno přehlédnout. A kromě toho to není ani ten nejnápadnější z

primátů. Běžnému návštěvníkovi by připadal prostě jako další opice.“

Bowman si pomyslel, že je dost těžké zaujmout tak odtažitý postoj. Jeho pra-pra-stotisíkrát pra-dědeček nebyl nijak přitažlivý zjev, ale v tom chlupatém a už ne tak docela zvířecím obličejí, který na něj hleděl přes sklo expozice, bylo cosi dojemně smutného. Nestyděl se připustit příbuznost s tímto vzdáleným předkem i přes ty nepředstavitelné věky, které je dělily. „Dost pochybuji,“ podotkl suše, „že ti tvorové, kteří v pleistocénu přistáli na Zemi, by byli běžní návštěvníci. A to je právě jedna z věcí, které jsme s vámi chtěli probrat – jejich motivy.“

„No, já vám můžu říct jen to, jak bych se za podobných okolností chovala já. Všimla bych si, že Země překypuje pokročilými formami života, ale že žádná z nich si ještě nevyvinula vysokou inteligenci. Zřejmě bych ovšem uhladla – možná bych to dokonce dokázala předpovědět, při těch znalostech, které bych nepochybně měla –, že se tu inteligence za pár milionů let objeví.

Nechala bych tu tedy nějaké měřiče inteligence – nebo ještě lépe detektory civilizace. Někaké bych možná umístila na Zemi, ačkoli bych si uvědomovala, že budou patrně zničeny nebo zasypány dřív, než budou mít příležitost k činnosti. Ale Měsíc by byl pro takové zařízení ideální místo – zvláště kdybych se zajímala jedině o civilizace, které už dosáhly kosmického věku. Jakákoli kultura dosud vázaná na jedinou planetu by byla příliš primitivní a nezajímala by mě.“

„Takže vy se při vysvětlení MAT-1 přikláníte k té takzvané teorii požárního poplachu?“

„Ano – ta mi připadá velmi rozumná. Ale možná je až příliš rozumná. Lidské motivy se tak moc různí, že každý pokus o analýzu chování mimozemšťanů musí být jen pouhé hádání.“

„Jenže momentálně si s hádáním budeme muset vystačit. Snažíme se myslet na všechny možnosti, které by mohly vzniknout, pokud a až se setkáme s těmi tvory, kteří postavili MAT-1.“

Bowman ukázal na nehybný výjev ze života svých předků.

„Jen se podívejte, jaký pokrok jsme od té doby udělali! A kde po těch třech milionech let asi budou tvůrci pyramidy? Nebojím se připustit, že ta myšlenka mě občas děsí.“

„Mě děsí také. Ale nezapomínejte, že pokrok nikdy není stejnoměrný; i po třech milionech let nemusejí být tak daleko před námi,

abychom jim vůbec nedokázali porozumět. Třeba má inteligence své limity, které nejdou překročit. A třeba jich už dosáhli, když tehdy navštívili Měsíc. Koneckonců není ještě zcela dokázáno, že inteligence má skutečnou hodnotu pro přežití druhu.“

„Tak tohle přijmout nemůžu,“ namítl Bowman. „Naše inteligence z nás přece udělala to, co jsme – nejúspěšnějšího živočicha na planetě.“

„Jako antropoložka jsem samozřejmě poněkud předpojatá ve prospěch člověka. Z krátkodobého hlediska byla inteligence samozřejmě výhodou. Ale co geologický čas – a jak vlastně chcete definovat ‘úspěšný’ živočišný druh? Můj kamarád, který je kurátorem plazů, mi pořád připomíná, že dinosaurům se dařilo víc než sto milionů let. A jejich IQ bylo minimální.“

„No a kde jsou teď? Že jsem v poslední době žádného neviděl.“

„To je pravda – ale sto milionů let trvající vládu těžko můžete nazvat neúspěchem; je to tisíckrát tak dlouho, jak vůbec existuje *Homo sapiens*. Možná, že je nějaká optimální úroveň inteligence a my jsme ji možná už přesáhli. Náš mozek je možná příliš velký – a třeba nás to odsuzuje ke zkáze stejně spolehlivě jako Triceratopse jeho brnění. On se přespecializoval na rohy a špičky a pláty; my jsme se přespecializovali na mozkovou kůru. Výsledek může být týž.“

„Vy si tedy myslíte, že když nějaký druh dosáhne víc než určité úrovně inteligence, je zralý na vyhynutí?“

„Já to netvrdím jako fakt; já jen uvažuji o možnostech. Nemáme důvod předpokládat, že vesmír má ten nejmenší zájem o inteligenci – nebo možná i o život. Oboje mohou být náhodné, neplánované vedlejší produkty jeho činnosti, stejně jako krásné obrazce na motýlích křídlech. Ten hmyz by bez nich létal stejně dobře; náš druh by možná přežil tak dlouho jako – no, třeba žraloci, kteří se už pár set milionů let moc nezměnili –, kdybychom byli trochu méně chytří. Jen se podívejte kterýkoli den do novin a představte si celou historii dvacátého století.“

Dr. Brailsfordová se usmála na své zjevně nesouhlasící posluchače.

„Ne, nejsem pesimistka,“ odpověděla na jejich nevyslovená obvinění. „Jen realistka, která ví, že pouze malý zlomek těch druhů, které už na téhle planetě žily, má dnes nějaké potomky. A protože

jsem realistka, tak možná chápu význam vašeho projektu lépe než vy sami.“

„Pokračujte, prosím.“

„Ti tvorové, kteří vytvořili pyramidu – jak daleko před námi podle vás byli z technického hlediska?“

„Nejspíš ne víc než sto let, pokud náš pokrok poběží stejným tempem jako dosud.“

„Správně. A teď předpokládejme, že stále ještě existují, i pokud třeba učinili jen malý pokrok za ty tři miliony let od doby, co navštívili Měsíc. Pochopte – to by byl první skutečný důkaz toho, že inteligence má význam pro přežití. To by bylo velice uklidňující.“

„Upřímně řečeno, paní doktorko,“ ozval se Goode, „já žádné uklidnění nepotřebuji. Jestliže inteligence má omezenou hodnotu pro přežití, má dost slušnou hodnotu pro pohodlí. Já bych si to s nimi vyměnit nechtěl.“ Ukázal palcem na výjev s opolidmi.

Antropoložka se s nimi zasmála a pak znovu zvažovala.

„Existuje samozřejmě i jiná možnost – a to je kulturní šok. Pokud jsou příliš pokročilí a my se s nimi dostaneme do styku, nemusíme ten náraz přežít psychologicky. Jak to před půl stoletím řekl Jung, mohli bychom zjistit, že všechny naše aspirace jsou tak zastaralé, že nás to naprosto ochromí. On použil dost pozoruhodný výraz – mohli bychom se ocitnout ‚beze snů‘. Stejně jako Atlant‘ané, víte – Hérodotos napsal, že nikdy nesnili. Vždycky jsem měla dojem, že jsou tím podivně nelidští – a k politování.“

„Já v žádný kulturní šok nevěřím,“ zavrtěl hlavou Hunter. „My koneckonců očekáváme, že se setkáme s velmi pokročilou společností. Nebude to pro nás tak neuvěřitelné překvapení, jako – no třeba jako by bylo pro něj, kdyby ho najednou vyklopili tady na Manhattanu.“

„Já myslím, že jste příliš – optimistický,“ odpověděla doktorka Brailsfordová; Bowman uhodl, že byla v pokušení říct „naivní“. „Na naší planetě už se ukázalo, že společnosti, mezi kterými byl rozdíl jen několika generací, se ukázaly být neslučitelné.“

„Třeba si ti naši pleistocenní astronauti tohle nebezpečí uvědomovali – proto nás možná nechali celé ty roky být.“

„A nechali?“ odpověděla antropoložka otázkou. „Nejsem si tak jistá. Kdybyste se mnou šli do mé kanceláře, ráda bych vám něco ukázala.“

Vyšli z Leakeyho expozice a kráčeli obrovskými sály muzea, podobnými katedrálám. Bowmana čas od času někdo z ostatních návštěvníků poznal a několik dychtivých chlapců se k němu vrhlo pro autogram. Goode a Hunter o podpis požádání nebyli, ale na tohle byli zvyklí; Goode rád trochu ironicky citoval Miltonovu větu: „I ti slouží, kdo jen stojí a čekají.“

Bowmanovy vztahy s jeho dvěma náhradníky byly celkem vzato vynikající – což nebylo překvapující, protože jejich intelektuální a psychologické profily byly srovnávány s velkou péčí. Byli to kolegové, nikoli soupeři, a často mohli jednat jako jeho druhé já. Podávali mu zprávy o misích a cestách, na které on sám neměl čas. Samozřejmě každý z nich doufal, že právě on bude tím, kdo nakonec bude vybrán, ale sloužili Bowmanovi loajálně a jen s minimem konfliktů. Měli své neshody, ale nikdy vážnou hádku – stejně jako pět dalších trojic. Psychologové odvedli svou práci dobře; ostatně na to měli už dost dlouhou praxi.

Pokaždé když Bowman vstoupil na takové místo, jako bylo Muzeum přírodní historie, znovu a znovu ho ohromovala nekonečná mnohotvárnost života, jakou vyprodukovala evoluce na jednom jediném světě, na této planetě Zemi. Když procházel kolem velkých expozic a jejich panoramatických scén z jiných dob a jiných světadílů, znovu si uvědomil nekonečnou pošetilost oné otázky, kterou mu lidé tak často kladli o tvůrcích pyramid: „Co myslíte, jak asi vypadali?“

I kdyby člověk měl k dispozici všechna potřebná fakta o pozemském klimatu, geografii, atmosféře a chemickém složení, kdo by dokázal předpovědět slona, velrybu, žirafu, krakatici, ptakopyska – nebo člověka samotného? A jak nekonečně nemožnější tedy bylo nějak rozumně odhadnout vzhled obyvatel naprosto neznámé a možná i zcela odlišné planety! Ale stejně nemožné bylo přestat to zkoušet...

Kancelář doktorky Brailsfordové vypadala jako kancelář kurátora kteréhokoli muzea – byla zavalená knihami, zprávami, časopisy jiných institucí, exponáty, které se balily nebo vybalovaly, a stovkami malých zásuvek, pokrývajících celé dvě stěny. Na pracovním stole leželo několik lebek; jednu vzala do ruky a řekla: „Tady je ten pán, o kterém jsme mluvili; čelo ještě nic moc, ale už udělal prvních pár kroků směrem k nám. A tím myslím skutečné kroky; ještě ani dnes nikdo z ostatních lidoopů nijak zvlášť dobře nechodí.“

Opatrně uložila lebku zpátky na podušku z vaty a začala se prohrabávat deskami, kresbami, mapami a fotografiemi na svém přeplněném stole. Nakonec vyhrabala velkou knihu, otevřela ji v místě, kde byla založena, a podala ji svým návštěvníkům.

„Proboha!“ neudržel se Hunter. „Co to má být?“

„To“ byla kresba velké, neurčitě lidské postavy, zobrazené od pasu nahoru. Hlavu jako by pokrývala nějaká přilba, v jejímž středu bylo velké kyklopské oko. Jiné, menší oko bylo schované v jednom koutě přilby; žádné jiné rysy postava neměla a žádným představitelným zkreslením či uměleckou licencí se to nedalo změnit v lidskou tvář.

„Vybízí to k zamyšlení, co? Je to paleolitická jeskynní malba, která se našla na Sahaře před půl stoletím – v roce 1959. A na objevitele udělala takový dojem, že ji pokřtili, věřte tomu nebo ne, Velký mart'anský bůh.“

„Jak je to staré?“

„Asi deset tisíc let. V porovnání s vaším MAT-1 to není mnoho – ale podle lidských měřítek dost.“

Nastalo dlouhé významné ticho, jak tři astronauti studovali kresbu. Pak se Hunter zeptal: „Vy si skutečně myslíte, že je to význam setkání s mimozemšťany?“

„Upřímně řečeno ne. Je to zřejmě kouzelník nebo šaman v nějaké podivné čelence. Měla jsem taky říct, že ta postava je hodně velká – asi šest metrů –, takže malíř ji zřejmě považoval za důležitou.“

„Nebo to bylo něco, co na něj udělalo velký dojem. Řekl bych, že třeba takový skafandr by v době kamenné vyvolal dost velké pozdvižení.“

„To není tak jisté; měl byste vidět třeba tanečnický d'ábelských tanců z Nové Guineje, když se pořádně vyparádí. Ale myslím, že si z toho můžeme vzít poučení; předpokládejme, že to byl návštěvník z vesmíru v nějakém ochranném obleku. V tom případě bychom se jistě shodli na tom, že ten umělec z doby kamenné odvedl docela dobrou práci a zachytil něco, co pro něj bylo naprosto nepochopitelné a přesahovalo nejzazší hranice jeho vlastní kultury. Dokázali byste to také, kdybyste se setkali se supercivilizací?“

„Možná ne – ale přinejmenším máme fotoaparáty.“

„I na fotografiích dokážete rozpoznat jen věci, které už znáte. Barvy a tvary skutečně pokročilé civilizace by mohly být tak zvlášť-

ní, že bychom se při pokusech o jejich interpretaci mohli zbláznit. A taky jejich časová osa může být neslučitelná s naší – třeba rychlejší. Řekněme, že byste *Australopitheka* naložili do auta a jednoho krásného večera se s ním velkou rychlostí projeli po Broadwayi. Co by z toho asi poznal?“

„Chápu, jak to myslíte,“ kývl Bowman. „Co tedy máme udělat, pokud se někdy dostaneme do podobné situace?“

„Já bych radila – pokuste se stát pasivními zaznamenavateli událostí a nesnažte se ničemu porozumět. Udělejte co nejvíc fotografií. A samozřejmě doufejte, že ti tvorové, které potkáte, budou trpěliví a budou si vědomi vašich omezení.“

„A když nebudou?“

„Tak to se obávám, že přežijete asi tak dlouho, jak by přežil *Australopithecus*, kdyby se z toho auta dostal a pokusil se přejít Broadway na červenou.“

17

OTÁZKA

Týdny předletových kontrol na oběžné dráze probíhaly hladce a bez komplikací, zkrátka jak měly. Přišel jen jediný dramatický a citový okamžik: křest lodi.

Oficiálně měla většina kosmických lodí pouze čísla. Neoficiálně měly všechny jména, jako je lodi odpradáвна mívají. Astronauti se rozhodli, že téhle se bude říkat Discovery, Objev, po nejslavnější ze všech lodí z polárních výprav. Připadalo jim to vhodné, protože se chystali do končin mnohem mrazivějších než jižní pól a objevování faktů bylo jediným cílem jejich mise.

Ale jak se dá pokřtít loď na oběžné dráze tři sta kilometrů nad zemí? Tradiční láhev šampaňského přirozeně nepřicházela v úvahu a ctihodné dámy, které by s ní měly manipulovat, by asi měly dost

námitek, kdyby měly celý obřad provádět vznášejíce se ve skafandru. Bylo tedy třeba použít kompromisu.

Skoro osmnáctkrát denně prolétala loď přímo nad každým bodem rovníku. Největším městem na její trase bylo Nairobi, a tam se v noci křest odehrál.

Světla města pohasla a všechny oči se obrátily k nebi, když první dáma světa pronesla krátký projev a v přesně vypočítaném okamžiku řekla: „Křtím tě jménem *Discovery*.“ A pak, když se všechny oči upřely na její vznešenou a zářivou postavu v kmenovém oděvu, stiskla generální tajemnice tlačítko.

Přímo nad ní se rozžehla oslepující hvězda – záblesk o síle miliardy kandel zaléval svou září jak Orbitální stanici Jedna, tak *Discovery*. Pomalu se pohyboval od západu k východu a celý svět přihlížel – jak ze Země, tak prostřednictvím kamer na stanici. Nejrychlejší vesmírné plavidlo, jaké kdy člověk postavil, bylo pokřtěno tím nejrychlejším, co vůbec existovalo – samotným světlem.

Další, mnohem důležitější události v programu měly výrazně menší publicitu; a byla i jedna, která proběhla v naprosté tajnosti.

Před několika týdny byl vybrán definitivní tým a dvanáct záložníků spolkló zklamání. Bylo ovšem jen krátké, protože věděli, že jejich čas ještě přijde; už teď se těšili na záchrannou operaci – druhou jupiterskou expedici –, kde budou potřeba všichni. Ale ještě i teď přece jen zbývala maličká šance, že některý z nich přece jen odletí na *Discovery*...

Velký a dokonale vybavený operační sál v Kosmickém středisku byl prázdný až na tři muže, a jeden z nich nevnímal své okolí. Ale postava ležící na stole ani nespala, ani nebyla v narkóze, protože měla otevřené oči. Ty se dívaly nepřítomně do věčnosti a neviděly ten neposkvrněný bílý sál ani druhé dva přítomné.

Lester Chapman, manažer projektu Mise Jupiter, se s obavou podíval na šéflékaře.

„Jste připravený?“ ptal se zbytečně šeptem.

Dr. Giroux přejel očima ukazatele elektrohypnotického generátoru, sáhl svému subjektu na ochablé zápěstí a pak kývl. Chapman si olízl rty a naklonil se nad stolem.

„Davide – slyšíte mě?“

„Ano.“ Odpověď přišla okamžitě, ale byla monotónní a bez jakýchkoli emocí.

„Poznáváte můj hlas?“

„Ano. Jste Lester Chapman.“

„Dobře. Ted' mě velmi pečlivě poslouvejte. Položím vám otázku a vy ji zodpovíte. Pak zapomenete jak otázku, tak odpověď. Rozumíte?“

Znovu ta odpověď živé mrtvolky.

„Rozumím. Zodpovím vaši otázku. Pak ji zapomenu.“

Chapman se zarazil, jako by zdržoval. Tolik toho záleželo na téhle jediné chvíli – ne miliony, ale miliardy dolarů –, že se skoro bál pokračovat. Tohle byla poslední zkouška, známá jen hrstce lidí. Rozhodně ji neznali sami astronauti, protože v takovém případě by okamžitě přestala být užitečná.

„Tak do toho,“ povzbudil ho Giroux a provedl jakési drobné korekce na generátoru.

„Otázka zní takto, Davide. Dokončil jste výcvik. Za několik hodin vstoupíte na palubu lodi k testovacímu odpočítávání. Ale ještě máte čas změnit názor.“

Znáte rizika. Víte, že budete ze Země pryč nejméně pět let. Víte, že se nemusíte vrátit vůbec.

Pokud máte nějaké psychické zábrany – nějaké strachy, které nemůžete zvládnout –, můžete ted' vycouvat. Důvod se nikdy nikdo nedozví. Budeme mít připravenou věrohodnou historku o zdravotních potížích, kterou se můžete chránit. Rozmyslete si to dobře. Opravdu chcete letět?“

Ticho v operačním sále se prodlužovalo. Jaké myšlenky se asi tvoří v mozku člověka na hranici spánku, v hypnotické zemi nikoho? Bowmanův výcvik stál strašné peníze, a ačkoli i ted' by ho mohl nahradit některý z jeho zástupců, působil by takový postup rušivě. Nebyl by to dobrý začátek mise.

A samozřejmě tu byla ještě i ta vzdálená možnost, že oba náhradníci by volili tutéž únikovou cestu. Ale na to radši nechtěl ani myslet...

Konečně Bowman promluvil. Poprvé se zdálo, že se v jeho hlase ozvala stopa emocí, jako by se už dávno rozhodl a nehodlal se nechat od svého záměru odvést ani odvrátit žádnou vnější silou.

„Já... na... Jupiter... poletím,“ řekl.

A stejně, i když každý po svém, odpověděli po něm i Whitehead, Poole, Kimball, Hunter a Kaminski. A ani jeden z nich vůbec nevěděl, že se ho někdo ptal.

PŮLNOC, WASHINGTON

Recepce v Malém Bílém domě, jak se obvykle říkalo viceprezidentově rezidenci, byla jednou z hlavních událostí sezóny. Vyvolala značnou dávku nevole, protože pozvánky byly striktně omezeny na ty, kdo měli s projektem něco společného; jenže kdyby se to tak neudělalo, byl by tu skoro celý oficiální Washington. A co víc, všichni si přáli, aby šlo o co nejmenší a nejintimnější záležitost; bude to naposledy, co bude všech šest kosmonautů pohromadě na Zemi, a poslední příležitost pro mnoho jejich přátel dát jim sbohem.

O tom se samozřejmě nikdo nezmínil, ale všichni si to uvědomovali. Nebyla to tedy žádná obyčejná recepce; byla tu emocionálně dost zvláštní atmosféra – ne ovzduší smutku a zlověstných předtuch, ale spíš vzrušení a nadšení.

„Podívej se na ně,“ řekla Anita Andersenova, když spolu s Floydem kroužili parketem. „Co si podle tebe doopravdy myslíš?“ Kývla hlavou k malé skupince kolem viceprezidenta a paní Kellyové; jejich hostitelé hovořili s Bowmanem, Kaminským, Whiteheadem a Poolem.

„To ti zřejmě můžu říct,“ usmál se Floyd. „Ted’ o nich vím málem víc než kterýkoli z psychologů projektu. Ale proč tě to zajímá?“

Jeho zvědavost byla upřímná, zcela nezkalená jakoukoli žárlivostí nebo sexuálním soupeřením. (Kromě toho, kdo by mohl žárlit na šest mužů, kteří se chystají opustit Zemi na celé roky a možná navždy?)

„Pro ženu je těžké to pochopit,“ vysvětlovala Anita jen tak hlasitě, aby ji bylo přes hudbu slyšet, zatímco kroužili kolem skupinky stromů uprostřed parketu. „Všechno tady nechat, odletět do vesmíru a nevědět, co najdou nebo jestli se vůbec vrátí...“

„Já jsem myslel, že máš v žilách vikingskou krev,“ popichoval Floyd.

„Vždycky mi bylo líto jejich žen; musely strávit polovinu života úvahami o tom, jestli jsou už vdovy.“

„No, tak aspoň tomuhle problému jsme se vyhnuli. Bude tu pár nešťastných přítelkyň, ale to je všechno.“ Ztišil hlas. „Tady je zrovna jedna z nich.“

Minul je Jack Kimball, v náručí baculatou, živou blondýnku. Jak je uchvátil dav dalších tanečníků, dívka se náhle zvonivě rozesmála něčemu, co řekl její partner.

„Tahle moc nešťastně nevypadala,“ podotkla Anita.

„Výborně. Neměl bych roznášet klepy, ale Jack nemá nejlepších pověst. Třeba si uvědomila, že by si ho stejně neudržela, a tak se snaží ze situace vytěžit co nejvíc.“

„Nejvíc mě fascinuje Bowman; slyšela jsem toho o něm spoustu a většinou si to navzájem odporuje. Je skutečně neoblíbený?“

„To záleží na úhlu pohledu. On je perfekcionista. Nesnáší lidi, kteří nejsou fit, a stroje, které nefungují – a tím dost znepříjemňuje život svému okolí. Ale přitom se zdá, že má taky štěstí – například ještě nikdy se nepodílel na žádné nehodě. Možná si to štěstí tvrdě zasloužil, ale ať tak nebo tak, my se s ním chceme svézt.“

„Ale co jeho kolegové v posádce?“ ptala se Anita. „Mají ho oni rádi?“

„Mají; jinak by tam nebyl. On totiž má tu nedefinovatelnou vlastnost, které říkáme vůdcovství – lidé věří jeho rozhodnutím a jsou si jistí, že rozhodl správně. A v devadesáti devíti procentech to také tak je. Můžeme si jen přát, aby u tohohle poměru zůstal i tam u Jupitera.“

„Kdo se mi vážně líbí,“ svěřila se Anita, „je ten doktor Poole. Má v sobě něco – něco vřelého a přátelského –, ne že by ti ostatní nebyli přátelští, to ne...“

„Ano, tyhle pocity má vůči Kelvinovi každý. Jemu záleží na lidech – ale občas mě napadá, jestli mu taky záleží na něm samém.“

„Jak to myslíš?“

„Ono se to těžko vyjadřuje a já si možná představuji něco, co neexistuje. Možná jen nechápu lékařský pohled – pro astronoma je fyziologie hrozně zmatená. Ale občas si myslím, že Kelvin příliš riskuje. Několikrát vyvážl jen o chlup; dvakrát se skoro utopil, když testoval umělé plíce. Neustále dýchá nějaké divné atmosféry, vozí se na centrifugách a zkouší lékařské přístroje. A už bych ani nespočítal, kolikrát se hibernoval.“

„Jak to líčíte, vypadá jako pěkný podivín. Překvapuje mě, že prošel psychologickými testy.“

Floyd se zasmál.

„On jich většinu pomáhal sestavovat, a znáte to, jaké těsné vztahy panují v lékařském bratrstvu. Ale já nechci říct, že je Kelvin blázen. On je jen neobvykle zapálený vědecký pracovník v oboru medicíny, který zjistil, že nejlepším pokusným králíkem je on sám. Ahoj, Paule.“

Když kolem proplul Hunter se svou společnicí, Anita poznamenala: „Je nádherná. Kdo je to?“

„Paulova australská přítelkyně – on má něco rozdělaného v Queenslandu.“

„Vypadá to tak.“

„Miláčku, budeme tančit nebo mluvit? Mně už dochází šťáva.“

„Mám pocit, že na nás paní Kellyová kývá – dotancujeme k ní a necháme toho.“

O pár vteřin později se trochu zadýchaní zastavili u skupinky kolem viceprezidenta. Bowman a Poole už zmizeli, ale Kaminski a Whitehead si s Kellyovými živě povídali.

„Dobrý večer, slečno Andersenova,“ řekl viceprezident. „Doufám, že nám nebudete mít za zlé, když vás na chvilku vyrušíme.“

Maličko, skoro neznatelně zdůraznil ono „slečno“; Kellyovi byli velmi staromódní a stejně jako zbytek Washingtonu velmi dobře věděli, že Floyd a jeho dáma nijak zvlášť nestojí o manželství. Ale Anitu měli rádi, i když ji tak docela neschvalovali.

„Pan Whitehead nám vyprávěl o zprávě vaší komise o mimozemských formách života, Haywoode. Říkal, že jste vymysleli, jak by mělo vypadat dokonale účelné stvoření. Je to skutečně tak?“

„Mluvil jsem o té poslední studii Rand Corporation,“ vysvětloval Whitehead spěšně. „Ale myslím, že mi pan viceprezident tak docela nevěřil.“

Tomu se všichni zasmáli, protože Whiteheadovo hobby bylo obecně známo. Kromě toho, že byl jedním z největších odborníků na život zachraňující systémy a jednou pomocí téměř zázračné improvizace dokázal na Marsu udržet naživu skupinu šesti lidí, kteří přišli o rezervu kyslíku, měl také výjimečnou představivost a mohl by se slušně uživit jako profesionální spisovatel. To, že publikoval několik vynikajících sci-fi knih pod pseudonymem „Paul Black“, bylo veřej-

né tajemství, a on měl také na starosti dojednávání všech televizních, seriálových, knižních a filmových práv na jejich misi. Často to vypadalo, že většinu života strávil ve staré budově Life, a říkalo se o něm, že byl dokonce viděn mezi demonstranty protestujícími proti demolici této důstojné starožitnosti.

Floydovi trvalo několik vteřin, než si vybavil podrobnosti té studie; za posledních pár let musel přečíst – nebo aspoň prolétnout – doslova tisíce zpráv a ty mu teď všechny splývaly. Kosmická agentura neustále uzavírala smlouvy s univerzitami, výzkumnými organizacemi a průmyslovými firmami na astronautické studie. Občas byl výsledkem tlustý svazek plný grafů a rovnic, občas něco, co jeden šířravý kritik z Kongresu nazval „dobře placenou sci-fi“.

„Pokud si dobře vzpomínám,“ sbíral rychle myšlenky, „biologové si položili otázku: ‚Kdybychom neměli žádné předběžné představy a začínali bychom s bílým listem papíru – jak bychom navrhli inteligentní organismus?‘“

Floydovi se po chvilce podařilo půjčit si tužku a papír. Omluvil se: „Moc malovat neumím, ale obecně vzato došli k něčemu takovému.“

Rychle kreslil, a když skončil, paní Kellyová se otrásla: „Br!“

„No,“ zasmál se Floyd, „krása záleží na pohledu toho, kdo se dívá. A když mluvíme o pohledu: oči by byly čtyři, takže by ten tvor viděl na všechny strany najednou. Musely by být na nejvyšší části těla kvůli dobrému rozhledu – takhle.“

Nakreslil tělo přibližně vejčitého tvaru s malou kónickou hlavičkou, která s ním splývala bez jediného náznaku krku. Načrtnuté ruce a nohy byly připojeny na obvyklých místech.

„Když se zbavíme krku, odstraníme tím dost zásadní slabinu; my ho potřebujeme jen proto, že naše oči mají omezené zorné pole, a tak to musíme kompenzovat otáčením hlavy.“

„A proč tedy nemá páteř oko na špičce, aby viděl i nahoru?“ ptal se Kaminski tónem, který jasně naznačoval, co si on o celé té věci myslí.

„Bylo by příliš zranitelné padajícími předměty. Tyhle čtyři oči by byly zapadlé a celá hlava by asi byla pokrytá nějakou tvrdou ochrannou vrstvou. Mozek by byl asi někde tady – kvůli co nejkratšímu nervovému spojení s očima, protože to je nejdůležitější smyslový orgán.“

„To víte jistě?“

„Ne – ale zdá se to pravděpodobné. Světlo je nejrychlejší nosič informace a má největší dosah. Jakákoli myslící bytost by toho samozřejmě využívala. Na naší planetě se oči vyvíjely zcela nezávisle znova a znova u různých druhů a konečný výsledek byl skoro stejný.“

„S tím souhlasím,“ kývl Whitehead. „Jen se podívejte na oko chobotnice – je až přízračně podobné tomu našemu. A to nejsme ani vzdálení příbuzní.“

„Ale kde má ta věc nos a pusu?“ zeptala se paní Kellyová.

„No,“ zasmál se potouchle Floyd, „tohle byl jeden z nejzajímavějších závěrů té studie. Poukázala na naprostou absurditu našeho současného uspořádání. Jen si to vezměte: Zkombinovat hltan a hrtan do jedné trubice a tu pak protáhnout tím úzkým ohebným válcem krku! Je to zázrak, že se všichni neudusíme, kdykoli jíme nebo pijeme, když jídlo a vzduch procházejí stejnou cestou.“

Paní Kellyová, která upíjela koktejl, ho dost kvapně odložila na bufetový stůl za sebou.

„Příjem kyslíku a potravy by měly být úplně oddělené a na logických místech. Tady.“

Floyd nakreslil něco, co z jejich pohledu vypadalo jako dvě přerostlé prsní bradavky.

„Nosní dírky,“ vysvětloval. „Tam, kde být mají – u plic. Byly by aspoň dvě a dost daleko od sebe, z bezpečnostních důvodů.“

„A ústa?“

„No to je zjevné – u žaludku. Tady.“

Elipsa, kterou Floyd nakreslil, byla příliš velká na to, aby mohla být pupkem, a veškerou podobnost, která by snad přece zbyla, zlikvidoval vzápětí tím, že do elipsy vložil zuby.

„Mimochodem,“ dodal, „pochybuji, že skutečně pokročilý tvor by měl zuby. My ty svoje dost rychle ztrácíme, a je příliš primitivní ztrácet energii drcením a trháním jídla, když máme stroje, které to mnohem efektivněji udělají za nás.“

V té chvíli viceprezident nenápadně odložil chlebiček, který s potěšením okusoval.

„Ne,“ pokračoval nemilosrdně Floyd. „Potravu by patrně přijímali jen v tekuté formě a celý jejich zažívací trakt by byl mnohem účinnější a menší než naše primitivní trubice.“

„Skoro se bojím zeptat,“ podotkl viceprezident Kelly, „jak by se rozmnožovali. Ale ulevilo se mi, že jste jim aspoň dali dvě ruce a dvě nohy jako nám.“

„No, z designérského a technického hlediska je dost těžké v tohle ohledu něco výrazně zlepšit. Příliš mnoho končetin si navzájem překáží; chapadla se pro přesnou práci moc nehodí, i když jako doplněk by mohla být užitečná. Dokonce i pět prstů se jeví jako optimální počet; řekl bych, že ruce budou vypadat v celém vesmíru hodně podobně – i když třeba nic jiného.“

„A já bych řekl,“ ozval se Kaminski, „že lidé, kteří navrhovali tady toho našeho přítele, nemysleli dost dopředu. K čemu vlastně je jídlo a kyslík? Obyčejné spalování jako zdroj energie – a to s účinností mizerných několika procent? Náš skutečně pokročilý mimozemšťan by vypadal takhle. Dovolíte?“

Vzal od Floyda tužku a blok a rychle vybarvoval vejčité tělo, až otvory pro příjem vzduchu a potravy zmizely. Pak ve výši pasu nakreslil elektrickou zástrčku – a vedl od ní dlouhý kabel do zástrčky kousek od kresby.

Všichni se zasmáli, jen Kaminski ne, i když mu to v očích jiskřilo.

„Kyborg – elektromechanický organismus. A i ten je jen mezníkem na cestě k další fázi – k čistě elektronické inteligenci, která tělo z masa a kostí nebude mít vůbec. Zkrátka k robotovi, jestli tomu tak chcete říkat – i když já raději používám výraz autonomní počítač.“

„A jak by ten vypadal?“ zeptal se viceprezident.

Než stačil Kaminski odpovědět, Whitehead se zmocnil jeho bloku a začal rychle kreslit.

„Mohl by vypadat přesně jako některý z našich současných počítačů,“ říkal přitom. „Ale na druhou stranu by to mohlo být třeba tohle.“

Podal blok viceprezidentovi Kellymu. Byl na něm prostý, jednoduchý čtyřstěn.

„Aha – sám MAT-1.“

„Přesně tak, pane. Možná nejsou žádní tvůrci pyramid – třeba jsou jen pyramidy. Třeba jsou ony ta naše superinteligence.“

„To by bylo zklamání,“ podotkl viceprezident. „Nevím, co vlastně čekám, že na Jupiteru najdete, ale doufám, že to bude něco víc vzrušujícího.“

„Já ne,“ vložila se do toho paní Kellyová. Pak se rozesmála.

Po chvíli se se značným úsilím ovládla.

„Zrovna mě napadlo něco hrozně směšného,“ vysvětlovala. „Představte si, že máte pravdu a že nám sem pošlou vyslance. Umíte si představit tu uvítací projížďku po Páté avenú – a prezidenta, jak sedí v cadillaku s velkou černou pyramidou?“

Viceprezident se začal usmívat a ten úsměv se rychle šířil. Neřekl nic, ale všichni kolem si vzpomněli na pověsti o jeho občasných nedorozuměních s hlavou státu.

Zřejmě si ten průvod představoval; a ta představa se mu docela líbila.

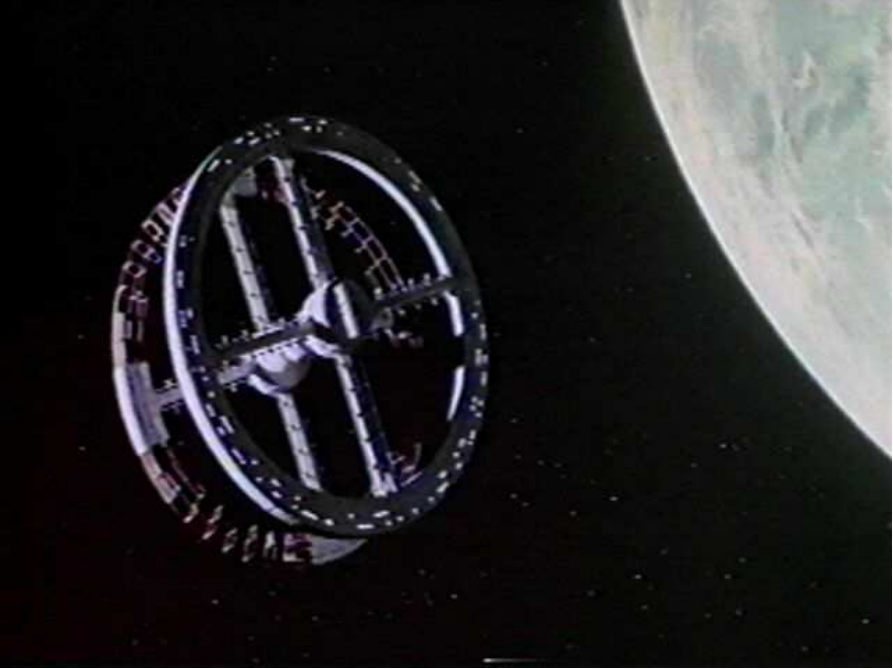
Byla nádherná noc; během dne přšelo a čerstvě vymytá obloha byla neobvykle temná. Bowman ještě nikdy neviděl nad Washingtonem tolik hvězd; a teď, krátce po půlnoci, na východě stoupala nad obzor nejjasnější z nich.

„Podívejte, pane viceprezidente,“ řekl, když odcházeli. „Náš cíl – ode dneška za osm měsíců.“

Všichni stáli v zamyšleném mlčení a docela zapomněli na ostatní hosty, neslyšeli ani tlumenou hudbu, linoucí se z domu. Kolem nich spalo město, jemuž dominovala osvětlená kupole Kapitolu. A nad tou přízračnou bílou polokoulí vycházel Jupiter.

19

VÝPRAVA K JUPITERU

Stejně jako všechno ostatní v 2001, i loď *Discovery* prošla mnoha proměnami, než dospěla k definitivnímu tvaru. Bylo zřejmé, že to nemůže být konvenční kosmický koráb s chemickým pohonem, a neměli jsme mnoho pochybností, že na takovou výpravu, jakou plánujeme, to bude muset být loď atomová. Ale jak máme ten pohon použít? Měli jsme několik alternativ – elektrické trysky používající nabité částice (iontový pohon); výtrysky extrémně horkého plynu (plazmy) ovládané magnetickými poli; nebo proudy vodíku rozpínající se z hubic poté, co byly zahřátý v jaderném reaktoru. Všechny tyhle myšlenky už byly vyzkoušeny na Zemi nebo při skutečném letu; všechny prokazatelně fungují.

Závěrečné rozhodnutí padlo spíš na základě estetických hledisek než čeho jiného; chtěli jsme, aby *Discovery* vypadala zvláště, ale věrohodně, futuristicky, ale ne fantasticky. Nakonec jsme se rozhodli pro plazmový motor, i když se musím přiznat, že jsme trochu podváděli. Jakýkoli dopravní prostředek na atomovou energii musí mít velké vyzařovací plochy, aby se zbavil tepla vytvářeného reaktorem – ale to by *Discovery* vypadala dost divně. Naše publikum už tak mělo dost námětů k přemýšlení; nechťeli jsme, aby polovinu filmu uvažovali o tom, proč má kosmická loď křídla. Takže chladiče jsme zlikvidovali.

Také jsme – k naprostému zděšení výtvarného týmu – prošli jednou odbočkou ke zcela jinému typu pohonu.

Koncem padesátých let studovali američtí vědci velmi zvláštní myšlenku („Projekt Orion“), teoreticky umožňující zvedat tisícitunové náklady velmi efektivně přímo do vesmíru. Je to dosud jediná známá metoda, jak toho dosáhnout, ale ze zřejmých důvodů neučinila nijak zvláštní pokrok.

Projekt Orion je nukleární pulzní systém – jakási atomová analogie válečné V-2. Ve vteřinových intervalech by se odpalovaly malé (kilotunové) atomové pumy velmi blízko k mohutné tlačné desce, která by pohltila náraz takové exploze; dokonce i ve vesmírném vakuu by zbytky takové minibomby dokázaly loď dost nakopnout.

Deska by byla k lodi připevněná systémem absorbujícím náraz, který by pulzy vyrovnával, takže nebojácní cestující by se vezli docela hladce při jednom G – pokud by motor nezačal jančít.

I když Projekt Orion zní dost neuvěřitelně, rozsáhlé teoretické studie a některé testy používající konvenční výbušniny dokázaly, že by to fungovalo – a že by to bylo mnohem levnější než jakákoli jiná metoda kosmického pohonu. V přepočtu na jedno pasažérské místo by to možná bylo i levnější než běžná letecká doprava – pokud by člověk uvažoval o letounech v řádu milionu tun. Ale celý projekt utřela Dohoda o zákazu jaderných zkoušek, a i tak by bylo dlouho trvalo, než by NASA nebo kdokoli jiný mohl začít uvažovat v tak grandiózním měřítku. I tak je ale příjemné vědět, že taková možnost existuje, pro případ, že by někdy vyvstala potřeba lunárního ekvivalentu berlínského vzdušného mostu...

Když jsme začali pracovat na 2001, některé z dokumentů k Orionu byly právě odtajněny a nám je předali vědci otrávení předčas-

ným skonem projektu. Připadala nám jako zajímavá možnost ukázat atomový pulzní systém v akci, a vzniklo množství designových studií; jenže po týdnů Stanley usoudil, že odblafat od Země rychlostí dvaceti atomových bomb za minutu je prostě trochu moc komické. A co hůř – v souvislosti se závěrem *Dr. Divnolásky* – značnému množství lidí by se mohlo zdát, že začíná naplňovat svůj vlastní název a že se skutečně naučil „mít rád bombu“. Nechal tedy Orion být, a jediné, co po něm v knize i ve filmu zbylo, je to jméno.

Jak už naznačily ony spěšné zápisky v mém diáři, konečný příběh vznikl během několika let tvrdé práce. Měli jsme začátek a (více méně) konec; prostředek ovšem tvrdšíjše odmítal zůstat na svém místě. Občas jsem měl pocit, jako bychom zápasili se silným a vzdorovitým hadem, na obou koncích přivázaným.

Posádka *Discovery* měnila jména a počty, ale vůbec nejhorší problémy nám působila ona událost uprostřed cesty a přesný popis HALovy neposlušnosti. Věděli jsme, že podstatou problému bude chyba v komunikaci (jako u většiny potíží), a chtěli jsme tedy přerušit rádiové spojení se Zemí tak, aby se to nedalo snadno opravit. Jedním ze způsobů bylo znehybnit hlavní směrovou anténu lodi – nebo o ni dokonce přijít. To vypadalo poměrně obtížně, ale jak dokazuje následující výňatek, povedlo se to. Tady se také objevuje, jen tak mimochodem, na pár řádcích, zárodek závěrečné konfrontace mezi Bowmanem a HALEm.

Hvězdná brána – ta transdimenzionální zkratka v čase a prostoru, která vede do jiného vesmíru – také prošla mnoha proměnami. Původně jsme ji umístili na nejvnitřnější měsíc Jupitera; měl jsem pocit, že takové zařízení by vyžadovalo gravitační pole obří planety, aby ji zakotvilo. A v té době jsme také ještě brutálně nevybili všechny naše astronauty kromě jednoho, takže jsme ty přeživší nechali nejdříve tuto vesmírnou anomálii zkoumat, než se do ní odvážili. V závěrečné verzi knihy se všechny tyto předběžné akce hodně zkrátily – a ve filmu vypadly docela.

Také jsme váhali v otázce cílové planety *Discovery* – mezi Jupiterem a Saturnem. V knize jsme chamtivě ponechali oba – využili jsme „prakového efektu“ Jupiterovy gravitace, která postrčila kosmickou loď k Saturnu. To je základní myšlenka takzvaného Velkého okruhu, podle které by všechny vnější planety, od Jupitera po Pluto, mohly být koncem sedmdesátých a během osmdesátých let pro-

zkoumány kosmickými sondami, které dokážeme vyslat za pomoci už existujících raket. Vyrovnané postavení planet, které to umožní, začne v roce 1976 a potrvá asi čtyři roky.

Jestli si tuhle příležitost necháme ujít, další podobně dobrá se nenaskytne skoro dvě stě let. Ovšem když má někdo namířeno jen k Saturnu, může mu Jupiter výrazně pomoci asi rok nebo dva v každé dekádě.

Stanley a jeho tým zvláštních efektů strávili dost dlouhou dobu prací na Saturnu, než jsme se rozhodli přece jen se držet Jupitera. Nebylo pochyb, že Saturn se svým nádherným systémem prstenců je neefektivnější planetou vůbec, a mně osobně bylo dost líto, že jsme se ho vzdali. Ale čím přesněji jsme reprodukovali tento výjimečný svět, tím méně uvěřitelný se zdál.

Jedním z důvodů, proč mě to táhlo k Saturnu (a proč jsem ho v románové verzi nechal), je to, že jeho devátý měsíc, Iapetus, je jedním z nejzáhadnějších objektů ve sluneční soustavě; na jednom konci oběžné dráhy je šestkrát jasnější než na druhém. Když jsem si prostudoval světelné křivky, usoudil jsem, že musí mít na jedné polokouli jasnou oválnou skvrnu, a to jsem mazaně vtělil do příběhu. Proto mě potěšilo, když mi dr. Cook a dr. Franklin z Astrofyzikální observatoře Smithsonian Institute poslali svou práci „Vysvětlení světelné křivky Iapetu“, která obsahuje i tuto nezvyklou poznámku: „Náš obraz současného stavu Iapetu do jisté míry předjímal Clarke (1968). Nemůžeme ovšem potvrdit jeho předpoklad, že střed jasné oblasti obsahuje podivnou temnou stavbu.“

V celém románu jsem používal jméno „Iapetus“ místo „Iapetus“, a to se stalo terčem mnohých dotazů (Jerry Agel se dokonce ptal, zda to měl být pokus o vtip). Teprve nedávno jsem zjistil, proč jsem asi takhle pravopis použil; nepochybně jsem ho pochytil od svého starého přítele Willyho Leye. V krásné knize *The Conquest of Space (Dobývání vesmíru)*, kterou napsal v roce 1949 s Chesleym Bonestellem, používal výhradně podobu s „J“.

Předpokládám, že to je německý přepis řečtiny; Willyho se na to bohužel už zeptat nemohu. Poté, co víc než čtyřicet let vášnivě obhájoval kosmické lety, zemřel pouhý měsíc před startem Apolla 11. Ted' má svůj vlastní kráter poblíž Wienera a Von Neumanna na odvrácené straně Měsíce.

Patnáct kapitol, které následují – 20 až 34, rozvíjí různé verze nehody, podstaty Hvězdné brány a způsobu vstupu do ní. Protože obvykle trvá dost dlouho, než člověk pochopí to, co nejvíc bije do očí, dost jsme se namáhali, abychom zachránili aspoň některé z Bowmanových společníků a dokonce abychom celou kosmickou loď s trochu zmenšenou posádkou dostali do vesmíru za Hvězdnou branou. Nevzpomínám si už, jak dlouho nám trvalo, než jsme přišli na to, že vlastně stačí, aby přežil jedině Bowman.

Měli jsme si vzít poučení z Melvilla, který svůj krátký Epilog zahájil citátem z Knihy Jobovy: „Já pak utekl jsem toliko sám, abych oznámil tobě.“

LETOVÁ PRÉMIE

Šest členů posádky odletělo ze Země tak rychle, jak to šlo, v různých a nezveřejňovaných letech – někteří z Kennedyho mysu, někteří z kosmodromu Bajkonur. Všichni se rozloučili se svými rodinami a přáteli a poskytli nesčetná interview. Během svých posledních okamžiků na Zemi o žádnou publicitu nestáli, a většině z nich se také podařilo jí uniknout.

Skutečné datum startu bylo vzdálené ještě týden. Tu dobu budou potřebovat, aby si zvykli žít a pracovat jako tým na palubě *Discovery* za skutečných letových podmínek – za podmínek, které na Zemi prostě nebylo možné úplně napodobit. „Orbitální usazování“ se tak dalo provést bezpečně, ale realisticky, a Orbitální stanice Jedna čekala jen pár kilometrů od nich, připravená při jakýchkoli potížích okamžitě pomoci.

Ten týden před startem byl nezbytný i z lékařského hlediska. Jak to výstižně a přesně vyjádřil dr. Poole: „Dá nám to šanci vyměnit si bacily.“ Loď bude v přísné karanténě; její obyvatelé nechytí žádnou nemoc zvenčí, a kdyby se u nich projevíly nějaké vzájemné alergie, ještě by se s tím něco dalo dělat.

Vyvstal nespočet drobných problémů, ale žádný velký – přinejmenším žádný technické podstaty. Bowmana ovšem od důležitějších věcí odvedla jedna drobná ukázka otravné byrokratické neschopnosti.

Od samého začátku byly platy astronautů předmětem sporů. Všichni se shodovali, že by měli být placeni dobře – ale jak dobře?

Po dlouhé sérii politických změn, které jak Kosmické agentuře, tak jednotlivým kosmonautům vynesly dost kritiky, byl k spokojenosti všech vypracován soubor obecných pravidel. Na téhle misi, kde všichni kromě dr. Poola byli astronauty první služební třídy, měl každý člen posádky dostat standardní základní plat pro tuto třídu, což činilo 34 945 dolarů ročně. Podle zvláštního ujednání s Federální zdravotní pojišťovnou, která se do celé věci dostala kdoví jak, měl

být plat dr. Poola dorovnán do stejné výše jako platy jeho kolegů. Ovšem z důvodů, kterým se nikdo nepokoušel rozumět, dostal 35 105 dolarů.

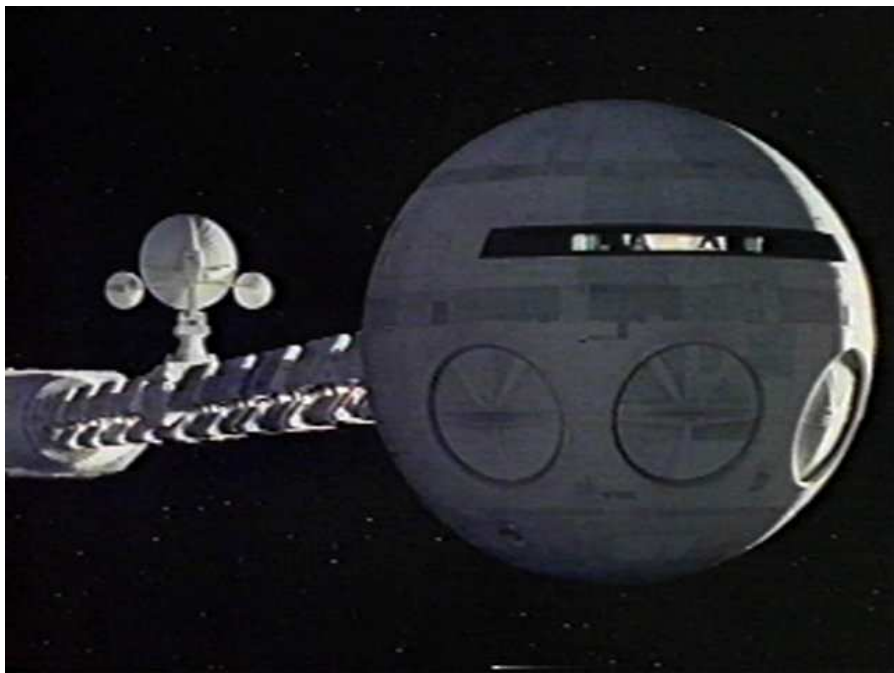
Ovšem – a tady právě začínaly potíže – to byl jen základní plat. Při této misi k tomu přibude letový bonus 25 000 dolarů ročně, plus dost slušná částka po návratu a v případě smrti nebo zmražení důchod pro osoby na nich závislé. Bowman právě v kanceláři Orbitální stanice l schvaloval závěrečné výplatní pásky, když si čistě náhodou všiml, že tento letový bonus se počítá až od chvíle vstupu na tranzitní oběžnou dráhu k Jupiteru.

Šlo o částku jen asi 500 dolarů na jednoho, ale Bowman si byl úplně jistý, že při předchozích letech se plný bonus počítal už od začátku závěrečných startovacích manévrů na oběžné dráze Země, kdy se shromáždila celá posádka, kapitán převzal velení a loď byla ve všech ohledech připravena k letu – i když let sám dosud nezačal. Poslal tedy upozornění do účtárny a uvedl v něm některé předchozí případy.

Existuje jeden typ úředníka (naštěstí ne tak častý, jak si myslí kritikové), který odmítá připustit chybu. A právě jednomu takovému se zpráva dostala na stůl. Odmítl ustoupit, jenže totéž učinil i Bowman. Takže zatímco kapitán multimiliardové lodi *Discovery* přebíral velení své lodi, vedl zároveň stále rozhořčenější debatu s anonymním byrokratem ve Washingtonu o bonus ve výši 500 dolarů. Navzájem po sobě pálili rádiovými vzkazy ještě ve chvíli, kdy cesta začala.

21

DISCOVERY

Diváci, kameramani a komentátoři na Orbitální stanici Jedna jen těžko poznávali, že se loď skutečně pohnula. Žádné hromobití, jaké provázivalo starty ze Země, se tady samozřejmě nekonalo; jedinou známkou akceleraace byla téměř nesnesitelná modrobílá záře plazmových trysek, které vystřelovaly proudy ionizovaného plynu rychlostí stovek kilometrů za vteřinu.

Dokonce i na palubě lodi bylo jediným zvukem, který pohonné jednotky vydávaly, slabé, vzdálené syčení, a jejich tah byl tak nepatrný, že tíže byla skoro zanedbatelná. Ale tento tah mohli udržovat hodiny a hodiny, mohli za sebou plivat svá hvězdná vlákna, žhavější než povrch Slunce. Až se trysky konečně uzavřou, bude se Discovery řítit ke hvězdám rychlostí víc než čtyřicet kilometrů za vteřinu.

Bowman a Kaminski – který mu dělal kopilota – měli málo co na práci. Mohli leda monitorovat všechny systémy a být připraveni rozhodovat, pokud by vyvstala situace, kterou by počítač nedokázal vyřešit v rámci svých zkušeností nebo naprogramování. Athéna ale pracovala výborně, měřila vzrůstající rychlost lodi a kontrolovala ji vteřinu po vteřině s radary na Zemi. Čas od času provedla drobnou korekci, která byla pro posádku zcela nepostřehnutelná, aby dostala Discovery zpátky na předem vypočítanou dráhu.

Necelou hodinu po startu oznámila, že bez problémů překročili první milník cesty. To hlášení bylo určeno čekající Zemi, protože posádka to ze svých přístrojů už věděla: i tak v nich ale ten klidný sopránový hlas vyvolal různé protichůdné emoce.

„Dosáhli jsme únikové rychlosti. Opakuji: Dosáhli jsme únikové rychlosti.“

Tady, vlastně už za nimi, bylo něco, co bylo kdysi nejvyšším cílem raketových konstruktérů. Ať se teď stane cokoli, Země už je nemohla přitáhnout zpátky. I kdyby hned v následující vteřině vypověděl motor službu, byli by i tak dosáhli svobody vesmíru a kroužili by navěky kolem Slunce jako samostatná malá planeta.

Čekaly je ještě celé hodiny akcelerace, ale tohle byl psychologický bod zlomu. I když oblaky obalená koule Země dosud dominovala obloze, už nad nimi neměla moc. Její gravitace, která je táhla zpět, je teď už mohla jen brzdit; nemohla jejich let ani zastavit, ani obrátit.

Žádný člověk, bez ohledu na to, kolikrát už do vesmíru letěl, nemohl na tento okamžik nereagovat. Jeho pocity závisely na tom, co za sebou zanechal; pro většinu z nich to byl okamžik nevýslovného smutku, jako poslední pohled na domov pro námořníka, který ví, že se nevrátí. Toto bylo rozloučení, jaké před současnou generací nikdy žádný člověk nezažil – rozloučení konečnější, než byla dříve smrt, protože Země si už nemohla vyžádat zpět ani jejich kosti.

Brzo poté byl odhozen první palivový stupeň. Akcelerace postupně klesla k nule, když z palivových nádrží vytekly i poslední drahocenné kapky paliva, a Discovery plula mezi hvězdami. Pak se výbušné západky čistě oddělily a přišlo jemné pošťouchnutí, když malé rakety oddělily obě části.

Bylo to zvláštní, vidět tu ve vesmíru plout jiný člověkem vyrobený objekt, když před chvilkou tu byly jen Země, Slunce a hvězdy.

Trysky znovu zabraly a první stupeň pomalu mizel za zádí; zdálo se, jako by padal zpátky k Zemi, ale to byla samozřejmě iluze. Byl nyní oběžnicí Slunce a nikdy se neměl vrátit na planetu, která ho vytvořila.

O tři hodiny později, poprvé v zaznamenané historii letů, překročila Discovery další milník.

„Dosáhli jsme nyní sluneční únikové rychlosti,“ řekla Athéna. „Opakuji: Dosáhli jsme nyní sluneční únikové rychlosti.“

Bowman a Kaminski se na sebe od svých ovládacích pultů podívali se směsicí pýchy a posvátné bázně. Teď unikli nejen Zemi; vymkli se i sevření samotného Slunce. Pokud se sami záměrně nezbrzdí, mohou nyní proletět kolem všech planet – postupně by ztráceli rychlost, ale do sluneční soustavy by se už nevrátili. Za pár let by minuli oběžnou dráhu Pluta a letěli by dál, pomalu, ale nezadržitelně, směrem ke hvězdám. Mohlo by jim trvat milion let, než by dostihli tu úplnějblížší; ale dostali by se tam.

A rychlost stále rostla, minutu po minutě, po celých osm hodin jemné akcelerace. Země teď byla jasný, couvající srpek pět set tisíc kilometrů vzdálený; i když z astronomického hlediska to bylo, co by kamenem dohodil, připadala jim dál než Jupiter. Pro posádku *Discovery* ležela v minulosti a bylo možné, že se k ní nikdy nevrátí. Jupiter byl pro ně budoucnost – a nic, kromě zcela nepravděpodobné možnosti přímého střetu s velkým meteoritem nebo asteroidem, jim nemohlo zabránit dostat se k němu. Protože loď se s dokonalou přesností stáčela na svou konečnou dráhu.

„Jedna minuta do navedení,“ řekla Athéna. „Za deset vteřin vypínáme hlavní motor.“

Někde daleko téměř neslyšitelné syčení trysek utichlo. S ním zmizel i poslední zbytek tíže, až na občasná přízračná ťuknutí a šťouchnutí nízkovýkonových noniových trysek, které prováděly nekonečně malé úpravy dráhy. Konečně se odmlčely i ony a Athéna oznámila: „Máme kurs k Jupiteru. Předpokládaný čas cesty dvě stě devatenáct dní pět hodin.“

22

DLOUHÝ SPÁNEK

Každý den se Slunce vzdálilo o tři miliony kilometrů a Země už nebyla víc než nejjasnější z hvězd. *Discovery* se bez námahy řítila do tmy, její motory mlčely, ale všechny ostatní její systémy fungovaly naplno.

Toto byla závěrečná „usazovací“ fáze, během níž posádka získá schopnosti, které by se nikdy nemohla naučit na Zemi, a dokonce ani na oběžné dráze. Jeden po druhém si navzájem kontrolovali své výkony, studovali všechno, co bylo známo nebo předpokládáno o jejich dosud tak vzdáleném cíli, a reagovali na simulované katastrofy.

K nejobávanějším z nich patřil oheň a meteority. Kosmická loď je ohněm ohrožena ještě víc než loď oceánská. Obsahuje velké zásoby koncentrované energie – chemické, mechanické, elektrické, atomové – z nichž kterákoli se může náhodně rozpoutat. Obden, v nejneočekávanějších dobách, vyhlášoval Bowman požární cvičení a všechna teplotní varovná čidla se kontrolovala s téměř fanatickou pečlivostí.

Pokud šlo o meteority, člověk mohl jen doufat v nejlepší a věřit statistikám. Úplná bezpečnost nebyla možná; každý den meteority bombardují loď, ale drtivá většina jich je tak malých, že znamení, která zanechají na vnějším plášti lodi, budou viditelná pouze pod mikroskopem. A těch pár, které by jím pronikly, zastaví vnitřní plášť.

Kdyby všechno šlo zcela podle plánu, nebude třeba, aby byl jen jediný člen posádky zůstal mimo hibernaci, dokud nedoletí k Jupiteru; Athena se dokáže postarat o celý chod lodi. Na sedmiměsíční cestě se ale něco nepředvídaného prostě stát muselo; bylo tedy moudré, aby byl aspoň jeden člověk k dispozici okamžitě.

A kterýkoli člověk, bez ohledu na svou stabilitu a vnitřní rovnováhu, potřeboval záložníka přinejmenším tolik jako Athéna. Jinak by ho mohl přemoci pocit osamělosti a on by vstoupil do oné říše nelidského odstupu, která v prvních dobách astronautiky způsobila tolik nehod.

Psychologové neměli rádi termín „odtržení“, protože ten vyvolával dojem náhlosti; jenže to slovo se ujalo. První lidé, kteří létali sami ve velkých výškách v balonech, i pionýři podmořských výzkumů ten jev zaznamenali už v padesátých letech. Byl to pocit vzdálenosti a naprostého odloučení od každodenního života, který nebyl ani v nejmenším nepříjemný. Naopak, mohl člověka uvést do stavu naprostého nadšení – a v tom právě spočívalo jeho nejhorší nebezpečí; v extrémních případech totiž mohl dokonce vést k pocitu všemocnosti. Vyskytly se případy, kdy se potápěči pokoušeli z podmořských základů vyplavat bez dýchacího přístroje; astronauti ignorovali jasná varování svých přístrojů. Někteří unikli důsledkům své zbrklosti; mnozí však ne.

Příčinou odtržení byla obvykle smyslová deprivace; stále aktivní mozek, připravený o normální tok informací, si začal budovat vlastní svět, který se málokdy shodoval se skutečností. Léčba byla prostá; když měl člověk pořád dost úkolů nebo neustále komunikoval se svými kolegy, nebyl téměř v nebezpečí.

Bowman tedy musel mít zástupce, a logickou volbou byl Peter.

Whitehead občas sám sebe nazýval „inženýrem zodpovědným za všechno ostatní“. Jiným Whiteheadovým oblíbeným rčením bylo, že každý problém má technické řešení – jde jen o to, vybrat to nejlepší. Jeho geniální nadání pro odstraňování problémů byl patrně jen další rys jeho nadprůměrné představivosti, protože to vypadalo, že se

dokáže ztotožnit se svéhlavým strojem. Našli se i takoví, kdo tvrdili, že má nadpřirozené schopnosti, protože zatímco většina techniků musela své černé skříňky nakopnout, když se nechovaly, jak měly, Whiteheadovi stačilo se na ně zamračit.

Desátého dne, když se Bowman konečně definitivně přesvědčil, že loď bez problémů běží, svolal závěrečnou poradou posádky. Každý, kdo by se podíval na oněch šest mužů shromážděných na velitelském stanovišti, by je okamžitě dokázal rozdělit do dvou kategorií. Bowman a Whitehead byli v dobré fyzické kondici, kdežto ostatní čtyři byli obtloustlí. Padly mnohé vtipy o odsouzencích pojíždajících vydatnou snídani a o dobytku krmeném na porážku. Ale vysokokalorická dieta s malým množstvím zbytkových látek byla nezbytnou přípravou na dlouhý spánek; nějaké to palivo potřeba bylo dokonce i při nízké úrovni metabolismu v hibernaci. Až se za něco víc než půl roku vzbudí, bude většina jejich tuku pryč.

A pryč bude i Země, ona jasná hvězda, která teď dominovala obloze. Až čtyři spáči příště otevřou oči, jejich domovská planeta bude ztracená v záři Slunce a nebi bude vládnout Jupiter.

Byl to vážný okamžik, tento rozchod; nikdo neměl chuť dělat obvyklé vtípky, protože všichni věděli, že se možná už nesetkají. A mužům, kteří se měli hibernovat, ačkoli tím vším už prošli a ačkoli chápali, že je to nezbytné, se do toho nechtělo. Každý z nich by si byl rád okamžitě vyměnil místo s Bowmanem nebo Whiteheadem.

„Do záznamu,“ řekl Bowman trochu nesvůj a koutkem oka pohlédl na televizní kameru, která sledovala velitelské stanoviště a neustále podávala zprávy o situaci domů na Zemi. Takhle blízko stále ještě fungovala v reálném čase; u Jupitera bude vysílat jen jedno políčko za vteřinu – ale to bylo pro účely sledování naprosto dostatečné.

„Všechny plánované testy byly dokončeny; nedošlo k žádným nečekaným problémům. Máme Den 10, což je doba, na kdy je naplánován počátek hibernace. Podle mého názoru bychom měli postupovat podle programu. Pokud někdo z vás nesouhlasí, řekněte to prosím teď.“

Nastalo poněkud neklidné ticho. Zdálo se, že každý čeká, že promluví někdo jiný, ale neudělal to ani jeden z nich. A nikdo nevěděl, že dr. Poole, který měl své vlastní tajné příkazy, sleduje jak

Bowmana, tak Whiteheada, zda se na nich neprojeví známky nějaké poruchy. To, co viděl, ho uspokojilo.

„Dobře,“ pokračoval Bowman. „Víte všichni, co máte dělat. Jakmile budete připraveni, zavolejte prosím doktora.“

Všechno to bylo velmi úsečné, neosobní a věčné, ale samotná individuální loučení se nebudou odehrávat pod dohledem kamery. Kimball, Hunter, Kaminski a Poole jeden po druhém zamířili do svých kajut v centrifuze a dali si svých pár věcí do pořádku. Nakonec si jeden po druhém soukromě promluvili přes rádiový okruh se Zemí, a to byla jediná chvíle za celý let, kdy se magnetofony lodi vypnuly, zatímco byla vysílána slovní rozloučení. Pro většinu z nich to bylo martyrium, kterému by se raději vyhnuli, a v duchu byli rádi, že nemohou dostat žádnou přímou odpověď. Touhle dobou se signál zpožďoval asi o dvě minuty a konverzace se Zemí byla nemožná.

V poslední chvíli provedl Poole poslední testy na mužích, které bude brzo následovat do spánku. Každému z nich Bowman naservíroval maličko pozměněnou verzi trochu nuceného vtipu: „Ty máš kliku, ty mizero! Peter a já se tady budeme sedm měsíců dít jako koně, a ty si budeš válet šunky.“

Pak začaly pulzovat proudy elektronarkózy a funkční posádka Discovery se snížila na pět, na čtyři, na tři...

„A je to,“ řekl dr. Poole. „Všichni spí jako miminka.“ Pohlédl na Bowmana s vážným, zamyšleným výrazem; byli spolu sami, Whitehead měl hlídku na můstku. „Jak se cítíš?“ zeptal se.

„Trochu utahaný, ale hrozně spokojený, že to všechno proběhlo tak hladce. Nedělej si o nás starosti, Kele. Až si pořežeme prsty nebo budeme mít pocit, že na nás leze rýma, tak tě vzbudíme.“

Poole se zasmál: „Připadám si jako starý venkovský doktor, který uvažuje, jestli ho telefon tentokrát nechá v klidu vyspat. Tak dobře – dej se do toho.“

Bowman připevnil Poolovi na hrud' a pravé paždí pásy se senzory, pečlivě zkontroloval pásy na hlavě a uvedl do chodu vysokotlakou injekci. Ozvalo se krátké zasyčení, jak se do Poolova krevního oběhu násilím draly léky.

„Hezké sny, doktore,“ řekl Bowman.

„Měj se,“ odpověděl Poole. Začal počítat: „Jedna... dva... tři...,“ ale dál se nedostal.

Bowman chvilku stál a hleděl na svého spícího přítele. Napůl mu záviděl, že ho netíží odpovědnost. Pak, tichounce, ačkoli to nebylo nutné, se po špičkách vyplížil ven a šel za Whiteheadem na velitelské stanoviště.

Našel svého kolegu, jak s neskrývanou fascinací hledí na čtyři malé panýlky na monitorovací desce, označené KAMINSKI, KIMBALL, POOLE, HUNTER. Na každém bylo malé souhvězdí zelených světél, naznačující, že je všechno v pořádku.

A nad každým byla malá obrazovka, na níž se v pravidelném, pomalém rytmu pohybovaly tři sady čar. Bylo to tak hypnotické, že od toho ani Bowman nedokázal odtrhnout oči. Jedna linie ukazovala dýchání, druhá pulz, třetí EEG.

Panely označené Bowman a Whitehead byly ještě prázdné a bez života. Jejich čas přijde až za rok, na oběžné dráze Jupitera.

23

ZTRÁTA

Pro Bowmana byl prvním náznakem potíží tichý hlas, který na otevřeném okruhu řekl: „Dave – mám problémy s ovládáním.“ Whitehead to řekl poněkud podrážděně, ale nikoli vyplašeně.

Než Bowman stačil odpovědět, uviděl modul, jak se vynořil ze stínu lodi jen šest metrů pod hlavním pozorovacím oknem. Motor normálně fungoval a kosmický člun si udržoval přibližně stejný směr jako *Discovery*.

„Co se děje?“ zavolal. Pár vteřin se neozvalo nic, a modul byl už třicet metrů daleko, než Whitehead odpověděl.

„Zasekla se mi tryska na plný výkon,“ řekl docela klidně. „Nejdřív si dám trochu odstup, než se o něco pokusím.“

To bylo logické; prchající modul potřeboval hodně prostoru k manévrování. A ke skutečným obavám dosud nebyl důvod; Bowman

si byl jistý, že Whitehead tu potíží brzo napraví, jako to už udělal mnohokrát v minulosti.

Vteřiny pomalu ubíhaly; modul dosud nabíral rychlost – a teď už byl tak daleko, že byl stěží k rozeznání. Ačkoli Whiteheadovi by nedělalo nejmenší potíže navést loď zpátky ze vzdálenosti mnoha kilometrů, neměl by to radši moc odkládat, aby nebylo pozdě; jeho hlavní motor totiž už za pár minut vyprázdní palivové nádrže.

Modul teď už byl jen malým bodem a jeho vzdálenost se pouhým okem nedala odhadnout. Whitehead na něj zaměřil navigační radar a s překvapením zjistil, že je jen tři kilometry daleko. Ale co bylo vážnější, pořád ještě se pohyboval rychlostí tři sta kilometrů v hodině.

„Petře!“ volal Bowman. „Co se to sakra děje? Nemůžeš to spravit?“

Poprvé se ve Whiteheadově hlase ozval strach.

„Řízení nereaguje,“ řekl. „Vypnu hlavní pojistku, abych odříznul šťávu. Pak ti zavolám.“

Vzápětí jeho rádio oněmělo. Bowman během čekání hledal modul dalekohledem a našel ho poměrně rychle. S hrůzou si všiml, že z raketové trysky vychází obláček bílé páry, což znamenalo, že loď stále ještě zrychluje.

Whitehead se ozval skoro hned nato.

„Nic,“ řekl úsečně. „Zkusím se otočit na pomocných.“

Byl to choulostivý manévr, ale za této situace logický nejbližší krok. I když nedokáže vypnout hlavní motor, měl by být schopen otočit směr, kterým nabírá svou nekontrolovatelnou rychlost. Tak by uprchlík konečně zastavil a nakonec by se začal vracet.

Bowman, napjatý, bledý a se zoufalým pocitem bezmoci, to všechno sledoval dalekohledem. V jeho zorném poli se zdál modul být jen pár metrů daleko a on viděl každý detail jeho konstrukce. Pak se k jeho nezměrné úlevě objevily drobné obláčky u směrových tryssek a modul se začal pomalu otáčet kolem své osy.

Zrádný hlavní motor, stále ještě v plném tahu, zmizel z dohledu. Pak se mu naskytl pohled na člun z boku – a pak už hleděl do hlavního okna na sedící postavu svého přítele. Byl by viděl i výraz jeho tváře, nebýt toho, že na průhledných panelech se odráželo slunce.

„Dokázal jsi to!“ vykřikl. „Díky bohu!“

Člun se stále ještě řítil pryč rychlostí víc než tří set kilometrů za vteřinu – ale přinejmenším už rychlost ztrácel, nikoli nabíral, protože jeho hlavní motor teď fungoval jako brzda.

„Vypadá to tak,“ odpověděl Whitehead hlasem, v němž bylo slyšet obrovskou úlevu. „Já jsem věděl, že mě Betty nezkłame, když se k ní budu slušně chovat.“

I když to Bowmanovi připadalo jako celé věky, netrvalo ani celou minutu, než Bowman poznal dokonce i bez pomoci radaru, že je Whitehead na cestě zpátky. Modul začal v dalekohledu růst – nejdřív pomalu – pak rychleji – a pak příliš rychle.

„Pořád tu věc zatracenou nemůžu vypnout,“ hlásil Whitehead. „Strašně je mi líto vyplývat tolik paliva, ale jak to vypadá, budu tady muset létat tam a zpátky, než mi dojde štáva.“

Bowmanovi se zdálo, že modul teď míří přímo na loď; to ovšem bylo z deště pod okap. Riziko, že Whiteheada ztratí, vystřídalo jiné, mnohem vážnější nebezpečí.

„Bacha na cestu,“ upozornil ho polekaně. „Myslím, že jsi na kolizním kurzu.“

„Já vím,“ sykl bez dechu Whitehead. „Snažím se ji zase otočit.“

Bylo příliš pozdě. Po krátký strašlivý okamžik se zdálo, že modul míří přímo do pozorovacího okna velitelského stanoviště. Pak, v posledním zlomku vteřiny, se manévrovací trysky otevřely a neposlušný letoun prosvístěl kolem zakřiveného trupu lodi a zmizel Bowmanovi z dohledu.

„Omlouvám se,“ řekl Whitehead. „Příště si dám větší.“

Zvuk nárazu se ozval zároveň v rádiu i v trupu lodi. Bowman se napůl zvedl ze sedadla a čekal, že se rozječí sirény a rozblikají červená poplachová světla. Nic se však nestalo; zřejmě šlo jen o škrtnutí, přinejmenším z hlediska Discovery. Ale co modul?

„Petře?“ volal. „Jsi v pořádku? Slyšíš mě?“

Žádná odpověď nepřišla. Bowman zesílil rádiový příjem na maximum a napínal uši. Nosná vlna dosud přicházela, ale to znamenalo jen málo. Doufal, že uslyší zvuk Whiteheadova dechu, dokonce i pokud se udeřil a je v bezvědomí. Ovšem jestli člun praskl, žádné dýchání by samozřejmě slyšet nebylo – a vůbec žádný zvuk, až na tlumený řev tryskového motoru, stejně silný jako dřív.

Hřmění motoru bylo slyšet pořád, ale nic víc. Bowman volal znova a znova; Whitehead neodpověděl. Zároveň rychle přejížděl

očima obrázky ze zářivých monitorů a po krátkém hledání člun našel pár set metrů daleko.

K jeho obrovské úlevě byl nedotčený – ale motor pořád běžel. Ať už byl Whitehead mrtvý nebo živý, modul ho unášel nezadržitelně od lodi pryč, a on s tím nemohl dělat naprosto nic.

„Petře!“ křičel do mikrofonu. „Petře, slyšíš mě?“

Pořád žádá odpověď – jen to děsivé řvaní trysek. Zdálo se mu, že trvá celou věčnost; pak najednou ustalo. Modul konečně vypotřeboval palivo.

Bowman se zase pokoušel zachytit zvuky dýchání přes sykot nosné vlny. Mikrofon byl jen pár centimetrů od Whiteheadových úst; jestli je v modulu ještě vzduch, měl by přece něco slyšet...

Skutečně se cosi ozvalo a on si teprve v té chvíli uvědomil, že sám zadržoval dech. Nejdřív bylo slyšet tlumené nárazy, pak nezřetelné útržky slov, jako když opilý vykřikuje ze spaní. Pak následoval krátký příval vynalézavých kleteb; Whitehead byl už zase plně při vědomí.

„Ahoj, Dave,“ řekl dřív, než ho Bowman stačil zavolat. „Už jsem v pořádku – mám jen bouli na čele – žádné jiné škody. Zaměříš mě?“

Krátký pohled na radar Bowmanovi ukázal, že člun je ještě pouhých sedm kilometrů daleko. To byla zcela zanedbatelná vzdálenost – ale rychle se zvětšovala. Protože přes ty intervaly brždění se modul řítí od Discovery rychlostí pět set čtyřicet kilometrů za hodinu.

Každou minutu zvětší svou vzdálenost o devět kilometrů – a tak dál, hodinu za hodinou, den za dnem. Ale za poměrně krátkou dobu to už samozřejmě Petera Whiteheada nebude zajímat.

Bowman nahlásil fakta a pak se rychle zeptal: „Jakou máš kyslíkovou rezervu, Pete?“

„Asi... pět hodin.“

„Jenom pět!“

„Jo. Byla to práce na jednu nádrž – nebo jsem si to aspoň myslel.“

Bowman nevyslovil to, co mu blesklo myslí, ale byl si jistý, že na totéž už připadl i Whitehead. Bylo vlastně jedno, kolik kyslíku v modulu bylo; patrně na tom teď stejně nebude záležet.

Několik vteřin se po rádiovém okruhu neozval žádný další zvuk; pak Whitehead řekl s odevzdaným smutkem: „No, tím to asi končí, Dave.“

„To tedy ne. Letím pro tebe. Vydrž.“

Znovu pauza, a pak Whitehead odpověděl: „To nemůžeš – stejně není dost času. A víš, že nesmíš opustit loď.“

„To tedy sakra můžu. Athéna to klidně zvládne sama. Jdu pro tebe.“

„Nebudeme si nic namlouvat. Kolik byl ten vektor rychlosti?“

„Sto šedesát metrů za vteřinu.“

„Zadej to číslo Athéně, jestli chceš. Já už odpověď znám.“

V hloubi duše ji znal i Bowman. Pokud by riskoval a opustil loď se svými čtyřmi spícími společníky, Whiteheada by nakonec dohnal. Ale to už by byli oba několik stovek kilometrů od *Discovery* – a *porád ještě by se pohybovali onou smrtící rychlostí sto šedesáti metrů za vteřinu*. Záchranný modul by nejdřív musel tu rychlost zbrzdit a teprve potom by se mohl vydat na zpáteční cestu. A s tímhle nákladem navíc by se nedokázal vrátit.

Přesto Bowman zadal údaje Athéně. Odpověď přišla okamžitě: NEMOŽNÉ.

Na krátký okamžik, než se zase prosadily všechny ty roky výcviku, ho přemohl slepý vztek a on měl chuť bušit pěstmi do chladných displejů počítače. Ale to by nepomohlo ani Whiteheadovi, ani jemu samému. S matematickými zákony se přit nedá a je hloupé mít na ně vztek. Pokud se člověk rozhodne žít podle nemilosrdných rovnic vesmíru, musí podle nich i zemřít, když přijde čas.

Ale odmítl připustit porážku; lidé se takhle snadno nevzdávají. Vzpomněl si na Whiteheadovo vlastní oblíbené rčení: „Každý problém má technické řešení.“ Musí přece existovat nějaké řešení tohoto problému, jen kdyby na něj přišel.

Ta situace byla tak absurdní, tak naprosto ironická. On tady seděl v lodi, která dokáže překonat tři čtvrtě miliardy kilometrů vesmíru a cestovat rychlostí tisíců kilometrů v hodině – a nedokáže zachránit přítele, který odplouvá vstříc své smrti pouhých patnáct kilometrů od něj. Jestli se vrátí k Zemi, kdo kdy pochopí to strašlivé dilema? Vždycky tu zůstane ta nevyslovená otázka: „Ale přece jsi mohl něco udělat?“

Jenže tohle nebyl žádný televizní seriál, kde hrdina vytáhne z klobouku nějaké brilantní řešení. Tohle byl problém, který žádné řešení neměl.

„Dave?“ ozvalo se náhle z reproduktoru. „Nemůže loď něco udělat?“

I když Whitehead nebyl odborníkem na kosmické pohony, tohle rozhodně vědět musel. Sám fakt, že takovou otázku položil, naznačoval, že do jisté míry ztrácí sebekontrolu, ale Bowman mu to mohl jen stěží vyčítat. Zoufalý člověk se chytá stébla.

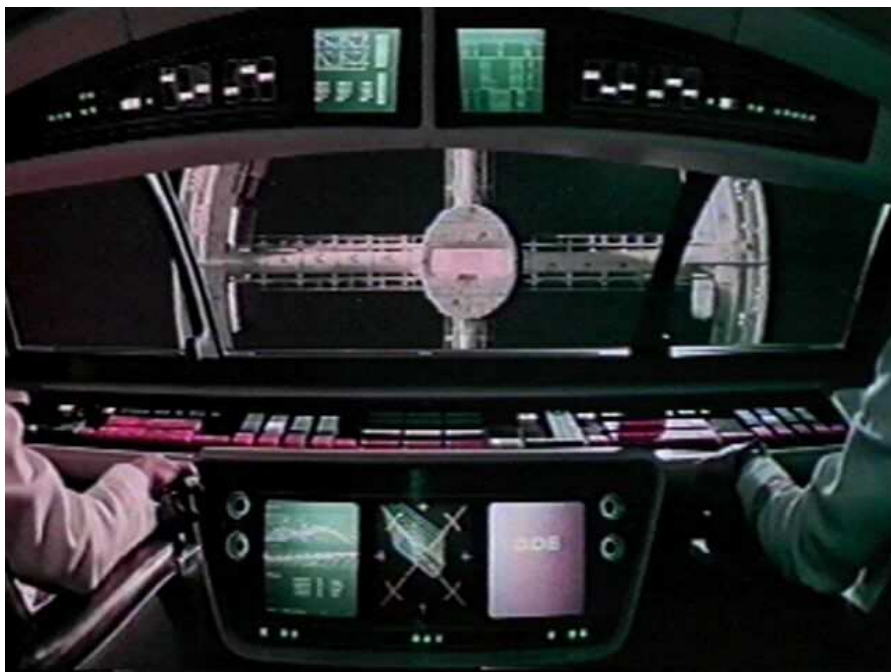
„Je mi líto, Petře,“ odpověděl taktně a trpělivě. „Víš, že hlavní reaktor je vypnutý a všechny trysky zakonzervované. Trvá víc než den otestovat je a rozběhnout.“

V duchu dodal: A ani pak by to nepomohlo. Akcelerace lodi byla tak malá, že by modul určitě nedohonila dřív, než skončí těch pět hodin.

Nejdelších pět hodin v Bowmanově životě.

24

PRVNÍ ČLOVĚK K JUPITERU

A pak, zatímco Bowman ještě stále uvažoval, co má teď dělat, Whitehead položil zvláštní otázku.

„Dave,“ zeptal se podivně bezvýrazným hlasem, „jsou někde blízko u nás nějaké asteroidy?“

„Podle efemerid ne. Proč?“

„Jestli jsem se nezbláznil, tak tu něco je – jen pár kilometrů ode mě.“

Bowmanovou první reakcí bylo překvapené zklamání. Nečekal, že se Peter začne sypat tak brzo, ale možná to byly ještě dozvuky té rány na hlavě. Tomu hlášení samozřejmě ani na okamžik nevěřil; vesmír byl tak neuvěřitelně prázdný, že blízký průlet jakéhokoli ob-

jektu byl z matematického hlediska prakticky nemožný. Whitehead má určitě halucinace; nejlepší bude mu neodporovat.

Ale totéž už napadlo i Whiteheada samotného.

„Ne – nemám vidiny,“ řekl, skoro jako by četl Bowmanovy myšlenky. „Už to vidím zase – každých patnáct vteřin to blikne. A rozhodně se to oproti hvězdám pohybuje – nemůže to být dál než nějakých osm deset kilometrů.“

„Můžeš mě nasměrovat?“

Bowman stále ještě nevěřil jedinému slovu, ale zapnul širokozáběrový radar – a vzápětí ohromením otevřel ústa.

Tadyhle ten bod byl Whitehead – teď třiatřicet kilometrů daleko; jenže třicet stupňů od něj, mnohem blíže k lodi, byl ještě jeden, větší.

„Kristepane!“ vykřikl. „Máš pravdu! A je strašně veliký. Počkej, mrknu na něj dalekohledem.“

Když vkládal radarové koordináty do teleskopu a čekal, až se přístroj obrátí ke správnému kvadrantu oblohy, vířily mu hlavou nesusouvislé, protichůdné pocity. Možná mají oba halucinace. Nazíráno s chladnou hlavou bylo tohle to nejpravděpodobnější vysvětlení.

A pak, jen na pár vteřin, mu hlavou prolétla naivní myšlenka, výplod toužebných přání. Nejsou sami; je tu ještě jiná loď, která přilétá, aby zachránila Whiteheada na poslední chvíli... Samozřejmě by to nemohla být loď ze Země; musela by to být leda –

Obraz hvězd se stabilizoval. Uprostřed toho pole bylo bezpochyby něco velkého a zjevně umělého, co se kovově blýskalo, jak se to pomalu otáčelo v slunečním světle. Bowman chvějícími se prsty přidával na zvětšení.

Pak se fantazie rozplynula a on si poprvé uvědomil rozsah katastrofy, která postihla celou výpravu. Věděl teď, proč nezazněl žádný poplach, když se Whiteheadův modul srazil s lodí. Minul sice trup, ale zasáhl cíl skoro stejně důležitý.

Před jeho očima se vzdaloval celý komplex dálkové antény. Stále ještě se otáčel silou toho nárazu. Obrovská parabola o průměru dvanácti metrů, menší talíře shromážděné kolem ní, veškeré vybavení, které mělo jejich rádiový paprsek vysílat k Zemi na vzdálenost tři čtvrti milionu kilometrů – to všechno pomalu odplývalo zpátky ke Slunci.

Vzporný modul, který zpečetil osud Petera Whiteheada, zničil také jejich jediné spojení se Zemí.

„Je to zvláštní,“ podotkl Whitehead, když minul vzdálenost devíti set kilometrů, „ale stejně nevím, jakou zprávu bych komu poslal. Se všemi jsem se rozloučil na Zemi; jsem rád, že to nemusím prodělat celé znova.“ Odmlčel se a dodal. „Měl jsem tam holku, ale ta mi řekla, že na mě nebude čekat. Ještě že.“

Ve Whiteheadově hlase byl slyšet podivný nezájem a odtažitost. Zdálo se, že se lidské rase vzdaluje i duchem, nejen tělem. Možná, že se do hry pomalu zapojují ochranné mechanismy jeho mozku a hasí ohně citů, jako strojník potápějící se lodi zháší kotle, aby na poslední chvíli nezpůsobily výbuch.

Konečně řekl: „Rád bych viděl Zemi; škoda, že se ztrácí ve Slunci. Ale Jupiter vypadá krásně; připadá mi už tak blízko. Doufám, že to dokážete – doufám, že najdete, co hledáte.“

„Budeme dělat, co budeme moci,“ odpověděl Bowman a těžce polkl. „To se neboj.“ Napadlo ho, jestli si Whitehead vůbec uvědomil, že řekl „vy“, ne „my“. Vědomě či nevědomě se už nepočítal k výpravě.

Těžké minuty pomalu odplývaly. Bowman čekal s pocitem smutku a bezmoci. Jestli si Whitehead přeje zůstat sám se svými myšlenkami, budiž; v takovéhle chvíli ho on rozhodně nebude nutit k nezávaznému tlachání.

Rádiové spojení s modulem bylo dosud zoufale čisté; vůbec to nevyvolávalo pocity vzdálenosti nebo odloučení. Na tak zanedbatelnou vzdálenost stačila nízkovýkonová vysílačka na velitelském stanovišti docela dobře. I když byla určena ke komunikaci s vesmírnými moduly pracujícími v bezprostředním okolí lodi, pro tento úkol měla dosah víc než dostatečný.

Pak Whitehead zcela nečekaně řekl: „Rád bych, abys pro mě udělal jednu věc, Dave.“

„Samozřejmě.“

„Pust' nějakou muziku – něco radostného.“

„Co bys chtěl?“

„Třeba *Pastorální*. Ano, to by asi bylo ono.“

Na půl cestě mezi Marsem a Jupiterem se dvě malé a postupně se od sebe vzdalující bublinky světla a tepla rozezněly zvuky jara. Když symfonie dozněla a ztichla, byl modul víc než patnáct set kilometrů daleko.

V dalekohledu ho bylo možno ještě docela jasně rozeznat, ačkoli drobnější detaily už vidět nebyly. Každým dnem předběhne *Discovery* o dalších dvanáct tisíc kilometrů, a ačkoli její budoucí polohy bude možno předpovědět navěky, brzo se ztratí mezi hvězdami.

„Dave,“ ozval se náhle Whitehead, „slyšíš mě ještě?“ Jeho hlas zněl živěji – méně odtažitě a vzdáleně. Bylo to, jako by dospěl k nějakému rozhodnutí a už jen bezmocně nečekal.

„Slyším tě úplně jasně.“

„Ještě je tu něco, co musím udělat. Chci zjistit, co se vlastně stalo. Mně už to teď může být jedno – ale někomu jinému to třeba pomůže.“

Ta myšlenka už Bowmanovi také přišla na mysl, ale chtěl, aby ten nápad dostal Whitehead sám. Pocítil absurdní nutkání říct: „Buď opatrný!“ a s námahou ho potlačil.

Místo toho se zeptal: „Co myslíš, že se stalo?“

„Při posledním úkolu jsem byl třicet minut ve stínu a všiml jsem si, že začalo být hodně chladno; výhřevný systém měl nejspíš výpadky. Ne že by to bylo moc vážné – ale je možné, že tím mrazem prasklo některé potrubí. Nejspíš něco sáкло; trochu paliva se mohlo dostat ven a zamrznout na řízení. Není mi sice jasné, jak se to mohlo stát, ale je to jediná teorie, která dává smysl. V každém případě půjdu ven a ověřím to. Ve skafandru mám vzduch na třicet minut. Zavolám ti, až odtlakuju modul.“

„Budu poslouchat,“ slíbil Bowman. Přišlo mu strašně těžké cokoliv říct – dokonce i ty nejjednodušší odpovědi byly skoro nemožné. Dosud ho ochromoval pocit naprosté bezmoci a nedostatečnosti; osamělost přijde později.

Věděl přesně, co se Whitehead pokouší udělat. Až vypustí vzduch z modulu, otevře průlez a bude ručkovat kolem pohonné jednotky na zád'. Nebude pro něj těžké sejmut ochranné příklopy a možná uvidí, co se stalo. Nebylo to příliš pravděpodobné, ale za pokus to stálo. A rozhodně to bylo lepší než pasivně čekat na konec.

Uplynula minuta – dvě minuty. Ted' už tam přece musí být!

„Petře – našel jsi něco?“ zavolal konečně Bowman.

Žádná odpověď. Zavolal znova, a pak ještě jednou.

Pak mu to začalo být divné. Třeba se něco stalo – ale pokud ano, byla to tentokrát skutečně nehoda?

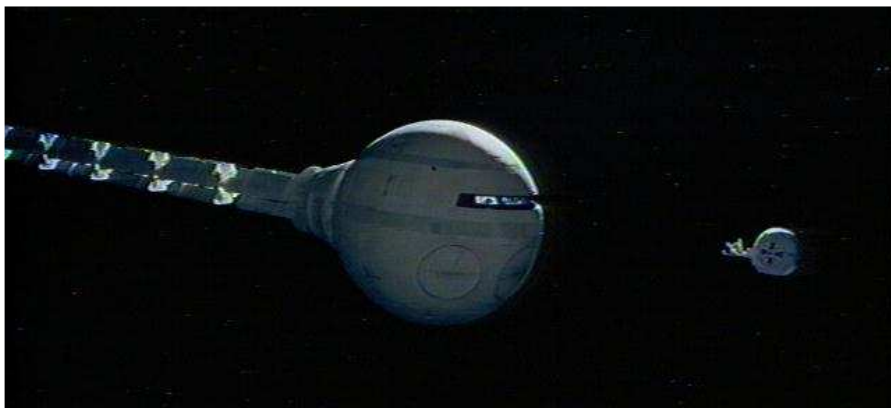
Znovu zavolal do ticha, ale to už si byl jistý, že odpověď se nikdy nedozví.

Jsou chvíle, kdy největším hrdinstvím je zemřít tiše a nenápadně. To Peter Whitehead udělal; víc nikdo žádat nemohl.

A za dva měsíce, jeden a půl milionu kilometrů před svými kolegy, bude první ze všech lidí, kdo dosáhne Jupitera.

25

PACH SMRTI

Bowman velmi dobře věděl, že už před několika hodinami měl vzbudit svého zástupce. Ale dokud byl Whitehead ještě naživu, neměl srdce to udělat; znamenalo by to příliš definitivně připustit svou bezmoc. Teď už to odkládat nebude, pro svůj vlastní duševní klid stejně jako pro bezpečnost lodi. Zoufale potřeboval slyšet zase lidský hlas; ještě nikdy předtím si tak jasně neuvědomil, že člověk je společenské zvíře a že v izolaci dlouho přežít nedokáže. A od samého počátku historie ještě žádný člověk nepoznal takovou osamělost jako on teď.

Bowman pomalu postupoval tichými chodbami; loď se mu zdála prázdná jako opuštěný dům. Pomalu plul středem centrifugy, a když ho její pohyb zachytil, navráťivší se tíže mu málem podrazila nohy. I když toužil lehnout si a odpočívat, nevěděl, kdy by se zase vzbudil, pokud by se tomu impulzu poddal. Byl teď jediným lidským strážcem lodi; nemohl přece spát ve službě.

Oživovací procedura byla naštěstí automatická; nemusel dělat nic, v žádné fázi nemohl provést nějakou chybu z únavy. Jakmile dá jednou Athéně příkazy, provede je s nadlidskou přesností.

V místnosti Kelvina Poola bylo chladno a ticho, stejně jako po celých uplynulých pět měsíců. Údaje z biosenzorů byly normální: dýchání, tělesná teplota, krevní tlak, tep, to všechno bylo v bezpečných hodnotách. A podle Athény, která jediná to dokázala rozluštit, bylo i EEG uspokojivé na hibernovaného člověka.

Bowman zlomil pečeť na tlačítku OŽIVENÍ, stiskl ho a čekal. Nejdřív se vypnul proud elektronarkózy. Na spícím muži nebyla pozorovatelná žádná fyzická změna, ale tančící vlny EEG okamžitě zvětšily amplitudu a začaly být složitější. Pomalu a snad i neochotně se mozek Kelvina Poola vracel z říše snů.

O dvě minuty později Athéna spustila injekci připevněnou na Poolově předloktí; Bowman uslyšel krátké zasyčení, jak stlačený plyn vháněl stimulanty pod kůži. Teď by měl vidět první reakci; normálně se objevila asi za třicet vteřin.

Neznepokojilo ho, když se nic nestalo déle než minutu. Pak se Poolovi zachvěla víčka a pomalu zívnu. Jeho bránice se rozhýbala normálním dechem a on stočil oči poněkud stranou.

O minutu později oči otevřel a zíral nepřítomně skrz Bowmana jako novorozeně, které ještě nedokáže zaostřit na okolní svět. Ale nakonec se mu do očí vrátilo vědomí a jeho ústa se začala pohybovat. Nebylo slyšet, co říká, pokud ovšem vůbec něco vyslovil.

„Klid, Kele,“ řekl Bowman. „Všechno je O. K.“ Jen si přál, aby to byla pravda.

Poolovy rty se znovu pohnuly a teď už byl jeho hlas i slabounce slyšet, ačkoli netvořil žádná smysluplná slova. V té chvíli promluvila i Athéna.

„Poolův kardiogram abnormální. Doporučuji injekci H6.“

Bowman popadl lékárníčku a vytáhl z ní stříkačku. Vypálil její obsah do Poolovy paže a pak v očekávání nejhoršího připravil auto-respirační masku a kyslíkovou láhev.

Ale injekce zřejmě zabrala. Poole byl zjevně zcela při vědomí, ačkoli jeho hrud' se zvedala dost nepravidelně. Pohlédl přímo na Bowmana a jeho rty se začaly znova pohybovat. Konečně promluvil – jen dvě slova, plná smutku a lítosti, která svou konečností zničila všechnu naději.

„Sbohem, Dave.“

Bowmanovo ochromení trvalo jen něco přes vteřinu: přerušil ji Athenin klidný, neosobní hlas, který oznámil:

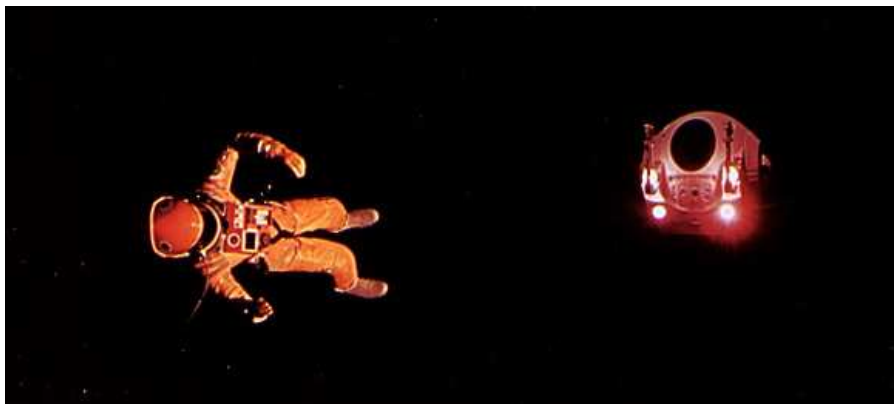
„Všechny Poolovy systémy mimo činnost. Bude nezbytné nahradit ho rezervní jednotkou.“

„Drž hubu, sakra!“ zaječel Bowman, přitiskl masku Poolovi na tvář a pustil kyslík. Plyn začal pulzovat v plastických trubkách a ten zvuk vypadal jako děsivá parodie lidského dechu. I když věděl, že to k ničemu není, pokračoval, dokud kyslík nedošel a na všech displejích biosenzorů nebyly rovné, stejné čáry.

Kelvin Poole ležel zase klidně a tiše; podle ničeho se nedalo poznat, že už není v hibernaci. Ale Davidovi Bowmanovi, veliteli první lodi, která se kdy dostala za oběžnou dráhu Marsu, se zdálo, že pomalu obíhající vzduch kolem něj už nese pach smrti.

26

SÁM

Bowman si nevzpomínal, že by vyšel z Poolova otáčejícího se hrobu v centrifuze, ale teď byl zpátky na velitelském stanovišti a díval se ven na neměnné hvězdy. Byl v šoku, vykonával své úkoly jako stroj a necítil prakticky vůbec nic. I když si připadal nevýslovně unavený, zdálo se, že by to takhle mohl dělat donekonečna, stejně beze spánku jako Athéna, dokud bude práce, kterou je třeba vykonat, a rozhodnutí, která je třeba učinit.

Tragédie přerostla v katastrofu; to, co se stalo teď, může být mnohem vážnější než ztráta Whiteheada. Poolova smrt mohla být další nehodou nebo jen obrovskou smůlou, která se už nebude opakovat. Ale pokud je něco zásadního v nepořádku s oživovacím procesem, jsou jeho spící kolegové už teď odsouzeni k smrti. A on s nimi, protože sám *Discovery* nezvládne, až přijde čas uvést ji na konečnou oběžnou dráhu.

Tohle byla situace, na kterou nepomysleli ani ti největší pesimisté; nebyla vytvořena žádná procedura, která by si s tím poradila. Kdyby se vyskytl nějaký zcela nečekaný problém, měl rozkaz konzultovat ho se Zemí, pokud to dovolí čas. Čas měl; nikoho ale ani ve snu nenapadlo, že by neměl možnost. Protože kdyby selhala kterákoli

součástka rádiového vybavení, vždycky by se dala opravit nebo nahradit; jediná věc, která duplikát neměla vzhledem ke své velikosti a váze, byla anténa. Kdo by si byl kdy představil, že něco může zlikvidovat anténu a nezničit přitom celou loď? Nebyla to, v žargonu konstruktérů, věrohodná nehoda; přesto k tomu došlo.

Po ztrátě antény nejen že bylo nemožné vyžádat si lékařskou radu ze Země; ohrozilo to celý účel mise. Ať už u Jupitera objeví cokoli, nemají žádnou možnost, jak o tom podat zprávu domů.

Ještě tu byla jedna slabá šance, jak zachránit situaci. Anténa nebyla ještě tak daleko a vzdalovala se od lodi relativně pomalu. Ještě by ji mohl stihnout chytit a nějak dočasně opravit; a i kdyby to nemohl udělat sám, třeba by to dokázal Kimball a ostatní – za předpokladu, že on ztracené zařízení dostihne dřív, než bude definitivně mimo dosah.

Pečlivě přeměřil rychlost lodním radarem a pak odhadl, jak asi těžké je to zařízení, které se teď vzdaluje do vesmíru. Předložil informace Athéně, definoval problém a díval se, jak se odpověď objevuje na displeji dřív, než vůbec stačil zvednout ruce z klávesnice.

Ano, modul s plnou zásobou paliva a kyslíku by to dokázat mohl, kdyby jednal hned a kdyby všechno šlo hladce. Čas ale běžel rychle; šance na úspěch se s každou další minutou zmenšovala. Pokud neodstartuje v nejbližších pár hodinách, bude už celá operace nemožná.

Jako většina kosmických misí i tahle představovala složitý výměnný obchod mezi časem, rychlostí a nákladem, a odpověď nebyla nijak nasnadě. Jen dohonit unikající anténu bylo celkem snadné – kdyby modul nemusel dělat nic víc. Jenže Bowman si musel nechat v rezervě dost velkou část svého paliva, aby unikající zařízení zbrzdil a pak obrátil zpátky k lodi. To drasticky snižovalo celkový výkon jeho malého letounu, protože to omezovalo dosažitelnou rychlost. Cesta tam bude trvat pět hodin, zpátky dalších pět – a v modulu bylo kyslíku jen na dvanáct hodin.

Dvě hodiny na zachycení a zbrzdění antény; to se zdálo jako dostatečná časová rezerva, ačkoli Bowman by byl raději, kdyby byla větší. Dobře si uvědomoval rizika, ale nebyla tak velká, aby se jimi rozumný člověk nechal odstrašit. Whiteheadova smůla se nebude opakovat ani za milion hodin operačního času; nejhorší nebezpečí byla neopatrnost, protože vesmír chyby neodpouští. A ačkoli nechá

na tu dobu loď bez lidského dozoru, Athéna to zvládne. Pokud se Bowman nevrátí, za pár hodin vzbudí dalšího. Neohrožoval své spící kolegy; naopak zvětšoval jejich šance na přežití a na úspěšné dokončení mise.

Když sám sebe přesvědčil, že v jeho logice není žádná chyba, zaznamenal rozhodnutí do deníku. Pak rychle, ale svědomitě vykonal všechny přípravy k opuštění lodi. Nepoletí sám, protože měl ještě jeden úkol.

Musel také svěřit Kelvina Poola hlubinám kosmu.

Vesmírný modul Alice čekal u výstupu z lodi a svůj smutný náklad držel v mechanických pažích tak, že celé to vypadalo jako robotí Pieta. Bowman několikrát zkontroloval všechny její systémy: byl připraven na cestu.

„Vesmírný modul *Alice*,“ přikázal Athéně. „Přečerpávací sekvence start.“

„Vesmírný modul *Alice*,“ měla Athéna zopakovat. „Přečerpávací sekvence start.“ Jenže nic takového neudělala.

Její okamžitou reakcí byl zvuk, který Bowman ještě nikdy neslyšel jinde než při cvičeních. Bylo to vysoké ječivé PING – PING – PING, velmi výrazné a zcela nezaměnitelné. Věděl přesně, co to znamená, a Athéna mu to ještě připomněla – kdyby na to náhodou zapomněl.

„Příkaz porušuje pravidlo patnáct,“ řekla. „Prosím zrušte nebo doplňte.“

Bowman tiše zaklel. Hádat se s Athénou nemělo smysl; měla své příkazy – své vestavěné zákony – a těch uposlechla. To byla věc, na kterou měl pamatovat, a ta chyba ho vyděsila, i když za daných okolností byla pochopitelná. Byl velice unavený a pod těžkým tlakem; na co ještě asi zapomněl?

Nemůže opustit loď, pokud tu není žádný zástupce velitele, který by ji od něj převzal. Athéna znala současný stav věcí; nemělo cenu pokoušet se ji oklamat. Prostě ho nenechá letět – a on bez její spolupráce nedokáže ani otevřít vstupní vrata.

Byla to situace k zbláznění a dokonale ilustrovala onen nedostatek iniciativy, jaký prokazovaly dokonce i ty nejpokročilejší počítače. Strávil s Athénou skoro hodinu analýzou celé akce, a ona mu ani jednou nepřipomněla, že ji nemůže provést...

Kapitán *Discovery* byl tvrdohlavý člověk, obzvlášť když měl zlost. Podíval se na hodinky; času bylo stále ještě dost. Pak, navztekaný na Athénu i na sebe, ale chladně odhodlaný dodržet svůj plán, vylezl z modulu, vysoukal se ze skafandru a vrátil se na velitelské stanoviště.

Zákony, podle kterých se řídilo Athenino chování, nebyly neporušitelné; stejně jako každý počítač se i ona dala přeprogramovat. Byla to ovšem odborná a zdlouhavá práce. Než se Bowman poradil se zdrojovými texty, rozhodl, které kroky je třeba vypustit, prověřil, že do programu nevnesl škodlivé vedlejší důsledky, několikrát nový program spustil a opravil řadu triviálních chyb, vyplýval skoro hodinu. Byla to ovšem operace, která se rozhodně nedala uspěchat; kdyby byl opravený program chybný, mohla by ho Athéna sice pustit z lodi – ale zpátky už ne.

Než opustil velitelské stanoviště, ještě jednou si ověřil polohu mizející antény jak vizuálně, tak radarem. Byla teď podstatně dál, a když celou misi přepočítal, polekalo ho zjištění, že až prchající zařízení dohoní, bude mít na celou práci jen asi hodinu. Ale to by mělo stačit; nemusel dělat víc než anténu zachytit a jemně ji postrčit zpátky k lodi. Vypadalo to jako celkem přímočará operace a on neočekával žádné obtíže.

Athéna už neprotestovala a při startu nedošlo k žádným dalším zdržením. Na jeho příkaz se vrata otevřela do vesmíru.

Discovery vypadala jako maličká, složitá hračka, zavěšená v prostoru mezi Marsem a Jupiterem a obklopená hvězdami a vzdálenou září Mléčné dráhy. Zdála se být naprosto nehybná, dokonce ani rotaci nebylo znát; ve skutečnosti se však stále vzdalovala od Slunce o téměř milion a půl kilometru denně. Od maličkého, scvrklého Slunce, jehož bledé paprsky dávno ztratily sílu přinášet teplo. Člověk by byl mohl loď sledovat celé hodiny a neviděl by žádnou známku života. Nyní se však v trupu objevil temný kruh, jak se vrata otevřela do prázdnoty. Z temného kruhu se pomalu vynořil třpytivý, nepohledný vesmírný modul. Bowman a Poole opouštěli *Discovery*.

Bowman s velkými obtížemi uzavřel Poola do jeho skafandru, protože nechtěl vidět tu proměnu, kterou prodělá nechráněné lidské tělo ve vakuu. Byla to velice nákladná rakev, tohle brnění, vyrobené, aby ho v životě chránilo. Nikomu jinému ale k ničemu nebylo. Padlo

právě jen Poolovi, na jehož míru bylo vyrobeno, a nyní mu prokáže poslední službu.

Nastavil časovač na pětisekundový výtrysk a stiskl odpalovací tlačítko. Tryska se slabým zasyčením procitla; ucítil krátký vzestup tíže, když se o něj sedadlo opřelo zrychlením pětiny G. Pak bylo po všem – ale on se vzdaloval od *Discovery* rychlostí třicet kilometrů v hodině.

Krátký děsivý okamžik se mu zdálo, že kovové ruce vesmírného modulu se zaklesly do popruhů skafandru, ale podařilo se mu je uvolnit. Pak se tělo vznášelo vedle něj, už bez kontaktu, ale stále se stejnou rychlostí jako on, a oba pomalu opouštěli *Discovery*.

Kelvin Poole teď postupoval stejnou cestou, jakou se před ním vydal Peter Whitehead. Oba dva, zvláštním způsobem a doslova, byli na cestě ke hvězdám. Protože se pohybovali dost rychle, aby opustili sluneční soustavu; ačkoli poměrně blízko budou míjet Jupitera, dokonce ani přitažlivost tohoto obra je nezachytí. Poplují dál, do ticha, jednu po druhé minou oběžné dráhy vnějších planet; a teprve pak skutečně započne jejich cesta – cesta bez konce, která možná potrvá déle než sama Země.

Bylo jen dobře, že měl David Bowman jinou práci; neměl čas na smutek a lítost. S velkou péčí zamířil modul směrem k cíli, který teď byl asi osm set kilometrů vzdálený, a rozběhl vypočítaných pětadvacet vteřin tahu.

Když sekvence skončila, byl zatím jen půl kilometru od lodi, ale už se pohyboval rychlostí sto padesát kilometrů v hodině. *Discovery* teď vypadala znepokojivě malá a vzdálená; brzo se zmenší ještě víc. Asi tři sta metrů od lodi se vznášel v prostoru sotva rozeznatelný balík, zdánlivě nehybný. Bowman ale věděl, že se pohybuje stabilní rychlostí vpřed a že až se jeho modul vrátí, nebude už Kelvin Poole v dohledu. Teď už nemohl dělat nic, jen přečkat těch pět hodin, co se bude Alice blížit k svému cíli.

Po pár minutách už se musel hodně pečlivě dívat, aby našel *Discovery*; vypadala jako dost slabá hvězda, která se snadno ztratila mezi svými jasnějšími společníky. Než bude jeho cesta v půli, už ji bez dalekohledu neuvidí vůbec, a byl rád, že Athénu naprogramoval tak, aby mu posílala pravidelná hlášení o situaci a neustále opakovala údaje z nejdůležitějších přístrojů. Ten klidný hlas odříkávající teplo-

ty, tlaky a úrovně radiace představoval jistotu, že v tom malém světě, z něhož se na chvíli stal dobrovolným exulantem, je všechno normální a stabilní. Mohl si vybrat hudbu, ale rozhodl se to raději nedělat; bylo by mu to příliš připomínalo poslední okamžiky Petera Whiteheada.

Když *Discovery* přestala být vidět, pokusil se soustředit na svůj cíl; ačkoli bylo anténu snadné objevit radarem a on znal přesný okamžik, kdy ji dohoní, přesto se mu ulevilo, když uviděl na nebi před sebou hvězdu, která rychle jasněla. Brzo už rozpoznal detaily zařízení – a pak najednou byl čas zpomalit dalšími pětadvaceti vteřinami tahu.

Zabrzdl modul skoro úplně, ještě když byl od antény asi sto metrů, protože se neodvážil riskovat, že ji tryskami poškodí. Jak se k ní pomalu blížil, prohlížel si, v jakém je stavu, a plánoval bojovou akci.

Tenké, zakřivené kovové tyče, které tvořily hlavní prvek parabolické antény, vypadaly jako žebra deštníku a byly skoro stejně křehké. Pokrývala je jemná kovová síť, která vypadala docela hezky, jak se tak v slunečním světle třpytila jako velká pavoučí síť. Kolem okraje paraboly trčely další, menší antény; některé z nich se ulomily a jen smutně visely. Také jedno z šesti hlavních žebor bylo zlomené, ale kolem a kolem vzato, škody byly překvapivě malé.

Uprostřed velké antény byl hlavní kloubový mechanismus, který anténu dokázal zaměřit s milimetrovou přesností na kteroukoli část oblohy; z něj trčely asi tři metry čistě odlomené podpěry a visel trs kabelů a drátů. Původní náraz celý systém roztočil rychlostí asi dvě otáčky za minutu a Bowman si uvědomil, že to otáčení bude muset nejdříve zastavit, než se bude moci pokusit vzít anténu do vleku.

Zblízka ten roztočený deštník vypadal nepříjemně velký a on si nebyl moc jistý, jak se do něj pustit. Bowman sám moc práce ve volném vesmíru nedělal a v operacích mimo loď příliš zběhlý nebyl – nikdo nemohl umět všechny astronautické techniky. Teoreticky by svými tryskami měl zvládnout jakýkoli manévr, dokonce by měl dokázat takové pozoruhodné věci, jako vázat uzly mechanickými rukama modulu. Jenže to byla teorie; neměl dost praxe, a jak se pomalu blížil k rotující mase drátů a vzpěr, začal si uvědomovat, že si možná vzal větší sousto, než na jaké stačí. A co bylo ještě horší, byl už teď zoufale unavený.

Zastavil *Alici* docela nějakých patnáct metrů od antény, zabrzdil modul jemným zafuněním zpětných trysek a uvažoval o dalším postupu. Kdyby se pokusil tuhle zvolna se točící cirkulárku chytit, přenesla by část své energie na něj a on by se začal otáčet s ní. To by samozřejmě mohl zastavit postranními tryskami – jenže tohle byla přesně ta situace, v níž i zkušený veterán vesmírných staveb může začít být beznadějně dezorientovaný.

Nejdřív uvažoval, že tu věc chytí svým bezpečnostním lanem jako do lasa, ale pak si uvědomil, že by tím celou situaci leda zhoršil – anténa by si ho prostě namotávala, dokud by se s ní nesrazil. Náraz by byl zanedbatelný, ale on by se mohl ocitnout ve vážném nebezpečí, kdyby se modul do téhle otáčející se sítě zapletl a nedokázal se znova vymotat.

Čas běžel, ale on se neodvažoval pospíchat. Musel myslet klidně a jasně, ačkoli byl unavený. V zásadě byla odpověď na tenhle problém dynamiky celkem jednoduchá; bylo to něco jako přistání na otáčející se vesmírné stanici. Kdyby se k anténě přiblížil po ose otáčení a přitom se otáčel stejně jako ona, byl by to dotek jemný jako polibek. Pak by mohl hlavní vzpěry antény uchopit mechanickými rukama a takhle, pevně s ní spojený, by mohl začít otáčení brzdit. A pak už by mu nic nebránilo změnit svůj modul v kosmický buldozer, zbrzdít a zastavit tenhle drahocenný vrak a vyrazit i s ním zpátky.

Jenže tohle nebyla elegantně symetrická konstrukce, jako bývají vesmírné stanice, s jasně definovanou osou, kolem které by se otáčela. Byla to veliká mělká mísa, na jedné straně dost ohnutá, z jejíhož středu viselo těžké zařízení – a celá ta věc se pokaždé spíš překotila než otočila. Pomalu manévroval kolem ní, držel se v bezpečné vzdálenosti a pokoušel se najít osu otáčení.

Netrvalo dlouho a byl úplně ztracený. Jeho mysl přímo zahltila ta pomalu se otáčející konstrukce zakřivených vzpěr, drátů a třpytivé kovové sítě, skrz kterou se střídavě objevovaly a mizely hvězdy, až si už vůbec nebyl jistý, co se vlastně točí a co ne. Kdyby ignoroval to vesmírné pozadí a soustředil se jen na anténu, bylo by to snadné; jenže vesmír se tak lehce ignorovat nedá.

Dokonce i kdyby byl v dobré kondici, a ne vyčerpaný a depriovaný, možná by dříve či později podlehl. Nikdo není docela imunní proti vesmírné nemoci, ať je jakkoli zkušený, pokud se vy-

skytnou ty správné okolnosti. A v tomhle případě byly okolnosti dokonalé.

Záchvat přišel náhle, bez varování. Hvězdy a anténa se rozmazaly a Bowman byl v té chvíli naprosto přesvědčen, že se rychle otáčí v prostoru. Zaťal zuby, když se jeho tělem přehnal ten chladný, lepka-vý pocit, na který nikdy nezapomene ten, kdo ho jednou zažil. Sebral veškerou sílu vůle a pokusil se nabýt znova vlády nad svými vzpur-nými útroby.

Prvním naléhavým úkolem bylo zavřít oči a zahnat představu toho otáčejícího se zmatku – zahnat ji mentálně i fyzicky. To hodně pomohlo; po pár vteřinách měl dojem, že bezprostřední katastrofu odvrátil. Nakonec se odvážil podívat se na přístrojový panel – to byla koneckonců ta jediná nehybná věc v celém jeho vesmíru a on se po-kusil soustředit se jen na ni.

Ciferníky a čísla opět začínaly nabývat ostrých obrysů a jemu se udělalo trochu lépe. Nepříjemný pocit kolem žaludku ustoupil, ale on se neodvažoval riskovat recidivu tím, že by se podíval z okna. Ještě se pořád vzpamatovával, když ho Athéna náhle upozornila na neú-prosné plynutí času.

„Patnáct minut do návratu,“ volala z nyní vzdálené a stále se vzdalující lodi.

Jen patnáct minut! To bylo neuvěřitelné. Bowman se podíval na hodinky, aby si to ověřil, ale v podstatě nepochyboval o tom, že Athéna říká pravdu.

Musí se o to pokusit teď, nebo vůbec. Nebylo přece myslitelné, aby se dostal až sem a pak ho porazila krátká tělesná slabost. Pomalu zvedl oči od přístrojové desky a zadíval se z okna.

Tak počkat, kázal sám sobě přísně. Ten bod těsně před servomo-tory vypadá skoro stacionární. Kdybych se přiblížil a popadl ji tam...

Jemně pobídl modul zadní tryskou a Alice se pomalu blížila k otáčející se míse. Přitom Bowman ohýbal mechanické ruce modulu, otevíral a svíral jejich čelisti, aby byly připraveny zachytit se hned, jak budou mít příležitost.

Kontakt; klepeta se sevřela. Pak se všechno začalo odehrávat trochu moc rychle.

Cosí jako by se zkroutilo, jak se anténa snažila předat modulu svůj otáčivý moment. A pak, skoro jako nějaký živý, svévolný tvor –

vzpínající se hřeben, který se nechce nechat osedlat – se začal překlápět a naprosto změnil směr otáčení.

Bowman okamžitě věděl, co se stalo, jenže to mu ani v nejmenším nepomohlo. Ta ďábelská věc byla jako gyroskop, který se začal předcházet, když na něj zapůsobil točivý moment. Překlápěla se ve vesmíru a on se překlápěl s ní.

Za pár vteřin se dostane do nových stabilních otáček, tentokrát pomalejších vzhledem k svému novému břemeni. Jenže za těch pár vteřin on už bude naprosto nemožný.

Uvolnil čelisti mechanických rukou; anténa ho ještě naposledy jemně postrčila a *Alice* se odpoutala, přičemž se dál otáčela díky točivé síle, kterou získala při akci. Bowmanovi se taktak podařilo najít tlačítko NOUZOVÁ STABILIZACE; pak se zase musel pustit do své soukromé bitvy.

Cítil a slyšel krátké záběry trysek, jak gyroskopy a autopilot modulu, nepostížené zmatkem v útrokách, napravovaly situaci. Pak nastalo dlouhé ticho, které přerušil jen nevzrušený hlas Athény: „Deset minut do návratu. Opakuji, deset minut do návratu.“ Bowman neotevřel oči.

Teprve když Athéna varovala: „Pět minut do návratu. Opakuji, pět minut do návratu,“ risknul to a podíval se ven. Hvězdy byly chlácholivě nehybné; krátce pohlédl na anténu – tak krátce, že neměl čas ani zjistit, co právě vyvádí. Jen si s uspokojením povšiml, že je dobrých třicet metrů daleko.

Poznal, že prohrál, a byl tak unavený, že ani nepocítil přílišné zklamání. Pomalu otočil *Alici* směrem k nyní neviditelné hvězdičce lodi a několikrát zkontroloval, zda míří správným směrem. Pak vešhl do motoru o něco méně než polovinu svého zbylého paliva. Pak, jakmile byl bezpečně na cestě zpátky, přikázal Athéně: „Vzbud’ mě za tři hodiny,“ a nechal ji opakovat příkaz.

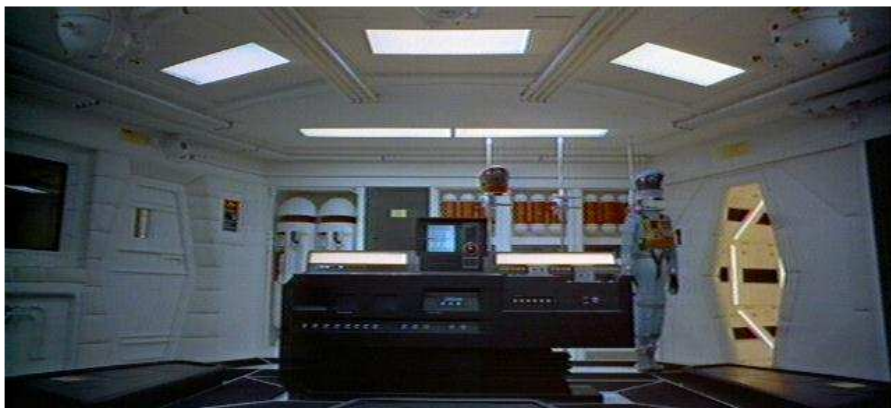
Víc nevěděl. Když se vzbudil, už byla loď zase vidět, i když ještě ve vzdálenosti sto padesáti kilometrů. Minutu po minutě se zvětšovala, z hvězdy v malinkou planetku; a konečně uviděl i otevřená vrata.

Jedna osamělost byla skoro u konce; druhá měla právě začít.

* * *

(V této verzi se Bowmanovi podařilo oživit tři zbylé spáče, Kaminského, Huntera a Kimballa. Discovery dorazila k Jupiteru a usadila se na oběžné dráze kolem obří planety.)

DEN JUPITERA

Parkovací oběžná dráha, po které se loď nyní pohybovala, byla jeden a půl milionu kilometrů dlouhá elipsa, která se blížila k Jupiteru až na sedmdesát tisíc kilometrů a pak zase vybíhala až k oběžné dráze Callisto. *Discovery* by po ní mohla obíhat věčně, kdyby chtěla, vždy jeden celý oběh za sedm dní. Dříve či později by v těsné blízkosti pár tisíc kilometrů potkala všechny vnitřní měsíce a mohla by je všechny podrobně prozkoumat. A ačkoli by nemohla na žádném z nich přistát, měla dosud dostatek paliva, aby mohla provést takové změny oběžné dráhy, které by pozorování usnadnily.

Sedmidenní perioda byla velmi pohodlná. První obrátka kolem Jupitera proběhla podle pozemského kalendáře v neděli ráno; po celou dobu mise tedy budou Jupitera v nejbližším bodě míjet v neděli. Ve středu večer budou naopak v nejvzdálenějším bodě, na oběžné dráze Callisto, a pak začne návrat k Jupiteru. Nebylo tedy divu, že si neděli brzo překřtili na „den Jupitera“.

Hned první pondělí, na počátku prvního oběhu, minula *Discovery* ze vzdálenosti čtyřiceti tisíc kilometrů oběžnici Europu. Později se k ní dostanou i blíž, ale tohle byla pro posádku dobrá příležitost procvičit se v používání svých složitých přístrojů. Museli se naučit co

nejlépe využít ty cenné okamžiky, kdy se světy, za nimiž vážili tak dalekou cestu, zvětšovaly z bodů v kotoučky a pak v rychle míjející koule.

Skupina teleskopických kamer, namontovaná v jakési kulometné věžičce nad velitelským stanovištěm, snímala obrazy, které mohly být zkoumány na monitorech uvnitř lodi; pak se ukládaly do paměťové jednotky, kam se vešlo několik milionů vysoce kvalitních fotografií. Až průlet skončí, dají se znovu vyvolat a pohodlně prozkoumat pod různým zvětšením.

Bylo tu také několik spektrometrů, které operovaly od krátkých ultrafialových po dlouhé infračervené vlny. Ty mohly ledacos napovědět o chemickém složení zkoumaných světů, jenže jejich záznamy dokázali podrobně rozluštit jedině vědci na Zemi.

Infračervený skener naopak poskytoval bezprostředně cenné informace, kterým se dalo porozumět na první pohled. Reprodukoval „tepelnou mapu“ tělesa, na které ho namířili, takže by okamžitě odhalil jakýkoli zdroj termální energie. Původně byl vyvinut pro vojenské účely a dokázal odhalit elektrárnu, i když byla ukryta pod třemi sty metry ledu. Protože jakákoli představitelná civilizace nebo technologie – a vlastně jakýkoli živý tvor – musí vytvářet teplo, byl infračervený skener jedním z nejslibnějších nástrojů, které Discovery měla.

Nejpozoruhodnější a také nejkontroverznější nástroj, který loď nesla, byl laserový spektrograf, vyvinutý speciálně pro tuto misi i přes protesty velké části vědců. Jeden z kritiků to sarkasticky komentoval: „Tak proč už tam nehodit jednu malou atomovou bombu a nevyfotit trosky?“

Myšlenka přístroje byla velmi prostá. Velice silný laserový paprsek se namířil pomocí systému zrcadel na cíl, kterým mohl být asteroid nebo satelit pár set kilometrů vzdálený. Za zlomek vteřiny byl předmět, na který paprsek dopadl, rozžhavený do běla a prozradil tak své charakteristické spektrum. Optický systém, který paprsek vyslal, zaznamenal i světelný odraz, který byl vyfotografován a analyzován. A tak bylo možné zjistit složení chladného, temného a nedostupného tělesa, které se řítí kolem rychlostí tisíců kilometrů v hodině.

Okamžitě se začalo poukazovat na to, že takové zkoumání, ačkoli poškození se omezuje na území velké jen pár čtverečních centi-

metrů, by mohlo být považováno za nepřátelský čin. Bowman tedy dostal příkaz použít přístroj, jedině když si nad veškerou pochybnost bude jistý, že nemíří na obydlený svět.

On sám měl vůči přístroji smíšené pocity. Ačkoli souhlasil s politikou „žádné zbraně“, která byla pro tuto misi stanovena, uměl si snadno představit okolnosti, za kterých by nevědecké použití laserového spektrografu mohlo být svrchovaně užitečné. Byl příjemný pocit vědět, že nejsou tak docela bezbranní.

JUPITER V

Discovery, která se pohybovala pomaleji a pomaleji, jak se blížila k nejvzdálenějšímu bodu své elipsy, minula oběžné dráhy Ganymeda a Callisto – jenže ty byly obě mimo dosah, na opačné straně planety. Pak se loď začala vracet a znovu přetřela orbity nejen jejich, ale i Europy a Io. Čekalo ji první přiblížení k nejbližší a v určitém smyslu i nejpodivnější ze všech oběžnic, maličkému Jupiteru V.

Jupiter V obíhal jen sto patnáct tisíc kilometrů nad turbulentní jupiterskou atmosférou a jeden oběh dokončí za necelých dvanáct hodin a ze všech těles v celé sluneční soustavě se nejvíc blíží přirozené stacionární oběžnici. Protože Jupiter se otočí asi za deset hodin, malý Jupiter V stojí na jeho obloze téměř bez hnutí a jen velice pomaloučku postupuje od východu k západu.

Nebylo snadné Jupiter V pozorovat. Malý měsíček o průměru jen 160 kilometrů je k Jupiteru tak blízko, že je většinou v zatmění v Jupiterově obrovském kuželu stínu. A dokonce i když je na slunci, pohybuje se tak rychle, že je těžké ho najít a udržet v zorném poli.

Ranní průlet toho druhého Jupiterova dne nebyl příliš příznivý; satelit byl třicet tisíc kilometrů daleko a vidět ho bylo jen deset minut. Nebyl čas na nic víc než na krátký pohled dalekohledy, zatímco kamery pořídily několik stovek záběrů toho rychle mizejícího malého světa.

Podrobné zkoumání fotografií potrvá několik hodin; po chvíli to nekonečné opakování meteoritických kráterů, rozbitých skal a občasných skvrnek zmrzlého plynu vedlo k pocitům velmi podobným nudě. Nikdo se ale nedokázal odtrhnout od obrazovky; a nakonec, po prohlédnutí víc než poloviny oněch uložených obrázků, byla jejich trpělivost odměněna.

Klíčovou sekvenci zachytil teleobjektiv právě ve chvíli, kdy se Jupiter V vynořoval ze stínu. Nejdřív byla obrazovka černá; pak se jakoby kouzlem zhmotnil malý srpeček, když se měsíček vynořil ze zatmění.

Kimball byl první, kdo si povšiml té podivné skvrny poblíž terminátoru. Zastavil obrázek a nařídil plné zvětšení. V té chvíli se všichni jeho kolegové prakticky zároveň zajíkli.

Část strany obrácené k Jupiteru byla vyrovnána jakoby nějakým kosmickým buldozerem, takže vznikla dokonale kruhová plošina o průměru několik kilometrů. Uprostřed byl jasně viditelný, ostře definovaný obdélník o stranách asi pět ku jedné, docela černý. Na první pohled to vypadalo jako pevné těleso; pak si uvědomili, že hledí do stínů; byla to jakási obrovská jáma nebo šterbina, tak veliká, že by se tam vešla celá *Discovery*, a vedoucí hluboko do nitra Jupitera V. Dlouhá byla přinejmenším půl kilometru a široká nějakých sto metrů.

Čas a geologie si dokážou se světy podivně zahrát; tohle však k jejich trikům nepatřilo.

Skupinka, která se v umělé gravitaci centrifugy shromáždila, aby si dopřála přepych kávy, jež se může pít ze šálku a ne srkat z plastické nádržky, byla nezvykle tichá a zamlklá.

Úžas a vzrušení z objevu už pominuly a nahradily je vážnější pocity. Až do této chvíle šlo jen o možnost – a popravdě řečeno, o dost vzdálenou možnost –, nyní se však změnila v ohromující skutečnost. Ta pyramida na Měsíci byla šokující, ale maličká. Tohle bylo něco docela jiného – celé těleso, z nějž kdosi kousek ukrojil, jako se odsekává nožem špička vařeného vajíčka.

„Stojíme tváří v tvář technice,“ začal vážně Bowman, „vedle které vypadáme jako děti, co si staví na pláži hrady z písku.“

„No,“ odpověděl Kaminski, „to jsme přece tušili od začátku. Hlavní otázka teď zní – jsou tady ještě?“

Jupiter V vypadal zcela bez života, ale celá civilizace mohla klidně existovat kilometry pod povrchem na dně té obdélníkové propasti. Ti tvorové, kteří před třemi miliony let umístili MAT-1 na Měsíci, se možná stále ještě zabývají svými záhadnými plány.

Možná už zpozorovali *Discovery* a znají její poslání. Ta primitivní kosmická loď, která kolem nich krouží, je může nechávat zcela lhostejnými; nebo si jen dávají načas.

KONEČNÁ DRÁHA

Toto byla situace popsaná v zadání mise jako „Důkaz inteligentního života – žádné známky aktivity“ a příslušný postup byl zachycen do detailu. Deset dní nebudou dělat nic než vysílat prvočísla 1... 2... 3... 5... 7... 11... 13... 17, v intervalech dvou minut, v celé šíři rádiového spektra. Naštěstí ztráta hlavního komplexu antén tuto operaci neohrozila; nízkoeenergetické zařízení na velitelském stanovišti pro takovou práci „nablízko“ bohatě stačilo.

Volali a naslouchali na všech možných frekvencích; žádná odpověď ale nepřišla. Mohlo to znamenat mnoho věcí, ale čím dál pravděpodobnější bylo, že malý měsíček je opuštěný. Bylo také těžké uvěřit, že by kdy mohl být něčím víc než dočasným tábořištěm pro výpravu – ze samotného Jupitera, nebo z hvězd?

Zatímco čekali, sledovali a pokračovali v průzkumu ostatních čtyř měsíců, kdykoli se naskytla příležitost, připravoval Bowman následující krok. Pokud to bude fyzicky možné, *Discovery* se spojí s Jupiterem V.

Kaminski strávil celé hodiny plánováním přibližovacích drah; Athéně trvalo pár vteřin je spočítat. Byl to velice těžký manévry, protože ačkoli vlastní přitažlivost Jupitera V byla zanedbatelná, byl sateelit pohroužený hluboko do obrovského gravitačního pole Jupitera. *Discovery* bude muset měnit rychlost o víc než třicet tisíc kilometrů v hodině, aby se oběžné dráhy vyrovnaly a setkání bylo možné.

Dalo se to udělat, ale jen taktak – a ironie osudu byla, že se toho dalo dosáhnout právě jen vzhledem k předchozím katastrofám. Loď teď byla o víc než tunu lehčí, než se v téhle fázi předpokládalo, protože přišla o dva členy posádky, o kosmický modul a o anténu. A to představovalo rozdíl mezi manévrem stěží proveditelným a manévrem s rozumnou mírou bezpečnosti.

Jakmile jednou *Discovery* vstoupí na oběžnou dráhu kolem Jupitera V, nebude ji už moci opustit; její rezervy paliva budou kompletně vyčerpané. A ačkoli ji tady záchranná loď sotva bude hledat,

snadno objeví její radiomaják a záblesky světla. Těm dodají nukleární baterie energii na dvacet let; sice je možné je zachytit jen do vzdálenosti asi jeden a půl milionu kilometrů, ale to bude bohatě stačit.

Jakmile si byl Bowman výpočtem jistý, neztrácel už čas. Deset dní skončilo a Jupiter V stále mlčel. Instrukce radily: „Postupovat opatrně – v případě nepřátelství ustoupit.“

To byla výborná rada – až na to, že oni nebudou moci ustoupit. Jakmile vyčerpají poslední rezervy, nebude pro ně návratu.

Po více než padesáti letech Jupitera V zmapovali a prohlédli celý jeho povrch, jehož většinu pokrývala ledová slupka zmrzlého čpavku. Nebyla tu žádná stopa života, žádný náznak aktivity. Pátrání po rádiových vlnách nebo elektrické interferenci nepřineslo výsledek. Maličký měsíc se zdál být docela mrtvý. Teorie, že to byla nějaká opuštěná základna, možná i opuštěná planetka-město, která se sem před dávnými dobami dostala z nějaké jiné sluneční soustavy, se zdála být stále pravděpodobnější. Jejím hlavním obhájcem byl Hunter; když se ho někdo zeptal, kam se tedy ztratili ti hypotetičtí „lidé z hvězd“, odpovídal: „Já si myslím, že to byli naši předkové.“ Myslel to víc než napůl vážně a odmítal se podvolit jakémukoli antropologickému či geologickému důkazu, který mu snesli.

Čtvrtého dne vypustili dvě ze sond s měkkým přistáním – jednu na Kimballově pláni, jednu na protější straně. Zprávy, které vyslaly k mateřské lodi, byly nejednoznačné; seizmografy nezachytily žádné chvění- citlivé geofony neslyšely ani zašeptání z nitra planety. Z pohledu přístrojů byl Jupiter V jen mrtvý kus skály.

Po dalších dvou dnech vyčkávání, zda se něco vynoří sondy prozkoumat, se Bowman rozhodl. Ostatní to čekali; každý z nich už přinejmenším jednou tiše naznačil Bowmanovi, že on by měl být tím, kdo provede první průzkum.

V klubovně centrifugy, která se kdysi zdála malá, ale teď byla bohužel větší, než potřebovali, jim nastínil svůj plán.

„Máme jen dva moduly,“ začal Bowman, „a já je hodlám použít oba; myslím, že to tak bude bezpečnější. Když se jeden dostane do problémů, může mu pomoci ten druhý.“

Oba moduly poletí dolů na povrch. Jeden zůstane na okraji propasti a ten druhý sestoupí nejvýš tisíc metrů dolů – méně, pokud uvidí sebemenší známku nebezpečí. Ten si vezmu já. Jack bude moje dvojka.“

Na to Kaminski a Hunter nešťastně zaprotestovali; Bowman se usmál a rozhodně zavrtěl hlavou.

„Vy tu musíte zůstat a řídit loď. Když se nevrátíme, nemůžete pro nás absolutně nic udělat. Váš úkol je sledovat, zaznamenat, co se stane, a postarat se, aby se to dozvěděli na Zemi – i když to bude až za pět let.“

Trpělivě vyslechl argumenty Huntera a Kaminského, ale už se rozhodl. Všichni měli stejnou kvalifikaci, ale Kimball to místo objevil a teď neslo jeho jméno. Bylo jen fér, aby na ně vstoupil první.

Za hodinu se vrata otevřela a dva malé moduly pomalu vypluly ven. Po několika vteřinách opatrného brždění snížily oběžnou rychlost a *Discovery* se od nich vzdalovala svou obvyklou rychlostí tří set kilometrů v hodině. Moduly volně padaly slabým gravitačním polem Jupiteru V. Jejich tři tisíce metrů dlouhý pád tady se rovnal pádu méně než třicetimetrovému na Zemi; mohli počkat, až se dostanou poměrně blízko k povrchu, a pak se teprve snažit brzdit.

Po jednominutovém vznášení ve výši tří set kilometrů dal Bowman povel k závěrečnému sestupu. Na téhle zcela hladké pláni nebyly s přistáváním problémy a on se rozhodl dosednout necelých sto metrů od jámy. Závěrečný krátký výtrysk zrušil i ta poslední dvě nebo tři kila váhy, kterou modul ještě měl, a on se chvilíčku vznášel, aby dopřál Kimballovi to privilegium, přistát jako první. Pak dosedl na Jupiter V prakticky bez nárazu.

Vyhlédl okénkem, přesvědčil se, že Kimball je v pořádku, a zavolal loď.

„Bowman volá *Discovery*. Přistáli jsme na Jupiteru V. Slyšíte mě?“

Odpověď, jak čekal, už slábla. Během těch pár minut, co jim trval sestup, odputovala loď na oběžné dráze k obzoru a zapadala za okraj oběžnice.

„*Discovery* Bowmanovi. Zpráva přijata, ale signál slábne. Zlomte vaz. Budeme poslouchat a zavoláme vás za devadesát minut.“

„Rozumím.“

Discovery byla pryč – ještě ani ne třicet kilometrů daleko, ale už mimo dosah. Jistě, zase se vrátí, vzhledem k neochvějným zákonům nebeské mechaniky, za pouhou hodinu a půl, až se vynoří za protějším obzorem této maličké oběžnice. To vědomí trochu uklidňovalo –

i když ne tolik, jak by si byli přáli – dvojici osamělých mužů stojících před tři miliony let starou záhadou.

Bowman nadzvedl na tryskách modul asi pět šest metrů nad povrch a zamířil k ústí jámy. Jak se blížil k té temné jeskyni, vzpomněl si náhle najeden zážitek z dětství. Když mu bylo asi deset, vzal ho otec do Grand Canyonu, a šok z prvního pohledu na ten strašlivý šrám na tváři země v něm zanechal nesmazatelný dojem. Obdélníková propast, k níž se teď blížil, byla v porovnání s tím maličká – ale v tomhle prostředí, na tomto opuštěném světě, se zlověstným půlměsícem Jupitera, který se nikdy nehýbal z inkoustově černé oblohy, vypadala stejně děsivě jako Grand Canyon. A vlastně ještě víc, protože byla mnohem hlubší a on netušil, co skrývá.

Přistál s modulem jen kousek od okraje a prohlížel si hladké, lesklé stěny vedoucí někam dolů. Protější stěny v slunci zářily, ale ta záře náhle končila ostrou čarou stínu asi o sto metrů níž. Slabší světlo Jupitera, které svítilo přímo do propasti, zřejmě ztrácelo svou sílu ve vzdálenosti, kterou Bowman nedokázal ani odhadnout. Dno vidět nebylo; jáma vypadala jako klasické cvičení z perspektivy, všechny její souběžné linie jako by se stýkaly v nekonečnu. Uvázal malý přenosný reflektor, připojený z boku k jeho modulu, k bezpečnostnímu lanu a nechal ho padnout až na konec, do tisíce metrů. Zabralo to tři minuty přízračně pomalého klesání, než se lano napjalo; lampa pak vypadala jako jasná hvězda hluboko dole na temné stěně. Nesetkala se s žádnou překážkou, nevyvolala žádnou reakci. Jupiter V byl lhostejný jako vždycky.

Bowman se najednou rozhodl, že už byl opatrný dost dlouho. Nejen že jim běžel čas, ale moduly měly jen omezenou zásobu paliva. Museli využít každou minutu.

„Jdu dovnitř,“ oznámil Kimballovi. „Nepoletím níž než na konec tvého bezpečnostního lana. Vytáhni mě, když dám znamení – nebo když ti neodpovím na volání.“

Mohl letět dolů volným pádem a vrátit se zpátky pomocí trysek, ale nechtěl zbytečně plýtvat palivem. Kimball ho může bez obtíží vytáhnout zpátky, protože bezpečnostní lano bude mít na konci zdánlivou váhu jen asi dvě a půl kila.

„Koukej celou dobu něco povídat,“ žádal Kimball. „Ono není dobře člověku samotnému.“

Bowman velmi rád uposlechl. Ať je člověk jakkoli zvyklý na nízkou gravitaci, zakořeněné reflexy milionů pozemských let se neopouštějí tak snadno. Musel si neustále připomínat, že tato jáma, ve které visí, není kilometry hluboká šachta na Zemi, kde by se roztrhl na padrt, kdyby tenké bezpečnostní lano prasklo. I když tu možná hrozí nebezpečí, nehrozí od přitažlivosti, a on musí ignorovat naléhavá varování svých instinktů.

„Teď jsem nějakých šedesát metrů hluboko,“ hlásil Kimballovi. „Spouštěj mě pořád stejnou rychlostí – ještě nic nevidím, ale to se zlepší, jen co se dostanu ze slunce. Radiační odečty pořád zanedbatelné. Tak, slunce je pryč – jsem teď ve stínu, ale pořád je tu spousta světla od Jupitera. Po dnu ještě pořád ani památky – to musí mít hloubku aspoň tak sedm osm kilometrů – mám dojem, že lezu dolů komínem – HELE...!“

Jeho náhle vzrušený hlas se odmlčel.

„Co je? Vidiš něco?“ naléhal Kimball.

„Jo, myslím, že ano. Když jsem se teď dostal z té záře, oči začínají být citlivější. Tam dole je světlo – hodně slabounké – a strašně hluboko. Počkej chvíli, vystrčím dalekohled.“

Z Bowmanova modulu, který teď už byl přes půl kilometru hluboko pod povrchem Jupitera V, se ozývaly zvuky těžkého dechu a kovové cvakání. Kimball ze své malé soukromé kosmické lodičky, zaparkované tak blízko u okraje šachty, jak se jen odvážil, viděl druhý modul jen jako malou skupinku červených a bílých identifikačních světél. Čekal se vzrůstajícím vzrušením a netrpělivostí, až Bowman zaostří dalekohled.

Pak se z hloubi šachty přes reproduktor vysílačky ozvala dvě prostá slova, při kterých mu přejel po zádech mráz.

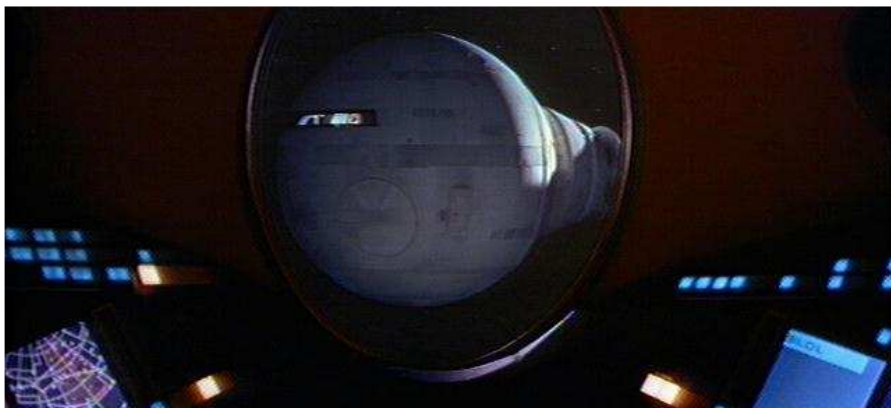
„Bože můj...“ řekl David Bowman velmi tiše, tónem, který nevyjadřoval strach ani zděšení – jen naprosté nevěříčné překvapení.

„Co se děje?“

Slyšel, jak se Bowman nadechl a pak odpověděl hlasem, který by býval nepoznal, ale který byl přesto dokonale ovládaný.

„Tomu nebudeš věřit, Jacku. To světlo tam dole – nespletl jsem se. Zaměřil jsem to dalekohledem – obraz je naprosto zřetelný. Vidím druhý konec té šachty. A je plný hvězd.“

NEUVĚŘITELNÉ HVĚZDY

„Řekni to ještě jednou, Dave,“ požádal Kimball. „Neslyšel jsem tě jasně.“

„Řekl jsem, že je plný hvězd.“

„Rozuměl jsem ti správně – říkal jsi hvězd?“

„Jo – jsou jich tisíce. Je to jako koukat na Mléčnou dráhu.“

„Hele, Dave – vytáhnu tě nahoru a mrknu se na to sám, jo?“

Ke Kimballově překvapení Bowman se změnou plánu okamžitě souhlasil. Obvykle bylo velmi těžké odvrátit kapitána od přesného provedení toho, pro co se jednou rozhodl; s oblibou citoval Napoleo-nův výrok: „Rozkaz plus protirozkaz rovná se zmatek.“ Nyní se však zdálo, že je nejen ochoten vyměnit si místa, ale že po tom přímo touží.

Lano se navíjelo zcela snadno; Bowman mu zřejmě napomáhal tryskami. Když se modul vynořil nad okrajem jámy, Kimball nahlédl do okénka a ulevilo se mu, když viděl, jak se na něj jeho kamarád usmívá, i když jaksí omámeně.

„Určitě ti nic není?“ zeptal se.

Bowman zavrtěl hlavou.

„Určitě,“ řekl. „Spust’ se dolů a koukni se sám.“

Když kolem Kimballa ubíhaly dokonale hladké stěny, ničím neporušené, nezjizvené časem, nedokázal nemyslet na Alenčin pád do králičí díry. Byla to nepříjemná vzpomínka, protože onen podivný sestup vedl do podzemního světa, kde vládla magie a normální zákony přírody neplatily. Poprvé ho napadlo, jestli se právě něco takového neděje tady.

Od samého začátku věděli, že mají co do činění s vědou větší, než je ta lidská. Ale nepochybovali – neodvažovali se pochybovat –, že je to věda, kterou by nakonec dokázali pochopit. Jak se světlo pod ním zvětšovalo a jasnělo, Kimball vnímal první náznaky toho, že to možná není pravda.

Byla to myšlenka, kterou si člověk musel držet dost od těla, zvláště v prostředí, jako bylo tohle. Už se dostával ke konci lana a byl už dávno za posledními odraženými paprsky slunce. Potřeboval doslova fyzickou odvalu k tomu, aby přiložil dalekohled k očím a podíval se přímo k zářivému konci tunelu.

Bowman měl pravdu! Klidně by se mohl dívat na Mléčnou dráhu. Celé zorné pole bylo plné hvězd – tisíce jich zářily v temném jádru tohoto malého, mrazivého světa.

Některá fakta jsou tak neuvěřitelná, že jim člověk okamžitě věří, protože něco takového by si nikdo ani nedokázal vymyslet. Kimball nepochyboval o tom, co mu sdělovaly jeho oči, a nesnažil se to pochopit. Zatím bude pouze zaznamenávat, co vidí.

Skoro okamžitě si všiml, že se hvězdy pohybují. Vlevo se vytrácely ze zorného pole, kdežto zprava se vynořovaly nové. Bylo to, jako by hleděl do šachty provrtané skrz celý Jupiter V a sledoval vizuální důsledky jeho rotace – kolem své osy se obracel každých deset hodin.

Ale to samozřejmě nebylo možné. Zmapovali a prozkoumali celý povrch satelitu a speciálně hledali jakýkoli jiný vchod, ale nenašli nic než neporušenou skálu a čpavkový led. Kimball si byl zcela jistý, že na protilehlé straně není žádné okno, jímž by mohly zářit hvězdy.

A pak, trochu se zpožděním – byl koneckonců komunikační inženýr, nikoli astronom – si všiml něčeho, co tuto teorii docela zlikvidovalo. Ty hvězdy se pohybovaly doleva; kdyby mělo ten pohyb na svědomí otáčení Jupitera V, měly by se pohybovat prakticky kolmo na tento směr. Rotace malého měsíčku s tím tedy neměla naprosto nic společného...

To bylo na jednoho člověka a na jednu návštěvu až dost.

„Vracím se nahoru,“ zavolal Bowmana. „Asi bychom to měli radši probrat s Vikem – třeba najde nějaké vysvětlení.“

Když byl zase vedle Bowmana na povrchu satelitu, připadalo mu, že kdysi neuvěřitelný pohled na Jupitera zakrývajícího velkou část oblohy je stejně známý a uklidňující jako klidná venkovská krajina na Zemi. Jupiteru rozuměli – a tajemství, která si ještě zachoval, nebyla toho druhu, aby podkopávala stabilitu mysli. Ale ta věc pod jejich nohama vzdorovala veškerému rozumu a logice.

Čekali, ztraceni ve vlastních myšlenkách, mlčenliví, a jen poslouchali, zda se už neozývá první zvuk majáku *Discovery*, vycházející nad obzor. Naštěstí pro klid jejich mysli přiletěla přesně včas; pořád bez jediného slova se zvedli vzhůru k ní a o deset minut později už manévrovali do vrat.

Astronauti milují neškodné kanadské žertíky; je to jejich způsob, jak dokazovat svou nadřazenost nad vesmírem, který smysl pro humor nemá. Kaminski a Hunter si chvíličku mysleli, že je ti druhí dva vodí za nos, ale jejich pochyby netrvaly víc než pár vteřin.

O dva oběhy později letěli dolů i oni a vzali s sebou fotoaparáty s teleobjektivem, aby zaznamenali postavení hvězd dole v šachtě. Za pár minut přišel Kaminski s další informací. Stopnul si pohyb hvězd přes otvor a vypočítal, že jeden kompletní obrat trvá patnáct hodin – oproti deseti Jupitera V. Zdálo se, že nějakým kouzlem prostoru a času hledí do cizího vesmíru oknem v povrchu světa, který se otáčí kolem své osy jednou za patnáct hodin.

Kaminski byl přes půl kilometru hluboko v šachtě, když se se šokující náhlostí objevila v okně jiná scéna.

S VESMÍREM NĚCO NENÍ V POŘÁDKU

Hunter nahoře na povrchu slyšel a zaznamenal každé slovo. „Zkusím dlouhou expozici s tisícimilimetrovým objektivem,“ začal Kaminski. „Dost nerad to přiznávám, ale tohle je poprvé, co dělám astronomické fotky. – Hele!“

„Co se děje?“

„Konec toho otvoru světlá. Ano, určitě. Na jedné straně se objevuje taková slabá záře. Víš, vypadá to jako – bože můj – ono to je ono!!“

„Co, proboha?“

„Východ slunce! Východ slunce! Nech mě – chci se na to dívat.“

Následovaly nekonečně dlouhé minuty ticha, během nichž Hunter slyšel jen Kaminského těžký dech a občas zvuk nějakého přístroje nebo ovládacího prvku. Pak se astronom konečně znova ozval a v jeho hlase byl úžas.

„Je to slunce. A je obrovské – úplně vyplňuje celý výhled. Kdybych ho mohl vidět celé, vypadalo by tak velké jako Jupiter.“

A taky to není slunce typu G-nula jako to naše. Je hodně slabé a červené – na dalekohledu dokonce nepotřebuji ani tmavé filtry. Musí to být rudý obr, jako Antares. To je nápad – třeba to je Antares. Hele, sluneční skvrna – vypadá poměrně malá, ale může být stejně velká jako celé naše slunce...“

Znova se odmlčel a Hunter se zase musel obrnit trpělivostí, než Kaminski konečně řekl: „Pořád žádná změna – to slunce pořád ještě blokuje výhled. Bude to trvat hodiny, než zase uhne. Pojd' se vrátit do lodi – chci si prostudovat fotky. A taky bych rád zkusil jeden experiment, jestli k němu dokážu Dava přemluvit.“

„Jaký experiment?“

„Pořád ještě máme většinu svých sond s přístroji. A tohle je to pravé místo, kde by se měly použít.“

Když se vrátili do lodi, Bowmanovi se do toho nejdřív nechtělo. Namítal, že když se cokoli pustí do šachty, může tomu i takhle slabá gravitace dodat konečnou rychlost skoro dvě stě kilometrů v hodině. Kdo ví, jaké škody by mohla sonda napáchat – nebo jaké reakce by vyvolala.

Kaminski nakonec spor ukončil poukazem na to, že tvůrci toho světa své dílo před tak triviálními nehodami určitě pojistili. Každých pár století musí do té propasti jistě vletět meteor o daleko větší průraznosti, než jaké může dosáhnout jakákoli padající sonda.

Jakmile se jednou na projektu dohodli, stal se Kimball bombo-metčikem. Protože obíhající Discovery by mohla sondu sledovat jen po těch pár vteřin, co prolétala přímo nad otvorem, byl přijímačem vybaven modul *Alice*. Kimball spustil sondu přesně ve středu propasti, pak slétl k jejímu okraji a čekal. Přijímací anténa *Alice* byla vystrčena právě nad propast.

Sonda nejdřív padala s letargickou pomalostí, jaká se v gravitačním poli Jupitera V dala čekat. Přístroje zaznamenaly slabounký vzestup teploty, ale nic jiného, co by mělo nějakou důležitost. Nebyla tu žádná radioaktivita, žádné magnetické pole.

A pak, v hloubce sedmi kilometrů, začala zrychlovat. Její signály začaly být hlubší a hlubší, což naznačovalo Dopplerův jev ohromujících rozměrů. Kimball musel přijímač neustále přeladovat, aby signály udržel, a radar začal ukazovat neuvěřitelné vzdálenosti a rychlosti. Za pár vteřin byla sonda tři sta kilometrů daleko – což, kdyby se to mělo brát vážně, by znamenalo, že vylétla skrz Jupiter V na druhou stranu. Pak začalo být stále těžší ji sledovat a rychle vylétla z dosahu přijímače. Při posledním kontaktu sestoupila *čtrnáct set padesát kilometrů hluboko do jámy, která za žádných okolností nemohla být hlubší než sto šedesát kilometrů* – protože takový byl průměr toho malého měsíčku.

Radar fungoval přesně; Kimball to s velkou péčí zkontroloval hned, jak se vrátil do lodi. Problém je tedy v Jupiteru V – a Hunter vystižně shrnul to, co už všichni začínali tušit.

„Obávám se,“ řekl, „že s vesmírem něco není v pořádku.“

„Kdysi dávno,“ řekl Kaminski, „jsem narazil na poznámku, na kterou jsem nikdy nezapomněl – i když si už nevzpomínám, kdo to řekl. ‚Jakákoli dostatečně vyspělá technologie se nedá odlišit od magie.‘ A před něčím takovým stojíme teď tady. Naše lasery, mezot-

rony, jaderné reaktory a neutrinové dalekohledy by i nejlepším vědcům 19. století připadaly jako kouzla a čáry. Ale byli by dokázali pochopit, jak fungují – víceméně – kdybychom byli po ruce a tu teorii jim vysvětlili.“

„Já bych se klidně obešel i bez teorie,“ podotkl Kimball, „kdybych jen dokázal pochopit, co je ta věc zač – a co má dělat.“

„Mně se zdá,“ řekl Bowman, „že jsou dvě možnosti – obě přibližně stejně nemožné. První je, že Jupiter V je dutý – a že tam uvnitř je nějaký mikrovesmír. Celá galaxie o průměru sto šedesát kilometrů.“

„Ale podle údajů z radaru uletěla sonda tisíce kilometrů.“

„To by mohl být nějaký typ zkreslení. Řekněme, že se sonda zmenšovala a zmenšovala, jak klesala. Pak by to vypadalo, že uletěla tisíce kilometrů, když ve skutečnosti byla celkem blízko.“

„No a tohle,“ podotkl Kaminski, „mi připomíná jiný slavný výrok – řekl to Niels Bohr: ‚Vaše teorie je šílená – ale ne dost šílená, aby mohla být pravdivá.‘“

„Ty máš šílenější?“ zeptal se Hunter.

„Jo, mám. Já myslím, že ty hvězdy – a to slunce tam dole – patří k našemu vlastnímu vesmíru, ale vidíme je z nějakého nového směru.“

„Předpokládám, že máš na mysli čtvrtou dimenzi.“

„Pochybuju, že by to bylo něco takhle jednoduchého. Ale nějaký druh vyšší dimenze v tom asi je. Třeba neeuklidovské.“

„Vím, jak to myslíš. Kdybys prošel tou dírou, vynořil by ses stovky nebo tisíce světelných let odtud. Ale jak dlouhá by ta cesta byla doopravdy!“

„Jak dlouhá je cesta z New Yorku do Washingtonu? Tři sta kilometrů, když letíš na jih. Ale pětatřicet tisíc, když to vezmeš opačným směrem, přes severní pól. A obě cesty jsou stejně reálné.“

„Jestli si dobře vzpomínám,“ zaryl Bowman, „ještě na Zemi jsi mi jednou říkal, že zkratky v prostoročase jsou z vědeckého hlediska nesmysl – čirá fantazie.“

„Fakt?“ nenechal se Kaminski vyvést z míry. „No, tak to jsem změnil názor. Ačkoli si vyhrazuji právo změnit ho zpátky, když se naskytne lepší teorie.“

„Já jsem jenom prostřáček inženýr,“ vložil se do toho poněkud agresivně Hunter. „Vidím díru, která vede do Jupitera V, a nikde nevede ven. Ale ty tvrdíš, že vede. Jak to?“

Všichni se s očekáváním zadívali na Kaminského. Ten si chvíli odkašlával a dělal Ehm; pak se náhle rozzářil.

„Tohle dokážu vysvětlit jen analogií. Předpokládej, že jsi Plochozemec, obyvatel dvourozměrného světa podobného listu papíru – nemůžeš se pohybovat nad ani pod ním. Kdybych na ten tvůj plochý svět namaloval kruh a nechal v něm jen jednu díru, řekl bys, že ta mezera je jediný vchod do kruhu. Je to tak?“

„Je.“

„Takže kdyby do kruhu někdo vstoupil, mohl by ven zase jen stejnou cestou?“

„Aha, takhle to myslíš. Ten kruh by mohl být řezem hadice procházející Plochozemí. Kdybych byl dost chytrý a začal se šplhat hadicí vzhůru, to jest pohyboval se ve třetí dimenzi, tak bych svůj plochý svět opustil docela.“

„Přesně tak. Ale ta hadice by se mohla obracet a procházet zpátky Plochozemí na jiném místě a ty bys mohl vylézt někde jinde. Tvým přátelům by se zdálo, že ses dostal z bodu A do bodu B a přitom jsi neprošel prostorem mezi nimi. Zmizel jsi do jedné díry a vynořil se úplně odjinud, možná tisíce kilometrů daleko.“

„Ale jakou by to mělo výhodu? Přímka v samotné Plochozemí by přece byla nejkratší vzdáleností mezi A a B.“

„Ne vždycky. To záleží na tom, co myslíš tou přímkou. Plochozemě může být ve skutečnosti zprohýbaná, i když Plochozemci to nedokážou nijak zjistit. Nejsem topolog, ale dokážu si představit čáry přímější než přímky, kdyby procházely vyšší dimenzí.“

„O tohle se můžeme hádat až do aleluja,“ vložil se do toho Hunter. „Ale předpokládejme, že je to pravda – co s tím budeme dělat?“

„Moc toho dělat nemůžeme. Dokonce i kdybychom měli neomezené množství paliva a kyslíku, mohla by to být sebevražda, do té díry se spustit. I když tam je třeba zkratka, může být dost dlouhá. Řekněme, že se vynoří někde tisíc světelných let daleko – jestli ta cesta trvá sto let, tak nám to nepomůže. Dost bychom neocenili, že jsme ušetřili devět set let.“

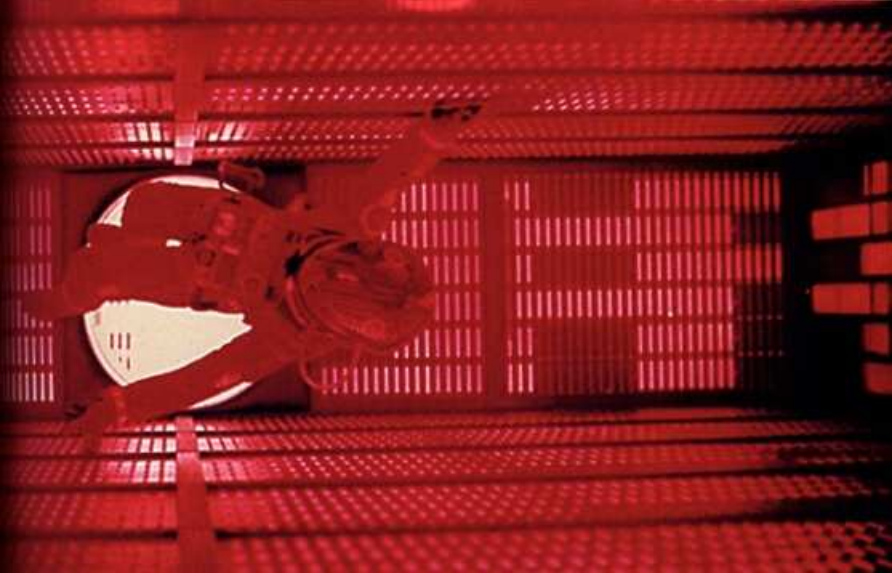
To byla naprostá pravda; a mohla by v tom být ještě jiná nebezpečí, stejně nepochopitelná pro lidskou mysl jako samotná tahle

vesmírná anomálie. *Discovery* byla u konce cesty; musí navěky zůstat tady na nekonečné oběžné dráze, jen pár kilometrů od záhady, které se nikdy nebude moci přiblížit.

Jako Mojžíš hledící do zaslíbené země, musejí i oni hledět na divy, které jsou mimo jejich dosah.

32

BASEBALL

Po chvíli tomu začali říkat Hvězdná brána; nikdo si nebyl moc jistý, kdo vlastně s tím jménem přišel. A protože lidská mysl dokáže přijmout cokoli, ať je to sebepodivnější, její záhada je brzo přestala děsit. Jednou snad pochopí, jak je možné, že tam na dně té propasti září hvězdy; noční nebe, odrážející se v klidném rybníku, se mohlo pro palidi zdát právě tak velkou záhadou.

Ještě měli dvacet dní operačního času, než budou muset přejít do hibernace, a moduly měly dost paliva ještě na pět cest na povrch měsíčku. Bowman povolil tři návštěvy v týdenních intervalech, a pak moduly ponechal v jejich kotvištích, plně zásobené a připravené na cestu, pro případ, že by se vyskytla nějaká nepředvídaná situace.

Jejich výpravy nepřinesly mnoho nových poznatků. Sledovali pravidelné průchody těch podivných hvězd a obřího rudého slunce, které přesně jako hodinky postupovaly přes druhý konec Hvězdné

brány – stále ještě směrem a rychlostí, které neměly nic společného s otáčením Jupitera V.

Kaminski strávil dlouhé hodiny nad svými fotografiemi a pokoušel se identifikovat seskupení hvězd za pomoci map uložených v paměti Athény. Naprostý neúspěch jeho počínání pro něj nebyl ani zklamáním, ani překvapením. Pokud se skutečně díval jakýmsi oknem na některou vzdálenou část galaxie, neměl naději, že by ten výhled poznal. Jedna z těch slabých hvězd mohlo dokonce být Slunce; nedokázal by ho identifikovat. Ze vzdálenosti řady světelných let jsou hvězdy typu G-nula stejné jako hrášky v luskou.

Tři zbylé sondy s přístroji byly spuštěny v týdenních intervalech – ta poslední těsně předtím, než měla započít hibernace. Všechny se chovaly stejně, odlétly do nemožných vzdáleností, než se signál ztratil. Rekordní hloubka – v tomhle světečku o průměru sto šedesát kilometrů! – byla sedmnáct tisíc kilometrů...

Už udělali všechno, co bylo v lidských silách. Jejich zásoby byly téměř vyčerpané a byl čas na spánek. V jednom směru byla jejich mise úspěšná; objevili to, co byli vysláni hledat – i když nevěděli, co to je. V jiném směru ale neuspěla, protože své objevy nemohli ohlásit na Zem. Kimballovy pokusy obnovit spojení s improvizovanými anténami a přetíženými vysílacími obvody byly úspěšné. Každodenní zprávy a vzkazy přicházely dál a byly zároveň povzbudivé i k vzteku. Jejich morálce samozřejmě prospívalo vědomí, že Země a jejich přátelé na ně nezapomněli a že přípravy na jejich návrat mají nejvyšší prioritu. Bylo ale k zbláznění, že nemohli odpovědět a že byli jedinými strážci tajemství, které otřese lidstvem do základů.

Znepokojující také bylo poslouchat vzkazy, které pořád přicházely pro Poola a Whiteheada, a hledět na tváře jejich přátel a příbuzných, pozdravujících muže dávno mrtvé. Byla to neustálá připomínka jejich nejisté budoucnosti, zvláště teď, před začátkem hibernace.

Našla by se i lepší místa na spaní, ale oni neměli na vybranou. Mohli jen doufat, že Jupiter V se k nim i nadále bude chovat docela lhostejně a nechá je obíhat kolem sebe jednou za devadesát minut, dokud za tři nebo čtyři roky nedorazí záchranná výprava.

Během posledních dní prověřili každý detail lodi, vypnuli a uzavřeli všechna zařízení kromě těch nejn nutnějších a pokusili se předvídat všechno, co by se mohlo zhatit. Stín Poolovy smrti na ně těžce doléhal, ale nikdo z nich se o něm nezmínil. Ať to byl důsledek ná-

hodné chyby nebo ztráty tolerance, nedalo se s tím nic dělat. Neměli jinou možnost než postupovat podle plánu.

Jeden po druhém dokončili práci, rozloučili se a odcházeli se uložit, až nakonec zbyl jen kapitán. Pro Bowmana to všechno bylo přízračně známé; už jednou pronášel stejné žertíky, stejně se – jak doufal, jen načas – loučil, a pak zůstal sám v spící lodi.

Počká dva dny a potom bude ostatní následovat. Jeden bude stačit na kontrolu, že všechno běží hladce; ten druhý bude patřit jen jemu – dopřeje si poslední zápas Světové série.

Bylo to zvláštní. Na Zemi nikdy nepatřil k horlivým fanouškům baseballu, ale stejně jako ostatní členové posádky během cesty dospěl k horlivému zájmu o všechny sportovní přenosy ze Země. Jeden den navíc teď pro Bowmana nepředstavoval žádný rozdíl a on chtěl vědět, jestli se New York Yankees podaří comeback po dlouhých letech úpadku. Pochyboval o tom; Mets se zdáli neporazitelnější než kdy dřív.

A tak si David Bowman na opuštěném velitelském stanovišti vzal den volna od té nejpodivnější oblohy, jakou kdy který člověk viděl. Polovinu jí vyplňovala strmá křivka čpavkové atmosféry Jupitera V; většinu té zbylé části zakrýval Jupiter sám. Obrovský couvající srpek se zmenšoval skoro viditelně, jak se loď hnala do jeho stínu; vzdálené Slunce za ním brzo zmizí. A kdy asi Slunce uvidím příště? napadlo Bowmana.

Sluneční záře už pohltila večernici jménem Země. Ale ačkoli neviděl svět lidí, jeho hlas stále ještě zněl lodí, a na monitoru na velitelském stanovišti běžela podívaná, nad kterou by patrně zůstalo v nechápavém úžasu stát mnoho inteligentních mimozemských ras.

Jedna entita, držící v obou rukách tlustou tyč, stála proti druhé, vybavené malým kulovitým objektem. Obě stály na ploché trojúhelníkové výseči půdy, zatímco kolem nich v nehybných, vyčkávavých postojích stálo ve skupinkách asi tucet jiných jedinců. A ještě dál jich seděly další tisíce v soustředných řadách sedadel.

Tvor držící kouli začal otáčet úchopnou končetinou stále s větší razancí. Náhle, tak rychle, že oko sotva stačilo pohyb sledovat, unikla koule z místa, kde dosud spočívala, a řítila se k entitě s tyčí. Tento tvor byl zjevně ve vážném nebezpečí – ale projektil minul zamýšlený cíl a přehnal se kolem něj.

Nastala krátká, zmatená chvíle horečné aktivity; pak se koule vrátila k původnímu držiteli. Mučení mělo zřejmě pokračovat...

Tentokrát se ovšem oběť mohla bránit účinněji. I když jeho ochranný štít byl směšný, podařilo se mu – štěstím či dovedností – zastavit řítící se střelu a dokonce ji odrazit vysoko nad hlavu svého mučitele. Pak, zatímco pozornost jeho nepřátel byla rozptýlena, vyrazil do bezpečí...

Ale Bowman už neviděl Malczinského dokončit oběh domů. V té chvíli bdělá Athéna, která dosud střežila loď, rozezněla poplachový signál hrozící srážky.

Obrázek ze Země z obrazovky zmizel, jako by tam nikdy nebyl, a nahradily ho neosobní kruhy a příčky radaru. Bowman okamžitě pochopil, oč jde – a ucítil mrazivou osamělost, jakou zažil naposledy ve chvíli, kdy posílal Kelvina Poola za Petrem Whiteheadem ke hvězdám.

Znovu byl jediným pánem této lodi a neměl nikoho, kdo by mu pomohl či poradil ve chvíli krize. A toto skutečně krize byla; protože třicet kilometrů před ním, přímo ve směru jeho letu, cosi stoupalo z Hvězdné brány.

POSLEDNÍ VZKAZ

Vzápětí Bowman přepnul na zobrazení s vysokým rozlišením a zažil druhé překvapení. Ten objekt byl docela malý – jen necelé dva metry dlouhý. Bylo to příliš velké na meteor, ale příliš malé na kosmickou loď. Ve slunci se to lesklo – bylo to zjevně kovové, zjevně umělé. A pak úžasem vykřikl; ta věc stoupající z propasti byla jedna z vlastních sond Discovery, vyslaná před několika dny či týdny.

Zapnul vysílačku a hledal v telemetrickém pásmu. Signál se ozval okamžitě, jasný a hlasitý. Všechny tyhle sondy mají jen krátkodobou zásobu energie, aby tak zbytečně nezahlcovaly spektrum, když vykonají svou práci – ale tahle ještě vysílala. Rychlá kontrola frekvence potvrdila to, co už uhodl.

Byla to ta poslední sonda, kterou do Hvězdné brány spustili. Zmizela do propasti, sedmnáct tisíc kilometrů „dolů“, a zdálo se, že se pohybuje rychleji než jakýkoli jiný lidský výtvar v dějinách. Ale teď se vrátila, stále v dokonalém pořádku – jen o dva dny později.

Pohybovala se dost pomalu, zvolna stoupala k povrchu Jupitera. A nakonec se proti tomu obrovskému kotouči ztratila; pořád ji ale slyšel, jak pípá, i když se usadila na oběžné dráze, která mohla a nemusela být stabilní – ale která, tím si byl jistý, mohla být výhradně důsledkem inteligentního plánování.

Tohle se rozhodně nemohlo stát náhodou ani působením přírodních zákonů. Hvězdná brána vrátila jejich dar; musela to udělat záměrně.

Někdo nebo něco ví, že jsou tady.

„Tady David Bowman, zaznamenávám pro lodní deník. Loď je v naprostém pořádku a já mám nyní podle plánu následovat Kaminského, Kimballa a Huntera do hibernace.

Neudělám to. Místo toho si беру jeden z modulů, který je plně zásobený a má plný stav paliva, a sestoupím do Hvězdné brány.

Jsem si zcela vědom všech rizik, ale považuji je za přijatelná. Bezpečný návrat naší sondy po pouhých dvou dnech je důkazem, že

objekt může projít Hvězdnou branou nepoškozený za poměrně krátkou dobu. Mám dost kyslíku přinejmenším na cestu tam, a na druhém konci cesty jsem připraven riskovat.

Zdá se mi, že je to pozvání – dokonce náznak přátelství. Jsem připraven to tak přijmout. Pokud se mýlím – nebudu první výzkumník, který podobnou chybu udělal.

Bille, Viku, Jacku – pokud se už neuvidíme, zlomte vaz, a doufám, že se dostanete zpátky na Zem. Zdraví vás Dave. Konec.“

SVĚTY HVĚZDNÉ BRÁNY

Spisovatel, který se rozhodne popsat civilizaci nadřazenou té jeho, se zjevně pokouší o nemožné. Stačí pohled na science fiction napsanou před padesáti – nebo i dvaceti – lety a vidíme jasně, jak pošetilé je nahlížet byt' jen kousek před sebe do mlhy času, a to i když jde pouze o náš, lidský svět.

Delší předpovědi mají zřejmě ještě menší šanci být úspěšné; představte si, jak by si asi jeden z Otců poutníků představoval Spojené státy v roce 1970! Prakticky nic v jeho obrázku by se ani zdaleka nepodobalo skutečnosti – která by pro něj byla naprosto nepochopitelná.

Ale Stanley Kubrick a já jsme se v závěru své Odysey pokoušeli o něco ještě mnohem drzejšího. Museli jsme popsat – *a ukázat na plátně* – činnosti a prostředí, a možná dokonce i fyzickou podobu tvorů, kteří jsou miliony let před člověkem. To bylo samozřejmě nemožné. To by člověk právě tak dobře mohl chtít po Pozorovateli měsíce, aby jasnozřivě popsal Davida Bowmana a jeho společnost.

Bylo tedy zřejmé, že na to musíme nepřímou. Dokonce i kdybychom ukázali jakékoli mimozemské tvory a jejich prostředí, museli by nám být na vývojové škále hodně blízcí – řekněme ne víc než pár století před námi. Těžko by to mohly být ony tři miliony let staré entity, které vytvořily Černý monolit a Hvězdnou bránu.

Ale něco jsme ukázat museli, ačkoli přišly i okamžiky zoufalství, kdy jsem se bál, že jsme sami sebe zahnali do kouta, odkud není úniku – snad kromě zakončení podobnému povídce „Dáma nebo tygr“, v němž bychom se s naším hrdinou rozloučili ve chvíli, kdy by vstoupil do Hvězdné brány. To by ovšem byla zbabělost a lidé by se začali stavět do fronty u pokladny, aby jim vrátili vstupné. (Jak zaznamenal Jerry Agel, přinejmenším jedna osoba to skutečně udělala – jistá paní Patricia Attardová z Denveru v Coloradu. Pokud jí ředitel příjemného kina Cooper Cinerama vyhověl, rád mu škodu nahradím.)

Naše konečné řešení mi teď připadá jako jediné možné, ale než jsme k němu došli, strávili jsme celé měsíce tím, že jsme si představovali podivné světy, města a tvory v naději, že objevíme něco, co by způsobilo odpovídající šok z poznání. Veškerý tento materiál jsme později zavrhnuli, ale netroufl bych si říct, že to byla zbytečná práce. Obsahovala alternativy, které bylo třeba vyloučit, a které tudíž bylo třeba nejprve vytvořit.

Některé ze Ztracených světů Hvězdné brány najdete na následujících stranách. Při práci na nich mi hodně pomohla dvě základní pravidla. Za první vděčím Mary Poppinsově: „Nikdy nic nevysvětluji.“

Tím druhým je Clarkův třetí⁵ zákon: „Jakákoli dostatečně vyspělá technologie je neodlišitelná od magie.“

Druhý: „Jediný způsob, jak určit hranice možného, je překročit je a vstoupit do říše nemožného.“

Usoudil jsem, že když byly tři zákony dost dobré pro Newtona, jsou dost dobré i pro mě.

Stanley jednou prohlásil, že když se dá něco napsat, dokáže to on natočit. Jsem ochoten mu věřit – kdyby měl neomezené množství času a peněz. Ovšem vzhledem k tomu, že nakonec jsme původní odhady přetáhli o rok a o čtyři miliony dolarů, bylo asi jen dobře, že jsme problém s vytvořením konkrétní supercivilizace obešli. Některé věci je lépe nechat na představivosti – proto se také tolik „hororových“ filmů rozsype, když se nakonec odhalí nějaké trapné kašírované monstrum.

Stanley se tomu nebezpečí vyhnul tím, že vytvořil onu proslulou „psychedelickou“ sekvenci – neboli, jak to nakonec nazvala MGM, „dokonalý trip“. Odborníci mě ujišťovali, že nejlépe se ocení pod vlivem určitých chemických látek, ale nemám v úmyslu to osobně zkoušet. Rozhodně tak nevznikla, aspoň pokud jde o mne a o Stanleyho, ačkoli bych si netroufal hovořit za všechny lidi z výtvarného oddělení a ze speciálních efektů.

⁵ No tak dobře. První: „Když významný postarší vědec řekne, že něco je možné, má téměř jistě pravdu. Když řekne, že to možné není, velmi pravděpodobně se mýlí.“ (*Profily budoucnosti*)

Mluvím o tom proto, že některé zainteresované strany se snažily přivlastnit si 2001. Jednou, na jednom sci-fi conu, mi neznámý obdivovatel vtiskl do ruky balíček; když jsem ho otevřel, ukázalo se, že obsahuje prášek a anonymní děkovný lístek, který mě ujišťoval, že je to „nejlepší kvalita“. (Okamžitě jsem ho spláchl do záchodu.) Nevím o drogách dost, abych měl na tuto záležitost vyhraněný názor, a jsem jen mírně pro trest smrti dokonce i za obchodování s tabákem, ale zdá se mi, že chemikálie „rozpínající mysl“ účinkují právě opačně. Skutečně rozpínají především nekritičnost a obecný pocit euforie, což může být příjemné v osobních vztazích, ale smrtící pro pravé umění... snad kromě omezených oblastí hudby a poezie.

To mi připomíná Coleridgeova „Kublajchána“, napsaného pod vlivem opia a přerušeného neodbytnou a třikrát prokletou „Osobou z Porlocku“ – což je čirou náhodou kouzelná vesnička jen šest kilometrů od mého rodiště. Jednou jsem začal skládat parodii na Kublajchána, která začínala docela slibně:

Pro MGM Stan Kubrick dal
vzniknouti dálkám kosmickým
kde v zápletkách se autor hnal
které by nikdo nečekal
za krytím finančním...
Dvakrát pět mil tam u Elstree,
jen kulisy a podpěry...

Bohužel, nebo možná bohudík, se pak inspirace vytratila, takže jsem do básně nikdy nevložil verše:

Divoké místo! přízračné a děsné!
kde hvězdné dítě, v mroucím svitu běsné
po démonické matce svojí kvílí...

tím méně abych se dostal k plánovanému závěru:

Měsíce se tak spisovatel mořil
se zápletkou, již nikdo nečekal
když stohem scénářů ji udolal
v Indický oceán se kvapně vnořil.

A vprostřed zmatku Kubrick slyšel z dále
jak účetní mu válku provolali!

Tři „Světy Hvězdné brány“, které následují, se do jisté míry vylučují navzájem i s konečnou verzí románu a filmu. (Byly i další, nyní zapomenuté nebo pohlcené jinými.) V té první se nejen přežijí astronauti, ale i celá *Discovery* setká s oním nesmrtelným mimozemšťanem, který před třemi miliony let kráčet po Zemi.

Létající ostrov, kde se setkání odehraje, vděčí za něco Swiftovi, za víc René Magrittovi, a za vůbec nejvíc sinhálskému králi Kassapovi I. (přibližně 473-491 n. l.). V samém srdci Cejlonu, na náhorní plošině sto padesát metrů nad okolní plání, vystavěl Kassapa palác, který je jedním z archeologických (a uměleckých) divů světa. Když procházíte větrnými ruinami Sigiríji, snadno uvěříte, že vlastně létáte ve vzduchu, vysoko nad těmi kilometry a kilometry džungle, která se táhne kolem do všech stran. Sigiríja se skutečně až přízračně podobá cejlonskému Xanadu – i s těmi zahradami a temnými dámami.

SHLEDÁNÍ

Z toho Clindara, který kráčel po Zemi za jiného úsvitu před třemi miliony let, už teď nezbyl ani jediný atom. Ale ačkoli tělo bylo hodně opotřebované a nesčetněkrát přestavěné, nebylo vlastně ničím víc než dočasným šatem pro zvědavou inteligenci, kterou hostilo. Bylo přeformováno do mnoha podivných podob pro neobvyklé mise, ale vždycky se zase vracelo k základní humanoidní podobě.

Pokud šlo o vzpomínky a pocity z těch tří milionů let, strávených na více než tisícovce světů, ty nemohl ani ten nejúčinnější úložný systém skladovat všechny v jediném mozku. Byly ale k dispozici prakticky okamžitě, uschovány v obrovské úložné paměti, obepínající planetu. Kdykoli si to přál, mohl si Clindar zopakovat kteroukoli část své minulosti stejně, jako ji prožíval tenkrát. Znovu si mohl prohlédnout květinu nebo hmyz, které ho na krátký okamžik zaujaly před deseti tisíci lety, slyšet hlasy tvorů celé věky vymřelých, cítit vítr planet, které už dávno zanikly na pohřebních hranicích svých vlastních sluncí. Nic se neztratilo – pokud si přál vybavit si to.

Když tedy přišel signál a zatímco se zlatá loď připravovala na cestu, šel do Paláce minulosti a nechal si do mozku vplynout dávne vzpomínky. Ted' mu připadalo, že teprve včera – nikoli před třemi miliony let – lovil s opolidmi a ukazoval Pozorovateli měsíce, jak hledat kameny, které se dají použít jako nože a palice.

„Jsou vzhůru,“ řekl tichý hlas v hloubi jeho mozku. „Pohybují se uvnitř své lodi.“

To bylo dobré; přinejmenším byli naživu. První hlášení robota naznačovala mrtvou loď, a chvílku trvalo, než vyšla najevo pravda. Čekaje překvapení, pomyslel si Clindar, až se vzbudí tak daleko od domova, a jen doufal, že oni to překvapení ocení. Kdo je nesmrtelný, ten si máločeho cení tolik jako překvapení; až ve vesmíru žádné nezbuďte, bude načase zemřít.

Pomalu kráčel rozmanitou krajinou svého malého světa a vychutnával si tento okamžik – protože každé takové setkání bylo jedi-

nečné a každé přispělo něčím novým do mozaiky a k smyslu jeho života. Ačkoli byl na této létající skále sám, nesčetné zástupy jiných se dívaly jeho očima a sdílely jeho pocity, a další zástupy to ještě v budoucích letech udělají. Většina z nich je přibližně stejného vzhledu jako on, protože šlo o setkání, které zajímalo především ty bytosti, jež by se daly nazvat humanoidními. Přihlížet však budou i podivnější tvorové, a mnozí z nich jsou jeho přáteli. Všem těmto mnohotvárným divákům poslal ironický pozdrav – nekonečně složitou a rafinovanou variantu onoho obecně známého žertíku, který se dal velmi hrubě vyjádřit slovy: „Já vím, že všichni humanoidi vypadají stejně – ale já budu ten napravo.“

Tahle vesmírná skála nebyla Clindarovým jediným domovem, ale měl ji nejraději, protože byla plná vzpomínek, které nebylo třeba oživovat v Paláci minulosti. Před třiceti tisíci lety tu žil s rodinnou skupinou, jejíž členové se už dávno rozprchli po celém vesmíru, a památka na ty nádherné dny tu dosud lpěla jako měkké pohazení věčného úsvitu.

A protože byla daleko od mohutného účinku velkých center civilizace, představovala také dokonalé místo k uvítání a uklidnění polekaných nebo nervózních návštěvníků. Byli užaslí, ale nikoli otřesení; zmatení, ale ne zděšení. Viděli jen Clindara, aniž by tušili, jaké síly a možnosti se v něm skrývají; o tom všem se dozvědí, až dozraje čas, nebo vůbec ne.

Povrch obří skály byl rozdělen do tří úrovní, z nichž na nejvyšší stálo samo sídlo a na nejnižší přistávací plocha. Mezi nimi, na rozloze víc než poloviny celého ostrůvku, byly trávníky, bazény, nádvoří a hájky, mezi nimiž Clindar rozestavěl suvenýry z tisíce světů a stovky civilizací. Pracovní síly, které celou tuto vznášející se krásu udržovaly v dokonalém stavu, vidět nebyly; prostá zvířata i složitější stroje, které na ně dohlížely, dostaly příkaz neukazovat se, dokud schůzka neskončí. Požírač trávy a Stříhač stromů byli sice naprosto neškodní, ovšem jiným bytostem, které by se s nimi setkaly bez náležité přípravy, by mohli způsobit šok. Jediná zvířata, která teď byla v dohledu, byli dva jasně barevní tvorové, kteří vypadali jako létající koberce, kroužili kolem Clindara a slabě melodicky bzučeli. Nakonec je mávnutím zahnal a oni se odvlhnili někam stranou mezi stromy.

Clindar nikdy nespěchal, leda když to bylo naprosto nezbytné, protože spěch byl známkou nezralosti – a smrtelnosti. Na dlouhou

chvíli se zastavil u jezírka v samém středu svého světa a zahleděl se do tekutého zrcadla, které odráželo nebe nad sebou jako ozvěnu oceánu dole. Na tohle jezírko byl dost pyšný, protože to byl výsledek experimentu, jehož provedení mu zabralo několik tisíc let. Žilo v něm šest druhů ryb z šesti různých planet a hladově se navzájem pozorovaly; z trpkých zkušeností se ovšem poučily, že jejich biochemie je zcela neslučitelná.

Stále ještě hleděl do rybníčku, když na něm uviděl odraz zlaté lodi, která klesala k přistávací plošině na konci skály. Pozvedl oči a sledoval, jak se loď nad zemí zastavila, dematerializovala svou střední část a vysunula náklad, který přenesla přes vzdálenost tolika světelných let.

Zářivý výtvor z kovu a plastu, který pomalu klesal v téměř neviditelném ohnisku tažného pole, nevypadal o nic hůř než většina raket první generace. Dotkl se povrchu skály, pole, které ho až doteď nadnášelo, se vypnulo, a zlatá loď odletěla – aby byla připravena k použití za dalších sto nebo tisíc let, až bude zase potřeba.

První loď ze Země dorazila. Proč jim to trvalo tak dlouho? napadlo ho.

Clindar stál na horním konci schodů vedoucích na přistávací plochu. Stál tak, aby ho bylo dobře vidět. Napadlo ho, že je těžké představit si větší kontrast než mezi těmi dvěma loděmi, které tam stály. Nováček byl veliký a neohrabaný, pokrytý primitivními zařízeními, která vypadala, jako by je někdo přišrouboval až dodatečně. Jeho vlastní loď, stojící asi o třicet metrů dál, byla jen zlomkem jeho velikosti, a její štíhlý, zúžený tvar podobný střele byl přímo ztělesněním rychlosti a síly. I v klidu jako by se vrhala ke hvězdám.

Návštěvníci si jí nemohli nevšimnout a neuvažovat – marně –, jaká síla ji asi pohání kosmem. Pro každého zvědavého cestovatele představovala okamžitou výzvu – a návnadu.

Viděli ho. Za okny své lodi ukazovali a gestikulovali; Clindar si velmi živě dokázal představit jejich překvapení. Dostali se tak daleko – už si určitě uvědomili, že jsou v jiné sluneční soustavě – a čekali, že se setkají s nějakými fantastickými mimozemskými tvory. Něco tak zdánlivě lidského, jako byl on sám, byla asi ta poslední věc, kterou by čekali.

No, podivností si v pravý čas ještě užijí víc než dost, pokud to jejich mysli zvládnou. Tady byla aspoň první ukázka – řádka obřích

hlav kolem schodů. Ačkoli ani dvě nebyly stejné, všechny byly víceméně lidské a všechny byly zobrazením skutečných živých tvorů. Některé neměly oči vůbec, některé měly čtyři; některé měly ústa a nozdry, některé ne; některé měly širokopásmové radiační senzory, jiné byly mimo oblast běžného světla slepé. Bývala kdysi doba, kdy se mnohé z nich zdály ošklivé a dokonce odpudivé i Clindarovi, ale teď je všechny znal tak dokonale, že si občas stěžil vzpomínal, která že mu to kdysi připadala děsivá. Po návštěvě tisíce planet mu nic nelidského nebylo cizí.

Začal pomalu scházet ze schodů, kolem vyřezávaných hlav svých klidných a mlčenlivých přátel. Postavy za oknem lodi byly stejně nehybné a hleděly na něj. Nemohly tušit, v jak drtivé jsou menšině a kolik očí se dívá prostřednictvím těch jeho.

Došel na konec schodů a vykročil po mnohobarevné síti vláknitého mechu, pokrývajícího přistávací plošinu. S každým krokem se po tom citlivém živém koberci rozběhly barevné vlnky, které vytvářely složité obrazce až někam do dále, kde se ztrácely.

Clindar kráčet těmi tančícími vlnovými obrazci, které vyvolávaly jeho vlastní kroky, až byl jen asi deset metrů od lodi; její posádka ho teď mohla vidět stejně jasně, jak on viděl ji. Zastavil se a vztáhl ruce v gestu, které po celém vesmíru hlásalo: „Nemám zbraně – přicházím v přátelství.“ Pak už jen stál.

Nepředpokládal, že bude muset čekat dlouho – snad několik hodin a pravděpodobně nikoli víc než pár dní. Budou rozčilení a zvědaví, a ačkoli budou opatrní, budou natolik inteligentní, aby si uvědomili, že jsou naprosto v jeho moci. Kdyby si přál jim ublížit, nemohly jim chatrné stěny jejich lodi poskytnout vůbec žádnou ochranu.

Už teď – tak brzo! – jeden z nich zmizel od okna někam dovnitř do lodi. Zaměřili na něj nějaké záznamové zařízení; nevzpomínal si ani na jedinou rasu, která by to neudělala.

Na boku lodi se otevřely dveře. Postava v nemotorném, omezujícím ochranném oděvu stála ve vchodu a v rukou držela velký plochý balík. Ti tvorové nepochybně věděli, že tuto atmosféru by mohli dýchat, ale byli si jistě také vědomi nebezpečí kontaminace. Postupovali opatrně a Clindar jim to jen schvaloval.

Postava sestoupila do mechu a na okamžik ji zaujaly vlny, které se jí rozběhly od nohou. Pak vzhledla na Clindara a vztáhla k němu ruce s balíčkem. Po okamžiku zaváhání vykročila.

Pomalů a opatrně se hominid blížil k němu, pryč od ochrany své kovové jeskyně. Clindar zůstal stát bez hnutí, uvolněný, ale pozorný, a vzpomínal na mnohá setkání na mnoha světech.

Tvor už byl jen kousek od něj. Zastavil se a pomalu vztáhl jednu otevřenou ruku. Takhle se tedy zdraví, pomyslel si Clindar; to gesto bylo mezi dvounožci poměrně časté a on se s ním už mnohokrát setkal. Vztáhl na oplátku svou vlastní ruku.

Štíhlé prsty bez nehtů se sevřely kolem ohebné rukavice. Byl to dotek přes propast světelných let, přes propast věků. Oči se setkaly, jako by mysli, které se v nich zrcadlily, chtěly obejít berličku řeči. Pak hominid sklopil oči a podal Clindarovi balíček.

Bylo v něm několik desítek listů nějakého tenkého, tuhého materiálu, pokrytých ilustracemi a kresbami. První byl jednoduchý astronomický diagram, zřejmě onoho planetárního systému, z něhož tvor pocházel. Výrazné šipky ukazovaly na třetí planetu od Slunce.

Clindar otočil stranu. Tady, hezky vyvedené v zdánlivě trojrozměrném barevném zobrazení, byly pohledy na kouli planety viděnou z vesmíru; kontinenty poznal okamžitě.

Ukázal na sebe a pak na střed Afriky. Polekal se návštěvník? Bylo nemožné posuzovat reakce jiného hominida, dokud jsme ho neznali důvěrně; vyjádření i takových základních pocitů, jako je strach nebo nepřátelství, byly skoro úplně náhodné a měnily se od druhu k druhu.

Clindar na okamžik skoro zapomněl na svého návštěvníka a hleděl na ten známý zaoblený trojúhelník, jehož tvar se za ty pouhé tři miliony let prakticky nezměnil. Ale všechno ostatní v tom trojúhelníku – všechna zvířata a rostliny, které kdysi znával, a pravděpodobně i klima a přesná topografie krajiny – to všechno se jistě změnilo skoro k poznání.

Jako se tihle tvorové změnili od dob těch vyhladovělých divochů, kteří byli jejich předky. Koho by ve snu napadlo, že se potomci Pozorovatele měsíce vyšplhají tak vysoko? Ačkoli už tolikrát viděl, jak k tomu došlo, pořád mu to ještě připadalo jako zázrak.

Některé rasy byly neuvěřitelně nevědomé, pokud šlo o jejich minulost; Clindar by byl rád věděl, jestli tihle vůbec tuší, jakou cestu urazili od jeskyně ke kosmické lodi. Rozhodně ale nemohou vědět, jak dlouhá cesta je ještě v budoucnu čeká.

Učinili první nejisté kroky ke hvězdám – ale svoboda kosmu byla jen symbolem, a to ne vždy přesným, jisté úrovně poznání. Bylo mnoho těch, kdo takto stáli na prahu kosmického věku, ale zničil je pohled na poklady příliš obrovské pro jejich sebekontrolu a záhady příliš hluboké pro jejich mysl. Někteří přežili za tu cenu, že se obrátili k hvězdám zády a uzavřeli se za hradbami nevědomosti na svých malých soukromých světech. Jinými to tak otřásl, že ztratili vůli k životu a jejich planety se navrátily pod vládu nemyslicích zvířat.

Existovaly dary příliš těžké, než aby se daly unést; a pro mnoho ras k nim patřil dar pravdy a dar času. Jak obracel stránky knihy, kterou dostal, a prohlížel si diagramy a fotografie přeplněné vizuálními informacemi, uvažoval o tom, zda tito nováčci jsou připraveni unést nekonečný příslib ať už pravdy, nebo času.

Snese se na ně nashromážděné umění a vědomosti z tisíce světů, pokud si budou přát je získat. Přímo na téhle planetě byly v paměťových bankách uloženy odpovědi na otázky, které je trápily, stejně jako léky na všechny nemoci, řešení všech problémů s materiály, energií a distribucí – problémů, které Clindarova rasa vyřešila už tak dávno, že se dnes těžko věřilo v samotnou jejich existenci.

Mohlo se jim dostat úplné kontroly nad vlastní myslí i tělem, aby mohli plně rozvinout své síly a ne trávit své životy jako bezmocní duchové polapení v nádherném stroji, který neumějí ovládat. Mohou zlomit nadvládu bolesti tak, aby se stala strážcem, nikoli tyranem, a vysílala jen signály, které racionální mysl může přijmout nebo odmítnout, jak si přeje.

A co víc, mohou se rozhodnout zemřít teprve tehdy, až budou sami chtít; poznají mnoho cest, které vedou za hrob, i cenu, kterou je třeba zaplatit za nesmrtelnost ve všech jejích podobách. Otevře se před nimi výhled na nekonečnou budoucnost se všemi jejími přísliby a hrůzami. Některé myslí se s tím vyrovnat dokážou, některé ne; tady vedla dělicí čára mezi těmi, kdo dostanou vesmír za dědictví, a těmi, kteří jsou jen chytrými zvířaty. Nikdy se nedalo říct předem, do které kategorie se kdo zařadí, dokud nepřišel okamžik pravdy – okamžik, kterému se tato rasa právě teď rychle přibližovala, aniž by to věděla.

Budou teď muset opustit hračky a iluze svého dětství. Když nyní pohlédnou do myslí mnoha ras a poznají jejich historii, poznají, že nejsou jedineční – že vlastně na žebříčku kosmického vývoje zaujmají jednu z nejnižších příček. A pokud jako mnoho primitivních

společností dosud věří v duchy a bohy, budou muset tyto fantazie odložit a pohlédnout tváří v tvář úžasně pravdě. Nedojde k tomu ještě celá staletí, ale jednoho dne možná i oni pohlédnou přes vzdálenost padesáti tisíc světelných let k jádru galaxie, zachytí ony titánské síly, které se tam míhají mezi nejstaršími planetami – a užasnou nad duchem, který je musí řídit. Mezitím zbývalo ještě hodně práce; a celý jeden svět čekal na jeho hosty.

Skála se dala do pohybu a přitom se otáčela kolem své osy, takže po jejím nebi přebíhaly zářivé duhy. Vzdušný ostrov stále vyšší rychlostí směřoval k vodopádu, který se táhl od obzoru k obzoru, a dvě věže, které střežily okraje, zmizely z dohledu za křivkou onoho světa.

Obloha před nimi nyní byla žilnatě, skvrnitě bílá, jako by se věčně snášela dolů z hvězd. V šokujícím tichu narazil ostrov do stěny mračen a zlatý sluneční svit ustoupil narůžovělému soumraku.

Temnota se prohloubila v úplnou noc, ale ostrov v ní nyní zářil bledým svitem citlivého mechu a stromů. Kromě toho přísvitů nebylo vidět nic, jen cáry mlhy a páry, které se hnaly kolem těžko odhadnutelnou rychlostí. Skála se mohla klidně pohybovat chaosem z doby před stvořením nebo překračovat osudnou hranici mezi životem a smrtí.

Konečně mlha začala řídnout; na nebi před nimi prosvítaly nejasné světelné obrazce. A náhle se skála ze stěny mraků vynořila.

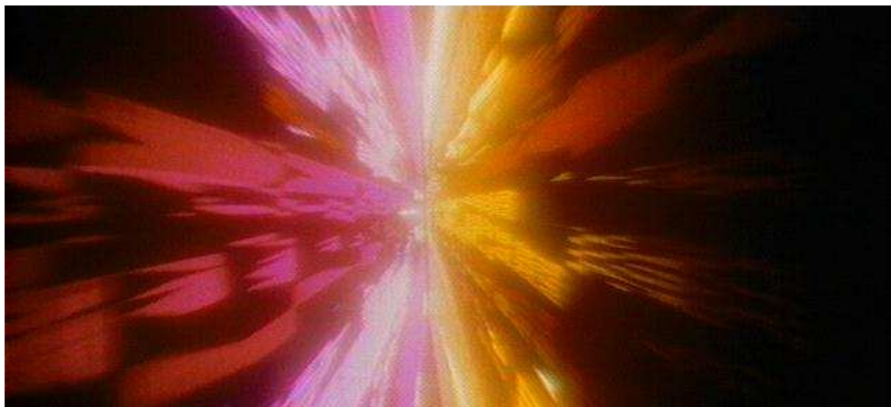
Dole pod ní bylo stále ono nekonečné moře, měkce osvětlené perleťově bílou září, která se lila z křišťálových duh na nebi. A nad tím mořem, ve všech výškách, těsně nad vlnami i vysoko ve stratosféře, se vznášely nesčetné tisíce létajících ostrovů všech možných tvarů, velikostí a podob. Některé byly jasně osvětlené, jiné vypadaly na nebi jako pouhé siluety; většina se nehýbala, ale některé letěly rychle a cílevědomě, jako čluny, které s půlnočním odlivem vyplouvají z nějakého velkého přístavu, a kolem nich blikaly majáky a bóje. Vypadalo to, jako by někdo zachytil celou galaxii a přitáhl ji k zemi; nejvyšší úroveň prakticky nepostřehnutelně splývala se zářivým prachem Mléčné dráhy.

Po třech milionech let v divočině potomci opic dospěli k první výspě Zrozenců hvězd.

V následující verzi – v kapitolách 36 až 39 – přežil jen Bowman a sám vstoupil do Hvězdné brány. Stanley Kubrick a já jsme stále ještě tápavě směřovali k závěru, o němž jsme v hloubi duše věděli, že musí existovat – stejně jako sochaři prý se prosekávají kamenem k postavě ukryté uvnitř.

36

PROPAST

Jeho pohled nyní přitahovala planeta, která začínala vyplňovat oblohu před ním; a on si poprvé uvědomil, že ji celou pokrývá moře. Na sluncem osvětlené polokouli, obrácené k němu, nebyly žádné kontinenty, dokonce ani žádné ostrovy. Byla tam jen jednolitá hladká plocha oceánu.

A byl to velmi zvláštní oceán – v některých oblastech slámově žlutý, rubínově červený v místech, o nichž Bowman usoudil, že jsou velmi hluboká. V samém středu kotouče, skoro přímo pod ním, se ve slunci něco kovově lesklo.

A nyní se poprvé začaly projevovat efekty atmosféry. Kolem modulu jako by se vytvořil sotva viditelný ovoid a za ním se táhl blikotavý ohon radiace. Bowman si tím nebyl jistý, ale měl dojem, že na okamžik zaslechl i jekot zmučeného vzduchu; jedna věc byla jistá – stále byl pod ochranou sil, které ho přitáhly ke hvězdám. Tento modul byl určen pouze pro vesmírné vakuum, a vítr o rychlosti pár desítek kilometrů za hodinu by ho dokázal rozervat na kusy. Ale tady se do křehké kovové slupky žádný vítr neopíral; všechny nepřátelské efekty provázející obvykle návrat do atmosféry udržoval v uctivé vzdálenosti neviditelný štít.

Kovový lesk se zvětšoval a nabýval určitějšího tvaru. Teď už viděl, že je to skupina neuvěřitelně křehkých věží, které se tyčily z oceánu a stoupaly tři nebo čtyři kilometry do atmosféry. V horních patrech podpíraly řadu matných okrouhlých plošin, průsvitných zelených koulí a bludišť se zařízením pro něj tak nepochopitelným, jak by se radarová stanice jevila obyvateli starověku.

Modul klesal po jedné straně té stavby, asi dva kilometry od ní, a on teď viděl, že u její základny pluje po hladině hustá vegetace, jakýsi jasně modrý porost. Některé rostliny šplhaly několik desítek metrů vysoko krajkovým věže, jako by se snažily z temných hlubin oceánu dosáhnout k slunci.

Tento chomáč vegetace nevykazoval žádné známky zanedbanosti či rozpadu; velké věže, které mezi ní stoupaly vzhůru, byly tím rostlinným výbuchem u svého lípati zřejmě zcela nezasaženy. V tomto načervenalé žlutém moři tvořila sytá modř plovoucích rostlin překvapivě živý barevný akcent.

Modul teď byl jen pár metrů nad oceánem a Bowman viděl, že povrch moře má podivně neurčitou strukturu. Nebyl tak jasně ohraničen, jak by jako tekutina být měl; poprvé ho napadlo, že je to možná nějaký těžký plyn.

Přímo pod modulem se hladina prohnula, jako by na ni tlačil neviditelný štít. Díra v tekutině – Bowman už to ani v mysli nenazýval vodou – se stále prohlubovala a nakonec se moře nad ním zavřelo.

Jako muška v jantaru byl lapen v křišťálově průhledné bublině, která ho unášela do neznámých hlubin.

Ten pohled byl ohromující, zvláště pro člověka zvyklého na podmořské výzkumy, kde limit viditelnosti nebyl nikdy větší než šedesát metrů – a i to jen vzácně. Tady viděl dobře na kilometr a byl si už docela jistý, že se nepohybuje v tekutině, ale v nějakém těžkém plynu.

V dohledu se objevilo „mořské dno“ jako skvrnitá rozmazaná temná plocha hluboko dole; zářily na něm kruhové světelné plochy, vyrovnané v pravidelných liniích od obzoru k obzoru – vypadaly jako pouliční lampy za lehké mlhy. Přibližně kilometr od sebe viděl spodní patra těch vysokých stožárů; proplétaly se jimi gigantické kořeny a mezi nimi plavala – létala? vznášela se? – celá hejna malých tvoreček. I když věděl, že pozemské termíny se tady použít ne-

dají, v duchu je označil za ptáky, ne za ryby; byli od něj ale příliš daleko, takže je neviděl jasně.

Pak se k němu z hlubin přihnalo něco, co nebyla ani ryba, ani pták. Byl to trubkovitý předmět, podobný trupům nejstarších tryskových letadel, s otevřeným zúžením na jednom konci a malými ploutvemi či hroty na druhém. Bowman si nejdřív myslel, že je to nějaký dopravní prostředek; když se to pak přiblížilo na pouhých pár metrů, uvědomil si, že je to zvíře – které se ve vodě pohybuje mocnými stahy pružné trubice procházející celou délkou jeho těla. Zastavilo se přímo před okénkem modulu, který se teď skoro nehýbal, a Bowman si uvědomil, že zvíře má jezdce.

Chvilku si myslel, že ta věc k němu patří – držela se asi ve třetině jeho těla a vypadala spíš jako nějaký velký parazit. Ale pak se to najednou odpoutalo, opustilo to trubicovité zvíře a rychlým tempem vyrazilo k neviditelné bublině obklopující modul. Bowman krásně viděl na elegantní tělo připomínající torpédo; hodně se podobalo štítonošům, kteří doprovázejí žraloky. Analogie byla téměř přesná, protože přímo viděl sadu přísavek, které tomu tvorovi umožňovaly udržet se na těle svého hostitele.

Pak uviděl čtyři velké inteligentní oči, které vyhlížely z prohlubní na stranách těla – kam se zřejmě zatahovaly, když se zvíře pohybovalo rychle. Mělo to mysl a uvažovalo to o něm.

Nakonec se štítonoš vydal kolem povrchu ochranné bubliny a zřejmě zkoumal modul. To trubicovité zvíře, nyní bez jezdce, dál setrvávalo na místě a občas se jemně zavlnilo. Po pár minutách se k němu jeho pán vrátil a oba rychle zmizeli v dáli. V téže chvíli modul začal znova klesat; sotva se dalo věřit tomu, že je to jen náhoda, a Bowman uvažoval o tom, jestli tihle štítonoši jsou pány zdejšího, napůl podmořského světa. Neviděl ale žádnou stopu po končetinách – a bez orgánů pro manipulaci bylo rozhodně nemožné vyvinout jakoukoli technologii.

Dno už nyní bylo vidět jasněji, a on pod sebou uviděl něco, co vypadalo jako neonově zářící palmy – ale vzápětí si uvědomil, jak pošetilé je chtít tady používat pozemské termíny. I když ty předměty vypadaly skutečně hodně jako palmy, rozhodně jimi nebyly. Měly tenké trubicovité stonky, vysoké asi šest metrů, a ty končily trsem peříčkovitých výběžků, které neustále čeřily vodu kolem sebe, snad v

honbě za potravou. Někteří z těch tvorů ho museli vycítit, jak proplul nad nimi, protože se mamě pokoušeli natahovat se vzhůru k modulu.

Plantáž těch světélkujících trubicovitých tvorů se táhla celé kilometry po mírném svahu, který náhle skončil téměř svislým srázem. Když modul minul okraj plošiny a začal sestupovat podél útesu dolů, Bowman si všiml, že sráz je ověšený celou sítí popínavých rostlin. Jejich složitá propletenina se neustále svíjela, takže vypadala jako nějaká obrovská hvězdice s nesčetnými chapadly; občas se dokonce uhnula stranou, takže se objevily hluboké jeskyně, uvnitř kterých zářily nehybné a nesmyslné světelné obrazce.

O mnoho set metrů níž končila skála na rovné pláni, jen slabě ozářené zbytky světla, které sem dopadalo shůry. Ta byla zjevně obdělávaná, protože byla rozdělená do velkých čtverců a obdélníků, které v tomhle podmořském soumraku měly různé odstíny červené a hnědé barvy.

První rostliny, které si mohl prohlédnout zblízka, vypadaly jako trojnožky vyrůstající ze dna; měly tři černé stonky nebo kořeny, které se asi tři metry nad zemí spojovaly v jediný kmen. Ten pak pokračoval vzhůru další asi metr a půl až dva metry a končil velkou obrácenou mísou. Těch trojnožek tu byly tisíce, jejich řady se táhly až k obzoru.

Bowman nad nimi pomalu letěl několik kilometrů, než si uvědomil, že to divné pole má stejně divné farmáře: trojnožky, které zřejmě patřily ke stejnému druhu, ale byly zbarvené bledou tělovou barvou, se pomaličku plížily podél nehybných řad. Bowman minul několik z nich, než si konečně uvědomil, jak se vlastně pohybují.

Jejich kořeny-nohy byly pevně zaryté do země; jednu vždycky vytáhly, posunuly ji o metr, o dva dopředu, opatrně a rozvážně jako ve zpomaleném filmu, znovu ji zapustily a pak teprve vytáhly další. Usoudil, že jejich rychlost bude tak asi kilometr za hodinu; i tak to byl na rostlinu – pokud to byly rostliny – celkem slušný výkon.

Čas od času se některá bílá třínožka naklonila k jedné z těch nehybných a oba zvonce se setkaly v jakémsi květinovém polibku či rostlinné kopulaci. A pak se po pár vteřinách stalo něco velmi zvláštního.

Zvonec nehybné rostliny se odlomil od stonku a odplaval jako živý deštník, kdežto zbytek toho tvora se zhroutil ke dnu. Uviděl

přínejmenším deset takto osvobozených zvonců, jak s pulzováním odplovají do dáli, a všiml si, že všechny mají namířeno stejným směrem – přímo podle řady svých „rodičů“, dokud nezmizely v dálce.

A pak přišly kilometry jakéhosi oranžového mechu, který měl jednu neuvěřitelnou vlastnost. Stejně jako předtím ty trubicovité rostliny i mech zřejmě vycítil jeho přítomnost – a zareagoval tak, že se rozzářil. Jak se modul hnál nad touto podmořskou tundrou, zůstávala za ním fosforeskující brázda ve tvaru V, která se pomalu ztrácela asi sto metrů za ním.

Pak daleko vepředu uviděl pás něčeho mléčně bílého, jak bliká a tančí po citlivém mechu. Usoudil, že ho něco rozrušilo, a brzy také uviděl, že hádal správně.

Po mechu se sunula zářivě červená deka, která zdáli vypadala jako láva. Byla široká jen asi patnáct metrů, ale postupovala pásmem aspoň dva kilometry širokým a nechávala za sebou pás holé hnědé půdy. Ona totiž jen nelezla, ona se prokousávala mechem vpřed.

Její vítězství ale bylo krátkodobé, protože jak postupovala, byla sama požírána takovým tempem, že její šíře zůstávala přibližně stejná. Podél celého zadního okraje postupovali jako obří pijavice průhlední slimáci, velcí jako člověk; jejich vnitřní orgány byly celé vidět, jak se při té hostině vlní a stahují.

A kdo asi žere ty slimáky? napadlo Bowmana. Odpověď na tuto otázku však nedostal, zato uviděl jinou, poněkud znepokojivou scénu.

Ted' se dostal už na konec zemědělské půdy, jak si to nazval z nedostatku lepšího výrazu, a před ním se objevovalo skalnaté pohoří. Vypadalo to, jako by je z mnohobarevných vrstev vyhledala nějaká přirozená erozivní síla, která po sobě také zanechala hluboké jeskyně a oblouky desítky metrů vysoké. Z temnoty jedné z jeskyní vyčuhal svazek černých tenkých chapadélek, který nehybně ležel na písčitém podloží, zjevně nedávno narušeném, jako by přes něj přejelo velké koště. Bylo těžké nespojovat si ta chapadla se škrábanci v písčitém podloží, ale i když je Bowman pečlivě sledoval po celou dobu, co byla v dohledu, chapadla se ani nehnula.

Modul se pohyboval rovnoběžně s pohořím a Bowman poprvé zaslechl nějaký zvuk ze světa za jeho ochrannou kuklou. Byl to vzdálený řev hurikánu nebo vodopádu a minutu po minutě to sílilo. A

konečně jeho oči, už trochu unavené červenou, hnědou a černou barvou, s povděkem spočinuly na tenkém sloupci jasného bílého světla, který mířil přímo vzhůru k pochmurné obloze.

Bylo to jako hodně úzký paprsek reflektoru a zřejmě to vycházelo z nějakého bodu vysoko v kopcích. I když mu barva toho sloupce připomněla svět, který znal, hleděl na něj dost vyplašeně; poprvé totiž viděl světlo, které řvalo.

KOSMOPOLE

Zářivé vlákno vycházelo z velké kovové sítě, natažené mezi třemi skalními vrcholky několik desítek metrů vysokými. Všude kolem řádil cyklon; Bowman měl pocit, že vidí nehybné tornádo, a to z nepříjemné blízkosti.

Nakloněný trychtýř tornáda mizel vzhůru z dohledu skrze ty kilometry oceánu nad jeho hlavou a on si byl jistý, že míří až do vesmíru. Nějaká neuvěřitelná síla držela stranou okolní tekutinu, aby nerušila ten jasný paprsek; ale k čemu byl, o tom se mohl Bowman pouze dohadovat.

Modul spěchal dál podél hor a zuřivé podvodní tornádo za chvíli zmizelo. Teď se Bowman hnal velkou rychlostí nad prázdnou pustinou protkanou slabými bílými čarami, které se vinuly na všechny strany jako hlemýždí stopy. Po tvorech, kteří je tu zanechali, ale nebylo ani památky.

Už vůbec nedokázal odhadnout, jak hluboko je pod hladinou tohoto zvláštního moře. Poslední paprsky slunce už zmizely celé kilometry nad ním, ale přece tu bylo všude kolem světlo. Nad ním se oceánem-atmosférou míhaly živé komety, občas zhasínaly a zase se rozsvěcely jako signální světla; a jednou se kolemotočilo i velké hejno zářivých spirál všech velikostí, které putovaly v dokonale vyrovnaných řadách.

Teď ale světlo před ním minutu po minutě sílilo; nakonec uviděl, že se nepochybně konečně blíží k městu.

Bylo jasně osvětlené rudými umělými slunci zavěšenými na obloze, která se táhla od obzoru k obzoru. V jejich šikmých paprscích uviděl panorama tak zvláštní a nádherné, jakým by byl New York pro neandertálce.

Nebyly tu ulice, jen velké budovy rozestavěné dost daleko od sebe na rubínově červené pláni, která se občas zatřpytila v paprscích světla. Některé z budov byly polokulovité kupole, některé připomínaly včelí úly, jiné vypadaly jako obrácené lodi, jejichž kýl se tyčil

do výše jako štíhlá vížka. I když mnohé byly prosté a hranaté a skládaly se vlastně jen z několika jednoduchých prvků, jiné byly tak složité jako gotické katedrály nebo kambodžské chrámy; dokonce tu skutečně byla jedna skupina budov, která Bowmanovi poněkud připomněla Angkor Vat.

Obyvatele poprvé zahlédl ze vzdálenosti asi kilometru, když se dostal k vnějším hranicím města. Zhlédl šestičlennou skupinku, která se pohybovala od jedné budovy ke druhé přes širokou prostoru, která je oddělovala. I když nedokázal přesně odhadnout jejich velikost, všiml si, že mají dvě ruce a dvě nohy a chodí vzpřímeně. Ale i z téhle vzdálenosti se hlava jevila jako velmi zvláštní objekt, a také způsob pohybu byl velmi neobvyklý. Ti tvorové postupovali s pomalou, plynulou grácií – skoro jako by se prodírali hustou tekutinou. Ve srovnání s těmito bytostmi byli lidé jen loutky s trhavými pohyby.

Bowmanovi brzo začalo být jasné, že město nemá žádnou povrchovou dopravu; všechna jeho vozidla se pohybovala v úzké vrstvě prostoru asi patnáct metrů tlusté a asi třicet metrů nad povrchem. Viděl jich desítky, v mnoha tvarech a velikostech, jak se míhají tam a zpátky mezi velkými domy, a jen se divil, jak se jim daří vyhýbat se srážkám.

Pak si všiml téměř neviditelných čar světla tvořících barevnou síť, která se táhla do středu města a zářila ještě mnohem dál. Některé čáry byly fialové, některé modré, a visely ve vzduchu jako zářící troleje. Bylo jasné, že nejsou pevné, protože skrz ně bylo vidět.

Ale na těch nehmotných vláknech, která je buď napájela nebo řídila, se přesto vozidla městské dopravy pohybovala s cílevědomou rychlostí. Nejobvyklejší byly malé koule, vezoucí jednoho či dva cestující; ty vypadaly jako mýdlová bublina unášená vichřicí, protože byly až na část podlahy zcela průhledné. Byla v nich dvě sedadla obrácená dopředu a malý nakloněný sloupec, v němž patrně byly ovládací prvky. To bylo všechno; Bowman ale věděl, že národy Země by rády daly miliardy za ta tajemství, která musela být skryta uvnitř.

Byla tu také podstatně větší, oválná vozidla, která nesla až dvacet cestujících, a ještě jiná, zřejmě pouze nákladní. Na jednom ze zářících vláken jako kapky deště na pavučině, ovšem kapky pohybuující se rychlostí nějakých sto padesát kilometrů v hodině, se hnala řada koulí, v nichž nebylo nic než červenavá tekutina. Řítily se ko-

lem Bowmana v naprosto pravidelných intervalech a mířily někam do města pod ním.

Byl už za první řádkou budov, když se mu konečně naskytl bližší pohled na obyvatele města. Modul se přesunoval ve výši asi sto metrů kolem velkého kužele, obepnutého malými balkónky. A na jednom z nich stál první mimozemšťan, kterého si mohl prohlédnout.

Bowman měl nejdřív dojem, že vidí vysokého, nepřirozeně vytáhlého člověka, který má na sobě lesklý kovový oblek. Když se přiblížil, všiml si, že je to pravda jen částečně. Ten tvor byl dva a půl metru vysoký, ale šaty neměl žádné.

Ten lesklý kov byla jeho kůže, která vypadala stejně ohebná jako kroužkové brnění – nebo šupiny hada, ačkoli celkový dojem nebyl ještě ani trochu. Hlava byla zcela nelidská: byly v ní dvě velké složené oči a malý stočený chobot nebo rypák v místech, kde měl být nos. Vlasy neměl, ale v místech, kde by člověk čekal uši, rostly péřovité výběžky. Bowman usoudil, že jsou to nějaké smyslové orgány.

Míjel toho tvora ve vzdálenosti patnáct metrů, a i přes svůj ne normální a podivně klidný psychický stav, v němž byl od chvíle, kdy opustil Jupiter, pocítil prudké vzrušení – a čirou osobní hrdost. Byl prvním ze všech lidí, kdo viděl inteligentního mimozemšťana; o tuhle čest ho už nikdo nepřipraví. A přitom se nestalo to, co předvídali pesimističtější exobiologové – nebyl ani šokovaný, ani se mu nezvedal žaludek. I když ten tvor byl samozřejmě velmi zvláštní, nebyl strašný. Vlastně jako všechny živé věci měl svou vnitřní logiku a krásu; dokonce i když jen nehybně stál, vyzařovala z něj síla a gracie.

Už balkon minul, když si uvědomil, že ten tvor se choval dost divně. I v takovéhle kosmopoli se přece jistě nestává každý den, aby před okny přelétal tvor z cizí planety, a Bowman předpokládal, že je první lidskou bytostí, kterou tato planeta kdy viděla. Ten tvor si ho ale přesto ani v nejmenším nevšímal.

Ohlédl se právě včas, aby viděl, že to není pravda. Mimozemšťan (vlastně ne, mimozemšťanem tady byl přece on sám!) odhodil svou lhostejnou masku a díval se teď přímo na něj. A co víc, držel si u jednoho oka malou kovovou tyčku, něco jako lorňon. Bowman si nejdřív myslel, že je to nějaká optická pomůcka; pak usoudil, že si ho ten tvor fotografuje – nebo něco podobného.

Tvor spustil svůj přístroj a zmizel uvnitř, zatímco modul se hnál dál. Bowman vůbec netušil, co se mohlo skrývat za jeho výrazem, a poprvé si uvědomil, kolik cviku a zkušeností je potřeba, než člověk dokáže interpretovat emoce dokonce i jiného člověka; vyčíst myšlenky mimozemšťana z jeho chování bude třeba úplně nemožné.

Dlouho očekávaný první kontakt přišel a zase skončil způsobem, který byl trochu zklamáním a trochu záhadou; pak ho ale napadlo, že pro tyto tvory to možná bylo divoké a bouřlivé uvítání.

Jak mířil dál a dál do města, začal si být prakticky jistý, že o jeho přítomnosti všichni vědí, ale že ho ignorují záměrně. Například uprostřed jedné ulice stál hlouček shromážděný kolem nějaké svislé desky podobné billboardu nebo osvětlenému ukazateli. Desku pokrývaly pohyblivé obrazce a symboly, které všichni velmi pozorně studovali; Bowman uvažoval, jestli jsou to zprávy, reklama na prací prášek, mezihvězdný kurzovní lístek nebo jízdní řád oněch bublinových vozidel do vzdálených částí města.

Ať už byla ta informace jakákoli, byl by ji nepovažoval za zajímavější než průlet cizího tvora z vesmíru jen třicet metrů nad ulicí – ale diváci si ho nevšíмали. Když je ale minul, sledoval je dál ve zpětném zrcátku a viděl, že mnoho z nich se po něm nenápadně přes rameno ohlíží. Aspoň mírný zájem tedy měli; i tak ale bylo dost takových, kteří se ani neobtěžovali se podívat a dál upřeně zírali na obrazce na tabuli.

Pohyboval se teď přímo po jedné ze širokých ulic; před ním se podivné nahrbené budovy táhly tak daleko, až se rozostřily a ztratily se v růžové mlze na obzoru. Na mnohých byly zářící panely, takže vypadaly jako barevné drahokamy. Jiné byly pokryty neuvěřitelně složitými reliéfy nebo rytinami, a Bowman je proti své vůli musel porovnávat s těmi strohými krabicemi z kovu a skla, které znal z vlastní planety. Zdálo se, že zdejší architekti zřejmě budovali pro věčnost; město se zdálo být úplně a dokončené, protože nikde nebylo ani památky po nějaké stavbě nebo demolici. Nejdřív ho to překvapilo, ale pak si uvědomil, že všechna pozemská města vybudovaly pomíjivé a prudce se rozvíjející společnosti; tato kultura je možná úplně jiného typu.

Jiným dokladem toho byla prostornost města; nebylo tu ani stopy po té přeplněnosti, typické pro města na Zemi. To ovšem rovněž nebylo překvapující, protože jakákoli dlouho existující společnost

musela nějak vyřešit kontrolu porodnosti. Musí to už být mnoho tisíciletí od doby, co tito tvorové svou civilizaci stabilizovali a usoudili, že je lepší, aby milion žil v přepychu, než deset milionů hladovělo v bídě. To byla lekce, kterou jeho vlastní svět ještě nezvládl.

Občas si všiml něčeho, co bylo jakoby odrazem pozemského života – v křivém zrcadle. Ačkoli tu nebyly žádné dopravní zácpy, vztekli motoristé ani uspěchaní chodci, zahlédl nehybnou frontu trpělivých občanů před vchodem velké budovy s kupolí. Uvažoval, jestli je tam premiéra, výprodej nebo zda jsou to nadšenci čehosi úplně nesrozumitelného; bylo pro něj jistým zadostiučiněním, že i v té nejvyspělejší společnosti je občas nutné čekat ve frontě.

Jednou přeletěl něco, co vypadalo jako mateřská školka nebo dětské hřiště. Pohlédl dolů se zájmem, protože až doteď všichni tvorové, které v ulicích potkával, byli dospělí; poprvé mu přišlo divné, že neviděl ani jedno jediné dítě.

Ale tady byly, a byly jich tu desítky – hrály si stejně jako lidské děti v malém parku na střeše nízké oválné budovy. Byla to kouzelná, téměř pastorální scéna; rostl tam hájek stromů, které klidně mohly pocházet ze Země, rostlina podobná obří orchideji, která ze Země rozhodně nepocházela, malé jezírko s fontánkou, záhadné stroje, ovládané malými, ale houževnatými postavičkami – a dvojice dospělých to všechno pozorovala z dálky.

Všechny děti byly přesně stejně velké – Bowman je odhadl tak na metr a půl. Vypadaly, jako by je vyrobili z jedné formy – a Bowmana napadlo, jak se asi ty bytosti rozmnožují. I když neměly oděv, až na jakýsi postroj, zcela funkční, na němž byly kapsy, váčky a občas nějaké to nářadí, neviděl Bowman žádné rozlišení pohlaví, tím méně náznaků sexu. To je další z tisíce otázek, kterou si musí uložit do paměti v naději, že jednou najde odpověď. Děti na jeho přítomnost reagovaly úplně jinak než dospělí. Jakmile modul přeletěl nad jejich hřištěm, hned všeho nechaly a hleděly na něj se zjevným zájmem. Několik z nich ukazovalo a mávalo mu; jeden mířil něčím jako malou puškou.

Bowman se na to díval nejistě. Připomnělo mu to „laserové pistole“, které míval v dětství – v takovéhle supercivilizaci mohou být hračky schopné všeho...

Když dítě stisklo spoušť, cukl sebou, protože ho náhle napadlo, že chlapec, který dostal první vzduchovku, ho možná považuje za

tvora nedůležitého, podobného třeba pozemskému králíkovi. Ale stalo se jen to, že ze zbraně vylétl lesklý stříbrný kruh, který se neustále rozšiřoval a pak neškodně sklouzl po jeho ochranném poli a hnál se dál.

Na hřišti došlo k značnému zmatku. Oba dospělí se vrhli na mladého střelce a hračku mu rázně zabavili.

O něco později prolétal kolem nákupního střediska – nebo tomu tak aspoň říkal, protože lepší název pro to neměl. Byla to velká nepravidelná stavba s desítkami podlaží a na různých úrovních do ní vedlo aspoň padesát těch zářivých nití. Po nich putoval nepřetržitý proud průhledných koulí a ovoidů, které vezly zboží nejrůznějšího druhu. Bylo to zvláštní, vidět takhle letět vzduchem známé předměty, třeba židle nebo stoly, a s nimi i úplně neznámé přístroje nebo nádrže zářivého barevného plynu.

A nic z toho nesměřovalo do budovy; všechno vycházelo pouze ven. Nebyli tu také žádní zákazníci, ačkoli tohle překvapující nebylo; dokonce i na zaostalé Zemi se většinou už nakupovalo přes televizi.

Domácí scény, které při svém rychlém průletu městem zaznamenal, mu ledacos ozřejmily, ale v ledačem ho zmátly. Mnohé budovy měly velké části průhledné a jimi zahlédl krátké fascinující průhledy do života jejich obyvatel. Jednou viděl velkou skupinu stát kolem jakési kruhové díže, plné červené kouřící tekutiny, kterou usrkávali svými ohebnými choboty. Tohle bylo celkem jasné; co ale byla ta zelená mlha, která zcela zakrývala spodní část místnosti?

A pak tu byla budova, ve které jako by se zbláznila přitažlivost. Viděl plošiny z lesklého materiálu, podobného prosvětlenému sklu, které se navzájem protínaly v nejrůznějších úhlech. Mezi nimi a po nich kráčely postavy naprosto bez ohledu na konvenční představy o tom, co je nahoře a co dole. Některé se pohybovaly přímo nahoru, jiné v pětačtyřicetistupňovém úhlu; často jakoby nic změnily směr v pravém úhlu, jak se jejich osobní gravitační pole naklonilo a zeď se stala podlahou. Dokonce i pro astronauta, který strávil většinu života ve stavu beztlíže, to byl dost znepokojivý pohled.

Pak tu byla jedna zcela průhledná kupole, pod kterou probíhalo jakési předvádění nebo hra, nebo snad umělecké představení. Malou kruhovou arénu obklopovaly dost řídké řady několika stovek diváků, usazených v otočných křeslech. Hleděli na oslňující – a pro Bowma-

na spíš oslepující – tvary a barvy, které vypadaly, jako by tu předváděl své výtvary šilený geometr.

Objevovaly se zdánlivě hmotné postavy, splývaly spolu, měnily perspektivu, mizely v nekonečnu, i když zjevně stály na místě. Občas se objevily průhledy někam, co skoro vypadalo jako jiná dimenze; občas se útvary, které se zdály být konvexní, náhle staly konkávními. Jednou či dvakrát se mezi diváky začalo šířit vzrušení, takže mávali rozčileně svýma štíhlýma rukama, ale Bowman nepochopil proč.

Charakter města se pomalu měnil; budovy byly menší a dál od sebe. Ale před ním, ještě několik kilometrů daleko a částečně zahalená světelnou mlhou, byla největší stavba, jakou kdy viděl. Od ústřední kupole a věže vybíhala čtyři hlavní křídla a mezi nimi čtyři menší, takže plán budovy připomínal trochu růžici kompasu nebo obří hvězdici. Bowman odhadoval, že průměr základny budovy je dobře dva kilometry; a on směřoval přímo k ní.

Pak ho zaujal jiný zvláštní pohled. Modul letěl přes něco, co vypadalo jako velký plát lesklého plechu – jenže žádný kov, leda snad roztavený, se nemohl vlnit tam a zpátky. Vypadalo to, jako by letěl nad rtuťovým jezerem.

Ty vlnky vytvářely malé stroje tvarem podobné želvám, které se pomalu pohybovaly po lesklém povrchu; nechávaly za sebou široké stopy, které mizely až po několika vteřinách. A pak se uprostřed jezera něco velkého vyboulilo, objevilo se cosi jako ponorka – nebo velryba? – a zase se to ponořilo.

Za jezerem konečně leželo něco zcela srozumitelného. Velké červenobronzové torpédo mohla být jen kosmická loď; k stejnému účelu zřejmě sloužily i zářivé průhledné koule a ovoidy zaparkované vedle ní. Malá povrchová vozidla spěchala tam a zpátky, kolem chodily malé postavičky, a byla tu dokonce i řídicí věž s podivnými zařízeními a blikajícím majáčkem. Bowman usoudil, že kdykoli a kdekoli zkrátka kosmodromy vypadají stejně; ovšem sám fakt, že tito lidé startovali přímo z města, naznačoval, oč je jejich technologie pokročilejší než pozemská.

Právě když přelétal kolem, jedna z křišťálových koulí začala stoupat, snadno a tiše jako balon. Zvedala se přímo vzhůru neustále stejnou rychlostí, dokud nezmizela v temnotě oblohy. Bowman ji provázel v myšlenkách a na chvíli ho téměř přemohl obrovský stesk po Zemi.

Rychle to ale přešlo, protože teď musel myslet na něco jiného.
Přímo před sebou měl onu obří budovu.

PROHLÍDKA

Modul teď znova stoupal a nad ním se tyčila ústřední věž jako hora prorážející mraky. A byla to hodně zvláštní hora, protože se zdála být vytvořená ze skla nebo křišťálu, protkaného nesčeteným množstvím tmavých čar a vláken, z nichž po mnohých se pohybovaly drobné jiskřičky – některé pomalu, jiné úžasnou rychlostí.

Modul se vnořil do ústřední věže stejně snadno, jako vlaštovka vklouzne do hnízda mezi vízkami velké katedrály. To, co se z dálky zdálo jen jako detail složitého ozdobného vzoru, se rozpínalo, až z toho byl velký kruhový tunel, asi tři metry v průměru. Byl modulu dost těsný, ale ten se hnal klidně dál, ani nezpomalil, a Bowman si poprvé všiml modré linky, která slabě zářila ve vzduchu nad ním a zřejmě ho řídila. Tunel vedl nějakým průsvitným materiálem, takže Bowmanovi se zdálo, že se řítí do nitra ledovce – pokud si člověk dokázal představit ledovec třpytící se nikoli modře a zeleně, ale světle červeně a zlatě. Viděl kolem sebe jiné tvary, pohybující se všemi směry, vertikálně i horizontálně, zřejmě v sousedních tunelech, ale jasně na ně vidět nebylo.

Pak vletěl do velkého prostoru podobného bublině v ledu. Byla to přibližně polokulovitá síň o průměru asi sto metrů, jejíž zdi soustavně měnily zakřivení, takže byly občas konkávní, občas konvexní. Pohyboval se po průhledné plošině asi patnáct metrů nad podlahou a jiné podobně průhledné plošiny byly i pod ním a nad ním.

Některé byly nehybné, některé pohyblivé – ty nesly podivné malé stavbičky a záhadné stroje. Celá ta podívaná byla matoucí, ale spořádaná; a právě tady uviděl Bowman první zcela nehumanoidní inteligentní tvory, oddělené posuvnými křišťálovými plošinami.

Nad ním v těsně sevřeném útvaru postupovalo šest podsaditých kuželů na desítkách trubičkovitých nohou. Vypadaly trochu jako mořské sasanky kráčeující po chapadlech a Bowman nezahlédl žádné smyslové orgány. Uprostřed každého kužele se táhl bílý pás jakoby z kožešiny a na něm kovové destičky s podivnými hieroglyfy.

Modul minul několik těch humanoidů s hadími šupinami, kteří na něj tentokrát hleděli s neskrývaným zájmem. Pak si Bowman povšiml asi dvě patra pod sebou velmi impozantně působícího tvora, který vypadal jako velká kudlanka, ověšená ozdobami nebo přístroji podobnými šperkům. Tvor rázně kráčel pryč a zřejmě si vůbec nevšímal svého okolí. Jeho kovové údy se duhově leskly; Bowman ještě nikdy neviděl nic tak nádherného, snad jen na některých tropických rybách kolem korálových útesů.

Dost těsně minul cosi, co snad mohl být robot nebo složenina stroje a organismu, nebo možná živé kovové zvíře. Vypadalo to jako elegantní stříbřitý krab na čtyřech kloubnatých nohách, zakončených malým tlustým kolečkem; ten tvor patrně mohl kráčet nebo jít, podle toho, co bylo právě výhodnější. Měl vajíčkovité tělo, do kterého teď byly vtaženy různé končetiny, a to celé korunovala hlava – mnohostěn, který měl na každé plošce hluboko zasazenou čočku.

Pak tu byl jeden velmi znepokojivý tvor, na kterého Bowman nedokázal pořádně zaostřit. Byl to zlehka pulzující zlatý plamen, v jehož středu zářily tři jasné, nehybné hvězdy jako trojice rubínových očí; pokud Bowmana docela nešálil zrak, ten tvor se každých pár metrů objevoval a mizel, přičemž po sobě zanechával přízračný obraz, který mizel až po několika vteřinách. Bowman uvažoval, jestli se snad nedívá na tvora, který aspoň částečně existuje v jiné dimenzi prostoru nebo času; rozhodně už nepochyboval, že toto město je místem setkávání obyvatel mnoha světů.

Byly tu dokonce i bytosti zjevně rostlinné. Nepohybovaly se vlastní silou, ale nechávaly se převážet na malých dížkách či vaničkách naplněných kalnou třpytivou látkou, z nichž vyrůstala jejich trubicovitá těla. Na první pohled vypadaly trochu jako smuteční vrby a jejich tenká žlutá chapadélka se neustále zimničně chvěla. Pohybovaly se v jasné záři kruhu lamp umístěných všude kolem nich, takže kamkoli putovaly, nesly si s sebou své vlastní soukromé slunce.

Pak modul prolétl velkou klenutou síní a vnořil se do dalšího tunelu, tentokrát velmi krátkého. Ten skončil místností s nízkým stropem, který jako by podpíralo šest sloupů uspořádaných do kruhu. Modul mezi nimi proklouzl a přistál na podlaze přesně uprostřed kruhu.

Takže tady, pomyslel si Bowman s ovládaným, ale stále rostoucím vzrušením, tady cesta končí. Někdo či něco si dalo obrovskou

práci, aby ho sem dopravilo; a za jakým účelem? No, teď už se to brzo dozví.

Skoro okamžitě měl pocit, že ho někdo sleduje; bylo to tak silné, tak nepopíratelné, že se otočil a podíval se přes rameno. Ale nic tam nebylo, jen svítící sloupy; neviděl dokonce ani ten tunel, kterým se sem dostal. Zed' kolem něj byla hladká a neporušená; nebyl tu vchod ani východ.

Pak mu něco proniklo do mysli, jako když se mlha vkrádá do le-sa, a on věděl, že se ocitl v přítomnosti úžasné intelektuální síly. Při tom neosobním zkoumání necítil ani strach, ani naději; všechny city jako by vymizely.

Z minulosti se vrátily zapomenuté vzpomínky, jako by listoval albem. Viděl, slyšel a cítil scény ze svého dětství, jako by je znovu prožíval. Tváře, které ani nepoznával, se mu míhaly před očima, jak se kolem něj hnali náhodní známí, a letmá setkání nasbírání za celý život, ale tak rychle, že se je ani nepokoušel rozeznávat. Celý jeho život se odvíjel tak, jako by někdo stonásobnou rychlostí převíjel pásek.

Náhle uviděl *Discovery* jako osvětlený skleněný model – do neuvěřitelných podrobností, se všemi jejími žilami elektrického vedení, palivových potrubí, vzduchových a hydraulických systémů, ovládacích obvodů. Některé části byly ostré a jasné, jiné rozostřené a mlhavé. Uvědomil si, že jsou to ty oblasti, které důvěrně nezná; nemohl vidět nic, co nevěděl. Bylo to, jako by se z nějakého záhadného důvodu pustil do úkolu představit si v duchu celou loď – a povedlo se mu to do takové míry, kterou by byl za normálních okolností nepovažoval za možnou. To ale zase mohla být iluze; možná si jen myslí, že to dělá...

A pak přišlo na to, co rozhodně nemohla být skutečnost. Nebyl už v modulu – dokonce ani v šatech. Stál mimo ně, nahý, a díval se oknem dovnitř na svou nehybnou podobu za řízením.

Nebylo to však všechno. Ačkoli nemohl změnit směr svého pohledu, věděl, že je celý provrtán zářící trojrozměrnou mřížkou – hustou sítí tenkých vodorovných a svislých čar. Chvilku si připadal jako podezřelý na policejní stanici, když ho měří pro záznamy. Pak ten dojem přešel stejně rychle, jak se objevil, a on byl znovu v modulu.

Ve stejné chvíli se jeho letoun zvedl z podlahy a tiše vylétl z místnosti, ven z kruhu kovových sloupů. Znovu byl unášen zářivými

chodbami, Bowman zase viděl ony zvláštní bytosti v chodbách toho obřího úlu kolem něj – i když už mu nepřipadaly tak divné. Pak, dřív než si uvědomil, co se děje, vylétl z budovy a stoupal přímo vzhůru podmořským šerem. Zahlédl ještě jednou to město, kterým prolétl; pak se ztratilo v mlze a on byl unášen zpátky k obloze.

LÉTAJÍCÍ SKÁLA

Prázdný oceán se pod ním vlnil bez jediné lodi nebo ostrova. Jednou nebo dvakrát Bowman viděl pod vodou cosi, co snad mohlo být hejno ryb nebo i jediné mořské zvíře, ovšem děsivě velké; nikde však nebyla jediná známka toho, že by v tomto světě existovala civilizace. Trpělivě čekal, stále ještě pod vlivem oné zvláštní euforie, která se ho zmocnila, když opustil Jupiter V: necítil hlad ani únavu, jen obrovský, dětský údiv a připravenost přijmout cokoli, co přijde.

Pak se objevil dlouhý, nízko letící mrak – první, který Bowman na vymeteném nebi téhle planety viděl. Jak se mrak zvedal od obzoru, uvědomil si, že to vůbec není mrak. I když jeho okraje byly nepravidelné, byly ostře ohraničené; byl také zabarven zelenou, hnědou a černou barvou, v níž se tu a tam objevil lesklý bod, třpytící se v teď už hodně nízkých paprscích slunce. A vypadal, jako by uprostřed balancoval – jako jednonohý stoleček – na štíhlém modrozeleném sloupu vyrůstajícím z moře.

Chvilku trvalo, než si Bowman, oslepený všemi těmi divy, uvědomil, že to všechno, co vidí, je mu důvěrně známé – že se to jen vyskytuje na úplně nevhodném místě. Ten nízký mrak byl ostrov a na jeho okrajích byly vidět střízlivé tóny hlíny, skály a kamení. Přijal to s povděkem; později si možná začne lámat hlavu s tím drobným problémem, že se bez pohybu vznáší na nebi, spojený s mořem pod sebou jen pochybnou oporou nekonečně padajícího vodopádu.

Jak se blížil, byly detaily toho vznášejícího se kusu země ostřejší; viděl, že většinu pokrývá vegetace, nad kterou v nepravidelných rozestupech vyčuhují kovové věže a budovy s bílými kupolemi. Přibližně uprostřed se tyčily nízké kopce; z jednoho z nich k téměř bezmračnému nebi stoupal tenký sloupec páry.

V téže chvíli si Bowman uvědomil dvě další věci. Jednou bylo to, že vodopád uprostřed – jak to opatrně nazval – nejeví žádné známky pohybu. I když ho tvořila voda, byla nehybná; byl to jakýsi

zamrzlý sloupec tekutiny, tři nebo čtyři kilometry vysoký; a bez jediného šplouchnutí splýval s klidným mořem.

Druhým faktem bylo to, že létající ostrov není sám; obklopovaly ho desítky malých oběžnic, které se stejně nehybně vznášely na nebi. Ne – ne tak docela nehybně: některé velmi pomalu plynuly různými směry, jako lodi, které si hledají cestu přeplněným přístavem. A nakonec si Bowman uvědomil i to, že vypadají malé jen vzhledem k svému impozantnímu sousedovi; směřoval totiž přímo k jednomu z nich a ten už pomalu vyplňoval celou oblohu.

Byla to veliká skála nebo převrácená hora, asi dva kilometry dlouhá a tři sta metrů tlustá. Plochá horní část byla složitě vytvářena do teras, trávníků, jezírek a malých hájků exotických stromů. Mezi nimi ležely tu a tam rozsáhlé plochy, na nichž stály záhadné tvary, které mohly být sochami, nehybnými živočichy či odpočívajícími stroji. Na jednom místě tekla k okraji skály řeka – ale voda pak nepadala dolů do oceánu. Místo toho tekla dál pod hrubý a nerovný povrch, jako by ji k němu poutala síla větší než gravitace.

A bylo dost jasné, že tady nějaká taková síla fungovat musí – protože všechny ty miliony tun skály jen tak bez opory visely ve vzduchu. Tento malý svět se vznášel mezi mořem a vesmírem jako jeden člen vzdušného souostroví.

Obloha byla vidět nad ním i pod ním a lehký vánek vlnil větve podivných stromů, ale přitom tahle létající skála zřejmě kotvila ve vzduchu tak bezpečně, jako by spočívala na nějakém horském vrcholku. A modul sestupoval směrem k ní.

Dosedl na velkém, zcela rovném trávníku asi třicet na třicet metrů, který obklopovaly stromy s listím podobným plochým kruhům navrstveným na sebe. Trávník měl jasně zelenou barvu, kterou Bowman na první pohled přisoudil trávě, ale kterou ve skutečnosti měly rostlinky podobající se spíš mnoholistému jeteli.

Chvilí ovšem trvalo, než si Bowman povšiml takových detailů, protože měl oči jen pro jinou loď, která ležela kousek od místa jeho přistání, na mýtině mezi stromy. Byla zářivá a zřejmě kovová a vypadala jako hladká střela, na obou koncích zašpičatělá. Nebyla tu vidět okna ani dveře, ani nic, co by naznačovalo způsob pohonu – jen několik symetrických vyboulenin kolem jednoho konce. I takhle v klidu ale vypadala, jako by se vrhala ke hvězdám; když se na ni Bowman díval, zjistil k svému úžasu, že ho ohromení ještě docela

nezahltilo. Krev jako by se mu rozproudila rychleji, když tak hleděl na tento symbol síly a rychlosti, který měl tak blízko. Oddělovalo ho od něj jen patnáct metrů vzdálenosti – ale kolik staletí času?

Pak se mu málem zastavilo srdce, protože si všiml, že ho zpod stromů pozorují nějací lidé.

Klidně jim říkal lidé, ačkoli podle pozemských měřítek by vypadali velmi exoticky. Jeho měřítko už ale nebyla pozemská; viděl příliš mnoho a uvědomoval si už, že v celé historii vesmíru mohly kostky jen párkrát padnout tak, aby vytvořily duplikát člověka. V mysli mu rychle sílilo tušení – nebo ho tam někdo vložil? –, že byl vyslán na tuto planetu proto, že její obyvatelé byli nejvěrnějšími dvojníky *Homo sapiens*, jací byli k nalezení, a to jak vzhledem, tak kulturou.

Bylo jich pět, a protože neměl žádné měřítko, chvilku mu trvalo, než si uvědomil, že jsou hodně vysocí – mohli mít dva a půl metru, možná víc. Jejich těla byla dost štíhlá a svými proporcemi přibližně lidská, ale detaily jejich anatomie se nijak odhadnout nedaly, protože od krku dolů je celé pokrývala síť fosforeskujících vláken, která se třpytila a jiskřila jako pole hvězd.

Dokonce ani to, že mají krk, nebylo tak docela jisté; Bowman si vzpomněl na pozemské diskuse o výhodách nehybné hlavy s viděním na všechny strany. Tito tvorové ovšem podobně jako lidé měli jen dvě oči, zasazené v hodně velkých eliptických důlcích, které se sbíhaly v místech, kde by měl být nos.

Po nose ale nebylo ani památky; a co byl ještě větší šok, nebyla tam ani ústa. Kromě těch dvou vlastně krásných očí té oválné hlavy, jejíž nejdelší osa nevedla svisle, ale vodorovně, docela chyběly jakékoli rysy.

Obecný dojem z těch pěti jedinců byl sice zvláštní, ale nikoli nepřitažlivý. Krásná zlatobronzová barva kůže – jestli to byla kůže – je činila pro lidské oči přijatelnějšími. Bowman byl připraven na horší věci – vlastně je už i viděl. Byl si jistý, že mu nebude dělat potíže zvyknout si na tyhle tvory a možná se jim přizpůsobit natolik, že by mu po čase kontakt se skutečným člověkem způsobil šok.

Co teď? ptal se. Mám počkat, až něco udělají? Nebo čekají oni na mě? Rozhodně se zdálo, že nespěchají; podle dosavadní činnosti by to klidně mohly být sochy.

Náhle největší z pěti hominidů začal projevovat podivnou aktivitu. Blýskavá látka pokrývající jeho levé rameno se začala hrbit a nadouvat; nakonec si Bowman uvědomil, že tam sedí nějaký malý živý tvor. Po několikerém zavinění se ta věc vznesla, svíjela se a třepotala jako maličký létající koberec nebo kapesník unášený větrem. Při letu měnila barvy; na začátku byla k nerozeznání od té fosforeskující látky, na které předtím spočívala, ale během několika vteřin se změnila v úžasný koberec s červenozlatým vzorem. I když vypadala moc malá a pohybovala se příliš chaoticky na to, aby byla inteligentní bytostí, věděla zřejmě, kam má namířeno, a nakonec se snesla na plastickou kupoli modulu. I když si ji teď Bowman mohl prohlédnout zblízka, protože mu lezla po okénku, nedokázal ji zařadit do žádné z větví zvířecího království; byla to jen vlnivá barevná dečka.

Čekal dál, a za chvíli se s modulem začalo dít něco divného. Přístroje na řídicím pultu se najednou zbláznily, vnější manipulátory se protahovaly, jako by zkoušely svou sílu, a trysky se dokonce krátce zažehly. Bylo to, jako by si nějaký duch zkoušel jeho stroj, testoval jeho funkce, a pak, přesvědčen, že se dozvěděl všechno, co se dalo, ho nechal být jako ošuntělou hračku. Ale než zmizel, vyzkoušel ještě jednu věc.

Malý létající kobereček musel vědět, co přijde, protože se náhle vznesl a odtřepetal se kousek stranou. Vzápětí se prudce otevřel nouzový východ a Bowman poprvé uslyšel zvuky tohoto cizího světa.

Možná, že i povědomé zvuky Země by se mu po těch dlouhých měsících strávených v umělém vesmíru Discovery zdály nereálné. Existoval však jeden zvuk, na který člověk nedokáže zapomenout do konce života; bylo to vzdálené brumlání moře, věčný dialog mezi myslí a vlnami.

Ozýval se všude kolem – z oceánu, který ležel tři nebo čtyři kilometry pod ním a který pokrýval celou tuhle podivnou planetu. Bowman si uvědomil, že ten oceán musí být hodně mělký; ačkoli tu není žádná souš, musí tu být dost útesů těsně pod hladinou, aby mohl vzniknout tenhle nekonečný šum. Kdyby zavřel oči, byl by si dokázal představit, že stojí na břehu jednoho ze vzdálených moří Země.

Nebyl to však jediný zvuk, i když byl nejvýraznější. Ozývalo se také tiché vzdychání větru v neznámých stromech – a čas od času i tři klesající zvonečkové tóny. Přicházely odněkud z hloubi toho lesíka, který pokrýval tak velkou část tohoto létajícího ostrova; ačkoli se

to velice podobalo ptačímu zpěvu, bylo to příliš silné, než aby to mohlo pocházet od ptáka.

Bowman opatrně nasál vzduch. Byl si jistý, že ti tvorové by ho nevystavili své atmosféře, kdyby nevěděli, že ji dokáže dýchat. K svému překvapení nezaznamenal vůbec žádnou změnu; vzduch, který mu proudil do plic, byl důvěrně známý. Rozeznal celé spektrum pachů z modulu, od ozonu přes olej a pot až po dezinfekční prostředek s lesní vůní.

Pak si uvědomil, že ho dosud obklopuje téměř neviditelná obálka podobná té, která ho chránila cestou. Uvažoval, jestli mu dovolí opustit modul; dostal pozvání a hodlal ho s nadšením využít, zvlášť po těch nekonečných hodinách v tomhle maličkém umělém světě. Odepnul pásy, vylezl z modulu a s úlevou se protáhl, kdežto létající kobereček se mu třepetal nad hlavou a kroužil, zjevně rozčilený.

Přitažlivost mu připadala zcela normální. Jednou obešel modul, aby si rozhýbal údy a aby se potěšil tímhle už skoro zapomenutým způsobem pohybu; naposledy šel po normálním vodorovném povrchu před rokem a na místě kdoví kolik miliard kilometrů vzdáleném. Cítil se jako invalida, kterého právě pustili z postele po dlouhé nemoci – byl nadšen svými obnovenými silami, ale dával si pozor, aby je nepřepínal.

Slabě svítící obal, kterým pronikaly zvuky, ale nikoli vzduch, zůstával pořád kousek od něj a měnil tvar, aby se do něj Bowman vešel. Bylo to, jako by byl uvnitř velké mýdlové bubliny, na jejíž povrch nejen nemohl dosáhnout, ale nemohl ho ani přesně lokalizovat. Snad to byla součást dekontaminačního procesu, a jeho napadlo, jestli on náhodou nepředstavuje pro tento svět větší nebezpečí než svět pro něj.

Tázavě pohlédl k tvorům, stojícím dosud pod stromy; a pak se jeden z nich poprvé pohnul. Udělal prosté a nezaměnitelné gesto, ale pomalu, jako ve snu; Bowman si uvědomil, že jejich pojetí času není stejné jako jeho. Nebo možná jen nepotřebují spěchat; třeba mají k dispozici celou věčnost.

Nejvyšší z pěti hominidů pozvedl pravou ruku a sít' světélkujících vláken se rozestoupila, aby odhalila tenkou zlatou trubici, která se rozvětvovala v růžici osmi symetricky uspořádaných výhonků, asi třicet centimetrů dlouhých. Vypadalo to přesně tak, jako by ruka toho tvora končila mořskou sasankou, a Bowman si s trochou ironie uvě-

domil všechny ty učené debaty, v nichž se na Zemi obhajovala univerzálnost ruky nebo něco podobného. V jednom z těch okamžiků náhlého pochopení, který přicházívá, když člověk stojí před něčím zcela zřejmým, si uvědomil, v které chvíli tyhle argumenty sešly z cesty.

Lidská ruka byla dokonalý nástroj – ale byl to kompromis. Pořád si ještě mohla poradit s těžkými náklady, používat sílu a tlak – dělat mechanickou práci. Čím dál víc ale bylo zapotřebí jemnosti a přesnosti. I pro člověka už dávno skončila doba lámání větví a oskávání kamenů; přišel čas mačkání tlačítek a tlučení do klávesnice.

Tady byl tedy konec vývoje ruky. Jak se Bowman díval na ty štíhlé výběžky, velmi ostře si uvědomoval, jak tlusté a neohrabané jsou jeho vlastní prsty, a přistihl se, že se je mimoděk pokusil skrýt tím, že zaťal pěst.

Pak mu došlo, že ten tvor někam ukazuje, a otočil hlavu tím směrem. K svému údivu a zděšení si uvědomil, že mu zřejmě přikazuje opustit ostrov – že ho žádá, aby překročil okraj toho vznášejícího se ostrova a padal několik kilometrů dolů, do oceánu.

A malý létající koberec, jako by chtěl ten příkaz ještě podpořit, se třepetal před ním a vedl ho k okraji propasti. Všechno to bylo velmi zvláštní, ale pořád se mu nechtělo věřit, že by měli v úmyslu mu ublížit. Následoval svého barevného průvodce k okraji ostrova a opatrně se koukl dolů.

Před ním a pod ním byl skalnatý svah, který se brzo stal tak strmým jako střecha domu, a pak docela mizel. Po jeho povrchu vedla široká cesta z hladkého šedého materiálu, která začínala jen pár metrů od místa, kde stál, a sledovala křivku svahu, dokud i ona nezmizela z dohledu. Vypadala docela nová, jako by ji teprve nedávno někdo vytesal na boku tohoto vzdušného světa.

Je to nějaký boží soud nebo zkouška? ptal se Bowman sám sebe. Ale to mu připadalo jako příliš naivní a primitivní vysvětlení na svět podobný tomuto. Pak si vzpomněl, že tito tvorové ovládli gravitaci; možná, že tahle strmá cesta není tak docela tím, čím se být zdá.

Udělal po ní pár opatrných kroků a létající koberec se povzbudivě třepetal před ním. Dokud upíral oči na chodník, připadal si celkem bezpečně; udělal tedy asi deset dalších kroků.

Věděl, že cesta se svažuje; jeho smysly mu ale říkaly, že je stále ještě rovná. Když se ale odvážil ohlédnout, cesta vedla nepochybně z

kopce. Nebylo o tom sporu; přitažlivost se nakláněla tak, jak kráčel kolem tohoto malého světa; ať byl kdekoli, chodník pod ním byl vždycky vodorovný.

Podíval se před sebe – a skoro se mu zamotala hlava. Teď se zase zbláznila planeta, nad kterou se vznášel; jak kráčel dolů směrem k ní, vypadal oceán jako pětáctýřicetistupňový svah stoupající k obloze. Stálo ho hodně vůle, aby tu iluzi dokázal ignorovat. Koneckonců byl z vesmíru na takové věci zvyklý; na nízké oběžné dráze byla Země právě taková.

Ale byl v tom jeden zásadní rozdíl. Tehdy byl ve stavu beztíže – gravitace neměla žádný směr. Tady gravitace byla, ale odporovala zdravému rozumu.

Zabodl oči do chodníku jen pár metrů před sebou a šel. Stromy a terasy na horní části ostrova už docela zmizely za křivkou skály. Protože se díval na zem, málem vrazil do budovy, která mu zahradila cestu.

Vypadala stejně nová jako ta cesta, která vedla přímo do obdélníkových zelených dveří, právě tak velkých, aby se tam vešel člověk. Kromě toho vchodu byla ta stěna obrácená k němu úplně hladká. Široká byla asi deset metrů, vysoká pět. A za ní se táhla vodní stěna, teď úplně svislá – hladina oceánu.

Tohle se mu najednou přijímalo snáz. Vodorovné nebo svislé moře bylo v pořádku; to jen mezipolohy těžce útočily na jeho nervy. Nechtěl se ale na tomhle divném místě příliš zdržovat – připadal si jako moucha na stěně. Jeho mozek mu sice říkal, že síly, které tady působí, pravděpodobně nebudou mít náhlý výpadek; civilizace by si těžko stavěla sídla na obloze, kdyby to nebylo docela bezpečné. Jeho emoce však dosud patřily primitivnímu lidoopovi z džungle, který se bojí, že větev, na které visí, praskne.

Jeho rasa ještě nedokázala vyrobit neselhávající stroje, a on tedy nedovedl tak docela uvěřit v jejich existenci. Budova před ním nabízela aspoň iluzi bezpečí, protože mu zakryje pohled na to šílené moře.

U samotných dveří se na chvíli zastavil a uvažoval, jestli v modulu nahoře na svahu něco nenechal. Ne, nebylo tam nic, co by mu pomohlo; vlastně všechny možnosti a znalosti celé Země by mu tady nepomohly, kdyby se zdejší mocnosti rozhodly ho zničit. Přestal

váhat a rozhodně vykročil k zeleným dveřím; a ty se před ním tiše otevřely.

* * *

V další verzi (kapitoly 40 až 42) jsme se s Kubrickem už skoro přiblížili k svému cíli. Pořád ještě jsme se zabývali fascinujícím, i když dramaticky nepodstatným – nemluvě o tom, že nenatočitelným – popisem mimozemských světů. Začínali jsme si ale uvědomovat, co přesně musí Bowman na konci cesty najít...

OCEANA

Zanedlouho uviděl první město. Už chvíli se barva oceánu měnila do světlejších odstínů, jako kdyby pod ní stoupal kontinentální šelf; nakonec už zahlédl i strukturu dna včetně rozmazané sítě čar, které snad mohly být podmořskými dálnicemi. Na některých z nich viděl i dopravu.

Pak se země vyhoupla z moře velkým kruhem o průměru asi patnáct centimetrů, který vypadal přesně jako tichomořský atol. Prstenec souše byl zaplněn jasně barevnými budovami, rozmístěnými v pravidelných intervalech, z nichž žádná nebyla nijak velká ani vysoká. Z dálky to prstencovitě město vypadalo tak obyčejně, až pocítil zklamání, a podle ničeho se nedalo poznat, že ho postavila jiná rasa než lidé. Kromě několika velmi štíhlých věží podpírajících široké kruhové disky poměrně vysoko nad zemí tu nebyla žádná z těch architektonických fantazií, které Bowman napůl očekával. Pak si uvědomil, že existuje jen omezené množství rozumných způsobů, jak uzavřít prostor, a že jsou v celém vesmíru stejné; a že existuje jen velmi málo způsobů, ať už rozumných nebo jiných, které by nějaký odvážný architekt už na Zemi nevyzkoušel.

Město ovšem mělo jeden zvláštní rys; mnohé budovy vedly rovnou do moře, jako by byly postaveny pro obojživelníky. Nebyla tu žádná letadla ani vozidla a Bowman byl příliš daleko, než aby viděl nějaké obyvatele.

Zahlédl však jeden pikantní detail, než se ostrov ztratil z dohledu. Ústřední laguna byla plná malých pohyblivých předmětů, které i z téhle výšky byly naprosto nezaměnitelné. To poslední, co by Bowman čekal, že na planetě s tak dokonale rozvinutou vědou najde, byla jachta; a ten přátelský, uklidňující pohled na tu naprosto zbytečnou činnost ho zahřál u srdce.

Slunce, stále ještě rámované prstenci, dál klesalo; teď už bylo skoro na obzoru. Discovery, která letěla směrem od něj, už dosáhla samotné hranice dne – a zdálo se, že i okraje moře, protože čára od-

dělující vodu od oblohy už nebyla hladkou a neporušenou křivkou. Roztříštila se do desítek zubatých vrcholků, jako by se nad křivkou planety zdvihalo pohoří.

Jenže tohle nebyly hory, i když se vypínaly z moře do výšek větších než Himaláje. Byly příliš pravidelné a příliš symetrické, a jejich věže a vížky naprosto nebraly ohled na nějaké zákony hmoty, kterých musejí uposlechnout všechny přírodní objekty. Táhly se na sever a na jih, až kam oko dohlédlo, jako by se chtěly znovu spojit na druhé straně planety.

Byl to pohled, který vyrážel dech, a jak se Bowman díval na ty blížící se vrcholky, jichž se už dotýkaly odstíny noci, uvažoval o tom, jak zvláštní to je, že se k prvnímu kontinentu dostal právě za soumraku. Pak si vzpomněl na jinou podivnou náhodu – že ten kruhový les na nebeských planetách byl v přesném středu osvětleného kotouče planety, přímo pod sluncem.

Pak mu to najednou došlo. Před dávnými časy tato planeta ztratila svou rotaci a zastavila se tak, že neustále obracela stejnou tvář k dvojitému slunci, kolem něhož obíhala. Úsvit a soumrak se navěky usadily na témže neměnném poledníku; tyto vrcholky byly milníky na hranici mezi dnem a nocí a věčně se obracely tvář k slunci.

Discovery sestoupila pod úroveň nejvyšších vrcholků a pomalu podle nich putovala několik kilometrů. Ani dvě ty umělé hory nebyly stejné; některé byly prosté a hranaté, vytvořené z několika jednoduchých prvků, jiné byly neuvěřitelně složité a vypadaly jako gotické katedrály nebo kambodžské chrámy, ale padesátkrát nebo stokrát zvětšené. Jejich věk se nedal podle ničeho odhadnout; mohly vzniknout včera, ale i před milionem let. Také ničím nenaznačovaly, čemu vlastně slouží ani zda jsou obydlené. Mohla to být města, mohly to být stroje, mohly to být pomníky nebo hrobky – nebo jen rozmary nějakého všemocného architekta.

Teď už viděl u základny jednoho z těch blížících se kopců lesklý, krystalický okraj, jako by se z oceánu vynořovaly zkřížené skleněné desky. *Discovery* klesala k nim; a Bowman uviděl, že konečně vstupují do města.

To slovo bylo ovšem zavádějící, ale na žádné lepší nepřišel. Jeho prvním dojmem byla prázdnota a prostor; nebyly tam žádné spěchající davy uhnaných chodců, žádné přeplněné silnice a chodníky.

Vlastně mu vůbec chvíli trvalo, než uviděl nějakou známku života nebo pohybu.

Lod' prolétala mezi svislými plochami z jakési kovové látky, která jako by měnila svou strukturu s měnícím se úhlem pohledu. V jedné chvíli byla tak plochá a jednolitá jako leštěná ocel; pak ji zaplavily zářivé duhové barvy, takže se chovala jako obrovská difrakční mřížka. Některé části byly průhledné a jimi Bowman poprvé zahlédl jednoho z obyvatel města.

Ironické, i když nikoli překvapivé bylo, že se na něj mimozemšťan díval. Dokonce ani na tomhle světě nebude asi tak obvyklé, aby vám kolem oken prolétala šedesátimetrová kosmická lod' z jiné planety, pomyslel si Bowman.

Ten tvor byl buď robot, nebo složenina stroje a živého organismu; vypadal jako elegantní kovový krab stojící na čtyřech kloubnatých nohách, zakončených malým tlustým kolečkem; ten tvor patrně mohl kráčet nebo jít, podle toho, co bylo právě výhodnější. Měl vajčkovité tělo, do kterého teď byly vtaženy různé končetiny, a to celé korunovala hlava – mnohostěn, který měl na každé plošce hluboko zasazenou čočku.

Tělo se ani nepohnulo, ale hlava se plynule otáčela, jak ho lod' míjela. Bowman se pokusil nahlédnout do místnosti za tím tvorem, ale viděl jen pohyblivé barevné pozadí měkkých pastelových barev – zda to bylo umělecké dílo nebo vědecký experiment, to netušil.

O něco později uviděl dalšího z těch kovových tvorů, ale ve zcela odlišném prostředí. Byl uprostřed malého kruhového hlediště či amfiteátru, který do výše půl nebo tři čtvrtě metru zaplavovala jakási zelená pěna. Z pěny vyrůstaly malé stromky podobné smutečním vrbám či osikám, jejichž dlouhé jemné lístky se neustále zimničně chvěly. Na vrcholku každého kmínku bylo něco, co se hodně podobalo orchideji; jenže ta orchidej měla maličké upřené oči a jemné výběžky, které se neustále vlnily a kroutily jako nervózní prsty. Nemohl nedojet k závěru, že jsou to inteligentní rostliny, které mluví jedna s druhou – nebo s robotem – nějakou složitou znakovou řečí.

Discovery se nyní vznášela mezi skleněnými a kovovými stěnami, které vyrůstaly přímo z moře, a přímo před ním byla jakási fontána nebo vodotrysk, stříkající do výšky nejméně šedesáti metrů a pak padající zpátky do velkého kruhového příkopu, který ho obklopoval jako svatozář. Z tohoto příkopu se do několika stran rozbíhaly

průhledné trubky, a jak se k tomu Bowman blížil, viděl, že tohle vodní dílo není jen pro ozdobu; že je to součást dopravního systému voda-vzduch.

Každých pár minut se ve stoupajícím sloupci vody objevilo něco tmavého a do příkopu dopadlo cosi podobného velké rybě, co pak zmizelo v jedné z trubic. Bowmana nepřekvapilo, když v nich poznal inteligentní štítonoše, které už viděl mezi kořeny podmořského lesa. Bylo tu ale také pár tvorů pozoruhodně podobných delfínům a tuleňům. Všichni zřejmě věděli přesně, kam mají namířeno; jednou pár delfínovitých tvorů dokonce, zřejmě z čiré bujnosti, vyskočil z příkopu rovnou zpátky do moře. Na konci šedesátimetrového pádu vklouzla jejich lesklá těla do vody zároveň téměř bez šplouchnutí.

Tohle město bylo zřejmě navrženo pro tvory mořské i pozemské – ale zatím neviděl nic, co by byť jen vzdáleně připomínalo lidskou bytost. Bylo by snad možné, že přes všechny argumenty exobiologů je podoba hominidů ve vesmíru vzácná – možná dokonce jedinečná?

O pár minut později dostal na tuto otázku odpověď.

DO ZEMĚ NOCI

Tvor stojící na balkoně, pod nímž teď loď prolétala, měl dvě ruce, dvě nohy, svislý trup podpírající vajíčkovitou hlavu a dvě oči; všechny hlavní lidské prvky tam byly, a přibližně na správných místech. Celkový výsledek byl ale úplně cizorodý a Bowman si poprvé uvědomil, kolik variant základního lidského designu může existovat. Biologové mu to říkali, ale on tomu vlastně nikdy skutečně nevěřil.

Ten tvor byl asi jen metr a půl vysoký a hodně podsaditý, jako by pocházel z planety s velkou přitažlivostí. Dvě velké oči, chráněné kostnatými oblouky, byly zasazeny na téměř opačných stranách hlavy. Nebylo tam ale nic, co by se dalo nazvat tvář; neviděl ani stopu po ústech, nozdřích či uších. Jak ten tvor dýchá a jí? Vypadal na živou bytost; musel tedy mít nějaký druh metabolismu.

Pak se Bowman podíval lépe na dvě malé tmavé skvrny, které považoval za bradavky – a uvědomil si, jak nebezpečné je dělat ukvapené závěry, pokud jde o mimozemšťana. Tohle byly nozdry, celkem rozumně umístěné co nejbližší k plícím. Nemohlo o tom být pochyb; dva malé otvory se otevíraly a zavíraly v pomalém, pravidelném rytmu.

Ale kde byla ústa? Bowman, ovlivněn stále svými lidskými předsudky, je chvilku hledal marně. Pak si vzpomněl na poučení z nozder; položil sám sobě otázku, kam by asi tak schopný odborník na zefektivňování procesů ústa umístil, a hned měl odpověď.

Ten tvor měl na sobě dost složitý oděv, který pokrýval tělo asi do výše třiceti centimetrů pod hrdlo; za tkaničky pak visel na kovovém obojku a vypadal dost komicky, jako obrovská skotská sukně, i s tou kožešinovou brašnou na pupku – ne že by si Bowman myslel, že ten tvor nějaký pupek má.

Ta „brašna“ byla vlastně jakýsi pohyblivý závěs nebo zástěna; a pod ní, tím si byl Bowman zcela jist, budou ústa, šikovně umístěná u vstupu do žaludku. Usoudil, že pozvání na oběd by od těchto tvorů přijímal nerad, ale musel uznat, že jejich způsob příjmu potravy je

účinnější než jeho. Jim by zase nepochybně připadalo odporné jeho víceúčelové zařízení pro jídlo, řeč i dýchání, které je neustále všem na očích.

Uvažoval, jak ten tvor asi komunikuje s ostatními; možná k tomu vůbec nepoužívá zvuk. Pak si ale uvědomil, že mnohá zvířata na Zemi nemají žádné viditelné orgány k tvorbě nebo detekci zvuku a že nepřítomnost vnějších uší nic nedokazuje.

Ten tvor ho sledoval, když loď mījela jeho balkon, a ve chvíli, kdy se nejvíc přiblížila, učinil něco zcela lidského. Sáhl do jedné z kapes svého oděvu, vytáhl malou kovovou krabičku a pozvedl ji k očím. Pár vteřin ji tam držel a pak ji zase odložil; a Bowman si uvědomil, že si ho právě vyfotografoval sběratel biologických kuriozit.

Loď nyní pomalu proplouvala okrajovou částí města, zřejmě podle nějakého předem připraveného plánu. Předvádějí ho snad místním obyvatelům, neboje ukazují jemu? Jeho přilet rozhodně vyvolal dost málo pozornosti; pomyslel si, jaké davy by se asi shromáždily na Zemi, kdyby tam přistála loď s mimozemšťany. Bylo ovšem zřejmé, že je planeta obydlená – nebo navštěvovaná – inteligentními tvory mnoha ras; bylo také možné, že jsou jen příliš zdvořilí a nechťejí na cizince zírat.

Brzo ale zjistil, že v tomhle ohledu se mýlil. Přelétl nad okrajem velkého kruhového dvora či patia, kde si všiml prvního davu. Nebyl velký, neskládal se snad ani ze stovky jedinců přinejmenším šesti základních typů. Kromě těch dvou, které už viděl, tu byli vysocí štíhlí tvorové téměř lidské podoby, ale s prázdnými vajíčkovitými hlavami bez jakýchkoli rysů. Byly tu také nízké kužely s desítkami malíčkých trubičkovitých nožek, a jeden impozantní tvor podobný obří kudlance.

Všichni se dívali (i když jak to dělali ti s vajíčkovitými hlavami, kteří zjevně neměli oči, to bylo mimo Bowmanovo chápání) na velkou bublinu, která se vznášela ve vzduchu uprostřed patia; a v té bublině byl konečně vidět obraz zcela normální lidské tváře. Pár vteřin ji pozoroval s úlevou ztraceného cestovatele, který potká v cizině krajana; pak si se strašlivým psychickým šokem uvědomil, jak je dokonale dezorientovaný.

Ta tvář byla jeho vlastní; nepoznal sám sebe.

Ústa v bublině nešťastně poklesla; pak se Bowman sebral. V televizi už jsi přece byl, připomínal si ironicky; tohle není ta správná

chvíle na to, dostat strach před kamerou. (Ale kde k čertu ta kamera je?) Pak se úhel pohledu změnil, takže Bowman viděl celý vnitřek kabiny. Neviditelné oko couvalo dál, až se zdálo, že se tam před tou zaujatou skupinkou diváků vznáší malý model *Discovery*. Bowman uvažoval, jak dlouho už ho asi takhle sledují a kolik toho viděli.

Loď letěla dál a on své diváky ztratil z dohledu, ačkoli si je pořád velmi ostře uvědomoval. Sám sebe už znova neviděl.

Pocit sebejisté spokojenosti, který až dosud měl, začal slábnout; viděl příliš mnoho příliš rychle a všechny ty dojmy ho ubíjely. K mentálnímu tlaku přispívala i jedna věc, kterou rozhodně neočekával; neměl prostě slovo pro mnoho věcí, které viděl, takže si ani nemohl srovnat myšlenky a utřídit zážitky. Musel si věci průběžně „nálepkovat“, jenže věděl, že jde jen o dočasné označení a že může být dokonce zavádějící. Někteří tvorové, které ukvapeně nazval hominidy, můžou třeba být méně lidské než ti roboti (pokud to jsou roboti). Je dost možné, že na tomhle světě už neexistuje rozdíl mezi inteligencí sídlící ve strojích a tou, která obývá těla z masa a kostí.

Ubíhající scény mu začínaly v mysli splývat a několikrát měl prostě okno, ani sám nevěděl, na jak dlouho. Jednou například zjistil, že klesá mohutnou svislou šachtou, kterou obklopovala voda, a neměl ponětí, jak se tam dostal. Nejdřív si myslel, že tu vodu zadržuje válcovitá skleněná nebo plastická stěna – ale pak jeden z těch tvorů podobných delfínům prolétl onou bariérou do sloupce vzduchu, kterým pomalu sestupovala *Discovery*.

Delfinoid plul přes šachtu a přitom klesal stejnou rychlostí jako loď, kterou si zřejmě důkladně prohlížel. Když se dostal na druhou stranu, bez nejmenšího odporu se protáhl stěnou vody a s vlněním ploutví zlehka zmizel.

V tomhle podivném místě zřejmě nefungovaly nejen zákony hmoty, ale ani zákony přitažlivosti. Bowman viděl mnoho dalších tunelů, které vedly někam do dále neuvěřitelně čistou vodou; některé byly svislé, některé vodorovné – a obyvatelé města se v nich pohybovali se zjevným pohrdáním konvenčními představami o tom, co je „nahore“ a co „dole“. Nebylo to stavem beztlíže, na jaký byl zvyklý z vesmíru; podle toho, jak ti tvorové stáli, měli v tunelech normální tíži a vypadali naprosto samozřejmě. V místech, kde se ve svislé rovině jeden tunel křížil s druhým, jakoby nic změnili směr v pravém úhlu, jak se jejich osobní gravitační pole naklonilo a zeď se stala podlahou.

Byl to dost znepokojivý pohled; i když takového neandertálce by stejně vyvedl z míry třeba pohled na eskalátor.

Studna, do které teď klesal, byla přinejmenším sto padesát metrů hluboká a končila na jednom z podmořských nádvoří tohoto obojživelného města. Až do modré dálky se táhly řady otevřených budov, které mohl popsat jen jako domy bez střechy – a z velké části i bez stěn. Ti tvorové, kterým začal říkat štítonoši, vplouvali do těchto podmořských bytů a zase z nich vyplouvali; většina z nich se pohybovala vlastní silou, ale pár jich jelo na malých strojích podobných torpédům. Bowman si nikdy nedokázal představit, že by někdy mohl vidět rybu na motorce; a i když o tom teď uvažoval, nepřipadalo mu to směšné.

Štítonoši byli velice zvědaví; shromažďovali se kolem v hejnech, nahlíželi do lodi a v kruzích ho následovali, když Discovery znova začala stoupat sítí podmořských tunelů vzhůru.

Díra ve vodě se směrem k povrchu rozšiřovala; Bowman se nakonec vynořil z jakéhosi nehybného víru uprostřed malého jezera. Kolem obíhaly menší víry jako planety kolem slunce a Bowman uvažoval, jestli jsou snad součástí pohyblivé tekuté plastiky. Neuměl si představit, jakému jinému účelu by mohly sloužit.

A pak už přelétal přes cosi, co snad mohlo být obytnou čtvrtí, protože pod sebou viděl silnice, které se svižně pohybovaly jako běžící pásy mezi daleko od sebe stojícími budovami, z nichž ani dvě nevypadaly stejně – a dokonce, jak si po chvíli uvědomil, neměly ani stejné rozměry. Některé z nich by nevypadaly divně ani ve vilové čtvrti na Zemi, ale byly tu i jiné, které vypadaly jako malé chemičky a zřejmě je obývali tvorové s prazvláštními požadavky na domov. Některé byly postaveny pro obry, jiné pro bytosti, které nebyly větší než trpaslíci. A také tu byl jeden široký plochý kotouč, jehož střecha byla snad jen půl metru nad zemí...

Jak Bowman míjel toto předměstí – ačkoli ve skutečnosti bylo vlastně celé město jedním velkým předměstím –, zachytil pár fascinujících pohledů na živé tvory, kteří tam žili. Bylo zřejmé, že pro některé obyvatele soukromí nemá naprosto žádný význam; jejich domovy byly tak průhledné jako akvária. Jednou nahlédl do místnosti, kde tři duhovní brouci, velcí jako člověk, stáli kolem mísy červené kouřící tekutiny a srkali ji ohebnými sosáky či choboty. V jiné místnosti desítky tvorů podobných velikým červům pilně soukaly pavu-

činu kolem kukly, která musela být snad třímetrová a čas od času se zachvěla.

Viděl také další ty inteligentní rostliny, které stály v korýtkách zelené půdy a nadšeně se kolébaly, jak nasávaly paprsky z jasně svítící koule. Právě když se na ně díval, vypadalo to, že jedna z rostlin vybuchla v obláčku mlhy, která se rozpadla na maličké bílé padáčky. Jak se pomalu snášely k zemi, uvědomil si Bowman, že byl právě svědkem zrození a smrti, ale ne v tom smyslu, jak je znají lidé.

Město se všemi svými divy beze smyslu, se svými nepochopitelnými výhledy i se svými fantastickými obyvateli mizelo za jeho zády a on se mohl zase uklidnit pohledem na ty pokojné, nádherné hory, pozlacené červánkovým přísvitem věčného úsvitu. *Discovery* je mījela značnou rychlostí po hranici noci.

Obloha před ním se měnila; po obzoru se táhla mlha, která zhoustla až ve velkou oblačnou řeku. Ta náhle klesla a stala se obrovským tichým vodopádem, po jehož bocích stály dvě horské věže – byla to zpomalená Niagara vysoká osm kilometrů a osmdesát kilometrů široká. Iluze padající vody byla téměř dokonalá; ale tato lavina mlhy klouzala z oblohy dolů s pomalostí snu a bez šplouchnutí se nořila do klidného moře.

Zanechal za sebou i horské věže a z oblohy zmizely poslední paprsky slunce. (Kolik milionů let to je, co sem dopadly naposledy? pomyslel si.) Ale bílá duha prstenců a dva velké srpky měsíců poskytovaly dostatek chladného světla; jasně viděl obzor a zdálo se mu, že letí přes velikou plochu sněhu, ne přes moře mračen. Jednou přelétal přes Antarktidu za úplňku na oběžné dráze jen sto padesát kilometrů vysoké; nebylo potřeba příliš úsilí k tomu, představit si, že je tam znova a čeká, až bude moci pozdravit Mirnyj nebo McMurdo...

Minul jednu horu, tentokrát hodně podivnou. Trčela z mraků jako obří ledovec – ačkoli žádný kus ledu nemohl být takhle vysoký ani tak čirý. Viděl do jeho nitra, protkaného žílami z nějakého tmavého materiálu. Přísahat by na to nemohl, ale měl dojem, že některé ty žíly pomalu pulzovaly, takže měl dojem, že hledí na obří anatomický model. Možná to ovšem nebyl model, ale skutečnost – ačkoli si neuměl představit jaká; také o tom raději nepřemýšlel.

Pak přišlo zase nekonečné moře mraků – a jen jednou velká světlá skvrna, jako by pod tou oblačnou vrstvou zářilo město. Nako-

nec i to zmizelo a on byl sám pod oblouky prstenců a zcela cizími hvězdami.

Měl za sebou cestu už skoro kolem poloviny planety a blížil se ke středu odvrácené strany. To se dalo poznat snadno, protože vykousnutou část prstenců, zatměnou stínem planety, měl teď skoro přímo nad hlavou; od podmořského lesa byl teď tak daleko, jak se jen mohl dostat, aniž by opustil tuto planetu. Pokud bude takhle pokračovat, zamíří zpět do osvětlené části.

Něco zakrývalo hvězdy – něco docela černého, co se rychle zvedalo k nebi. Na okamžik ho napadlo, že je to hora, která mu stojí přímo v cestě; jenže žádná přírodní látka nemůže pohlcovat světlo tak jako tenhle sloupec černočerné tmy. Zahlédl jen slaboučký odlesk spojeného světla obou měsíců, jak přešel po válcových stěnách podobných leštěnému ebenu; *Discovery* se hnala přímo k té věci a bylo jasné, že se jí nedokáže vyhnout, a Bowmanovi se z hloubi paměti vynořil dávno zapomenutý verš. Uvědomil si, že si ho zoufale opakuje, jako by to bylo zaklínadlo, které má odvrátit neštěstí: „Childe Harold přišel k temné věži.“

Pak byla temná věž těsně před ním a on litoval jen toho, že viděl tolik a dozvěděl se tak málo.

DRUHÁ LEKCE

Nepřišel náraz a nepřišel zvuk, ale hvězdy i mraky byly pryč. Loď se teď pohybovala nekonečnou sítí měkce zářících světél – mlhavou trojrozměrnou mřížkou, která neměla žádný zřetelný začátek ani konec. *Discovery* chvilku jakoby vlastní setrvačností klouzala dopředu a pak začala padat.

Rychleji a rychleji se míhaly řady světél, jak *Discovery* stále rychleji klesala. Bez úžasu – protože takové emoce teď už nebyl schopen – Bowman viděl, že ty světlé body procházejí skrz pevné stěny lodi, jak se ženou vzhůru; viděl je dokonce proudit i svým vlastním tělem.

Teď se hnál mřížkou tak rychle, že jednotlivé světelné body už přestaly být vidět; byly to jen záchvěvy v čarách, které se míhaly kolem. Už klesl určitě o několik kilometrů; teď musel být hodně daleko pod povrchem planety – pokud se vůbec pohyboval reálným prostorem.

Najednou zářivá mřížka zmizela; padal do tmy, pryč od slabě zářícího nebe. A v té temnotě loď konečně zastavila.

Bylo to místo bez obzorů, bez jakéhokoli měřítka. Sto metrů nebo sto kilometrů nad jeho hlavou byla rovná, nekonečná pláň, která se hodně podobala povrchu toho rudého trpaslíka, z něhož se vynořil do tohoto vesmíru. Byla třešňově červená a na ní se náhodně objevovala malá světelná klubíčka, chvíli putovala jako živí tvorové a pak splýnula se svítivým pozadím. Kdyby byl Bowman jen trochu pověřivý, byl by si mohl snadno představit, že je to střecha pekel. Nic nenaznačovalo, jak se skrz ni dostal do tohoto podsvětí.

Čekal na nekonečné temné pláni, pod nekonečnou žhnoucí oblohou. A teď, poprvé za celou svou cestu, uslyšel zvuk.

Bylo to slabé pulzování, jako bubnování, a stále sílilo a stávalo se naléhavějším. Nepokoušel se s tím bojovat, dovolil, aby ten hypnotický rytmus převzal vládu nad jeho tělem.

Pak se v bolestné temnotě pláně začalo objevovat světlo. Nejdřív tu byla jen jedna hvězda, která se rychle pohnula, až za ní zůstala světelná čára; ta čára se posunula a vytvořila vodorovný čtverec; čtverec se pak zvedl, přičemž za sebou zanechával stopy – nakonec Bowmanovi visel před očima nehmotný model skleněné krychle.

Bubnování bylo hlasitější a složitější. Rytmy se teď proplétaly, jako když se na bouřlivém moři srážejí vlny. A krychle se rozzářila.

Přestala být průhledná a naplnila se bledou mlhou, v níž se pohybovaly fascinující, nejasné přízraky. Nejdřív se zhustily do pásů světla a stínu, pak vytvořily propletenec jakýchsi loukotí, které se začaly otáčet.

Rotující světelná kola splývala a z jejich loukotí se staly zářivé tyče, které pomalu odplývaly do dálky. Rozdělily se na dvojice a výsledná řada začala oscilovat přes sebe navzájem a neustále měnila úhly, v nichž se čáry protínaly. Fantastické, pomíjivé geometrické obrazce se rozsvěcely a zase mizely, jak se zářivé mřížky proplétaly a rozplétaly; hominid to sledoval ze své kovové klece – s vytřeštěnými očima, otevřenou pusou a přijímající myslí.

Tančící obrazce náhle zmizely a bubnování zesláblo v téměř neslyšitelné, skoro podzvukové pulzování. Krychle byla zase prázdná, ale jen na chvíli.

První lekce byla víceméně úspěšná. Teď začínala druhá.

EPILOG

Po mnoha dobrodružstvích se tedy Odysseus vrátil domů, proměněný zážitky, které prodělal...

Co se odehraje po závěru 2001, kdy si Hvězdné dítě „urovnává myšlenky a dumá nad svými dosud nevyzkoušenými silami“, to nevím. Mnozí čtenáři si poslední odstavec vyložili tak, že zničil Zemi, snad proto, aby vytvořil nový ráj. To mě nikdy nenapadlo; mně připadá jasné, že jaderné nálože umístěné na oběžné dráze odpálil *neškodně*, protože „chtěl mít nebe čisté“.

Teď už si ale nejsem tak jistý. Když se Odysseus vrátil na Ithaku a v hodovní síni se prokázal tím, že natáhl velký luk, na který stačil právě jen on sám, povraždil příživnické nápadníky, kteří plenili jeho sídlo.

My jsme své sídlo, krásnou planetu Zemi, vyplnili a pošpinili sami. Proč bychom měli od Hvězdného dítěte očekávat nějakou milost? Třeba by nás soudilo stejně tvrdě jako Odysseus Leioda, jehož „hlava se válela po zemi a ještě mluvila“ – i přes jeho odvěku a zcela zbytečné tvrzení „já jsem se snažil ty ostatní zastavit“. Jen málokdo z nás by se zmohl na lepší odpověď, kdyby nás měl soudit někdo z hvězd. A podobný Den hněvu je možná blíž, než si myslíme; uvažujte trochu.

Už nějakých dvacet let naše první supersilné radary začaly hlásit vesmíru, že na Zemi vykvetla technologická kultura. To znamená, že tyto signály už dostihly hvězdy vzdálené dvacet světelných let, a budou stále ještě zaznamenatelné i v mnohem větší vzdálenosti.

Kolik civilizací už ví o naší existenci? Kolik jich má obavy – a chce něco podniknout? To můžeme jen hádat. Víme ovšem, že elektronický novorozenecký křik se už dostal nejméně ke stovce sluncí až po obří Vegu. Do roku 2001 bude víc než dost času na mnoho odpovědí z mnoha stran.

A bude čas i na mnohem víc. Přes všechna ujištění o opaku, a to od vědců, kteří by už měli být poučení, by pokročilejší techniky měly umožnit vybudovat loď schopnou dosáhnout přinejmenším čtvrtinu

rychlosti světla. Na konci milénia by se sem tedy mohli pohodlně dostat vyslanci z Alfy Centauri, Síría, Prokyona...

Opakuji tedy slova, která jsem napsal v roce 1948:

Nemyslím, že budeme muset čekat dlouho.

Colombo
31. prosince 1970